Μ. ΓΕΔΕΩΝ

ΠΡΟΙΚΟΝΗΣΟΣ

Ε. Δ. Σ.

557

Μανουηλ Ιω. Γεδεων

ΠΡΟΙΚΟΝΝΗΣΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ
ΝΑΟΙ ΚΑΙ ΜΟΝΑΙ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΟΤΤΟ ΚΕΙL
Péra, 457 -- Librairie Internationale — 457, Péra

1895

557

ΤΟΙC ΠΟΛΥΜΑΘΕCΙΝ ΕΤΑΙΡΟΙC

ΤΗC

ΡΟΘΟΜΑΓΗΝCΙΑC ΑΚΑΔΗΜΙΑC

ΤΩΝ

ΕΠΙCΤΗΜΩΝ, ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΚΑΙ

ΤΕΧΝΩΝ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΑΓΑΠΗC ΙCΑΔΕΛΦΟΥ

ΠΡΟCΦΩΝΕΙ Ο CΥΓΓΡΑΨΑC ΕΤΑΙΡΟC

معارف نظارت جلیله‌سنك ۵۹۳ نومرولی و فی ۳ تشرین اول سنه ۱۳۱۰ تاریخلی
رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر .

ΕΙΔΗΣΙΣ

Τεσσάρων νήσων περιγραφομένων ἐν τῷ μετὰ χεῖρας βιβλίῳ, τέσσαρα συνεπῶς εἰσι καὶ τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, ὧν ἕκαστον εἰς δύο διήρηται μέρη: Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ παρατίθημι συλλογὴν ὧν εἶδον καὶ ἤκουσα καὶ συνήγαγον, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ γράφω εἴ τι ἂν ἐκ πηγῶν ἱστορικῶν, ἐπιγραφῶν καὶ γραμμάτων ἐν ἀντιβολῇ πρὸς ἄλληλα δύναμαι ἵνα συμπεράνω. Τὸ Ε΄ μέρος περὶ τοῦ κώδηκος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς πραγματεύεται, τὸ δὲ ϛ΄ περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Προικοννήσου.

Ἀκολουθήσας τῇ διὰ τοῦ ι καὶ διὰ νν γραφῇ, καθωσίωσα ταύτην τῷ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐν γένει παροικίας λόγῳ· τὰ δὲ κατὰ τὴν νῆσον Προικόννησον ἢ Μαρμαρᾶν ἀφηγούμενος, γράφω τὄνομα χωρὶς τοῦ ι, πρὸς διάκρισιν.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς συγγραφῆς ἐξεδόθη διὰ τῆς ἐφημερίδος «Νεολόγου» κατὰ τὰ ἔτη 1894 καὶ 1895.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 15 μαρτίου 1895.

Μανουηλ Ιω. Γεδεων

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παροικία τῆς Προικοννήσου ἐκ τεσσάρων ἀποτελεῖται νήσων, γνωστοτάτων εἰς τοὺς οἰκοῦντας τήν τε Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἐν τῇ Προποντίδι παραλίους πόλεις καὶ κώμας, ἤτοι τῶν νήσων Προκοννήσου ἢ Μαρμαρᾶ, τῆς καὶ μείζονος τῶν λοιπῶν, Ἀλώνης ἢ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς Αὐλωνίας, Ἀφουσίας καὶ Κουτάλεως. Τὸ ναυτικὸν τῆς τελευταίας γνωστοτάτην ἐποιήσατο αὐτὴν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, οἱ δὲ οἶνοι τῶν δύο ἑτέρων, καθὼς καὶ οἱ τεταριχευμένοι ἰχθῦς καὶ τὰ μάρμαρα τῆς πρώτης τούτων, ἤτοι τοῦ Μαρμαρᾶ, χορηγοῦσιν αὐτῇ φήμην ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, ἀφ' ὅτου δῆλον οὖν ἤρξαντο 'να κτίζωσιν οἱ τεχνῖται παλάτια, καὶ 'να κατεργάζωνται ἐπιτάφια μνημεῖα. Περιέργεια συγγνωστὴ παρώθησέ με πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν νήσων τούτων κατὰ ἰούλιον τοῦ 1892, κύριον δὲ λόγον ἐπισκέψεως εἶχον τὴν σπουδὴν ἐγγράφων λίθων, κεραμίων, καὶ χαρτῶν, ἀφ' ὧν ἤθελα δυνηθῆ 'να συμπληρώσω βραχεῖαν μονογραφίαν ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας, ἤτοι τῶν ἀποτελουσῶν ταύτην

νήσων. Ἤκουον ἀπὸ πολλοῦ μάλιστα ὅτι καὶ παλαιός τις ὑπῆρχεν ἐν Ἀλώνῃ κώδηξ τῆς μητροπόλεως, καὶ ἤλπιζον ὅτι ἠδυνάμην καὶ διὰ τῆς μελέτης αὐτοῦ ’να προσθῶ σελίδας τινὰς εἰς τὴν μονογραφίαν μου ταύτην. Ὁ δὲ παναγιώτατος πατριάρχης πρώην Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος Η′ ἐπέδωκέ μοι συστατήριον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν τότε μητροπολίτην Προικοννήσου Ἰγνάτιον, ἧς τὴν ἔκδοσιν ἀνήγγειλεν ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς 24 ἰουλίου 1892· καὶ τῇ 25 ἀποπλεύσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ διήμερον ἐν Ῥαιδεστῷ διαμονὴν, τῇ 29 — ἦν δὲ τετάρτη — ἀφικόμην διὰ τοῦ τουρκικοῦ ἀτμοπλοίου εἰς Αὐλωνίαν, μετὰ προσέγγισιν εἰς Ἀρτάκην.

Διὰ τοῦ παρόντος συγγράμματος καθίστανται γνωστὰ τί εἶδον καὶ τί ἐμελέτησα, τὸ δὲ συμπέρασμα τούτων τῶν μελετῶν εἰς φῶς παράγω· λιτὰ πάντα, ἀλλ’ οὐ πάμπαν ἀνάξια προσοχῆς ἢ τοὐλάχιστον ἀναγνώσεως.

ΑΥΛΩΝΙΑ

Α′

Ἡ εἰς Αὐλωνίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετάβασις γίνεται λίαν εὐκόλως δι’ ἀτμοπλοίων, καὶ πολὺ συνεχῶς, ἤτοι καθ’ ἑβδομάδα τετράκις τοὐλάχιστον· καὶ ὅταν λέγῃ τις μετάβασιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐννοεῖ καὶ συγκοινωνίαν μετὰ κωμῶν τινων καὶ πόλεων τῆς παραλίας Θρᾴκης, εἰς ἃς τὰ ἀτμόπλοια προσεγγίζοντα συνήθως ἀπεργάζονται τὴν ἀπόστασιν οὕτω πολὺ μακρυνήν. Ἡ προσέγγισις εἰς Ῥαιδεστὸν, Γάνον, Χώραν, Μυριόφυτον, Περίστασιν καὶ Καράμπογα, τὴν ἀρχαίαν Πρίαπον, παρεκτείνει τὸν πλοῦν εἰς τριάκοντα ἓξ ὥρας ἐνίοτε, διότι τούτων ὀκτὼ καὶ πολλάκις δέκα ὧραι δαπανῶνται εἰς Ἀρτάκην, ἧς παρὰ τὴν ἀποβάθραν ἀποκοιμᾶται τὸ ἀτμόπλοιον, οὐχὶ σπανίως ὑπὸ τὸ βάρος ἐτῶν πολλῶν, μόλις βασταζομένων, καμπτόμενον· ἐνίοτε πάλιν εἰς εἴκοσι μόλις ὥρας ὁ πλοῦς συντέμνεται, ἂν μὴ ὑπάρχῃ προσέγγισις εἰς Ἀρτάκην καὶ Πρίαπον. Ὁπωσδήποθ’ ὅμως, ἀπὸ εἴκοσι σχεδὸν ἐτῶν ἀνεπτύχθη λίαν ἡ συγκοινωνία τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν νήσων τούτων· εἴπερ ἦν δὲ δυτατὸν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ’να γένωνται πλόες πρὸς τὰς νήσους

ταύτας τῆς Προποντίδος συνεχεῖς καὶ διὰ ταχυκινήτων ἀτμοπλοίων, καὶ κατ' εὐθεῖαν — ἐντὸς ὀκτὼ ὡρῶν — τὸ σύμπλεγμα τοῦτο τὸ νησιωτικὸν ἤθελεν ἀποβῆ ποτε σύνολόν τι προαστείων ἐναλίων τῆς πρωτευούσης τῶν σουλτάνων.

Ἔστι δ' εὐχῆς ἔργον ἡ συνεχεστέρα συγκοινωνία. Ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ τῶν κατοίκων τῶν μερῶν τούτων ἀνάπτυξις ἔμεινεν ὀπίσω, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐλαττοῦται δῆλον ὅτι τῆς ἀναπτύξεως τῶν πέριξ καὶ κατέναντι πόλεών τε καὶ κωμῶν· ἐπισκεπτόμενός τις τὴν Ῥαιδεστὸν, τὴν Καλλίπολιν, τὴν Περίστασιν, τὸ Μυριόφυτον ἐκπλήττεται πραγματικῶς ἐπὶ τῇ διαφορᾷ τῆς κοινωνικῆς ἐκείνων καὶ τῆς Προικοννήσου καταστάσεως. Εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν προικοννησίων ὁμολογουμένως ἠδύνατο 'να δοθῇ διὰ τῆς ναυτιλίας ὤθησίς τις ἐν παρελθοῦσι χρόνοις, ὡς ἀποδείκνυσιν ἡ κοινότης Κουτάλεως ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὰς λοιπὰς νήσους, ἀλλ' ἄγνωστον διατί οὐδὲν ἐπετελέσθη. Οἱ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεῖς, τοὐλάχιστον οἱ μετὰ τὸν ἀλήστου μνήμης Σαμουὴλ τὸν Κύπριον, οὐδὲν ἔπραξαν ἐν τούτῳ· οὐδὲν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος τῆς ὑπ' αὐτούς. Ἀλήθεια ὁμολογουμένη. Εἴθε δὲ μηδεὶς εἰλικρινὴς ἱστορικὸς εἴποι παρομοίαν ἀλήθειαν περὶ τῶν ἀρχιερέων τοῦ μέλλοντος, μηθ' οἱοσδήποτε περιοδευτὴς ζητῶν 'να σπουδάσῃ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀδικηθέντων, ἐν τούτῳ γε, προικοννησίων.

Βεβαίως ἡ εἰς Προικόννησον μετάβασίς μου σκοπὸν εἶχεν ἕτερον, ὃν ὁ φιλίστωρ ἀναγνώστης εὑρήσει διὰ τῶν διακοσίων τοῦ παρόντος βιβλίου σελίδων ἀναπτυσσόμενον· ἀλλ' ὀλίγοι στίχοι ἔτι καλὸν 'να προταχθῶσι περὶ τοῦ θέματος τούτου. Συγκοινωνία συνεχὴς καὶ συντομωτέρα τῶν νήσων τούτων μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤθελεν ἐπι-

ταχύνει τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν τῶν κατοίκων ἀνάπτυξιν, πρὸς ὄφελος αὐτῶν, ἐὰν μάλιστα τοποθεσίαι τινες ἀποβῇ δυνατὸν 'να χρησιμεύσωσιν ὡς τόπος παραθερίσεως τῶν τὰς εὐωρίας ἐπιδιωκόντων, ὡς ἔπραττον οἱ παλαιοὶ Βυζαντινοί, ζητοῦντες εὐωρίας εἰς Νικομήδειαν, εἰς Σωτηρόπολιν καὶ Πιλοπύθια, τὸ σημερινὸν Κουρὶ τῆς Βιθυνίας. Ὡς ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ, ὡς ἐν Μυριοφύτῳ καὶ Ῥαιδεστῷ πρό τινων ἐτῶν εὗρον οἰκογενείας ὁμογενεῖς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐκεῖ μεταβαινούσας καὶ «παραψυχὴν» ζητούσας, ὃν τρόπον ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐζήτουν, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάτοικοι εἰς βιθυνικὰς κώμας, οὕτως ἠδύναντο καὶ σήμερον 'να ζητῶσιν εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων τούτων. Τοποθεσίαι τινὲς εἰσιν ἔξοχοι καὶ θαυμάσιαι ἐν αὐταῖς· τὸ Παραδεῖσι τῆς Αὐλωνίας, τὰ περὶ τὸ Βατοπεδινὸν μετόχιον ἐν Ἀφουσίᾳ μέρη, ὁ Προφήτης Ἠλίας τῆς Κουτάλεως, αἱ ἐν Μαρμαρᾷ μοναὶ Καστρέλλας, Ἁγίου Ἑρμολάου, Στυλαρίου, καὶ ἡ μόλις ἀπὸ μακροῦ ληθάργου πρὸ τριακονταετίας, ἐνεργείᾳ Φιλοθέου τοῦ γεραροῦ ἱερομονάχου, ἐγερθεῖσα μονὴ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, ἔχουσαι πᾶσαι προσόντα ἐφελκύοντα τὸν θαυμασμὸν, τὴν ἀγάπην, τὸν ἔρωτα τοῦ περιοδευτοῦ πρὸς αὐτὰς, ἐφελκύσουσιν ἴσως πολλοὺς πρὸς παραθερισμὸν, διδάσκουσαι πόσον μὲν ἀπράγμων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ πόσον εἰς τὴν ἠθικὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου συντείνων ὁ ἐν τοῖς ἀγροῖς βίος, μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τῆς πολυμερίμνου καὶ καταβαλλούσης χλιδῆς τῶν πόλεων.

Β

Ἡ μετάβασίς μου σκοπὸν εἶχεν ἕτερον. Ἤκουον ὅτι κατὰ καιροὺς ἀνευρίσκοντο ἀρχαιότητες ἐν ταῖς τέσσαρσι

νήσοις, ὅτι τινὲς τούτων ἄλλοτε σῳζόμεναι ἐκοιμήθησαν εἶτα ὕπνον αἰώνιον, ἀπωλέσθησαν ἢ κατεστράφησαν, ἐξαλειφθέντων δῆλα δὴ τῶν ἐπ' αὐτῶν γραμμάτων, καὶ καθῆκον πρὸς τὰς ἔτι σῳζομένας καὶ ὑπὸ τὸν χοῦν ἔτι κειμένας ἐνόμισα τὸ σῶσαι διὰ συμβουλῶν καὶ προτροπῶν τὰς μελλούσας ἀνευρεθῆναι· ἐνόμισα ὅτι δυνάμεθα 'να ὑπανάψωμεν τὸν πόθον τῶν κατοίκων πρὸς γνῶσιν τῆς παλαιᾶς, κυρίως τῆς χριστιανικῆς, ἱστορίας τῶν νήσων τούτων, ἣν δύναγται 'να καταστήσωσιν ἔν τισιν εὐφεγγεστέραν, εἰ οὐχὶ καὶ 'να ρωτίσωσιν, αἱ ἑκάστοτε ἀνευρισκόμεναι ἐπιγραφαί. Φρονῶ δ' ὅτι εἰσακουσθήσεται πᾶς ὁ παρακαλῶν αὐτοὺς ὅπως ἐπιδεικνύωσι πλείονα σεβασμὸν πρὸς τὰ λείψανα πατρίου τέχνης.

Ἐν ταῖς νήσοις ταύταις διέμεινα δεκατέσσαρας ἡμέρας, ἀπῆλθον δὲ βέβαιος ὢν ὅτι κατενοήθησαν ὅσα εἶπον πρὸς προκρίτους ἀνεπτυγμένους καὶ πρὸς τοὺς αὐτόθι λογίους, ἕνα μόλις ἢ δύο ἐν ἑκάστῃ νήσῳ, ἀλλ' ἀρκετοὺς ὅπως σῴζωσι τὰ παρ' ἡμέραν ἀπολλύμενα.

ξ

Εἰς Αὐλωνίαν μετέβην ἐξ Ἀρτάκης, ἀποβιβασθεὶς συγχρόνως τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, τὴν 29 τοῦ ἰουλίου 1892. Τὸ ἀτμόπλοιον εἰσερχόμενον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς νήσου ταύτης ἔχει δεξιόθεν μὲν τὴν κώμην **Ἀλώνην,** ἕδραν τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας, ἀριστερόθεν δὲ τὸ Πασᾶ-Λιμὰν, κώμην καὶ ταύτην, ἕδραν τοῦ μουδίρη τῆς νήσου, παλαιόθεν φέρουσαν τὸ ὄνομα Βουργάρο, πάντως ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως *μπούργο*, ἐκ παλαιοῦ πύργου τὴν κλῆσιν λαβοῦσαν, οὐχὶ δὲ ἐκ βουλγαρικῆς ἐποικήσεως, διότι οὐδὲν ἴχνος μήτε λέξεως μήτε τινος ἐθίμου ξενικοῦ πείθει

ἡμᾶς περὶ τούτου, μήτε δ' ἔστι γνωστὴ τάσις τις ὀρεσιβίων καὶ χερσαίων φυλῶν πρὸς τὸ μεταβληθῆναι ἐν χρόνοις ἀρχαίοις εἰς θαλασσινὰς καὶ νησιώτιδας.

Διευθυνθεὶς εἰς Ἀλώνην, ἔσπευσα πρὸς τὸν μητροπολιτικὸν οἶκον, ἔμαθον δ' ὅτι *ἡσύγαζεν* ὁ πνευματικὸς ποιμὴν τοῦ εὐαγώγου λογικοῦ ποιμνίου τῆς Προικοννήσου, μήτε ἠθέλησα 'να διαταράξω τὴν ἡσυχίαν ἢ 'να διακόψω τὴν πρωϊνὴν αὐτοῦ προσευχήν. Μικρὰ πλάξ, ἐντετειχισμένη παρὰ τὴν θύραν τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου, ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι, εἵλκυσε τὴν προσοχήν μου, καὶ ταύτην, κακῶς γεγραμμένην, μοναδικὴν ἐπὶ ταῖς ἀνορθογραφίαις αὐτῆς, ἴσως δ' ἐν τούτῳ μοναδικωτέραν τῶν ἀνὰ τὴν ὅλην ὑφήλιον ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, κατώρθωσα 'να μεταγράψω ἱστάμενος ἐνώπιον αὐτῆς ἐπὶ μίαν ὥραν καὶ ἀναγινώσκων ἑκατοντάκις ἴσως· ἔχει δ' αὕτη, διωρθωμένη, οὕτως:

† Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τὸ παρὸν | μαγαζεῖον καὶ τὰ ἄνωθεν κελλία ἀνα | καινίσθησαν καὶ τὰ ἐπίλοιπα παρ' ἐμοῦ | τοῦ ταπεινοῦ ἀρχιερέως Προικονήσου Μ|ητροφάνους ἐκ νήσου Ῥόδου, ἐκ πόλεως | Λύντου, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες | μνείαν ποιεῖτε πρὸς Κύριον, 1681 | αὐγούστου 16.

Δύο ἕτεραι ἐπὶ δύο βρύσεων ἐπιγραφαὶ χρησιμεύουσι βεβαίως τῷ ζυγοστατοῦντι τὸ μέρος, ὅπερ ἔλαβεν ἕκαστος τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων ἐπὶ θεραπείᾳ κοινοτικῶν ἀναγκῶν· ἡ μὲν αὐτῶν, ἐπὶ τῆς βρύσεως τῆς κειμένης ἔξω τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου, ποιεῖται φανερὸν ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτῆς « ἐκομίσθη ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς μονῆς τῆς Παναγίας »· ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς τὴν ἑτέραν διοχετευόμενον ὕδωρ ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς προέρχεται· καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ διδάσκουσιν ὅτι τοῦτο τὸ κοινωφελὲς ἔργον ἐγένετο δαπάνῃ μὲν τῶν

κατοίκων Ἀλώνης, ἐπιμελείᾳ δὲ Κοσμᾶ τοῦ ἀοιδίμου μητροπολίτου Προικοννήσου, ἐφ' οὗ καὶ ἡ τέως ἀρχιεπισκοπὴ Προικοννήσου ἐτιμήθη τῷ βαθμῷ μητροπόλεως τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου· ἡ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ περιβόλῳ τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου κρήνη φέρει τοῦτο:

Μάννα Σιλωὰμ καὶ στοὰν Σολομῶντος
πηγὴν, Κόρη, σὴν ἐμφανῶς πᾶς τις βλέπει.

Χρόνον ἀνεγέρσεως ἀμφότεραι φέρουσι τὴν 1 νοεμβρίου 1824. Ἀμφότεραι λοιπὸν αἱ ἐπιγραφαὶ, ὧν ἡ ἑτέρα ἐστὶ συντεταγμένη εἰς τὸ πεζὸν, εἰσὶ νεώτεραι, ἀλλ' ἔχουσι μεγάλην, κατ' ἐμὲ, σημασίαν, ἣν κατανοεῖ εὐθέως ὁ μανθάνων ὅτι τὸ χωρίον Ἀλώνη στερεῖται σήμερον ἐπαρκοῦς ὕδατος, διότι, μετὰ τὸν ἀείμνηστον Κοσμᾶν, ἐξηκονταετίαν ἤδη μέχρι σήμερον, οὐδεὶς τῶν μητροπολιτῶν ἐσκέψατο περὶ μεταφορᾶς ὕδατος, ὅπερ οἱ κάτοικοι βεβαίως εἶχον ἄρθονον κατὰ τὰ δέκα ἢ εἴκοσι πρῶτα ἀπὸ τῆς μετοχετεύσεως ἔτη. Ἂν δὲ μετ' οὐ πολὺ βλαβῶσιν οἱ ὀχετοὶ τέλεον, ἤδη βεβλαμμένοι ὄντες, τίς τῶν ἀρχιερέων μεριμνήσει τοῦ κοινωφελοῦς ἔργου τούτου; Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ ἐργατικώτατος καὶ εὐάγωγος τοῦ χωρίου τούτου πληθυσμὸς ἐργασθήσεται πρὸς ὕδρευσιν αὐτοῦ, πρὸς ὕδρευσιν καὶ τοῦ μητροπολίτου. Καὶ ἐν τούτῳ φαίνεται λοιπὸν ὅτι πρέπει ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθέν που: « ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν », εἴπερ πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς ὁ βοῦς ἐδείκνυτο σύρων τὴν ἅμαξαν, διότι οἱ παλαιότεροι ἀρχιερεῖς ἐφρόνουν ὅτι, μὴ κατέχοντες διπλώματα διδακτόρων καὶ πρωτευτῶν, ἠδύναντο, χωρὶς ζημίας τοῦ ἀρχιερατικοῦ προορισμοῦ καὶ ἐπαγγέλματος, ἵνα σκέπτωνται καὶ ἵνα ἐργάζωνται περὶ πληρώσεως τῶν ἀναγκῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν, καὶ τῶν ὑλικωτέρων

ἔτι, τῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτῶν χριστιανικῶν παροικιῶν. Οὐδεὶς ἀρνηθήσεται τὴν ἀπονομὴν τῆς πρεπούσης τιμῆς εἰς τὸν Κοσμᾶν, τὸν ἐπίσης τιμήσαντα καὶ τὰς μητροπολιτικὰς καθέδρας τῆς Βιζύης καὶ τῆς Χίου.

§

Ἐν τούτοις ἔδει ἵνα ἴδω τὸν γηραιὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον, εἰς ὃν ἐπέδωκα τὸ συστατήριον πατριαρχικὸν γράμμα ζητήσας ἀμέσως ἵνα ἴδω τὸν παλαιὸν κώδηκα τῆς μητροπόλεως, ὅστις ἐφυλάσσετό που πολλοῖς ἀόρατος· ἔμαθον δὲ μετὰ χαρᾶς πολλῆς ὅτι οἱ κώδηκες ἦσαν τρεῖς. Ὁ μητροπολίτης διέταξε ἵνα μοὶ δοθῇ γράμμα συστατικὸν πρὸς πάντας τοὺς ἐν τοῖς χωρίοις τῆς ἐπαρχίας ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀρχιερατικοὺς ἐπιτρόπους· ἕως οὗ δὲ γραφῇ τὸ γράμμα περιῆλθον τὸ χωρίον. Οὐδὲν εὗρον μνημεῖον τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἐξήτασα πάντα τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, διότι προηγουμένως ἔμαθον ὅτι χειρόγραφός τις σημείωσις ἔν τινι τούτων ἀνέφερε περὶ καταστροφῶν, αἵτινες ἐγένοντο τῷ 1812 συνεπείᾳ σεισμοῦ συνταράξαντος τὰς νήσους. Οὐδὲν εὗρον. Ἐζήτησα παρὰ γερόντων κατοίκων πληροφορίας περὶ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι καταστάσεως τῶν κοινοτήτων τῆς νήσου, τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς. Οὐδὲν εὗρον. Ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τῆς παρελθούσης ἱστορίας τῆς ἐν Ἀλώνῃ σχολῆς, τῶν ἐν αὐτῇ διδαξάντων, τῶν ἱδρυτῶν καὶ συντηρητῶν αὐτῆς, τῶν πόρων καὶ δαπανῶν. Οὐδὲν ἔμαθον. Ἐζήτησα, τέλος, πληροφορίας περὶ τῶν ἀνευρεθεισῶν κατὰ καιροὺς, ὡς ἤκουσα, ἀρχαιοτήτων, περὶ τῆς τύχης αὐτῶν, περὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων. Οὐδὲν ἔμαθον. Ἔμεινε τέλος ἐρώτησις ἀβλαβε-

στάτη: περὶ παλαιῶν νομισμάτων. Ἀνέπνευσα! μαθὼν ὅτι τὰ πλεῖστα, εἰ μὴ πάντα, ἦσαν τῶν αὐτοκρατόρων Ἰουστίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ ταῦτα ἀραιῶς εὑρίσκοντο. Λείψανα δὲ δύο παλαιῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες, ἀτυχῶς, οὐδὲν διδάσκουσιν εἰς τὸν φιλίστορα καὶ φιλάρχαιον, ἐκομίσθησαν καὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς νησίδος Γερᾶς[1].

Ἐν τῷ ἱερῷ βήματι τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τοῦ καθεδρικοῦ, κατώρθωσα ἵνα ἱκανοποιήσω τὸν ἐμὸν πόθον, εὑρὼν ἕνα κεντητὸν ἐπιτάφιον, ἔργον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν

ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΟΥΤΑΡΑ

καὶ ξύλινον παλαιὸν ἀρτοφόριον, ἐφ' οὗ καθαρῶς ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις

ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΩΚΛΗΤΟΥ ///ΑΨ.

Ἐν τέλει δὲ Μηναίου τινὸς τοῦ αὐγούστου, ἐκδόσεως Βενετίας τοῦ 1729, ἐπιμελείᾳ Ἀλεξάνδρου Καγγελαρίου, εὑρέθη σημείωσις χειρόγραφος: «εἰς τοὺς ,αψπϐ', τοῦ αὐτοῦ[2] ἐννέα, ἔγινεν εἰς τὴν πόλιν ἡ φοβερὰ πυρκαϊά· ἡ ὁποία ἐφάνη εἰς τὰς 2 ὥρας τῆς νυκτὸς ἀπὸ μέσα τὴν Ἁγιᾶ, καὶ ἦλθε τὸ μέρος τῆς πόλεως καὶ ἀνέβη καὶ ἔκαψεν τὸ Ἀγᾶ-καπισί, καὶ ἐκατέβη τὰ Ἑξ-μάρμαρα, καὶ ἦλθεν ἕως εἰς τὰ Ὑψωμαθεῖα· βεζύρης δὲ ἦτον ὁ Ἰζὲτ πασσᾶς». Ἑτέρα δὲ σημείωσις μικρόν τι κατωτέρω ταύτης γράφει τάδε: «τὸν αὐτὸν χρόνον μαίου ιη' ἐφόρεσεν

1. ἴδε ταύτας ὑπ' ἀριθμοὺς 1 καὶ 2 τοῦ πίνακος Λ'.
2. δηλ. τοῦ μηνὸς αὐγούστου.

καβάδι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος βοεβόνδας, υἱὸς τοῦ Κωσταντήβοντα Μαυροκορδάτου διὰ τὴν Πογδανίαν».

Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας εἰδήσεις ἠρκέσθην. Αὐτὸς ἦν ὁ τάριχός μου, κρέατος μὴ εὑρεθέντος.

ζ

Μετὰ πολλοῦ πόθου, καὶ μετά τινος ταχύτητος ἔσπευσα ἵνα λάβω τὴν τοῦ μητροπολίτου συστατήριον ἐπιστολήν, ἥτις ἐστὶν αὕτη:

«✝ Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ἡμέτεροι ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι τῶν καθ' ἡμᾶς χωρίων τῆς θεοσώστου ἐπαρχίας Προικοννήσου· πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθά σας. Ὁ κομιστὴς τῆς παρούσης ἡμετέρας εὐχετικῆς, ἐλλόγιμος κύριος Μ. Γεδεών, ἀρχαιολόγος, συνοδευόμενος διὰ πατριαρχικῆς πρὸς ἡμᾶς ἀποτεινομένης ἐπιστολῆς, προτίθεται ἵνα περιέλθῃ πάντα τὰ χωρία τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐρευνήσῃ πᾶν ὅ,τι ἀρχαῖον ὑπάρχῃ ἔν τε τοῖς ναοῖς καὶ ἄλλοις διαφόροις μέρεσι, καὶ λάβῃ σημείωσιν διὰ πᾶν ὅ,τι σπουδαῖον πρὸς ὠφέλειαν τοῦ γένους καὶ ἐγγραφὴν εἰς τὰ χρονικά. Ὅθεν προτρέπεσθε ἵνα προθύμως συνοδεύοντες αὐτὸν δείξητε ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ του χωρίῳ πᾶν ὅ,τι ὑπάρχῃ, εἴτε ἐκκλησιαστικόν, εἴτε κώδηκες, εἴτε πᾶν ὅ,τι ἀρχαῖον. Ταῦτα εὐχετικῶς. Ἀλώνῃ τῇ 29 Ἰουλίου 1892.

Ὁ Προικοννήσου Ἰγνάτιος εὐχέτης ὑμῶν».

ζ

Πλὴν τῆς ἐπιστολῆς ἔχρῃζον ὁδηγοῦ τινος, καὶ τοιοῦτον λαβὼν ἐξῆλθον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν χωρίων τῆς νήσου, πέντε τὸ ὅλον. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ἡ Σκοπιὰ ἢ τὰ Σκόπια, τὸ Βῶρυ, τὰ Χουχλιά, τὸ Πασᾶ-Λιμάν, καὶ ἡ Ἀλώνη. Ἤκουσα δ' ἀπὸ στόματος τοῦ μητροπολίτου ὅτι εἰς ἄνθρωπον εἰθισμένον ἐν τῷ βίῳ τῶν πόλεων δυσκολώτατον ἦν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἵνα περιέλθῃ πάσας τὰς τοποθεσίας τὰς

δῆθεν ἀξίας λόγου, καὶ τὰ χωρία καὶ τοὺς ναοὺς αὐτῶν, καὶ τὰ ἠρημωμένα παρεκκλήσια καὶ μονύδρια. Πρὸς ἐπίσκεψιν τούτων ἐδαπάνησα μόνον ἕνδεκα ὥρας, ἀπὸ τῆς 9ης πρωϊνῆς μέχρι τῆς 8ης μετὰ μεσημβρίαν περιπατῶν, καὶ μόνον ἐκ τῶν ἕνδεκα τούτων ὡρῶν ὥρισα τὴν ἡμίσειαν πρὸς ἀνάπαυλαν, ἤτοι ἔπεισα ἐμαυτὸν ὅπως καθεσθῶ· καὶ τοῦτο πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ δυστυχοῦς ὁδηγοῦ μου, θέλοντος ἵνα μὲ μεταβάλῃ εἰς εἶδος ἐριφίου καὶ ἵνα μὲ ὁδηγήσῃ διὰ δυσβάτων καὶ ἀκανθωδῶν ἢ μᾶλλον τριβολωδῶν ὁδῶν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους τῆς Αὐλωνίας, 180 μέτρα σχεδὸν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἄγνωστον εἴπερ ὁ γέρων ὁδηγός μου ἦν ἄνθρωπος ἐκδικητικός· ἀλλὰ κατώρθωσε ἵνα μὲ ἀναγκάσῃ ἵνα ἐξαγάγω τὰ ὑποδήματά μου καὶ ἵνα διέρχωμαι διὰ πετρῶν καὶ τριβόλων φέρων μόνας τὰς περικνημίδας, ἱστάμενος ἀνὰ πέντε βήματα καθ' ὁδὸν ὅπως ἐκβάλλω τὰς διαπερώσας τοὺς πόδας μου ἀκάνθας. Ἠνέχθην τὸ μαρτύριον ἐκεῖνο, ἕως οὗ ἀπὸ τοῦ μονυδρίου Παραδεισίου ἀναβῶ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, καὶ τότε ἐνόμισα ὅτι ἠδυνάμην ἵνα περιπατήσω ἀφόβως, ὕπερθεν ἀλλὰ καὶ μακρὰν κρημνώδους κατωφερείας, ἧς ἡ θέα μόνη μ' ἐφόβιζε.

§

Πρώτην τοποθεσίαν οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου τῆς Ἀλώνης ἐπεσκεψάμην τὴν ἐν ᾗ κεῖται ἡ ἠρημωμένη μονὴ τῆς «**Παναγιᾶς στὰ δέντρα**». Παρομοίαν ὀνομασίαν εὑρίσκει τις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐνῷ ἥκιστα ἐστὶ χαρακτηριστικὴ τοῦ πράγματος, διότι δένδρα πολλαχοῦ τῆς νήσου εὑρίσκονται. Περὶ τῶν ὀνομάτων ἑτέρων τινῶν τοποθεσιῶν πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ ἀρχαιότερος κώδηξ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς

Προικοννήσου, καθ' ὃν ὀνομαστὶ γινώσκονται κατά τε τὴν παρελθοῦσαν καὶ τὴν πρὸ ταύτης ἑκατονταετηρίδα (ΙΖ' καὶ ΙΗ') αἱ ἑξῆς τριάκοντα καὶ μία: Ἀβδελόνη — Ἅγιος Θεόδωρος — Ἅγιος Ἰωάννης — Ἄμμος — Ἀμυγδαλιὰ — Ἀσημόπετρα — Ἀχλαδιὰ — Βάραγγα — Βάτος — Βρύσις — Δραγασιὰ — Ἐληὰ — Ἐληὰ τοῦ κρεμασμένου — Ἐργασιὰ — Ζαρζαλουδιὰ τῆς καλογρηᾶς — Καιρούλια — Καράκαλη — Καυχάρα — Κόκκινο χῶμα — Κούτσουρας — Κουφὰ — Λαγκάδα — Λαγκάδα λύκου — Λάκκα τοῦ Γκιώνη — Λόμμος — Πετραδερὰ — Πλαγιὰ — Σαννοί — Σκόρδο — Συκαμινιὰ — Φάραγγας. Πιθανῶς διῆλθον πάσας ταύτας· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ὄνομα ἐγνώρισέ μοι ὁ γέρων ὁδηγός μου ἁπλῶς εἰπών μοι ὅτι τὸ μικρὸν μοναστήριον ἐκαλεῖτο «Παναγιὰ στὰ δέντρα».

Ἀφικόμην λοιπὸν ἐξ Ἀλώνης ἀναχωρήσας εἰς τὸν πρῶτον τῆς περιοδείας μου σταθμόν, τὸ μονύδριον τῆς «Παναγίας στὰ δέντρα», μόλις εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἄνω τοῦ χωρίου κείμενον. Βλέπει τις δ' ἐν αὐτῷ λείψανον μονῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ παρῳδίαν ἀληθῆ βλέπει μοναστηρίου καὶ μοναχικοῦ βίου. Παρεκκλήσιον παρ' ἡμέραν ἀρανιζόμενον, χωρὶς κόσμου τινός, μόνον, μετὰ ξυλίνων τινῶν ἑτοιμορρόπων παρ' αὐτῷ δωματίων, ἄνευ κτημάτων ἱκανῶν πρὸς τροφὴν ἑνὸς μοναχοῦ, χωρὶς μοναχῶν, ἐπὶ λειψάνων ἀθλίων τέχνης ἢ δομικῆς χριστιανικῆς στηρίζον τοὺς ἐπὶ τῆς εὐλαβείας σοῦ τίτλους, ἰδοὺ αὐτό. Ἴσως ἄσημον ὑπάρξαν ποτὲ, μήτε σήμερον τολμᾷ τὸ δυστυχὲς ἵνα ἀμφισβητήσῃ δόξαν ἔστω καὶ φυλλορροοῦσαν μεγαλείου παρελθόντος. Οὔτε μία μικροτάτη, ἀμυδρὰ τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ δράσεως ἐπὶ τῶν περιοίκων κωμῶν ἀνάμνησις, οὔτε τοιαύτη κἂν ἐσώθη. Μικρὸν γεννηθὲν ἔζησε κακουχούμενον· φρονῶ ὅτι εἰς τὸ ἡμερολόγιον

αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ χρονικὰ αὐτοῦ ἴσως ὀλίγας ἡμέρας εὐμαρείας ἠδυνήθη 'να σημειώσῃ. Τὰ λείψανα τῆς δομικῆς, τὰ πέριξ αὐτοῦ σωζόμενα τεμάχια λιθίνων κηροστατῶν, θραύσματα μαρμάρων καὶ πλίνθων ἀγράφων ὑποφαίνουσιν αὐτὸ βυζαντινόν. Ἡ ἐπὶ τῆς θύρας ἐπιγραφὴ λέγει ὀλίγιστα· νομίζει τις ὅτι τὸ μοναστήριον ἀνῳκοδόμησαν βραχυλόγοι λάκωνες... ὀλίγον ἀγράμματοι, ἢ τοὐλάχιστον σχόντες τὴν ἀτυχίαν 'να περιπέσωσιν εἰς χεῖρας ἀμαθοῦς γλύπτου· καὶ τὰ μὲν λοιπὰ γράμματα

ΑΝΗΓΕΘΗ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΜΟΝΗ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ

καὶ τὸ ἔτος ᾳψξθ' (=1769) ἀκριβῶς ἀναγινωσκόμενα φαίνονται διδάσκοντά τι· ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως παρεφθάρη λίαν, καὶ νομίζει τις ὅτι τὰ διεφθαρμένα στοιχεῖα παριστῶσιν ἀρχιερέα Καλλίνικον, ὅπερ ἱστορικῶς ἐστι σόλοικον. Νεωτέρα ἐπιγραφὴ ἐντὸς τοῦ ναίσκου ἀναφέρει ὅτι νέα ἀνακαίνισις συνετελέσθη τῇ 20 νοεμβρίου 180 (οὕτως· ἴσως 1800) ὑπὸ Θεοκλήτου τινός· οὐδὲν πλέον.

Περιῆλθον τὰ πέριξ τοῦ δῆθεν μοναστηρίου, οὔτινος ἡ ἐν ἀπόπτῳ θέσις μόνη μαρτυρεῖ ὅτι καλόγηρος ἐκαθέζετό ποτ' ἐκεῖ. Γνώρισμα τρανόν, ἐμψυχοῦν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐν ἐρειπίοις ἀγνώστοις καὶ ἀνερευνήτοις ἀναζήτησιν παλαιᾶς μονῆς ἐστιν ἡ ἔξοχος καὶ καλὴ τοποθεσία. Περιέλθετε τὰς πλείστας τῶν καὶ νῦν ἔτι σωζομένων μονῶν· ἐπισκέψασθε τὰ παλαιὰ ἐρείπια μονῶν ἀρχαίων, ὅσα κοιμώμενα τὸν ὕπνον τῶν δικαίων ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου — τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ — μάτην ἀναμένουσι τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος ὅπως ἀναστηθῶσι πρὸς ἐξομολόγησιν ἀκουσίων ἁμπλακημάτων, ἐνθυμήσεων ματαίων, ἢ διαλογισμῶν πονηρῶν. Ἀναγκάζεσθε 'να συμμαρτυρήσητέ μοι ὅτι τῶν μονῶν, μεγάλων ἢ μικρῶν, οἱ ἀείμνηστοι ἱδρυταὶ ἐξέλεγον τοποθεσίας

ἐμπνευούσας, διότι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, καθὼς τὸ λαίμαργον τῆς διανοίας, οὕτω καὶ τὸ τοῦ στομάχου λαίμαργον ἐννόουν 'να ἱκανοποιήσωσι διὰ τροφῆς πνευματικῆς πρῶτον πλουσίας καὶ ποικίλης, εἶτα δὲ σωματικῆς ὀλιγίστης, τρυφῶντες πρώτιστα πάντων εἰς τὰς καλλονὰς τῆς περιβαλλούσης φύσεως. Τὸ τοῦ Παύλου ἐκεῖνο «μὴ ἕνεκα βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ» (Ῥωμ. ΙΔ', 20) ἐλαμβάνετο κατὰ λέξιν· ἴσως δ' ἐλαμβάνετο κατὰ λέξιν καὶ ὁ ἀφορισμὸς (Κορινθ. Α', Ϛ', 13) ὅτι «τὰ μὲν βρώματα διὰ τὴν κοιλίαν, αὕτη δὲ τοῖς βρώμασιν, ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει». Ἄλλως δὲ καὶ ἡ περὶ τὸ Θεῖον πολυπραγμοσύνη ἐπέβαλλε σιτισμὸν μέτριον καὶ τοποθεσίαν ἐξαίρουσαν τὴν διάνοιαν καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μετεωρίζουσαν. — Εἶδες ἐν ἐρήμῳ τόπον ἀνθοῦντα, σύνδενδρον, περιρρεόμενον ἐξ ὑδάτων, ἐξηρμένον τοῦ λοιποῦ χώματος, ἥτοι δῆθεν πλησιάζοντα πρὸς τὸν οὐρανόν; — Ὑπῆρχε χρόνος, καθ' ὃν βυζαντινός τις, τῇ τύρβῃ τῶν κοσμικῶν τιμῶν ἀποτασσόμενος, ἀπεχώρει εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐγείρων μοναστήριον μικρὸν ἢ μέγα. — Εἶδες ἐν μέσῳ πετρῶν καὶ κρημνῶν καὶ φαράγγων ἐρείπια σιγηλά, λίθων τε καὶ πλίνθων καὶ κεράμων ἀμόρφους σωροὺς, ἀτάκτως ἐρριμμένους, οὐδὲν νυνὶ χρησίμους; — Ὑπῆρχον ἡμέραι, καθ' ἃς κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἐπιφανὴς, ἀφανῶς θέλων 'να ζήσῃ, ποτιζόμενος πικρίας ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ, ἐζήτει 'ν' ἀναπνεύσῃ ἀέρα μὴ πιέζοντα τὸ στῆθος αὐτοῦ. — Ἦν ἐκεῖ μονή.

Καὶ ἡ «Παναγιὰ στὰ δέντρα» ἦν ποτε μονὴ, ἐν καλῇ τοποθεσίᾳ κειμένη. Ἀλλ' ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς ἠγνόει τόπον καλλίτερον, τὸν τόπον, ὃν κατέχει τὸ «Παραδεῖσι», εἴπερ ἦν μονὴ παλαιοτέρα τούτου ἡ Παναγία τῶν δένδρων

§

Ἐγείρεται τὸ **Παραδείσιον** ἐν μέσῳ πετρῶν. Ὑπεράνω τῆς οἰκοδομῆς πέτραι· ὑποκάτω, πέτραι. Οἱ βράχοι, αἱ μικραὶ φάραγγες, καὶ τὸ σύσκιον καὶ σιωπηλὸν τοῦ τόπου ἀνέμνησάν μοι τὰς τοποθεσίας τῶν καλυβῶν, αἵτινες συναποτελοῦσι τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σκήτην τῆς Ἁγίας Ἄννης. Ὕδωρ ὑπάρχει, βεβαίως οὐχὶ ἄφθονον ὡς ἐκεῖ, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀρκετὸν 'να ποτίσῃ καὶ νῦν μοναχοὺς ὀλίγους, ὀκτὼ ἢ δέκα. Περιοχὴ μεγάλη γῆς πέριξ καὶ κυρίως κάτωθεν τοῦ Παραδεισίου μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκτεινομένη εἰς ἀπόστασιν δέκα περίπου λεπτῶν τῆς ὥρας, ἀποτελεῖ τὴν προῖκα τοῦ μοναστηρίου. Κατέχει λοιπὸν τὸ μοναστήριον τόπον ἀρκετὸν, ἀλλ' ὁ τόπος ὑπεκλάπη, καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα μείζονος μονῆς. Ἡ μεγάλη ἀπερρόφησεν ἐν ἑαυτῇ τὴν μικράν. Ἀληθεύει πάντοτε καὶ ἐν περιστάσεσι παρομοίαις ἡ παροιμία ὅτι «τὸ μεγάλο ψάρι τρώγει τὸ μικρό». Τὸ μονύδριον Παραδεῖσι ἔφαγεν ἡ ἐν Ἄνδρῳ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου 'στὰ Σόρα, ἡ κατὰ τοὺς κώδηκας τῆς Ἀλώνης «Τὰς Ὅρας». Οὕτω καὶ τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν ἐν Γαλιμῇ τοῦ Μαρμαρᾶ ἰδιοποιήθη ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴ τοῦ Δοχειαρίου· τὸ Στυλάριον ἡ ἀθωΐτις μονὴ τοῦ Κουτλουμουσίου· τὴν ἐν Ἀφουσιᾷ πλουσιωτέραν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὸ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μέγα μοναστήριον Βατοπαιδί· μικρά τινα κτήματα κατὰ τὴν Αὐλωνίαν ἡ ἁγιορειτικὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων· κτήματα μείζονος ἐκτάσεως αὐτόθι ὁ Ἅγιος Τάφος. Ὁ διεξερχόμενος τὰ τῆς πωλήσεως ἔγγραφα σχηματίσει βεβαίως τὴν εἰκασίαν ὅτι μόνον διὰ δωροδοκίας ἠδύνατο ὁ προστυχὼν καλόγηρος 'να ἐπιτύχῃ τῆς ἀληθοῦς ἀπεμπολήσεως κτημάτων ὠφελίμων τῷ τόπῳ· τὸ μονύδριον Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τὴν Ἀφθόνην

τοῦ Μαρμαρᾶ, πτωχὸν ὄν, διέφυγε τὰς ἄρκυας τῶν θελόντων 'να ἰδιοποιηθῶσιν αὐτό· ἡ Παναγιὰ 'στὰ δέντρα οὐδὲν εἶχε κτῆμα, οὐδ' ἠδύνατο συνεπῶς 'να κεντήσῃ τὴν ὄρεξιν οἱουδήτινος πλεονέκτου. Ἀλλ' ὁ διεξερχόμενος τὰ τῆς πωλήσεως ἔγγραφα βλέπει καὶ ἕτερόν τι· παράβασιν τῶν συμπεφωνημένων, ἀκυρώσεις ὅρων ἑκάστου συμβολαίου, παρασπόνδησιν, τιθεῖσαν ἔξω παντὸς δικαιώματος τὸν παραβάτην, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν παραβάτιδα... μονήν.

Ἡ πρώτη ἔγγραφος μνεία τοῦ Παραδεισίου, τοὐλάχιστον καθ' ὅσον ἐξηκρίβωσα, γίνεται περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Τῇ 17 μαΐου 1770 γίνεται καταγραφὴ τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ταύτης, τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἣν μονὴν τότε παρέδιδον εἰς τὸν ἡγούμενον Παΐσιον χωρηνόν, ὡς εἰκάζω καταγόμενον ἐκ Χώρας τῶν Γανοχώρων. Καὶ φαίνεται μὲν, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν, κειμένην ἐν τῷ κώδηκι τῆς μητροπόλεως, ὅτι τὸ μοναστήριον ἐστερεῖτο βιβλίων, εἰ καὶ σημειοῦνται δύο, χειρόγραφα πιθανῶς, «ἓν βιβλίον ἱστορικὸν καὶ ἓν πατερικόν», ἀλλ' εἶχεν (ἀργυρᾶ πάντα) ἓν ἅγιον ποτήριον μετὰ τοῦ δίσκου, ἓν θυμιατήριον καὶ δύο περιζώνια, ἔτι δὲ δύο στολὰς ἱερατικὰς σχεδὸν πλήρεις, ἐπίπλωσιν (τοῦ τότε καιροῦ) τριῶν δωματίων πλήρη, καὶ σκεύη τινὰ μαγειρικὰ, καὶ συσκευὴν οἰνοποιίας· ἀλλ' ὃ κυριώτερον: εἶχε τότε «σαράντα τρία γελάδια, μικρὰ καὶ μεγάλα, τρία ζευγάρια (δλδ. βοῶν ἀροτήρων), ἐννέα γαϊδούρια». Καὶ σημειοῦνται μὲν ἐν τῇ ἀναγραφῇ ταύτῃ, διὰ νεωτέρας ἀμαθοῦς γραφῆς (πιθανῶς τοῦ Παϊσίου) καὶ ἕτερά τινα ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη, κεῖται δ' ὅμως πλησίον τῆς σημειώσεως ἡ παρατήρησις: «αὐτὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ κατάστιχο». Ἐκ τῆς ἀξίας λόγου ποσότητος τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν λοιπῶν μαστοφόρων ἐξάγει τις τὸ συμ-

πέρασμα ὅτι τὸ Παραδεῖσι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκέκτητο γαίας, ἀκριβῶς ὅσας καὶ νῦν, καὶ παρῆγε βεβαίως καὶ τυρὸν καὶ βούτυρον, οὗ ἴχνος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπαύσατο ἐξάγον. Οὕτως ἡ προσήλωσις μικρᾶς μονῆς εἰς μεγάλην ἔστι καὶ λεχθήσεται λῃστεία. Αὕτη δὲ διὰ τὸ Παραδεῖσι ἐγένετο τακτικώτατα καὶ κατά τινα οἱονεὶ μορφὴν νομιμότητος, ἧς μορφῆς τό τε σύνολον καὶ τὰ μέρη τοσοῦτον ἠλλοιώθησαν ἀσυνειδήτως, ὥστε ἀπορεῖ πᾶς ἐπισκέπτης πῶς μέχρι σήμερον αἱ κοινότητες τῆς Αὐλωνίας ἀνέχονται τὴν καταστροφὴν τοῦ μοναστηρίου, ὅπερ ἠθέλησε δῆθεν 'να σώσῃ ἡ ἐν Ἄνδρῳ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, οὐδὲν ἔχουσα, κατὰ πᾶν δίκαιον, ἐπὶ τοῦ Παραδεισίου δικαίωμα.

Νεῖλος Παλαιολόγος, καλόγηρος ἐξ Ἄνδρου, κατέστησεν ἑαυτὸν ὑπηρέτην τούτου τοῦ θαύματος. Περιερχόμενος τὴν Ἀνατολὴν ἐσφήνωσεν ἑαυτὸν τῷ 1766 μεταξὺ τῶν πετρῶν τῶν περὶ τὸ Παραδείσιον, οὗ μακρὰν ἔμενεν ἐπὶ πολύ, οὐχὶ βεβαίως τὴν ἰδίαν γύμνωσιν ἀπολοφυρόμενος, ἣν ἄλλως προέκειτο 'να καλύψῃ μετ' ὀλίγον ἀπογυμνῶν τὸ μοναστήριον. Ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἁλώνης εὑρίσκεται τὸ ἐξῆς ἔγγραφον, ὅπερ ἐκδίδωμι νῦν ἐνταῦθα

«† Ὁ Προικοννήσου Ἀνανίας ἐπιβεβαιοῖ.

Προκαθημένης τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ συνεδριαζόντων αὐτῆς τῶν χρησίμων γερόντων τοῦ χωρίου Βουλγάρου, ἐλθὼν ὁ παπᾶ Νεῖλος τὸ ἐπίκλη Παλαιολόγος, ὄντας ταξειδιώτης ἀπὸ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου λεγόμενον Τὰς Ὅρας ἀπὸ τὴν Ἄνδρο, ἠγόρασε τὸ ὁσπήτιον τοῦ γέρου Ζαχαρία ἀπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνην καὶ ἀπὸ τὴν μητρυιὰν αὐτοῦ Ἀγαθὼ διὰ γρόσια διακόσια νοκοῦτι ἄσπρα, καὶ γενομένου ἴδιον κτῆμα τὸ παρ' αὐτοῦ ἀγορασθὲν ὁσπήτιον τοῦ γέρου Ζαχαρία διὰ μετόχιον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου του, παρόντων καὶ τῶν ἐνταῦθα τοῦ αὐτοῦ χωρίου

χρησίμων γερόντων μὲ τὴν εἴδησιν καὶ μὲ τὴν θέλησίν τους, καὶ διὰ νὰ εἶνε εἰς τὸ ἑξῆς καὶ εἰς τοὺς ἅπαντας αἰῶνας μετόχιον καὶ ἴδιον κτῆμα τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγράφη ἐπὶ ἡμετέρᾳ βεβαιώσει καὶ τῶν χρησίμων γερόντων τοῦ χωρίου Βουλγάρου, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι κόνδικι.

Ἐν ἔτει ᾳψξστ' νοεμβρίου η'.

Δημητράκης τοῦ Λεμονῆ μάρτυς — Κουζούνης τοῦ Δημητράκη μάρτυς — Ἀναγνώστης τοῦ Γιακουμῆ μάρτυς — Βγενόπουλος τοῦ Μοσχάκη μάρτυς — Δόξης τοῦ Χατζῆ Παναγιώτη μάρτυς — Γιάννης τοῦ Παναγιώτη μάρτυς — Ἀντρόνης τοῦ Ζαχαρία μάρτυς — Στρατῆς τοῦ Παναγιώτη μάρτυς — Νικόλαος Φαγᾶς μάρτυς.

Ἐν ἔτει ᾳψξστ' νοεμβρίου η'.»

Διὰ τοῦ κοινοῦ τούτου γράμματος ἐγκαθιδρύεται τῷ 1766 λημέριον ἐντὸς τοῦ χωρίου Πασᾶ-Λιμὰν, ἀπ' αὐτοῦ δ' ἔκτοτε προσδόκιμος ἦν ἡ τῆς μονῆς ἐκπόρθησις· καὶ αὕτη ἐγένετο μετὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη, καθ' ἃ δῆλον οὖν ὁ Νεῖλος, πλύμμηραν φιλευσεβῶν ἐπιδεικνύμενος αἰσθημάτων καὶ προθέσεων, κατέκλυσε τὸ μοναστήριον. Ἡ λέξις ἴσως οὐκ ἀπροσφυής. Τὸ Παραδείσιον εἶχε περιουσίαν ἀρκετὴν, ἣν ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν εὐγενῆ σκοπὸν 'να σώσῃ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς· καὶ χρέος μικρὸν ἐκ 1188 γροσίων, ἤτοι περίπου χιλίων πεντακοσίων ὀράγκων τῆς σήμερον, ἀνέθορεν ὡς ἀφορμὴ καὶ δικαιολογία τῆς ἀπεμπολήσεως. Ἠδύνατο 'να σωθῇ τὸ μοναστήριον πωλουμένων τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν λοιπῶν ζῴων· ἐὰν βεβαιωθῇ τις ὅτι εἶχεν ἐπείγοντα χρέη. Ἀλλ' ἐδόθη τῇ ἐν Ἄνδρῳ μονῇ πρὸς σωτηρίαν, καὶ σωτηρίαν ζητοῦν εὗρε τὸ ἀτυχὲς τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν. Ἐδόθη τῷ Νείλῳ, ὡς ἀντιπροσώπῳ τῆς μονῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ παρέχειν τοὺς ἐν τῷ Παραδεισίῳ παρεισδύσαντας κατακτητὰς ἐτήσιον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον γρόσια εἰκοσιπέντε, καὶ ἓν φλωρίον κατὰ τὸ μέγα Πάσχα· τὸ ὅλον φλωρία καὶ-

σαροβασιλικὰ ἐννέα, ἅτινα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ὡρίσθησαν εἰς γρόσια τετρακόσια κατ' ἔτος διδόμενα, καὶ ἀγνοῶ πόσα ἔτη διήρκεσεν ἡ τακτικὴ χορηγία. Εἰ δέ ποτ' ἐκωλύθη αὕτη διὰ λόγους οἱουσδήτινας, ἡ ἐν Ἄνδρῳ μονὴ ἀπώλεσεν ἤδη πᾶν δικαίωμα ἐπικαρπίας ἐπὶ τοῦ Παραδεισίου· ἀπολέσασα δὲ ἢ μᾶλλον ἀπεμπολήσασα πάντα τὰ κτήνη καὶ τὰ ὑποζύγια, καταλιπεν ἔρημον, ἀβοήθητον, ἐστερημένον τῶν πάντων τὸ Παραδείσιον, κατεστραμμένον, ἐλεεινόν· διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι, κατὰ πάντα λόγον, κατὰ πᾶσαν ἔποψιν, οὐδὲν ἐπὶ τοῦ μονυδρίου δικαίωμα κέκτηται· τὰ δὲ μικρὰ σχολεῖα τῆς νήσου Αὐλωνίας ἀπόλλυνται λιμῷ, οὗ ἕνεκα πολὺ συνεχῶς περιπίπτουσιν εἰς διδασκάλους ἀδοκίμους, ἠμιμαθεῖς, ὧν εἷς μετὰ πολλῆς ἀθεοφοβίας ἱεροκήρυκος ἔργον πρὸ τριετίας μετήρχετο, διδάσκων βεβαίως ὅ,τι ἀγνοεῖ, καὶ, βεβαιότερον, ἀγνοῶν ὅ.τι διδάσκει.

Καὶ ἐν τούτοις τὸ Παραδείσιον, εἴπερ ἐτύγχανεν ἐπιμελείας τινὸς, μεθ' ὅλην τὴν ὁλεθρίαν κηδεμονίαν τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς, ἠδύνατο καὶ ἵνα διατηρήσῃ ἑαυτὸ, καὶ ἑκάστῳ τῶν πέντε σχολείων τῆς νήσου ἵνα χορηγῇ 5, ἢ 6, ἢ 10 κατ' ἔτος λίρας· ἠδύνατο αὐτὸ τοῦτο ἵνα καταστα θῇ σχολεῖον ἑλληνικὸν, τιμῶν τὴν νῆσον, τιμῶν τὴν μητρόπολιν, τιμῶν τὸν μητροπολίτην, ὅστις ἂν ἤθελε πρυτανεύσει τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ προστασίαν. Ἂν ἴσως στερῆται σήμερον εὐρυχωρίας, ἂν δύο μικρὰ δωμάτια ἰσόγεια θεωρῶνται ἀρκετὰ δι' ἕνα νομάδα καλόγηρον, διάδοχον τῶν παλαιῶν τοῦ Παραδεισίου καταστροφέων, ἂν οἰκοδομὴ σήμερον πενιχρὰ καὶ ναὸς πενιχρότατος ὑποκαθιστῶσι τὴν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μέχρι που τοῦ παρόντος σωζομένην ἀρχαίαν εὐρυχωροτάτην βυζαντινὴν οἰκοδομὴν μετὰ τῶν ἄλλοτε κεχρυσωμένων αὐτῆς ὀρόφων

καὶ τῶν τορνευμάτων καὶ τῶν πολλῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν, δύνανται τῶν δύο τοὐλάχιστον χωρίων, Ἀλώνης καὶ Σκοπιᾶς, οἷς ἀνήκει, αἱ κοινότητες ἵν' ἀνεγείρωσιν αὐτὸ κάλλιον, ἀναλαμβάνουσαι ἀπὸ δῆθεν κηδεμόνος ἀφανίσαντος αὐτὸ, μηδὲν λείψανον ἀφέντος τῆς προτέρας εὐμαρείας.

Ἀτυχῶς, οὔτε λίθος ἔγγραφος ἢ μικρὸν κεράμιον ἐδίδαξέ μέ τι. Ἀπὸ πυρκαϊᾶς περισωθεῖσα ἀνεστηλώθη καὶ πάλιν κατὰ τὴν πρό τινος πενιχροτάτην ἀνοικοδομὴν τοῦ καταστραφέντος μονυδρίου ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ, διὰ κεφαλαιωδῶν γεγραμμένη στοιχείων:

† Ἀνεκαινίσθη αὕτη ἡ ἱερὰ μονὴ δι' ἐπιμε|λείας καὶ ἐξόδων τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμέ|νου κὺρ Νείλου Παλαιολόγου τοῦ ἐξ Ἄνδρου ἐκ | τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου 1797.

Πιθανῶς τις ἤθελε μοῦ μεμφθῇ διὰ τὸ δριμὺ τῆς λέξεως, ἀλλ' οὐδὲν ἔξω τοῦ δικαίου, οὐδὲν ἔξω τοῦ πρέποντος ἔγραψα. Τὸ Παραδεῖσι δύναται 'ν' ἀποβῇ ἐπωφελὲς εἰς τὴν χώραν, ἥτις αἰῶνάς τινας — ἴσως πολλοὺς — διετήρησεν αὐτὸ, ἐνῷ νῦν ἀγνοῶ ἂν ἀποβαίνῃ ὠφέλιμον εἰς τὸ Σόρα. Ὅστις ἂν ἴδῃ τὴν κατάστασιν τῆς παιδεύσεως ἐν Αὐλωνίᾳ θέλει θεωρήσει καθῆκον 'να γράψῃ καὶ ἐκεῖνος ὡς ἐγὼ, καὶ ἴσως ἴσως 'να εἴπῃ ὅτι, ἐὰν, ἐπιστρεφομένης τῆς μικρᾶς μονῆς εἰς τὰς κοινότητας τῆς νήσου, ζημιωθῇ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ἄνδρου, οὐδεμία ζημία εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐν Ἄνδρῳ παίδευσιν προσγίνεται. Ἡ μονὴ «Τὰς Ὅρας» ἔχει κατὰ μέσον ὅρον εἰσόδημα φράγκων ἐννέα χιλιάδων κατ' ἔτος· οὐχὶ δ' εὐάρεστόν ἐστιν ἀφαιροῦσα τὰ μέσα τῆς ἐπαρκοῦς συντηρήσεως ἀπὸ πέντε σχολείων 'να χορηγῇ εἰς ἕνα καλόγηρον, οὗ ἡ ὕπαρξις ἀποβαίνει σήμερον — κατόπιν

τοιαύτης πορώσεως — ἀναχρονισμὸς ἀσυγχώρητος, κατ' ἄμετρον ἐπιείκειαν καὶ, δὸς εἰπεῖν, βλακείαν ἄμετρον ἐπιτρεπόμενος.

§

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ **Προφήτου Ἠλιοῦ** εἶδον οἰκοδομὴν νέαν, συντελεσθεῖσαν διὰ λειψάνων πενιχρῶν οἰκοδομῆς παλαιοτέρας, εἶτα δὲ κατῆλθον εἰς τὸ χωρίον **Σκοπιὰν,** ἔνθα οὐδὲν εὗρον τὸ δυνάμενον ἑλκύσαι τὴν προσοχὴν τοῦ φιλαρχαίου. Λέγουσιν ὅτι τὸ χωρίον ἦν ἐκτισμένον πρὸ χρόνων πολλῶν ἐπὶ ὑψώματος, εἶτα δὲ συνωκίσθησαν οἱ κάτοικοι εἰς τὸ παράλιον. Ἐν τούτοις ἐγίνετο τἀνάπαλιν ἐν ἀρχαίοις χρόνοις. Οὔτε ὅμως ἐπὶ ὑψώματος, οὔτε χαμηλότερον εὑρόν τι προσοχῆς ἄξιον. Διὸ μετέβην ἀμέσως εἰς τὸ χωρίον Χουχλιὰ, τὸ δὲ χωρίον τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ Βῶρυ, καὶ νῦν ἐπὶ μακρὸν, καὶ μετ' οὐ πολὺ οὐκ ἐπὶ μικρὸν πρέπει 'ν' ἀπασχολήσῃ τὸν ἐπιεικῆ τοῦ παρόντος ἀναγνώστην.

§

Μὴ εὑρὼν οὐδὲν ἔγγραφον μνημεῖον τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας τῆς Σκοπιᾶς, ἀπῆλθον εἰς ἐπίσκεψιν τῶν **Χουχλιῶν,** μικροῦ χωρίου, πλείους μὲν τῶν τῆς Σκοπιᾶς ἀριθμοῦντος οἰκογενείας, πλείονα δὲ ὕλην τῷ φιλαρχαίῳ χορηγοῦντος. Εἰς τὸν παλαιὸν αὐτοῦ ναὸν κατευθυνθείς, ἀλλὰ καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ περιελθών, εὗρον λείψανα τῆς παλαιᾶς εὐκλείας. Ὁ ναὸς, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος σεμνυνόμενος, ἔχει τοιχογραφίας ἀνεκτὰς, ἡ δὲ τῶν εἰκόνων ἐν τῷ ἱερῷ βήματι διάταξις ἀναμιμνήσκει τὴν διάταξιν τούτων ἐν βυζαντινοῖς καὶ ἁγιορειτικοῖς ναοῖς. Ἐν

τῷ νάρθηκι ῥικνὰ λείψανα βυζαντινοῦ ψηφοθετήματος ἔτι σώζονται· ψηφοθέτημα δ' ἕτερον, τούτου κάλλιον, εὑρέθη ἔν τινι ἀμπελῶνι, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου. Μέχρι τοῦ νῦν ἐσώθησαν ἐπίσης ὀγκώδη λείψανα τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τῶν Χουχλιῶν· τοῦτο βεβαίως ἐστὶ τὸ φρούριον, οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Πλίνιος ὡς ὑπάρχοντος ἐν τῇ νήσῳ Αὐλωνίᾳ. Μεγίστη δ' ἀμοιβὴ τῶν ἐμῶν μόχθων ἦν ἡ εὕρεσις τριῶν ἐπιγραφῶν, ὧν μία μὲν ἀρχαιοτάτη, καίπερ οὐδὲν, ὡς καὶ ἡ τελευταία, διδάσκουσά με, πολύτιμος δ' ἡ τρίτη, ἡ τοὺς Αἰγοκόρας ἀναφέρουσα[1]. Οὐδὲν πλέον ἐπετρέπετό μοι 'να ζητήσω, μήτε ἠδυνάμην, διότι οἱ πρόκριτοι τοῦ χωρίου ταῦτα μόνον ἐπεδείξαντό μοι τῆς παλαιᾶς εὐκλείας τὰ λείψανα, ἐφ' οἷς ἔδει καὶ μέγα φρονεῖν. Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχω ὅτι καὶ νομίσματα ἀνευρίσκονται παλαιὰ, καὶ μνημεῖα δομικῆς, ἀλλ' οὐδαμῶς ἦν ἐμὸν ἔργον ἡ τούτων ἀνίχνευσις· ὁ παρ' ἑαυτῷ τοιαῦτα κατέχων ἔχει καθῆκον ἵνα διὰ τῆς δημοσιότητος πᾶσι γνωστὰ καταστήσῃ.

§

Ἀπὸ Χουχλιῶν ἀπῆλθον εἰς τὸ χωρίον **Βῶρυ.**

Τὸ Βῶρυ, δυστυχῶς, ἄγνωστον τίς ἐκ τῶν κατοίκων, εὐχόμενος εἶναι λόγιος, ἠθέλησε 'να μεταμορφώσῃ εἰς Βόρειον, ἐξελληνίζων δῆθεν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ Βῶρυ ἐστὶν ἀρχαιότατον, ἐν παλαιοῖς χρόνοις γνωστόν· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους δύναται 'να καυχηθῇ ὅτι ἐγένετο, καθὼς ἔμαθον, ἡ πατρὶς τοῦ γενάρχου τῆς ἐπὶ φιλογενείᾳ διαπρεποῦς οἰκογενείας τοῦ Ζαρίφη. Πρώτιστον λείψανον παλαιᾶς εὐκλείας παραδείκνυσι τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν τῆς ἁγίας

1. βλέπε ταύτας ὑπ' ἀριθ. 3, 4 καὶ 5 τοῦ πίνακος Α.

Ἄννης, διάδοχον ἀρχαίου ναοῦ κατακλυσθέντος ὑπὸ τῶν ὑδάτων, κειμένου δὲ κάτωθι τοῦ σημερινοῦ. Ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ βλέπει τις εἶδος σπηλαίου μικροῦ, ἐν ᾧ δῆθεν ἐμόναζε, κατὰ τὴν κοινολαίτιδα παράδοσιν, πρὸ πολλῶν αἰώνων μοναχός τις. Βεβαίως οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ τὸ κῦρος παραδόσεως τοιαύτης, ἀλλὰ μήτε Στέφανος ὅσιος ὁ νέος, μήτε ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος Αὐτωρειανὸς, μήτε ὁ τῆς τῶν Καθαρῶν μονῆς ἡγούμενος Ἰωάννης ἠσκεῖτο παρὰ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἄννης. Ἐρείπιον οὐδὲν ὑπάρχει πέριξ ὁδηγοῦν τὸν φιλάρχαιον εἰς οἱονδήποτε συμπέρασμα. Παλαιά τις εἰκὼν εἵλκυσε τὴν προσοχήν μου, διότι, παριστῶσα τὸν ἐν μοναχοῖς ὅσιον Ὀνούφριον, φέρει τὴν ἑξῆς σημείωσιν:

« [Ἐζωγραφήθη ἡ εἰκὼν] τοῦ ὁσίου Ὀνουφρίου δι' ἐξόδων τοῦ τιμιωτάτου κυρίου Ζαρίφη, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Προικοννήσου, δι' εὐλαβητικῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, ἐπεὶ πολλάκις ἐπικαλῶντα τὸν ἐπιοργιζομένον κριτῶν[1] οἶδεν τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, καὶ τὴν ὀργὴν εἰς ἱλαρότητα μετατρέψαντα· οὗ ἡ χάρις νὰ περιέπῃ αὐτὸν [κατ'] ἀοράτων καὶ ὁρατῶν ἐχθρῶν, κατ' ὀργῆς κριτῶν. Ἀμήν ».

Ἄνω τῆς εἰκόνος σημειοῦται τὸ ἔτος ,ΑΨΠΖ' (1787).

Ὄπισθεν ἑτέρας εἰκόνος καλλίστης, παραστατικῆς τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, γραφείσης ὑπὸ Πέτρου ζωγράφου Κερκυραίου, σημειοῦται ὅτι καὶ αὕτη ἐζωγραφήθη δαπάνῃ τοῦ οἴκου Ζαρίφη τῷ 1791, εὐκρινῶς δ' ἀναγινώσκονται τὰ ὀνόματα τῶν Ζαρίφηδων, αὐτὰ ταῦτα, ἅτινα φέρουσι καὶ νῦν οἱ ἄρρενες βλαστοὶ τῆς ἀρχαίας

1. ἐπιοργιζόμενον κριτὴν, δηλαδὴ τὸν Θεόν· ἀλλ' ἀμαθὴς ἡ ἐπιγραφή.

ταύτης οἰκογενείας. Τούτων ὁ Ἰωάννης ἀναφέρεται καὶ ἀλλαχοῦ, χορηγῶν ἐκ διαλειμμάτων, κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἡμετέρας ταύτης ἑκατονταετηρίδος ἔτη, τῇ ὁμογενεῖ κοινότητι τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος, ὅπου διήρχετο τὸ θέρος, χρηματικόν τι ποσὸν ὑπὲρ τῶν κοινωφελῶν καταστημάτων αὐτῆς. Ἐὰν δὲ μικρὸν ἐκτείνω τὸν λόγον περὶ τοῦ οἴκου τούτου, φρονῶ μὲν ὅτι νῦν διὰ τῆς πραγματείας ταύτης κυρίως ἀπαιτεῖται 'να γένηταί τις περὶ τούτου λόγος, οὐκ ἀδιάφορος δ' ἔσται παντὶ ὁμογενεῖ· ἄλλως τε τὸ ἀτυχὲς Βῶρυ, οὗ παρ' ἡμέραν ὁ μὲν ναὸς ἐρειπιοῦται, τείνει δ' εἰς ἀποσύνθεσιν καὶ παρακμὴν — ἴσως, ἴσως οὐδέποτε ἀκμὴν ἰδόν — τὸ σχολεῖον, τοῦτο καὶ μόνον προβάλλει καύχημα τοῖς ἐπιγιγνομένοις, ὅτι γενέτειρα ἐγένετο κώμη τοῦ γενάρχου τῶν Ζαριφῶν, οἶκον ἐν Φαναρίῳ κεκτημένου κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, καὶ διακρινομένου διὰ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ· ταύτης γίνεται μάρτυς Βασίλειος ἱεροδιάκονος ὁ Ῥωμαντζᾶς, ἴσως ὡς διδάσκαλος ἐν τῷ οἴκῳ διαμένων τοῦ Ζαρίφη, οὐ οὐχὶ ἐπώνυμον, ἀλλὰ κύριον ἦν τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς φαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ῥωμαντζᾶ πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Ἀβράμιον, σωζομένης ἐν τῷ Γραμματοφυλακείῳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, καὶ ἐχούσης οὕτω:

« *Μακαριώτατε, σοφώτατε καὶ θεοφρούρητε δέσποτα πατριάρχα τῶν Ἱεροσολύμων, κύριε, κύριε Ἀβράμιε.*

† Ἀπὸ δύο πάθη (ὄντως Μακαριώτατε) πολεμούμενος εἰμὶ, δέους δηλαδὴ καὶ τολμηρότητος. Μόλις ἁρμόσας τοῖς ἐμοῖς δακτύλοις τὸν κάλαμον ὁλοψύχως ἐπιποθῶν γράψαι σοι ἐπιστολὴν, προσκυνητικῶν ταπεινοτάτων ἐδαφιαίων ἐμῶν ἀσπασμῶν χάριν, αἰδὼς καὶ νέμεσις ἐκάλυψέ με, ἀλλ' ὡσὰν ὁποῦ ὅλος δί ὅλου καὶ ὁλοψύχως ἀφιερωμένος τῇ σῇ πανιέρῳ, ἀοιδίμῳ τε καὶ πανευδαίμονι ψυχῇ, νενίκηκεν ἡ τόλμη, ἀλλὰ πάλιν συλλογιζόμενος τὴν ἀναλογίαν τοῦ γράφοντος, πρὸς τὸν γράφοντα, ἀπερνᾷ ὡς οὐτιδανώτατος κώ-

νωψ πρὸς ἀνδρειότατον λέοντα, τί διὰ τὴν πολλὰ ὀλίγην μου μάθησιν, ὅσον διὰ τὴν περισσὴν ἀδυναμίαν τοῦ πνεύματός μου καὶ ἀμαυρότητα τῶν πράξεών μου, ὡς πρὸς ἱερώτατον ἥρωα, πηγὴν βρύουσαν θείας σοφίας, λαμπρότητός τε ἀγχινοίας, τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς χρηστοηθείας, δυνάμενον τὴν τοῦ Πλάτωνος σοφίαν καὶ Δημοσθένους δεινότητα δεῖξαι θρυλλουμένας μάτην.

Τὸ θάρρος τέλος πάντων, ὁποῦ ταύτην τὴν στιγμὴν λαμβάνω νὰ τῆς σημειώσω τοῦτο τὸ ταπεινόν μου γράμμα προέρχεται ἀπὸ τὴν σαφεστάτην γνώρισιν ὁποίαν κέκτημαι τοῦ ἀξιαγάστου καὶ ἀξιεράστου ἱερωτάτου της χαρακτῆρος, εὐχερῶς νὰ συμπαθῇ τὸν ἀμαθῆ, ὅμως νὰ μὴ τὸν ἀφίνῃ ποτὲ νὰ κείτεται εἰς τὴν ἀμάθειάν του καὶ σφάλμα, ἀλλὰ προχείρως μὲ θαυμαστὴν ἀγαθότητα καὶ ὑπομονὴν νὰ τὸν διορθώνῃ· τοῦτο πολλάκις ἐπαρατήρησα νὰ λάμπῃ ἀνάμεσα ἀπὸ ἀναρίθμητα ἄλλα προτερήματά σας, ἐν πολλῇ μου ἀγαλλιάσει, ἐρχόμενος νὰ τὴν προσκυνήσω καὶ ἐφοδιαζόμενος διὰ τῶν ἁγίων της εὐχῶν, πάντα καὶ ἀδιακόπως μὲ ὑπόφερε καὶ μὲ ἐδιδασκάλευε ἐν πολλῇ τῇ εὐσπλαγχνίᾳ· πλείστας χάριτας καὶ εὐεργεσίας (ἄνευ ὑπερβολῆς) ὁμολογῶ σοι καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀφ' οὗ οἰδά σου τὸ φίλτρον, τὸ συμπαθὲς, τὸ εἰλικρινὲς, τὸ διαρκές· οὔτε δυσκολία πραγμάτων, οὔτε ὄχλος φροντίδων, οὔτε περιστάσεων πλῆθος, οὔτε χρόνου μῆκος, οὔτε ὁδοῦ διάστημα δυνηθήσεται ἀμαυρότερον ποιῆσαι, μάλιστα κατὰ τὴν λατινίδα φωνὴν, racio inversa idest, λόγον ἀναστροφῆς παλαιούμενον ἀνηβᾷν καὶ ἀκμάζειν.

Τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀοιδίμου καὶ ἀειμνήστου πατρὸς καὶ πατριάρχου ἡμῶν Ἀνθίμου δὲν λείπει ἀπὸ (ἀλλὰ ρερυπωμένα καὶ ἀμαρτωλὰ χείλη) τὰ ἰδικά μου, κάθε φορὰν ὁποῦ διαβάζομεν τὴν ἀκολουθίαν μας ἐν οἴκῳ μαζὶ μὲ τὸν τζελεπῆ κὺρ Ζαρίφη σὺν τῷ αὐτοῦ τέκνῳ Ἰωάννῃ, οἱ ὁποῖοι πατὴρ καὶ υἱὸς γονυκλιτὶ τὴν ἁγίαν σας δεξιὰν εὐλαβῶς ἀσπάζονται.

Μὲ ἐκείνην τὴν ἰδίαν συστολὴν, ὁποῦ ἐπιζητεῖ ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ χρέος μου ἀδιαβλήτως πορεύομαι καὶ ἐξαιρέτως κατ' ἐκείνας τῷ ὄντι πατρικὰς εὐσπλαγχνικὰς νουθεσίας, ἀπὸ ἐκεῖνην λέγω τὴν πρώτην στιγμὴν μέχρι τοῦ νῦν (καὶ σὺν Θεῷ καὶ διὰ τῶν ἁγίων σας εὐχῶν) ἐλπίζω καὶ ἀκολούθως.

Ὁ ἄνω εἰρημένος τζελεπῆς κὺρ Ζαρίφης μελετᾷ νὰ κάμῃ κοινῶς λεγόμενον γκιότζη[1] ἐξάπαντος τούτην τὴν ἑβδομάδα, μετέπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ φθάσας, Θεοῦ βοηθοῦντος, θέλω ἀπετάξω νὰ ἔλθω εἰς προσκύνησίν σας.

1. ἐγκατάστασιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ὅῆλα ὅή.

Κατὰ τὸ παρὸν οὐδὲν καινόν. Ὅλοι ταύτης τῆς σεβασμίας μάνδρας (σὺν Θεῷ) ὑγειαίνουσι.

Προσκυνῶ πολλὰ τὸν πανιερώτατον καὶ θεοπρόβλητον ἅγιον Βηθλεὲμ, καὶ σύμπαντας τοὺς τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως, ἀσπαζόμενος τὸν ἄξιον τῆς ἱεροδιακονίας συνάδελφόν μου κύριον Καισάριον, καὶ μὲ τὸ τέλος πάλιν καὶ πολλάκις τὰς μακαρίας καὶ ἁγίας σας χεῖρας εὐλαβῶς ἀσπάζομαι.

Ἐκ Φαναρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τοῦ οἴκου κὺρ Ζαρίφη, 1795 Ἰουνίου 6

τῆς Σῆς Μακαριότητος
ὁ ἐν ἱεροδιακόνοις ὑποδεέστερος καὶ δοῦλος
Βασίλειος Ρωμαντζᾶς
ἐκ Ζακύνθου».

Εὕρημον μνείαν δύναταί τις ἵνα ποιήσηται μικροῦ χειρογράφου νομικοῦ περιεχομένου, ἀνήκοντος μὲν ἰδιώτῃ τινὶ, γραφέντος δὲ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, διότι ἔν τισιν αὐτοῦ σελίσιν εὑρίσκονται ἀποσημειώματά τινα περὶ διαφόρων ὑποθέσεων, ὧν ἡ σκηνὴ ἔν τινι θεσσαλικῇ πόλει ὑπόκειται, πιθανῶς δ' ἐν Λαρίσσῃ· ταῦτα δὲ μεταγράψας ἀποσῴζω ὧδε·

«Ἔτος ,αψλε΄. Ἐνθύμησις ὅταν ἤμην . . . . . ἔργω ὁ παπᾶ Δαμασκηνὸς ὁ Λιτοχωρίτης, τότες ἔφκιασα τὸν Σταυρὸν τὸν δωδεκάορτον, καὶ ἔγιναν ἔξοδα γρόσια ρ΄ ἑκατό. Τότε ἔφκιασα τὴν λαμπάδα τὴν τρανὴν καὶ τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τὸ Ρόδον τὸ ἀμάραντον, καὶ ἔγιναν γρόσια λίγον τριάκοντα.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἀσημοδέσαμεν καὶ τὴν θαυματουργὸν Καναλιώτισσαν τὴν Παναγίαν μας καὶ ἤμουν χρόνων εἴκοσι.

Δαμασκηνὸς Ἱερομόναχος·

— Εἰς τοὺς χιλίους ἑπτακοσίους με΄, ἔφκιασα τὴν Ἀρτοκλασίαν· ἔγιναν γρόσια σ΄, καὶ τὸ θυμιατὸν μὲ τοὺς κουμπέδες, ἔγιναν γρόσια ρ΄ ἑκατὸν, γουμενεύοντας Δαμασκηνὸς ἱερομόναχος.

— Ἐν ἔτει ,αψμε΄, ἔρριξε χιόνι πολὺ, πιθαμαῖς ιδ΄, φεβρουαρίου 13 (ᾗ ιζ΄).

— Ἔτος ,αψλθ', ἦλθε ἡ ἀκρίβεια ἡ μεγάλη, καὶ εἶχε τὸ κοιλὸ γρόσια κ' (ἢ η').

— Ἔτος ,αψμγ', ἔγινε ὁ σεισμὸς ὁ μεγάλος καὶ ἔπεσαν ὁσπήτια πολλὰ καὶ τὰ τζαμία στὴν Λάρισσαν καὶ στὸ Τούρναβον.

— Ἐπὶ ἔτους ,αχλ', ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ Ἀδὰμ ,ζρμ', ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ εἰς τὰς Ζ' ἐξημέρωσεν χιόνι, καὶ καθολικὸ χιόνι δὲν ἦτον, μόνον ὡσὰν σάκτη, καὶ οὕτω γράφομεν πρὸς ἐνθύμησιν.

— Καὶ εἰς ἔτος ,αχξσ' ἦλθεν καὶ ὁ βηζύρης εἰς τὴν Λάρισσαν· καὶ ὁ βασιλεὺς ἦλθεν εἰς τοὺς ,αχξθ'».

§

Ἀπὸ Βώρυος ἀπηρχόμην εἰς Πασᾶ-Λιμάν. Ἐπεσκεψάμην ὅμως πρότερον τὸ μονύδριον τοῦ **Ἁγίου Ἀθανασίου,** κατεσκληκότα τύπον ναϊδίου καὶ μικροῦ μοναστηρίου, σχεδὸν ἠρημωμένου νῦν, ἀναξίου προσοχῆς. Ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὸ μονύδριον ἠδύνατο 'να χορηγῇ κατ' ἔτος εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Προικοννήσου 5 γρόσια, ἐνῷ τὸ Παραδεῖσι ἔδιδεν 25, καὶ φαίνεταί μοι ὅτι περιουσίαν ἱκανὴν ἐκέκτητο τὸ δυστυχὲς, σήμερον εἰς ἀφάντωσιν ὠθούμενον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος Θεοδόσιός τις μοναχὸς ἀνέλαβε τὴν ἐπιστασίαν αὐτοῦ· εἶχε δὲ τότε τὸ μονύδριον φελώνια καὶ στιχάρια ἀνὰ δύο, ἐπιτραχήλια τέσσαρα, «ὑπομάνικα δύο ζυγιαῖς», περιζώνιον ἀργυροῦν, ἓν Ὡρολόγιον (βιβλίον δηλαδὴ), ἓν Εὐχολόγιον, ἕνα Ἀπόστολον. μίαν ἀργυρᾶν κανδήλαν, καί τινα σκεύη μαγειρείου καὶ οἰνοποιίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἔζη βίον εἰ οὐχὶ εὐμαρῆ, ἀλλὰ γοῦν ἀνεκτὸν, ποθητὸν ὅμως σήμερον εἰς τὸν αὐτόθι μοναχὸν, τὸν λιμώττοντα. Τῷ 1842 ἐχορήγει τῷ μητροπολίτῃ διακόσια γρόσια κατ' ἔτος· πρὸ τούτου δὲ καὶ ἡγούμενοι διωρίζοντο, καὶ ἴσως ὑπῆρχον οἱ ποθοῦντες τὴν ἡγουμενείαν αὐτοῦ. Τῇ 16 ἰουνίου (ἢ ἰανουαρίου) τοῦ 1824 Κοσμᾶς ὁ μητροπολίτης Προικοννήσου διώρισε τὸν ἱερομόναχον Ἀγαθάγγελον ἡγούμενον, ἐφ' οὗ καὶ πάλιν ἀρίθμησις ἐγένετο τῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν· εὑρέθησαν δὲ νῦν τρεῖς μὲν ἱερατικαὶ στολαί, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ δύο, πιθανῶς δὲ καὶ τρεῖς ἱερεῖς ἐμόναζον πρὸ τούτου, δύο δ' ἀμπελῶνες τοῦ μονυδρίου, δισχίλια καὶ τριακόσια κλήματα ἀριθμοῦντες. Ὁ ἱερεὺς Ἀγαθάγγελος, τῇ 9 ἰουλίου 1829, λαβὼν ἤδη τὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυζίκου μονὴν τῆς Θεοτόκου τῶν Λεβέντιδων, ὑπέβαλε παραίτησιν, ἧς ἀντίγραφον κεῖται ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ κώδηκι τῆς μητροπόλεως, ἐπικυρούμενον μὲν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου Ματθαίου, συνυπογραφόμενον δ' ὑπὸ τοῦ Χρυσάνθου μητροπολίτου πρώην Νυσσάβας, βοηθοῦντος βεβαίως τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν ἱεραρχικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ἀπελθὼν ἀφικόμην πρὸς ἑσπέραν εἰς **Πασᾶ-Λιμὰν,** προλαβὼν ὅμως ἐν τῇ πορείᾳ μου 'να ἴδω τρεῖς ἀκαλλεῖς ναοὺς ἔξω τοῦ χωρίου κειμένους, ὧν ὁ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐγείρεται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ναοῦ πολλῷ παλαιοτέρου, σώζων ἔξω καὶ πέριξ αὐτοῦ μεγάλα κιονόκρανα, καὶ σαρκοφάγον ἀρχαιότατον, ἄνευ γραφῶν τε καὶ γλυφῶν. Ἀλλὰ καὶ παλαιότατος σώζεται ναοῦ τοῖχος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ναΐσκῳ, τῷ τῆς ἁγίας Ἄννης, καὶ μονόγραμμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ὁ δὲ ναΐσκος τῆς ὁσίας Παρασκευῆς ἔσωζε μὲν πρότερον καί τινα χειρόγραφα, νῦν δὲ σώζει, προσοχῆς ἀναξίαν, «Ἀκολουθίαν εἰς κοιμηθέντας», ἧς ἐν μέσῳ οἱ ἑξῆς ἀναγινώσκονται στίχοι:

Ἔβληφε πέρας τὸ παρὸν χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
ἓξη καὶ ἑβδομήκοντα, ἐπὶ ἑπτακοσίους,
διὰ χειρὸς τοῦ ἀτελοῦς Σεργίου τοῦ ἀναξίου.

Καλὴ δ' εἰκὼν ἐν αὐτῷ παρατηρεῖται τοῦ Σωτῆρος κεν-

τητὴ διὰ χρυσοῦ σύρματος καὶ μετάξης, οὐκ ἀναξία προσοχῆς, ἔτος μὲν κατασκευῆς φέρουσα: 1814 ἰουνίου 13, κάτω δὲ τὰς λέξεις: **ΧΕΙΡ Δ ΕΦΑΝΕ ΧΡΥΣΟΥΛΑΣ.** Ὡς ἔμαθον, ὁ ναΐσκος τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐκέκτητο πρὸ ἐτῶν ἱκανὰ χειρόγραφα, μὴ ὑπάρχοντα σήμερον. Βορειοανατολικῶς τοῦ Πασᾶ-Λιμὰν ὑπάρχει ναΐσκος τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ, ἔτι σῴζων τὰ ἴχνη τοιχοδομίας ἀρχαιοτάτης καὶ τέχνης ἀρχαίας· εὗρον δὲ καὶ λείψανον παλαιᾶς ἐπιγραφῆς, ἧς τὰ σωζόμενα ἓξ ἢ ἑπτὰ γράμματα οὐδὲν ἐδίδαξάν με σαφές· ἀλλ' οὔτε ἀσαφές.

ζ

Ἐν τῷ χωρίῳ Πασᾶ-Λιμὰν ηὐχαρίστησέ με τοῦ ναοῦ ἡ καθαριότης εἰς ἀντίθεσιν οἰκτροτάτην εὑρισκομένη πρὸς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ ῥυπαρότητα, ἥτις διακρίνει τὸν καλόγηρον τὸν ἐπιμελούμενον τῶν κτημάτων τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, τῶν κειμένων πλησίον τοῦ χωρίου. Δύο παλαιαὶ ἐπιγραφαί, παρὰ τῷ φιλαρχαίῳ Εὐαγγελινῷ Μανουηλίδῃ σῳζόμεναι, ἀναφέρουσι τὰ ὀνόματα Πρειμίλλας καὶ Περσικράτους[1]. Χειρόγραφον δέ τι τοῦ Ι' αἰῶνος, κεκολοβωμένον ἐν τοῖς πλείστοις, ψαλμοὺς δὲ καί τινας ᾠδὰς περιέχον, εὑρέθη ἐν τῷ χωρίῳ, καὶ τοῦτο, δωρηθέν μοι προφρόνως, ἐδωρησάμην εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν τῆς ἡμετέρας πόλεως Σύλλογον, ὅπως μελετηθῶσιν αἱ τυχὸν ἐν αὐτῷ παρατηρούμεναι διαφοραὶ γραφῆς ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὴν κατὰ Tischendorf ἔκδοσιν τῆς Βίβλου.

Οὐδὲν ἕτερον εἶχον 'να παρατηρήσω. Τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν παραλίως ἀπὸ Πασᾶ-Λιμὰν εἰς Ἀλώνην

1. Ἴδε ταύτας ὑπ' ἀριθμοὺς 6 καὶ 7 τοῦ πίνακος Α.

«ἁγίασμα τῆς Ἁγίας Βάσσης» οὐδαμῶς δύναται 'να θεωρηθῇ λείψανον ἀρχαίου ναοῦ, καίτοι ἀπὸ πολλῶν αἰώνων γνωστὴ πᾶσίν ἐστιν ἡ παλαίφατος παράδοσις ὅτι τὸ λείψανον τῆς ἁγίας ταύτης μάρτυρος ἐρρίφθη ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν νῆσον Αὐλωνίαν.

ζ

Οὕτω περιῆλθον τὰ χωρία καὶ τὰ μονύδρια, μὴ δυνηθεὶς 'να ἴδω μόνον ἓν, τὸ τῆς Παναχράντου, νεωστὶ ἀνεγερθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιοῦ, κείμενον δ' ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀπὸ Σκοπιᾶς εἰς Χουχλιὰ, τοὺς πάλαι Αἰγικόρας, ἀγούσης. Εἰρήσθω δ' ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς Ἀλώνης, ἐνῷ ἡ Σκοπιὰ κεῖται μόλις εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν, τὸ Πασᾶ-Λιμὰν οὐδὲ τέταρτον ὥρας ἀπέχει. τὸ δὲ Βῶρυ κεῖται τὸ πολὺ τρία τέταρτα τῆς ὥρας μακρὰν τοῦ Πασᾶ Λιμὰν, ὡς ἀφετηρίας λαμβανομένου· ἀλλ' ὁ θέλων 'να μεταβῇ μέχρι τῆς «Παναγιᾶς στὰ δέντρα», καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παραδεῖσι, καὶ ἀπὸ Παραδεισίου διὰ τοῦ ὕψους τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ εἰς Σκοπιὰν, εἶτα δ' εἰς Χουχλιὰ καὶ Βῶρυ, καὶ ἀπὸ Βώρυος εἰς Πασᾶ-Λιμὰν, ἀναγκάζεται 'να δαπανήσῃ πολλὰς ὥρας, καὶ δὴ καὶ 'να περιπατῇ ἀνυπόδητος, ὑφιστάμενος τὴν καταδίκην τοῦτ' αὐτὸ «τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων».

ζ

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς περιοδείας ἔδει 'να μεταβῶ καὶ εἰς τὰς πρὸ τῆς Ἀλώνης καὶ πρὸ τοῦ Πασᾶ-Λιμὰν μικρὰς νησίδας, τὴν **Γεράν**, ἴσως Ἱεράν, καὶ τὴν τουρκιστὶ λεγο-

μένην **Νῆσον τῶν προβάτων** (=Κογιοὺν ἀδασί). Μικρὸς ναίσκος ὠκοδομημένος ἐν τῇ πρώτῃ τούτων ἐκ συντριμμάτων βυζαντινῶν, τὴν ἀρχαίαν ὅμως αὐτοῦ μὴ κρύπτων καταγωγὴν, κέκτηται μεγίστην ἁγίαν τράπεζαν, πιθανῶς ἄλλοτε βάσιν οὖσαν ἁγάλματος· ἔστι δ' αὕτη νῦν ἑπτάγωνος, πλέον ἑνὸς γαλλικοῦ μέτρου διάμετρον ἔχουσα. Ἐντός τε καὶ πέριξ τοῦ ναοῦ διακρίνει τις κιόνων θραύσματα, ὡς καὶ λείψανα κιονοκράνων καὶ μαρμαρίνων παραστατῶν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐγήγερται ναίσκος, ἐν ᾧ δύο παλαιαὶ εἰκόνες εὑρηνται, ἡ τῆς Θεοτόκου, γραφεῖσα τῷ 1728, καὶ ἡ τοῦ Παντοκράτορος, γραφεῖσα μίαν τριακονταετίαν ὕστερον, τῷ 1758. Ὀλίγιστα λείψανα τέχνης ἀρχαίας βλέπει τις ἐν τῇ νησίδι ταύτῃ, ἐν ᾗ πρό τινων ἐτῶν ἀνευρέθησαν καὶ τάφοι, οὓς ἀπεκάλυψεν ἡ θάλασσα παρ' ἡμέραν ἀφαιροῦσα τὸ χῶμα· ἐντὸς ἑνὸς ἐξ αὐτῶν εὑρέθησαν καὶ δύο ἐπιμήκη ὑέλινα δοχεῖα, μόλις μιᾶς σπιθαμῆς ὕψους τὸ μεῖζον, τὸ δ' ἕτερον βραχύτερον· ταῦτα δ' ἐδωρησάμην τῷ ἐνταῦθα Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ. Ἐν τῷ ναίσκῳ τῷ κειμένῳ κατὰ τὴν Ἱερὰν νῆσον, ἥτις ἴσως ἐστὶν ἡ Φοίβη τοῦ Πλινίου, περισῴζεται τεμάχιον ἐπιγραφῆς ἐπὶ μαρμάρου, παρὰ τὸ ἱερὸν βῆμα, φέρον τὰ γράμματα **ΜΕΤΡΟ**//////// τῶν λοιπῶν μὴ ὑπαρχόντων. Ἠρκέσθην καὶ εἰς τὰ λιτὰ ταῦτα πορίσματα τῆς μικρᾶς μου ταύτης ἀνὰ τὰς δύο νησίδας ἐκδρομῆς, καθ' ἣν προθύμους συνοδοὺς εἶχον τοὺς φιλοπόνους διδασκάλους ἐν Αὐλωνίᾳ Δ. Γρηγοριάδην καὶ Σπ. Βασιλάτον καὶ τὸν ἐν Κυζίκῳ ἄλλοτε διδάσκοντα φιλότιμον νέον Φ. Ἀνδρεάδην.

ζ

Τὴν ἐπιοῦσαν 31 καθὼς καὶ τὴν 1 αὐγούστου ἐδαπάνησα πρὸς μεταγραφὴν καὶ μελέτην τῶν κωδήκων τῆς μη-

τροπόλεως, ἀναζητῶν ἐν αὐτοῖς πληροφορίας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας ἱστορικῶς ἐξυφαινομένων νῦν. Ὁ τότε μητροπολίτης καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ περιεποιήθησάν με μετὰ προθυμίας καὶ φιλίας ἀληθοῦς ἐπὶ πενθήμερον. Ἀλλὰ λογίζομαι καθήκοντος παράλειψιν, ἂν μὴ καὶ δημοσίως ἀπονείμω εὐχαριστήρια πᾶσι τοῖς προκρίτοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι τῶν χωρίων τῆς Αὐλωνίας, καὶ κυρίως τοῖς ἐν Ἁλώνῃ καὶ Πασᾶ-Λιμὰν δι' ἣν ἐχορήγησάν μοι συναντίληψιν, καὶ τὴν προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντό μοι πρὸς ἱκανοποίησιν φιλίστορος ἢ φιλαρχαίου πόθου, ὅστις ἠδύνατο νὰ μείνῃ, χωρὶς τῆς συναρωγῆς ταύτης, ἀτέλεστος.

Β΄

Ἡ νῆσος Ἀλώνη δύναται ’να καυχηθῇ ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ὅλους εἴκοσι διετήρησε τὸ ὄνομα αὐτῆς, εἰ δὲ καὶ μετέβαλον οἱ Βυζαντινοὶ τοῦτο εἰς Αὐλωνίαν, οἱ κάτοικοι ἐγίνωσκον αὐτὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀλώνης καὶ τοῦτο δόντες εἰς ἓν ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ χωρίων, καὶ δὴ καὶ καθέδραν αὐτὸ καταστήσαντες τοῦ πνευματικοῦ ποιμένος αὐτῶν κατὰ τοὺς κάτω χρόνους, εἶδον διασῳζόμενον ὑπεράνω τῶν ἐπηρειῶν καὶ χρονικῶν ἀλλοιώσεων, τῶν τὰ πάντα μετατρεπουσῶν. Διογένης ὁ Κυζικηνός, οὗ μνείαν ποιεῖται Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λέξει «Βέσβικος», ἀναφέρει τὴν νῆσον ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα, «ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἑπτὰ περὶ τῆς πατρίδος (ἴσως περὶ τὴν πατρίδα) νήσων», ὡς ἀναφέρει τὴν Προικόννησον, τὴν Φοίβην, τὴν Φυσίαν, τὴν Ὀφιοῦσαν καὶ τὴν Βέσβικον (τὴν Καλόλιμνον τῆς σήμερον), παραδιδοὺς ἡμῖν ὅτι εἰσὶν αὗται «γόνιμοι καὶ λιπαραί»· τοῦθ’ ὅπερ παρερμηνεύσας ὁ Χριστοφόρος Κελλάριος προσέθηκεν ἔτι δύο νήσους ἀνυπάρκτους, ἤτοι τὴν Γόνιμον καὶ τὴν Λιπαράν[1]. Διογένης ὁ Κυζικηνὸς ἥκμαζεν ἴσως οὐ πολὺ πρὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος· λυπηρὸν δ’ ὅτι μήτε τούτου μήτε τοῦ Ἀγαθοκλέους τὸ περὶ Κυζίκου διεσῴθη, ἐν οἷς βεβαίως περὶ τῶν νήσων τούτων ἐγίνετο λόγος τις. Ὁμοίως Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος ἀπαριθμεῖ καί

1. Christ. Cellarii, Notitiæ Orbis Antiquis. Λειψίᾳ, 1773 τόμ. Α΄, σελ. 10, § IV.

τινας ἑτέρας νήσους (πλὴν τῆς Ἀλώνης, σῳζούσης τότε τὸ φρούριον αὐτῆς) τὴν Ἐλαφόννησον, ἥτις καὶ Προκόννησος καὶ Νεβρὶς ἐκαλεῖτο, δευτέραν δὲ τάττων τὴν Ὀφιοῦσαν, εἶτα προστίθησι τὴν Ἄκανθον, τὴν Φοίβην, τὴν Σκόπελον, τὴν Πορφυριώνην, τὴν Δελφακίαν, τὴν Πολυδώραν, καὶ τὸ Ἀρτάκειον, ὅπερ εἶχε καὶ τοῦτο φρούριον[1]. Ἐν τοῖς ἁγιολογικοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἡμετέρας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὑρίσκεται τὸ ὄνομα Ἀλώνη, παρὰ δὲ Βυζαντινοῖς ἀλλοιοῦται μικρὸν, μετατρεπόμενον εἰς Αὐλωνίαν. Ἐκ τῶν ἡμετέρων γεωγράφων Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν παραδόξως συνέχει τὰ πράγματα, περίεργα γράψας ἐν γένει περὶ τῶν νήσων τούτων, ὅτι δῆλον οὖν ἡ μὲν «Προικόννησος καλεῖται καὶ Προκόννησος, καὶ Νευρὶς, καὶ Ἐλαφόνησος, καὶ Πρωτόνησος, καὶ κοινῶς Μαρμαρᾶς, γυρίζει μίλια 30», καὶ ὅτι «περὶ αὐτὴν εἶνε καὶ ἄλλα νησία, οἷον τὸ Φανάρι, ἡ Κουτάλη κατοικημένη· Ἀλώνη, ἥτις καὶ Νευρὶς, καὶ Προχώνη ἐκαλεῖτο· ταυῦν δὲ Ἀλώννησος, καὶ ὑπὸ τῶν τούρκων Πασᾶ-Λιμάνι»[2].

Ὀλίγιστοι συγγραφεῖς ἐκ τῶν ἡμῖν γνωστῶν ποιοῦνται μνείαν τῆς Ἀλώνης, αἱ δὲ ἀνευρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ ἥκιστα συντελοῦσι τὸ περὶ αὐτῆς ἱστορικὸν οἰκοδόμημα. Οὐδὲν ἐξάγεται συμπέρασμα ἐκ τῆς ὑπὸ Muratori τὸ πρῶτον ἐκδοθείσης, εἶτα δ’ ἐν τῷ «Σώματι τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπιγραφῶν» τοῦ Βοικχίου ὑπ’ ἀριθμὸν 3696 συμπεριληφθείσης ἐπιγραφῆς, ἐφθαρμένης οὔσης. Ἐντὸς χάους πλανώμενοι ἀγνοοῦμεν ἐὰν δυνηθῶμεν ’να πείσωμέν τινας ὅτι τὰ ἐν ταῖς πέριξ νήσοις ἀνευρισκόμενα ἔσθ’ ὅτε ἀρχαῖα νομί-

1. Plinii Historia Naturalis, E, 44, ἔκδοσις Ludovici Jani, Λειψίᾳ, 1854, τόμ. Α΄, σελ. 215.

2. Μελετίου Γεωγραφία, ἔκδοσις Α΄, σελ. 441.

σματα τὰ φέροντα τὰ στοιχεῖα ΑΛΩ ἀνήκουσιν εἰς τὴν νῆσον ταύτην μᾶλλον ἢ τὴν Ἀλωπεκόννησον[1], ἐφ' ὅσον τὰ μὲν νομίσματα τῶν ἀλωπεκοννησίων φέρουσι κεφαλὴν ἀλώπεκος, ἐγὼ δὲ εἶδον νόμισμα, φέρον, εἰ καὶ δυσδιάκριτον, παράστασιν ζῴου ὁμοιάζοντος δορκάδι μᾶλλον ἢ ἀλώπεκι. Ἀλλὰ τίς βεβαιοῖ ὅτι ἡ Αὐλωνία οὐκ ἦν ἡ παλαιὰ Προκόννησος;—Τὸ περὶ Προκοννήσου χωρίον τοῦ γεωγράφου Στράβωνος ἐξηγεῖται βεβαίως, εὐοδοῖ δὲ τὴν τοιαύτην εἰκασίαν καίπερ ἀσαφὲς ἴσως φαινόμενον. Οὐδεὶς ἀναγνώστης τοῦ ἐν τῷ ΙΓ' βιβλίῳ τῶν Γεωγραφικῶν αὐτοῦ χωρίου[2] δύναται 'ν' ἀρνηθῇ ὅτι ὁ παραπλέων ἀπὸ Παρίου εἰς Πρίαπον, ἤγουν ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Καμάραις (τουρκιστὶ Κεμὲρ) εἰς τὴν Καράμπογα τῆς σήμερον, εὑρίσκει πρῶτον τὴν παλαιὰν Προκόννησον τοῦ Στράβωνος καὶ τὴν νῦν Προκόννησον, κατὰ τὸν αὐτὸν γεωγράφον «πόλιν ἔχουσαν καὶ μέγα μέταλλον λευκοῦ λίθου». Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὴν μείζονα τῶν νήσων, ἤτοι τὸν Μαρμαρᾶν, ὡς εἰσέτι καὶ νῦν καὶ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἔχουσαν μέγα μέταλλον μαρμάρων· ὥστε αὐτὴ ἦν ἡ νέα Προκόννησος· εἰκάσειεν ἄν τις ὅτι παλαιὰ Προκόννησος ἔστιν ἡ Αὐλωνία, ἥτις, ὡς μαρτυρεῖ Πλίνιος, εἶχε καὶ φρούριον. Ἐκ τῆς ἐκδιδομένης ἐνταῦθα ὑπ' ἀριθμὸν 3 ἐν πίνακι Α ἐπιγραφῆς, ἡ Αὐλωνία δείκνυσιν ἑαυτὴν ὡς ἀρχαιοτέρου συνοικισμοῦ μνημεῖον δυναμένην 'να χορηγήσῃ τοῖς φιλίστορσιν. Ἂν

1. Κατάλογος ἀρχαίων νομισμάτων κτλ. Ἀχιλλέως Ποστολάκα· τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις, 1872, σελ. 155.

2. «Ἐν δὲ τῷ παράπλῳ τῷ ἀπὸ Παρίου εἰς Πρίαπον ἥ τε παλαιὰ Προκόννησός ἐστι καὶ ἡ νῦν Προκόννησος, πόλιν ἔχουσα καὶ μέταλλον μέγα λευκοῦ λίθου σφόδρα ἐπαινούμενον»· βλέπε προχείρως Στράβωνος Γεωγραφικῶν τὰ περὶ Μικρᾶς Ἀσίας· ὑπὸ Παύλου Καρολίδου. Ἀθῆναι, 1889, σελ. 102.

ἤδη τὸν ὑπὸ Μιλησίων τῆς νήσου συνοικισμὸν ἐπιγράψωμεν εἰς τὴν νέαν Προκόννησον, οὐδαμῶς ἀλλοιοῖ μήτε ἀναιρεῖ τὸ τοιοῦτο τὴν ἐμὴν γνώμην, ὅτι παλαιὰ Προκόννησος ἐστὶν ἡ παρὰ τοῖς παλαιοῖς νῆσος Ἀλώνη· καὶ ὅτι καὶ αὕτη ἡ νῆσος ἔτρεφε πλῆθος ἐλάφων ἢ δορκάδων, προκῶν δῆλα δή, ὡς καὶ ὁ νῦν καλούμενος Μαρμαρᾶς. Ταῦτα κείσθωσαν ὡς εἰκασίαι.

§

Ἀτυχῶς, αἱ ἐν τῷ Α' πίνακι ἐπιγραφαὶ ἥκιστα προβιβάζουσι τὰς ἐμὰς εἰκασίας εἰς βαθμὸν βεβαιότητος· οὐδαμῶς εἰσφέρουσι κἂν ἕνα στίχον ἄγνωστον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Αὐλωνίας. Τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 5 ἐπιγραφὴν φρονῶ δυναμένην 'να φωτίσῃ τὸν φιλίστορα, καθὸ προφέρουσαν εἰς φῶς τὸ παλαιὸν ὄνομα τοῦ χωρίου Χουχλιῶν, ὅπερ ἐκαλεῖτο, κατ' ἐμέ, Αἰγικόραι. Ἤδη γνωστοὶ τυγχάνουσιν Αἰγικορεῖς διαπρέποντες ἐν δημοσίοις ἀγῶσι τελουμένοις ἐν Κυζίκῳ, καὶ συναγωνιστὰς ἔχοντες τοὺς Βωρεῖς. Ἡ παρὰ Boeck ἑλληνικὴ ἐπιγραφή, ἡ τὸν ἀριθμὸν 3665 φέρουσα, ἡ τὸν *Βωρέα Μάρκον Αὐρήλιον Εὐτυχῆ διοικητὴν*, καὶ τὸν *Αἰγικορέα Ἰούλιον Λόλλιον Ἰγνάτιον Εὐέλπιστον* ἀνασῴζουσα ἀπὸ τῆς λήθης τῶν αἰώνων, ἐμπεδοῖ μου τὴν ἰδέαν ὅτι Αἰγικόραι μέν εἰσι τὰ Χουχλιά, Βωρεῖς δ' ἐκαλοῦντο αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τοῦ παλαιοῦ χωρίου Βώρυος, τοῦ δι' εἴκοσιν αἰώνων καὶ πλέον τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦτο διατηρήσαντος. Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, εἰς τὸν χρόνον ἀπόκειται 'να φωτίσῃ ἡμᾶς ἂν οἱ κατὰ τὰς παρὰ Bœck ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἐφηβαρχοῦντες Ἀργαδεῖς καὶ Ὁπλῆτες καὶ Οἰνωπεὶς καὶ Γελέοντες δύνανται 'να θεωρηθῶσι κάτοικοι χωρίων τῆς Αὐλωνίας ὁμωνύμων

ἢ ἐκπροσωποῦντες κοινωνικήν τινα διαίρεσιν, ἧς μέμνηται Πλούταρχος ἐν βίῳ Σόλωνος[1]· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δειχθήσεται βεβαίως ἐπίδρασίς τις τῆς Ἀθηναϊκῆς νομοθεσίας ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τῶν κατοίκων τῆς τῶν παλαιῶν Ἀλώνης. Πιστεύω ὅτι τοιαύτη τις ἰδέα διὰ τῶν ὀλίγων μου στίχων εἰσαγομένη θέλει φανῇ παράδοξος εἰς πάντας τοὺς ἀποδεχομένους πᾶσαν γνώμην ὑπὸ λογίου τινος τῆς Ἑσπερίας διατυπουμένην ὡς ὀρθήν, ἴσως δὲ καὶ θέσφατον. Οἱ τὸν Marquardt ἀναγνόντες[2] μάλιστα θέλουσιν ἀποδοκιμάσει πᾶν ὅ,τι λέγω· ἀλλὰ παρακαλοῦνται ἵνα μελετήσωσιν ὅ,τι γράφει ὁ πολυμαθὴς ἀρχαιολόγος, περὶ μὲν τῶν λοιπῶν τεσσάρων ὀνομάτων ἀποφαινόμενος ὅτι ἦσαν ὀνόματα φυλῶν, κοινῶν τοῖς Ἴωσιν, ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἀσίαν ἐλθουσῶν· προσπαθῶν δὲ ἵνα συνδυάσῃ τὸ ὄνομα Αἰγικορεῖς πρὸς τὸ ὄνομα Αἰγινομεῖς, ἐξηγῶν τὴν λέξιν Οἰνωπας ὡς γεννηθεῖσαν ἐκ τῆς ἐν τοῖς τόποις τούτοις παναρχαίας ἀμπελουργίας, καὶ τέλος ἐπιτρέψας ἑαυτῷ ἵν' ἀποφανθῇ εἰλικρινῶς περὶ των Βωρέων ὅτι «ὄνομα παραγωγῆς

1. Πλουτάρχου Σόλωνος 29· «Καὶ τὰς φυλάς εἰσιν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἴωνος υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γενῶν, εἰς ἃ διῃρέθησαν οἱ βίοι, τὸ πρῶτον ὠνομάσθαι, τὸ μὲν μάχιμον Ὁπλίτας (Boeck διορθοῖ Ὅπλητας) τὸ δ' ἐργατικὸν Ἐργάδεις (ἐνταῦθα ἔχομεν εὐτυχῶς Ἀργαδεῖς), δυοῖν δὲ τῶν λοιπῶν Γεδέοντας (ἀτυχῶς διὰ τὸν Marquardt ἐνταῦθα ἔχομεν Γελέοντας, οὐδὲ φρονῶ ὅτι κακῶς ἀνεγνώσθη *λ* δῆθεν ἀντὶ *δ*) μὲν τοὺς γεωργοὺς, Αἰγικορεῖς δὲ τοὺς ἐπὶ νομαῖς καὶ προβατείας διατρίβοντας». — Ἡ βεβιασμένη ἑρμηνεία πάντων, καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ χωρίου Βώρυος γεννᾷ ἐν ἐμοὶ τὴν ἰδέαν, ἣν ἀνωτέρω ἀναπτύσσω.

2. Ἱστορία τῆς Κυζίκου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879. Δυστυχῶς, οὐ μετ' ἐπιμελείας ἐγένετο ἡ μετάφρασις, καίπερ δὲ κυζικηνὸς ὁ μεταφράστης, ἐν τούτοις καὶ τὴν Γόνιμον καὶ τὴν Λιπαρὰν κατέταξεν ἐν ταῖς νήσοις, καὶ τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον ἠλλοίωσεν εἰς *χρονογράφον Πασχάλην* κτλ.

ἀγνώστου ἔχουσα συνέστη προφανῶς ἐκ τῆς προϋπαρχούσης Ἰωνικῆς ἀποικίας». Ἐπιγράφει δὲ πάσας ταύτας τὰς φυλὰς εἰς τὴν ἀρχαίαν Κύζικον, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν Ἀλώνην. Ἐγὼ νομίζω ὅτι οἱ μὲν Αἰγικορεῖς οἱ ἐν Κυζίκῳ ἐφηβαρχοῦντες ἐκπροσωποῦσι τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου Χουζλιῶν τῆς σήμερον, οἱ δὲ Βωρεῖς τοὺς κατοίκους τοῦ σημερινοῦ Βωρίου. Ὁμολογητέον ἐν τούτοις ὅτι μετὰ πολλῆς δυσκολίας ὁ Marquardt πείθει τὸν ἀναγνώστην, φρονῶ δ' ὅτι μετὰ τῆς αὐτῆς δυσκολίας ζητεῖ ἵνα πείσῃ καὶ ἑαυτὸν, ὡς ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ καταδείκνυται[1].

8

Κατὰ δὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ, Γύγου βασιλεύοντος τῶν Λυδῶν[2], ἥ τε Κύζικος καὶ ἡ λοιπὴ ἀσιατικὴ παραλία μετὰ καὶ τῶν ἀπέναντι νήσων ὑπέκυψαν εἰς τὸ κράτος τῶν Λυδῶν, διατηρήσασαι τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν, ἤτοι ἡ Προκόννησος καὶ ἡ Ἀλώνη καὶ ὅσαι τῶν λοιπῶν νήσων ἦσαν ὠκημέναι. Ἡ κατάστασις διήρκεσε τοιαύτη καὶ ἐπὶ τῶν περσῶν βασιλέων, διῃρέθη δὲ καὶ εἰς δύο σατραπείας, ὧν τὴν μίαν, ἕδραν ἔχουσαν τὸ Δασκύλιον, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συμπεριλαμβάνουσαν τάς τε ἀσιατικὰς παραλίας καὶ μεσογείους πόλεις καὶ τὰς νήσους, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἔλαβε πέρσης ἀνὴρ, ὁ Μιτροβάτης[3]. Μετὰ τοῦτον ἀναφέρεται ἄρχων τις (τύραννος) τῶν προκοννησίων παρ' Ἡροδότῳ ὁ Μητρόδωρος[4]. Τῷ 493 πρὸ Χριστοῦ

1. βλέπε σελ. 57 τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως.

2. Οὐδὲν ἐξάγω συμπέρασμα βέβαιον ἐκ τῆς παραπομπῆς εἰς Ἡροδ. Α', 26, 92, ἐπὶ τούτου γε τοῦ θέματος

3. Ἡρόδοτος Α', 177 καὶ Β', 1, καὶ Γ', 120. Ξενοφ. Ἑλλ. Δ', 1, 15.

4. Ἡροδ. Δ', 138.

ὁρίζει ὁ Marquardt τὴν ὑπὸ τοῦ φοινικικοῦ στόλου καταστροφὴν τῆς Κυζίκου καὶ τῆς Προκοννήσου[1], βεβαίως δὲ τὰς τύχας τῆς Κυζίκου τάχιον ἢ βράδιον καὶ ἡ μεγάλη αὕτη συνεμερίζετο νῆσος καὶ, κατὰ συνέπειαν, αἱ μικρότεραι καὶ πρώτη τούτων ἡ Ἀλώνη, αἵτινες δυσκόλως ἠδύναντο 'ν' ἀποτελέσωσιν ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου. Αἱ νῆσοι αὗται μετὰ τὰ Μηδικά, συνδυάσασαι τὴν τύχην αὐτῶν μετὰ τῆς τῶν Ἀθηναίων, ἠνώθησαν μετὰ τῆς ἡγεμονείας ἐκείνων, οὕτω δ' ἐστερέωσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν· ἡ δὲ Προκόννησος ἀναφέρεται νῦν ἐπὶ Ἀλκιβιάδου[2], ὁδηγοῦντος τὰς ἀθηναϊκὰς νῆας, ἀποπλεούσας ἐξ αὐτῆς, καὶ, καθὰ γινώσκομεν, οἱ προικοννήσιοι ἐγένοντο τότε θεαταὶ τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης ὑπὸ τὸν Μίνδαρον καταστροφῆς, τὸν φεβρουάριον τοῦ 410.

2

Ὅτε μετὰ τὸ 358 ἡ Κύζικος ἀποσείσασα τὴν τῶν Ἀθηναίων ἡγεμονείαν ἠνάγκασε τὴν Προκόννησον ὅπως ὑποβληθῇ τῇ ἑαυτῆς κυριαρχίᾳ, αἱ λοιπαὶ νῆσοι συνυπήχθησαν αὐτῇ, καὶ ὅτε μετὰ τρεῖς αἰῶνας ἐκείνη ὑπεβλήθη ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ῥωμαίων καὶ αὗται συνεταύτισαν τῇ ἐκείνης τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύχην, καὶ συνεδέοντο

1. Καθ' Ἡρόδ. Ϛ', 33 «ὕπαρχος δὲ Δασκυλίου ἦν Οἴβαρις, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγαβάζου».

2. Ξενοφ. Ἑλλ. Α', 13, 18, 20. Διόδ. Σικελ. ΙΓ', 49, 50. Πλουτάρχου Ἀλκιβ. 28 (Πολύαιν. Α', 40, 9 : ἐπαναλαμβάνονται τὰ παρὰ τοῖς λοιποῖς). Ξενοφ. Α', 13. «ἀθρόαι αἱ νῆες ἅπασαι ἐν Παρίῳ, ἔξ καὶ ὀγδοήκοντα, τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀνήγοντο, καὶ τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ περὶ ἀρίστου ὥραν ἦκον εἰς Προικόννησον». Ἴσως ἐκ τοῦ Παρίου (Κεμὲρ) ἦλθον εἰς Αὐλωνίαν.

πρὸς τὴν Κύζικον διὰ συνδέσμου τινός, οὐ μόνον ἡμῖν γνωστὸν μαρτύριον ἔμεινεν ἡ μνήμη τῶν ἐν τοῖς αὐτόθι ἐφηβικοῖς ἀγῶσι λαμβανόντων μέρος ἐκ τῶν κατοίκων χωρίων τινῶν τῆς Αὐλωνίας, ὧν ἐμνήσθην ἄνω. Πρόσθες δ' ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ὡς ἀναφέρονται παρὰ Bœck, εἰσὶ ῥωμαϊκά· οἷον[1] Ἰουλιανός, Καρμίλιος, Φῖρμος, ὄντες Βωρεῖς, Οὐάριος, Κλαύδιος, Λαβέριος, Φαυστῖων, Τιβέριος, Ὀκτάβιος, Βελλίκιος, Καρπόνιος, ὄντες Αἰγικορεῖς. Ὅτι δὲ διοικητικῶς ὑπήγοντο πᾶσαι αἱ νῆσοι αὗται τῇ μητροπόλει, δῆλον οὖν πρωτευούσῃ τῆς ἐπαρχίας, Κυζίκῳ δῆλον καὶ ἐκ τούτου· ὅτι, κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἀρίθμησιν τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Προικόννησος ἐπισκοπὴ ἐγένετο ὑπὸ τὴν τῆς Κυζίκου τελοῦσα μητρόπολιν[2]. Ἀλλ' ἡ τῇ Κυζίκῳ ὑποταγὴ τῶν νήσων τούτων καὶ, βεβαιότερον, τῆς Αὐλωνίας δείκνυται καὶ ἐν τῷ εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Βάσσην ἁγιολογικῷ ὑπομνήματι, καθ' ὃ ταύτην ἐξ Ἐδέσσης εἰς Μακεδονίαν μετενεχθεῖσαν καὶ ῥιφθεῖσαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐκ θρακικῆς τινος πόλεως (γνωστὸν δ' ὅτι καὶ ἡ Θρᾴκη ἐλέγετο Μακεδονία) ἢ μᾶλλον ἐμβιβασθεῖσαν εἰς πλοῖον καὶ εἰς Αὐλωνίαν ἀφικομένην ὁ τῆς Κυζίκου κονσουλάριος καὶ τῆς ἑλλησποντίου ἐπαρχίας ἄρχων ἔλαβε διαταγὴν 'να συλλάβῃ μεταβαίνων «ἐπὶ τῆς νήσου Ἅλωνος, τουρκιστὶ λεγομέ-

1. Corpus Inscript. Græc. ἀριθμὸς 3663-3666.

2. Νικοδήμου μητροπολίτου Κυζίκου (τοῦ νῦν κοσμοῦντος τὴν ἐκκλησίαν ταύτην) προλεγόμενα εἰς Ἀκολουθίαν ἁγίου Αἰμιλιανοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1876, σελ. ιϐ'. Ἰδὲ Συνέκδημον Ἱεροκλέους. Πορφυρογεννήτου περὶ θεμάτων. Οὐδεμία μνεία παρὰ Ῥάλλῃ καὶ Ποτλῇ ἐν Συντάγματι τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν Ϛ' κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος συγγράμματος.

νης Πασᾶ-Λιμάν»[1]. Οὔτε δύναται 'ν' ἀντείπῃ τίς τι εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅτι καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν οὐδαμῶς ἀπετέλεσε διοίκησιν ἰδιαιτέραν ἀλλ' ὑπέκειτο τῇ Κυζίκῳ.

Ζ

Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον, οὐ συχνάκις ἀναφέρεται παρὰ τοῖς χρονογράφοις ἡ Αὐλωνία. Τὰ ἐρείπια βυζαντινῆς δομικῆς, ὅσα φαίνονται περὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς «Παναγιᾶς στὰ δέντρα» καὶ τοῦ «Παραδεισίου», νεώτερα πάντως τοῦ Η΄ αἰῶνος, οὐδὲν εἰσφέρουσιν εἰς τὴν Ἱστορίαν. Ἴσως ἐπὶ τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων μοναχοί τινες συνῴκιζον μικρὰς ἐπὶ τῆς νήσου μονάς, καταστραφείσας καὶ ταύτας μετὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα καὶ πάλιν ἀνοικοδομουμένας ἐν εὐκαιρίαις. Ἐνῷ δ' εἰς τὰς ἄλλας νήσους ἔστελλον ἀπὸ τοῦ Η΄ αἰῶνος μοναχοὺς ὑπερορίους καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρας, ἀγνοῶ τίς εἰς Αὐλωνίαν ἐστάλη πρὸς περιορισμόν. Τὰ νομίσματα Ἰουστίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ ὅσα κατὰ καιροὺς ἀνευρέθησαν ἐν αὐτῇ δεικνύουσιν οὐδὲν ἕτερον ἢ ὅτι συνεχεστέρα ἦν ἡ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκοινωνία τῆς νήσου ταύτης ἀπὸ τῆς Ϛ΄ ἑκατονταετηρίδος, ἐὰν πιστεύσωμεν ὅτι καὶ πρότερον μέν, ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Δ΄ ἑκατονταετηρίδος, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Ϛ΄, πολλῶν καὶ μεγάλων οἰκοδομῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους ἐγειρομένων, μετεκομίζοντο κυρίως ἐκ τῆς τοῦ Μαρμαρᾶ νήσου τὰ μάρμαρα τὰ πρὸς ταύτας τὰς οἰκοδομὰς χρησιμοποιούμενα. Λεπτομερὴς ὅμως τῆς νήσου μνεία κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οὐδεμία γί-

1. Νικοδήμου Συναξαριστὴς ἐν τῇ 21 αὐγούστου. Ἀγνοῶ ἂν που σώζηται τὸ κατ' ἔκτασιν ἑλληνικὸν κείμενον τῆς βιογραφίας τῆς ἁγίας Βάσης·

νεται, μήτε δυνάμεθα 'να βεβαιώσωμεν ὅτι κατὰ πᾶσαν δήωσιν καὶ καταστροφὴν τῆς Κυζίκου συνεδηοῦτο καὶ ἡ Προκόννησος καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν νήσων, ὡς ἐν τῇ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος[1], διότι αἱ ἐπερχόμεναι μάχιμοι ὀρδαὶ ἥκιστα πρὸς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον εἰθισμέναι καὶ συνήθως στερούμεναι πλοίων ἀδυνάτως εἶχον εἰς ναυτικήν τινα ἐκστρατείαν καὶ ἐπιδρομήν· ἄλλως ἔστι γνωστὸν ὅτι ἡ κατὰ τὴν βασιλείαν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἀναφερομένη κατὰ Προκοννήσου ἐπίθεσις ὑπὸ χριστιανοῦ βυζαντινοῦ διηυθύνετο, Φωτίου τινός, ὅστις «κατελήϊζετο μέχρι τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ Προικοννήσου τὰ παρατυχόντα ἀνδραποδιζόμενός τε καὶ διαφθείρων», ὃν κατέστρεψεν ὁ ναύαρχος Νικήτας Ὡρούφας[2]· διότι χερσαίους ἐπιδρομεῖς ἄνευ τῆς συναντιλήψεως φυλῶν νησιωτίδων νομίζω ἀνικάνους πρὸς τοιαύτας κατὰ θάλασσαν ἐπιδείξεις. Ὅλως τοὐναντίον ὅμως συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τῆς ἐπιδρομῆς σικελικοῦ στόλου τῷ 1185 ἢ 1186 ἐπὶ τὴν «νῆσον τὴν Καλώνυμον» (δῆλα δὴ τὴν νῦν λεγομένην Καλόλιμνον), ἣν ἐπυρπόλησε «καὶ ὅσα πάραλα κεῖται κατὰ τὸν κόλπον τὸν Ἑλλησπόντιον»[3]· διότι κατὰ παραλίων καὶ νήσων ἐπιτεθεὶς ὁ στόλος ἔβλαψε καὶ τὰς νήσους, περὶ ὧν γίνεται νῦν ὁ λόγος. Καὶ τοῦτο μὲν εἰκασία μᾶλλον, ἐφ' ὅσον ὁ ἀκριβέστατος Νικήτας ὁ Χωνιάτης τὴν Καλώνυμον ἀναφέρει ἐν μνείᾳ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης· τῆς Αὐλωνίας δὲ μιμνήσκεται ἐν τῷ λόγῳ περὶ Ἀλεξίου Ἀγγέλου, ὅστις τῷ 1202 τὴν Δημοκράνειαν τῆς παραλίας Θράκης ἐπισκεψάμενος «φέρεται κατ' οὖρον καὶ προσο-

1. Ἄννα Κομνηνή· Λειψίας, τόμ. Β΄, σελ. 279.
2. Κεδρηνὸς Βόννης· τόμ. Β΄, σελ. 227.
3. Χωνιάτης, Βόννης· σελ. 475.

κείλει τῇ καθ' Ἑλλήσποντον Αὐλωνίᾳ»[1]. Τὴν νῆσον ταύτην κατεῖχον οἱ σταυροφόροι τῷ 1204 κατὰ τὸ πρὸ τούτου βεβαίως ἔτος κρατήσαντες αὐτῆς[2], τούτων δ' ἐξ Ἀνατολῆς ἐκδιωχθέντων, ἡ Αὐλωνία καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν προτέρων κυρίων αὐτῶν, ἀλλ' ὑρίσταντο πολλὰ δεινὰ κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν κακοήθων Καταλάνων, οἵτινες προσέβαλον τῷ 1304 τῇ πόλει τῆς Ἀρτάκης ὡς καὶ τῇ Προκοννήσῳ, καίτοι καὶ ἐν ἀμφοτέραις εὗρον παρὰ τοῖς κατοίκοις ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Ἐπειδὴ δὲ μόνον ἡ Προκόννησος, ἤτοι ὁ Μαρμαρᾶς, ἀναφέρεται ἀντιστᾶσα κατὰ τῶν Καταλάνων, εἰκάζει τις ὅτι αἱ λοιπαὶ τῶν νήσων μὴ δυνηθεῖσαι 'ν' ἀντισταθῶσιν ἐβλάβησαν. Τῷ 1306 οἱ κάτοικοι τῆς Αὐλωνίας ἐγένοντο θεαταὶ καὶ ναυμαχίας κροτηθείσης μεταξὺ τῆς Ἀρτάκης καὶ τῆς Αὐλωνίας, ὡς καὶ ὁ Παχυμέρης καλεῖ τὴν νῆσον, ἧς ἐνώπιον οἱ Καταλάνοι πάλιν ἐνεφανίσθησαν κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος[3]. Νομίζω ὅτι συνέπεια τῶν τότε συμφορῶν, αἵτινες ἐπανελαμβάνοντο συνεχῶς, ἦσαν ἡ λειψανδρία κατὰ τὰ μέρη ταῦτα καὶ τῶν ἐναπολειπομένων κατοίκων ἡ πενία καὶ καταστροφή, ἥτις ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἐπιόντος αἰῶνος, ἤτοι τοῦ ΙΔ', κορυφοῦται ἀνὰ τὰς μεγάλας πόλεις τῆς πρὸς τὴν Προποντίδα Μικρασίας, ἤτοι τὴν Νικομήδειαν, τὴν Νίκαιαν, τὰ Βηλόκωμα, τὰ Ἀγγελόκωμα, τὴν Πλατανέαν, τὰ Μελάγγεια καὶ τὰ πέριξ, ἅτινα πάντα σχεδὸν ἠρημώθησαν, ἀπολέσαντα τοὺς κατοίκους[4]. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τῶν Ὀθωμανῶν, ὀλίγας οἰκογενείας ἀριθμοῦσαι καπόπιν αἱ νῆσοι αὗται, καὶ

1. Χωνιάτης, σελ. 711.
2. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, Βόννης· σελ. 13.
3. Παχυμέρης, Βόννης· τόμ. Β', σελ. 529, 586.
4. Παχυμέρης Β', σελ. 413.

κυρίως ἡ Αὐλωνία, ἥτις διεκρίθη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐπὶ τῷ ἐμπορίῳ τοῦ οἴνου, ἀφ' οὗτινος οἱ κάτοικοι τὰ πρὸς συντήρησιν ἐπορίζοντο, συνήθως ἐπὶ εὐπορίᾳ κατὰ σειρὰν γονίμων καὶ εὐφόρων ἐτῶν διακρινόμενοι. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔχομεν ἔγγραφον ἐκτάκτου τοιαύτης εὐημερίας μαρτυρίαν, ἐν τῷ παλαιοτέρῳ κώδηκι τῆς μητροπόλεως περισωθεῖσαν· «Κατὰ τὸ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ πέμπτῳ (λέγει ὁ γράφων) ἔτυχεν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην τῆς Προικοννήσου καὶ εἶδα ὁποῦ εἶχε τὸ κρασὶ μία τιμὴ μεγάλη εἰς ἐτοῦτα ὅλα τὰ χωρία, καὶ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ πλησιόχωρα τῆς Πόλεως, καὶ ἐπολιτεύθη τὸ μέτρον, ὁποῦ εἶναι δέκα ὀκάδες, κατὰ τὸν ἰούνιον καὶ ἰούλιον μῆνα, ἑκατὸν πενῆντα ἄσπρα[1], ὁποῦ ἕως τὸν αὔγουστον καὶ σεπτέμβριον ἴσως θέλει ἀνέβη καὶ παράνω. Ὡς τόσο ἄκουσα πῶς εἰς τὴν Πάντερμον πῶς νὰ ἐπῆγε καὶ διακόσια ἄσπρα· τὸ ὁποῖον διὰ ἐνθύμισι τὸ ἔγραψα ἐν τῷ παρόντι κόνδικι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἐπειδὴς ὡς καθὼς ἐρώτησα ἐδῶ μερικοὺς γέροντας, οὔτε ἐξ ἀκοῆς δι' αὐτὸ ἔχουν νὰ ἐλθῇ εἰς τόση τιμή· καὶ διὰ τοῦτο ἐβιάστηκα νὰ τὸ γράψω, ὁποῦ νὰ στέκῃ καμμίαν φοράν»[2]. Τοῦτο βεβαίως ἦν ἔκτακτον. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Αὐλωνίας διεκρίνοντο καὶ ἐπὶ τῇ ἁλιείᾳ καὶ τῷ ἐμπορίῳ τῶν τεταριχευμένων ἰχθύων, καὶ ἐπὶ τῷ ναυτικῷ, συγκειμένῳ κυρίως ἐκ πλοίων μικρᾶς χωρητικότητος· ἐφ' ὅσον δ' αὐτὸ ἤκμαζεν, ὑπῆρχεν ἐν τῇ νήσῳ καὶ χρῆμα δαπανώμενον εἰς συντήρησιν μικρῶν μονῶν, οἷας ὁ παλαιότερος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς κώδηξ ἀναφέρει: τὸ Παραδείσιον, τὸν

1. φιορίνια 4 καὶ ἔτι πρὸς, ἤ περίπου ἕνδεκα φράγκα = ἓν φράγκον τὴν ὀκᾶν.
2. αἱ ὀλίγαι ἀνορθογραφίαι τῆς σημειώσεως ταύτης διωρθώθησαν.

Ἅγιον Ἀθανάσιον εἰς τὸ Βῶρυ, τὸ ἐν Χουχλίοις μετόχιον, τὸ μετόχιον τῆς Σκοπιᾶς, τὸ μετόχιον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων (ἐν τῷ χωρίῳ Πασᾶ-Λιμανίῳ), τὸ Ἁγιοταφιτικὸν (ἐν τῷ χωρίῳ Ἀλώνης), καὶ τὴν Παναγίτσαν τῆς αὐτῆς Ἀλώνης, ἤτοι τοῦ χωρίου, δῆλον οὖν αὐτὴν τὴν «Παναγὰν στὰ δέντρα»· τούτοις πρόσθες καὶ τὸ ἐν Ἀλώνῃ μετόχιον τῆς ἐν Λέσβῳ μονῆς τοῦ Λειμῶνος, καὶ τὸ κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο μετόχιον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου, ἥτις ἐκέκτητο τοιοῦτον καὶ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Ἐν τῷ παλαιῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀναφέρεται ὅτι τῇ 1 αὐγούστου 1764 Θεοδόσιός τις ἐν τῷ χωρίῳ Ἀλώνῃ οἰκῶν ἐδωρήσατο, συναινούσης καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀνθούλας, οἰκημά τι τῇ μονῇ τοῦ Κουτλουμουσίου ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς μετόχιον αὐτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ προηγουμένως εἶχεν ἐξ ἀφιερώσεως ἡ μονὴ αὕτη καὶ ἕτερον μετόχιον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀξύμφορος ἐκρίθη ἡ συνύπαρξις δύο μετοχίων τῆς αὐτῆς μονῆς ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ἵνα μὴ ἡ κοινότης αὕτη καταβάλλῃ τοὺς φόρους καὶ τῶν δύο μετοχίων, τούτου δ' ἕνεκεν, ἀποφάσει κοινῇ καὶ συναινέσει τοῦ ἐπιτρόπου τῆς τοῦ Κουτλουμουσίου μονῆς Ἰακώβου, τὸ παλαιόθεν δωρηθὲν εἰς τὴν μονὴν ταύτην μετόχιον ἐπωλήθη.

Τὸ ἐπὶ τούτῳ γράμμα τῆς κοινότητος τῆς Ἀλώνης ἐστὶ διδακτικώτατον, μαρτυροῦν ὅτι καὶ τῶν ἐνοριακῶν μονῶν καὶ τῶν μετοχίων τῶν εἰς ξένας μονὰς ἀνηκόντων τοὺς φόρους οἱ κάτοικοι κατέβαλλον. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ κατὰ ναυτιλίαν εὐπραγία τῶν αὐλωνιατῶν προεχώρει, βεβαίως ἡ κοινότης προέφθανεν εἰς τὰς τῶν μονῶν καὶ μετοχίων ἀνάγκας· ὅτε δὲ μετὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῶν αἰγαιοπελαγιτίδων νήσων, ἡ πενία ἤρξατο ἐν ταῖς νήσοις ταύταις 'να παρεισ-

δύῃ, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ νῦν αἰῶνος τὸ ναυτικὸν τῶν αὐλωνιατῶν παρήκμασε συνεπαγόμενον τῇ παρακμῇ τὴν οἰκονομικὴν τῶν νήσων δυσπραγίαν. Ἐντεῦθεν μήτε κλῆρον βλέπει τις εἰς ὃν ἠθέλομεν ποθήσει κατάστασιν, μήτε προηγμένα τὰ σχολεῖα· οἱ δὲ ναοὶ μόλις διατηροῦνται, καὶ τοῦτο μόνον ὅπως ἐσαεὶ μένωσιν ἐρρυτιδωμένοι μάρτυρες ἀποσυνθέσεως, ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς τὰ ἄκρα προχωρούσης, καὶ τεκμήρια παρακμῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς, περὶ ἧς οὐδεὶς τῶν ἀρχιερέων τῆς τελευταίας ἑξηκονταετίας ἐμερίμνησε.

Τῆς πενίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐν γένει κακοδαιμονίας προαγομένης, οὐδὲν ἄπορον ὅτι αἱ κοινότητες ἀδυνάτως εἶχον εἰς ἐπούλωσιν τῶν χρεῶν, ἄτινα μονή τις ἢ μετόχιον ἐπεφορτίζετο κατὰ καιροὺς ὑπὸ κληρικῶν ἀσυνειδήτων. Τὸ ἔγγραφον τῆς 26 μαΐου 1790, δι' οὗ ὁ ἐξ Ἄνδρου Νεῖλος, νοσφιζόμενος τὸ Παραδεῖσι, ὑπισχνεῖτο ὅτι βελτιώσει τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, μαρτύριον ἐστὶν ὅτι ἕνεκεν ὀφειλῶν ἐκ χιλίων πεντακοσίων περίπου φράγκων, εἰς ὅσα τότε τὸ χρέος ἀνήρχετο τῆς μικρᾶς μονῆς, ὑπεκλάπη σπουδαία κοινοτικὴ περιουσία. Βεβαίως ἠδύνατο 'να ἐξοφληθῇ τὸ χρέος τοῦτο εἴπερ μοναχός τις ἀνελάμβανεν αὐτό, καὶ προσδόκιμον ἦν ὅπως ἀποδοθῇ κατόπιν τὸ μονύδριον εἰς τὴν κοινότητα· διότι τὰ χρέη σχετικῶς ἦσαν ὀγκώδη, τὰ μονύδρια πολλά, τὰ κτήματα τούτων ἐπίσης πολλά, οἱ δι' αὐτὰ καταβαλλόμενοι δασμοὶ πολλοί, καὶ τούτους ἡ κοινότης ἀνελάμβανε 'να καταβάλλῃ. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἄγει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ἐλεεινότητα καὶ καταστροφήν.

Τῷ 1790 ἡ μονὴ τῆς Ὄρας[1] ἐσφετερίσθη τὸ Παραδεί-

1. ἀγνοῶ τίνα γραφὴν τοῦ ὀνόματος τούτου ἔδει 'να ἀκολουθήσω.

σιον, οὐδεμία δὲ μονὴ πλὴν τῆς ἐν Λέσβῳ μονῆς τοῦ Λειμῶνος ἐδειξε συμπάθειαν πρὸς τὴν πτωχὴν κοινότητα τῆς Ἀλώνης· αὕτη τῇ 1 ἀπριλίου 1844 παρεχώρησεν εἰς τὴν κοινότητα τοῦ χωρίου τούτου τὸ μετόχιον αὐτῆς ἐπὶ σκοπῷ ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς σχολεῖον, καὶ συγχρόνως ἐπώλησεν ἀντὶ ἑξακισχιλίων γροσίων τὰ ἐν Ἀλώνῃ κτήματα. Ἡ μονὴ τοῦ Λειμῶνος ἐδείχθη πράγματι φιλογενής.

§

Κατὰ τὰς ἀπὸ στόματος ἀθροιζομένας πληροφορίας, ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου Αὐλωνίας ἦν κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους ὀλιγώτερος τοῦ σημερινοῦ. Ἔγγραφον οὐδὲν μαρτυρεῖ τοῦτο· ἐκμαρτύριον δ' ἔστι γράμμα τι συνοδικὸν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Προκοπίου κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1788, ζητοῦντος διὰ τὸν αὐτοκρατορικὸν στόλον ναύτας ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Κυζίκου καὶ Προικοννήσου. Ἡ ὅλη ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια τῆς Προικοννήσου ἐχορήγει τότε ναύτας 162, ὧν τοὺς 70 μόνον ἔδιδεν ἡ νῆσος Αὐλωνία, δῆλον οὖν ἀνὰ 14 ἕκαστον ἐκ τῶν πέντε χωρίων αὐτῆς, ἐνῷ ὁ Μαρμαρᾶς, οὗ τινος ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς ἐστι σχεδὸν διπλάσιος τοῦ πληθυσμοῦ ἐκείνης, ἐχορήγει 62· φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶχον ἴσον τότε καὶ αἱ δύο νῆσοι πληθυσμόν· ἐν δὲ τῷ πληθυσμῷ τούτῳ συμπεριλαμβάνονται καὶ ξένοι, συνυπογράφοντες μάλιστα καὶ ἐπίσημα τῆς κοινότητος ἔγγραφα· τῷ 1691 ὑπογράφει τις: « σενιὸρ Κλαβγιὲς μάρτυς »· τῷ 1687 ἕτερός τις ὑπογράφει διὰ λατινικῶν χαρακτήρων: « Michalu Canotestimonio »[2]. Ἄλλως δὲ καὶ τὰ πλεῖ-

2. Ἴσως σημαίνει *μαρτυρῶ*: cano testimonio=ποιοῦμαι μαρτυρίαν.

στα τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις κατοίκοις τῆς Αὐλωνίας κυρίων ὀνομάτων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εἰσὶ παράδοξα, διαφόρου καὶ πιθανῶς ἐκφύλου καταγωγῆς γεννήματα, μὴ εἰς χρῆσιν ὄντα σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐκ τοῦ παλαιοτέρου κώδηκος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς συνήθροισα ὅσα ἠδυνάμην, καὶ ταῦτα ἐκδίδωμι κατὰ σειρὰν ἀλφαβητικήν, οὐδὲν περὶ τούτων προστιθέμενος, ἀλλ' ἐῶν τοῖς περὶ ταῦτα δοκίμοις 'ν' ἀναδράμωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ μαιεύσεως παρομοίων λέξεων· εἰσὶ δὲ ταῦτα :

Ἀνδρῶν : Ἀβραμηλιώτης — Ἀδάμης — Ἀλεβίζος — Ἀναπλιώτης — Ἀντρειωμένος — Ἀντρώνης — Αὐγερινὸς — Ἀφράτης[1] — Βάγιος — Βαρσαμῆς — Βαρύτιμος — Βγενόπουλος — Βέργος — Γαϊτάνης — Γεωργούσης — Διαλεγμένος — Διασούρης — Διοματάρας — Δρᾶκος — Δροσινὸς — Ζαρίφης — Ζαφείρης — Ζωγράφος — Θαλασσινὸς — Θεργιανὸς — Κανάκης — Κανέλος — Καντιανὸς — Κλαδᾶς — Κοντύλης — Κουζούνης — Κυπαρίσσης — Κῦρκος — Λεμονῆς — Λοΐζος — Λυμπέριος — Μαυρουδῆς — Μεργουζῆς — Μονοβασιώτης — Μορφηνὸς — Μοσκονᾶς — Μοσχάκης — Μπαλάσης — Μπεϊζαντὲς — Ξωφύλλης — Παλαιολόγος — Παρρησιανὸς — Περουζὲς — Πλούσιος — Πουλημένος — Ῥήγας — Ῥοῦσος — Σαράφης — Σῆρος — Σκουλῆς — Σμόρτης — Σοφιανὸς — Στάμος — Στρατηγάκης — Στρατιώτης — Τατήνης — Φόρος — Φράγγος — Φωστῆρας — Χρυσόγονος.

Γυναικῶν : Ἀκτῖνα — Ἀλεφάντω — Ἀναπλὴ — Ἀνατέλεια — Ἁπλοχεροῦ — Ἀφεντοπούλα — Ἀφέντρια Βενετιὰ — Γαϊτανιὼ — Γαλόνισσα — Γιαλένια — Δια-

1. Ἴσως γυναικός : *Ἀφράτη*.

λεχτὴ — Δουκιανοῦ — Δροσοῦλα — Ζαμπλακιὰ — Ζοχεριὰ — Κανέλω — Καρυοφυλιὼ — Κατεργοῦ — Κοντύλα — Κουβουκλίνα — Κρατητέρα — Κρημιζὼ — Λαμπρυνὴ — Λασκαρίνα — Λεμονιὰ — Λιθαροῦ — Λυγερὴ — Λύνδια — Μαργαρόνα — Μεληνὼ — Μέριζα [1] — Μπαλάσα — Ξακουστίνα — Ξανθὴ — Παγιώτα — Περουζὲ — Ῥοζακιὼ — Ῥαζιὼ — Ῥηγοποῦλα — Ῥοδοσταλένια — Ῥόδω — Σαδήτσα — Σγουρὴ — Σουλτάνα — Σοῦρμα — Στρατηγοῦ — Συνέφα — Συρματένια — Ταρένια — Ταρσενιὼ — Τάρσια — Φατνιὼ — Φλαμπουλὴ — Φραγκοπούλα — Χαδοῦλα — Χριστοδουλιά.

Ταῦτα συναθροίζει τις ἐξ ἐγγράφων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος: ἑκατὸν εἴκοσι δύο τερατοτοκήματα τῆς ἀμαθείας, ὀνόματα μὴ ὅμοια χριστιανικοῖς τὸ πλεῖστον, ἅτινα θνήσκουσιν εἰς τὸ φῶς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, ἀντικαθιστώμενα διὰ πατρίων ὀνομάτων. Εἴπερ ἀκατανόητα τινὰ τούτων εἰσιν εἰς ἡμᾶς, ἐν τούτοις ἡ σημερινὴ ὡς καὶ ἡ πρὸ δύο αἰώνων διάλεκτος ἡ κατὰ τὰς νήσους ταύτας, οἵα φαίνεται τοὐλάχιστον ἐν τοῖς ἐγγράφοις, ὑπὸ παντὸς ξένου κατανοεῖται, οὖσα ὁμοία τῇ λαλουμένῃ μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν πρὸ πεντηκονταετίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

§

Δυστυχῶς ἡ παίδευσις, ἐν σχέσει πρὸς ἑτέρας ὁμογενεῖς κοινότητας, ἀναξία λόγου τινος καὶ πρότερον οὖσα, χωλαίνει καὶ σήμερον. Θέλησις δὲ τοῦ ἀρχιερέως ἀπαιτεῖται πρὸς διόρθωσιν καὶ ταύτης τῆς ἐλλείψεως. Ὁ τῆς ἐπαρχίας Προικοννήσου λαός, πρόθυμος εἰς ὑποστήριξιν παντὸς θε-

1. ἴσως ἀνδρός: *Μέριζας*.

σμοῦ κοινωφελοῦς, εὐάγωγος, οὐχὶ δυσήνιος, θέλει τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ οὐχὶ μόνον δυνάμενον, ἀλλὰ καὶ θέλοντα 'να πράξῃ τὸ καλόν· αὐτὸς δὲ ταῖς συμβουλαῖς ὑπακούει, ποθῶν 'να βλέπῃ καὶ τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως σκεπτόμενον περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαρχίας Προικοννήσου μετὰ στοργῆς καὶ ἐκτιμήσεως.

Τοῦτο ἠδυνήθην 'να ἐννοήσω ἐκ τῆς μετὰ τῶν πλειόνων ἀναστροφῆς καὶ νομίζω ὅτι πολλὰς ἡμέρας ἤθελε θεωρήσει τις τὰς πέντε ταύτας, ἃς ἐξώδευσα διαμείνας ἐν Αὐλωνίᾳ· ἄλλως ἔδει 'να μεταβῶ καὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν λοιπῶν νήσων, καὶ πρώτης τῆς Ἀφουσίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ἐγένετο δυστυχῶς τὸ συνεντευκτήριον ὁσίων ἀνδρῶν, ὅσοι τὴν πρὸς τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀφοσίωσιν αὐτῶν ἔβλεπον οἰκτρῶς δοκιμαζομένην, καὶ τὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἐπίκηρον ἐστέλλοντο 'να μελετήσωσιν ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ.

ΑΦΟΥΣΙΑ

Α΄

Τὴν δευτέραν λοιπὸν, αὐγούστου 3, ἀπῆλθον ἐκ τοῦ χωρίου Πασᾶ-Λιμὰν εἰς Ἀφουσίαν, διαπεραιωθεὶς διὰ μικροῦ πλοίου εἰς τὸ χωρίον Ἀραπλὰρ, ἢ καθ' ἡμᾶς Ἀράπιδες. Ἡ νῆσος Ἀφουσία ἐστερεῖτο τότε τοῦ εὐτυχήματος τῆς δι' ἀτμοπλοίου συγκοινωνίας μετὰ τῶν λοιπῶν παρ' αὐτῇ νήσων, ὥστε διὰ μικρῶν πλοίων ἐγίνετο ἡ εἰς αὐτὴν μετάβασις καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς εἰς ἑτέρας. Ἐν τούτοις τυγχάνει γνωστὴ κατ' ὄνομα πᾶσιν ἕνεκα τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς πέριξ ἐπαρχίας ἀποστελλομένου οἴνου, ὅστις ἔδωκεν αὐτῇ δημοτικότητά τινα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀνίσχυρον εἰς προβίβασιν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τῶν κατοίκων καταστάσεως· καὶ τοῦτο τεκμήριον ὅτι δημοτικότης ἢ ἁπλῶς ψιλὴ γνῶσις ὀνόματος ὀφειλομένη εἰς τὸν οἶνόν ἐστι μηδέν. Ἴσως, εἴπερ ἐκέκτητο ναυτικὸν ἡ Ἀφουσία, καθὼς εἶχεν ἄλλοτε ὁ Μαρμαρᾶς καὶ ἡ Κούταλις, ἴσως εἴπερ εἶχε διαρκῶς ἡ τῆς Προικοννήσου μητρόπολις ἀρχιερεῖς, οἷοι ὑπῆρξαν ὁ Ἀνανίας, ὁ Κοσμᾶς, ὁ Σαμουὴλ, ἀλλοῖον ἤθελεν ἔχει βαθμὸν ἀναπτύξεως, ὑλικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἡ πτωχὴ νῆσος. Ἀλλ' ὅστις ὑπ' ὄψιν ἔχει πάσας ταύτας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀτυχίας,

ὅστις ἐπιτοπίως μάθῃ ὅτι ἴσως τὸ τρίτον τοῦ γεωργησίμου τῆς νήσου μέρους αἱ ἄμπελοι κατέχουσιν αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ βατοπεδινὸν μετόχιον τὸ κείμενον ἐπ' αὐτῆς, ἐπίσης δ' ἱκανὸν μέρος ἐστὶ κτῆμα κατοίκων τινῶν τῆς Κουτάλεως, καὶ, τὸ κυριώτερον, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπαισθητῶς ἐβλάβησαν αἱ ἄμπελοι, συνεπείᾳ δὲ τῆς ζημίας ταύτης τὸ ἐπὶ τῆς νήσου χρῆμα ἠλαττώθη, οὐδαμῶς ἤθελεν ἐκπλαγῇ ἐπὶ τῇ καθόλου πενιχρότητι. Συνεπῶς ἐφάνη παράδοξος καὶ πως ἀνεξήγητος ἡ εἰς Ἀφουσίαν ἐπίσκεψις ἀνθρώπου, μήτε πρὸς ἀγορὰν οἴνου μεταβαίνοντος, μήτε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀμπέλων, ἃς ἐπιμελοῦνται καὶ καλλιεργοῦσιν οἱ ἕλληνες τῆς νήσου κάτοικοι, μήτε πρὸς ἀγορὰν καρπῶν, οὓς παράγουσιν οἱ κῆποι, οἱ εἰς τὴν κατοχὴν καὶ καλλιέργειαν διατελοῦντες τῶν ἀγαθῶν ὀθωμανῶν τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου **Ἀραπλάρ.**

Β΄

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τὴν 3 αὐγούστου μηνὸς διεπεραιώθην ἐπὶ μικροῦ πλοίου, ὅπερ ἐκυβέρνα καλὸς ναυτικὸς, ὄνομα φέρων ἑλληνικὸν, ἄνευ μορφῆς ἑλληνικῆς ἐν τούτοις. Εἰς τὰς νήσους ταύτας ἤκουσα μετ' ἐκπλήξεως, ἴσως καὶ λύπης τινὸς, ὅτι στρεβλοῦνται ἀνηλεῶς τὰ καλλίτερα τῶν ὀνομάτων· ὁ Μενέλαος γίνεταί τι ἀγριάκουστον μεταβαλλόμενος εἰς Μέον, ὑπὸ δὲ τὸ πιναρὸν περίβλημα τοῦ Πολυοῦ οὐδεὶς εἰκάζει κρυπτόμενον τὸν Πολύδωρον, ὡς ἐκαλεῖτο ὁ πλοίαρχός μου, ἠλλοιωμένος ὅμως.

Τὸ χωρίον Ἀραπλὰρ κεῖται πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς Ἀφουσίας, ἀποκλειστικῶς ὑπ' ὀθωμανῶν οἰκούμενον, ἀνθρώπων ἐργατικωτάτων, γεωργῶν, ἀποτελούμενον ἐξ ἐνενήκοντα σχεδὸν οἰκογενειῶν· τινὲς τῶν κατοίκων λαλοῦσι

τὴν ἑλληνικήν, ὡς ὁμιλοῦσιν αὐτὴν οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς νήσου, δηλαδὴ τοῦ χωρίου τῆς Ἀφουσίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ νῆσος ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς ὃ μετέδωκεν αὐτὴ τὴν ὀνομασίαν· τὸ χωρίον τοῦτο, τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχον ἀπὸ τῶν Ἀράπιδων, ὡς καλοῦσι κοινῶς τὸ χωρίον Ἀραπλὰρ, κεῖται πρὸς τὸ δυτικοβόρειον, οἰκούμενον ὑπὸ διακοσίων μόλις οἰκογενειῶν, τὸ σύνολον ὁμογενῶν, ὀρθοδόξων.

Ἀνερχόμενος μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ μου λόφον ὑπερκείμενον τῶν Ἀράπιδων, ἔμαθον ὅτι, κατὰ τὸν ζυγὸν ἀκριβῶς, ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ πρὸς τὸ χωρίον Ἀφουσίαν κατάβασις, ἐν τοποθεσίᾳ φερούσῃ τὸ ὄνομα «Ἁγίου Κωνσταντίνου», εὑρέθησαν πρό τινων ἐτῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν τοποθεσίαν «Συκαμινέας» (τουρκ. ντοὺτ-γερὶ), πλῆθος ἀγγείων ἄνευ γλυφῶν καὶ γραμμάτων, ὡς καὶ κεραμίδες ἐπιτύμβιοι, ὧν μία μόνον εἶχεν ἐπ' αὐτῆς παράστασίν τινα· πάντα ἐθραύσθησαν. Ὅταν οἱ χωρικοὶ, ἀνευρίσκοντες ἀγγεῖα παλαιὰ, βλέπωσιν ὅτι ἐντός εἰσι κενὰ, θραύουσιν αὐτὰ ἐξ ὀργῆς, ὡς μὴ εὐνοηθέντες ὑπὸ τῆς τύχης εἰς εὕρεσιν θησαυρῶν ἐν αὐτοῖς. Ἡ δὲ κεραμὶς ἦν ὡσαύτως αὐτοῖς ἄχρηστος· οὔτε τεμάχια, δυστυχῶς, αὐτῆς ἐσώζοντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμῆς εἰς τὴν νῆσον ἐπισκέψεως, οὔτε πληροφορίαν ἠδυνήθησαν ἵνα μοὶ παράσχωσι περὶ τῶν ἀνακαλυφθέντων ἄλλοτε δεῖθεν ἐρειπίων οἰκοδομῆς εἰς τὸν «Ἅγιον Κωνσταντῖνον», ἔνθα πιθανῶς ἠγείρετο μονύδριον, ἢ ναός· ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγείων τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ἦν ἀνεξήγητον εἰς ἐμὲ, καθὼς ἦν ἀνεξήγητος εἰς τοὺς κατοίκους ἡ ἐπιμονή μου, μεθ' ἧς ἐζήτουν εἰδήσεις περὶ πλίνθων καὶ κεραμίων βυζαντινῶν, περὶ ὧν ἔδωκα πληροφορίας, ἢ μᾶλλον ὁδηγίας, ὅσας ἠδυνάμην, ἐπὶ σωτηρίᾳ δῆθεν τῶν εὑρεθησομένων!

Εὑρισκόμην περὶ μεσημβρίαν εἰς τὸ χωρίον **Ἀφουσίαν.**

Εἰς τὸν πρῶτον ἱερέα τοῦ χωρίου κ. Ζαχαρίαν, ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον, ἐπέδωκα τὴν συστατικὴν τοῦ μητροπολίτου γραφὴν, ἣν ἐνόησε μὲν εὐθέως ὁ καλὸς τοῦ Ὑψίστου λειτουργὸς, ὡς καὶ ὁ βοηθὸς αὐτοῦ, νομίζω δ' ὅτι δυσκόλως ἐνόησαν οἱ πρόκριτοι — εἴπερ ὑπῆρχον ὅλως τοιοῦτοι, διότι οὐδεὶς παρέστη πρὸ ἐμοῦ, πλὴν τοῦ πρωτοψάλτου.

Ἁπλῆ ἐπίσκεψις εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως ἐγνώρισέ μοι μικρὰ πράγματα· μάτην ὅμως ἐζήτησα καὶ παρὰ τῶν ἱερέων πληροφορίας. Ἐπιγραφαὶ δύο μόνον εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἡ μὲν ἀναθηματικὴ, πιθανῶς, ἡ δὲ ἐπιτύμβιος, οὐδὲν ἐδίδαξάν με· ἡ δευτέρα ἰδοὺ τί λέγει:

ΕΝΘΑΚΑ
ΤΑΚΗΤΕ
ΤΟΠΕΔΙ
ΤΡΥΦ

καὶ ἀνήκει εἰς τὰ πρὸ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἔτη, μετηνέχθη δὲ βεβαίως ἔξωθεν καὶ ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, χροστατοῦσα μεθ' ἑτέρων τεμαχίων μαρμαρίνων καὶ πλακῶν, δεικνυουσῶν τὴν πενιχρότητα τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἀνηγέρθη ὁ ναός. Ἡ σήμερον οἰκοδομὴ συνετελέσθη τῷ 1833, ἀλλ' ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν εἰκόνων, παραστατικὴ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος, ἐζωγραφήθη τῷ 1749 (ΑΨΜΘ΄). Ὡσαύτως ἐκ τοῦ κώδηκος τῆς οἰκονομικῆς τοῦ ναοῦ διαχειρίσεως οὐδὲν μαθάνομεν ἀρχαιότερον τοῦ 1842. Ἔξωθεν ὅμως τοῦ ναοῦ διέκρινον ὀλίγα λείψανα κιόνων ἀρχαίων, ἀλλ' ἀκόμψων, τεκμήρια τῆς ὑπάρξεως

παλαιοῦ ναοῦ. Μάτην ὡσαύτως ἠρεύνησα βιβλία τινὰ παλαιὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, μήπως ἐν ὥραις καὶ περισελίδοις καὶ τοῖς πινακιδίοις αὐτῶν εὕρω ἀποσημειώματα διαιωνίζοντα τυχαία τινα συμβάντα: καταστροφάς, ἀνεγέρσεις, ἀνοικοδομήσεις, συνοικισμούς, ἤ τι τοιοῦτον. Μάτην ἐν ἑτέρῳ μικρῷ ναῷ, τῷ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐξήτασα ὑπὸ πνεῦμα παρόμοιον. Εὗρον μόνον ἐπώνυμον ἁγίασμα, μηδέν μοι παραδεικνύον τεκμήριον ἢ ὑπόμνημα βυζαντινῆς τέχνης. Ἔξω τοῦ χωρίου εὑρίσκονται ὀλίγιστα τοιαῦτα.

§

Ἀλλ' ἂν καὶ τούτων τὰ πενιχρὰ ἐρείπια οὐδαμῶς προβιβάζωσι τὰς περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς νήσου παρελθόντος ἐρεύνας ἡμῶν, ἀφ' ἑτέρου τὰ ὀνόματα ἥκιστα πρὸς τοῦτο συμβάλλονται. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου τοῦ τῇ νήσῳ φερωνύμου — διότι περὶ τούτου μόνον ἡμῖν ὁ λόγος ἔσται — εὕρηται ἁγίασμα, τίτλον φέρον «Ἁγία Τρίτη»· τίτλον, ὅστις οὐδεμίαν ἀκτῖνα προχέει φωτὸς ἐπὶ τῶν εἰκασιῶν τῶν φρονούντων ὅτι, ὅπου νῦν ἁγίασμα, ἐκεῖ παρὰ βυζαντινοῖς ὑπῆρχεν ὁμώνυμος ναός. Τίς ὁ πάτρων ἅγιος τοῦ ναοῦ; — Τίς ὁ πάτρων τῆς ἡγιασμένης πηγῆς; — Ἡ μνήμη τοῦ ἁγιάσματος τελεῖται τὴν τρίτην τοῦ Πάσχα. Περιξ σῴζονται θεμέλια τετραγώνου μεγάλης οἰκοδομῆς. Οὐ μακρὰν ὡσαύτως τοῦ χωρίου βλέπει τις λείψανα μεγάλης ἐπίσης οἰκοδομῆς, ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν λιμένα· πλὴν ὑπερθύρου τινὸς φέροντος ἐπ' αὐτοῦ σταυρὸν, οὐδὲν μνημεῖον ἔνσημον, ἀλλὰ πλῆθος πετρῶν ἐμαρτύρει μοι τὴν ἄλλοτε ὕπαρξιν οἰκοδομήματος ἱερᾶς χρήσεως. Οἱ κάτοικοι νομίζουσιν αὐτὰ λείψανα ναοῦ τῆς Ἁγίας

Τριάδος, οὕτω δὲ καλοῦσι καὶ νῦν. Αἱ δὲ γυναῖκες τοῦ χωρίου, κυρίως αἱ μητέρες, ἀδελφαί, καὶ σύζυγοι τῶν ἀποδημούντων ναυτῶν, πᾶσαι πιστεύουσιν — ἢ τοὐλάχιστον ἐπίστευον ἄλλοτέ ποτε — ὅτι δῆθεν εἴπερ ὁ ναυτιλλόμενος ἔμενε μακρὰν τῆς πατρίδος ὑπ' ἀνέμων ἀντιξόων κωλυόμενος 'να ἐπιστρέψῃ, ἤρκει 'να θυμιάσωσιν αὐταὶ περιφερόμεναι περὶ τὰ ἐρείπια ταῦτα τρὶς, ὅπως μεταβάλωσι τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνέμων, καὶ εὐκολύνωσι τὴν ἐπάνοδον. Ἀγνοῶ ὅμως εἴ ποτε, πολλῶν ἅμα ναυτῶν τε καὶ πλοίων κατ' ἐναντίας πλεόντων διευθύνσεις, ἠδυνήθησαν αἱ θυμιῶσαι 'να τύχωσι τῆς ἐπιστροφῆς.

Εἰς τρεῖς τοποθεσίας ἐπέστησα προσοχὴν, καὶ τὰ ἐρείπια τούτων περιβάλλει καὶ παράδοσίς τις ἔχουσα ἱστορικήν πως ὑπόστασιν. Πρὸς τὸ νότιον τοῦ χωρίου, εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ οὐχὶ μεγάλην, ἀνευρέθη πρό τινων ἐτῶν κυλινδρικὴ μαρμάρινος ἁγιασμοῦ φιάλη, τεθραυσμένη νῦν ἐν πολλοῖς, τὸ σχῆμα, παχυτάτη· φέρει τέσσαρας ἐπ' αὐτῆς ἀναγλύφους μορφὰς παρ' ἡμέραν γινομένας ἐξιτήλους, καὶ τετράγωνον ἐπιμήκη θήκην, ἴσως πρὸς ἀπόθεσιν τῶν διὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν χρειωδῶν· ἐγὼ νομίζω αὐτὴν βωμόν· οἱ ἐπ' αὐτῆς ἀναγεγλυμμένοι ἄνδρες συγκρατοῦσιν ἀλλήλους δι' ἁλύσεως ἐξ ἀνθέων. Περιξ τῆς ἱερᾶς φιάλης σωροὶ πετρῶν πολλοί, οὓς ἀταράχους ἀφῆκα, σωροὶ κεράμων, κίονες τεθαμμένοι, τὰ πάντα μαρτυροῦσι τὴν ὕπαρξιν οἰκοδομῆς παλαιᾶς, εὐρυτάτης.

Ἀνωτέρω ταύτης, νοτιοανατολικώτερον τοῦ βατοπεδινοῦ μετοχίου, τοποθεσία τις, πετρῶν ἀνάπλεως, «Ἐκκλησίτσα» καλουμένη νῦν, ὑποδεικνύει ὅτι πρὸ χρόνων ἠγείρετο μονύδριόν τι κατ' αὐτήν· ὕδατος πηγὴ κατωτέρω κειμένη τῆς Ἐκκλησίτσας, ἀποκαλεῖται «Βρύσις τοῦ σπα-

νοῦ», λέγεται δὲ ὅτι μοναχός τις ἀγένειος αὐτόθι μονάζων ἔδωκεν εἰς τὴν βρύσιν τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ὅλως πρὸς νότον τοῦ χωρίου, καί πως οὐ πλησίον, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ «Ἁγίου Ἰωάννου», τεμάχια πολλὰ μαρμαρίνων παραστατῶν, ὑπερθύρων καὶ κιόνων, ἐμφαίνουσιν ἐν τῇ καταστροφῇ, ἣν διηγοῦνται σιωπηλῶς, τὴν πάλαι ποτὲ μονῆς οὐ σμικρᾶς ὀλβιότητα. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ μονὴ αὕτη ἑώρταζε κατὰ τὴν 29 αὐγούστου, προσεβλήθη δ' ὑπὸ πειρατῶν καὶ ἐληλατήθη καθ' ἣν ἡμέραν ἦγε τὴν πανήγυριν αὐτῆς. Ὑπολογίσας τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ἔτη καὶ τὰς παρελθούσας γενεάς, εὗρον ὅτι, σχεδὸν μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ μικρὸν πρὸ τῶν μέσων, ἐσῴζετο ἡ μονή. Ἀσαφῶς πως ἀνήγγειλάν μοι τὴν ὕπαρξιν ἐπιγραφῆς τινος «χριστιανικῆς» (δηλαδὴ βυζαντινῆς) νῦν δῆθεν κατακεχωσμένης που, σῳζούσης ἔτι καλογηρικόν τι ὄνομα.

Πρὸς ἀνάγνωσιν ἑτέρας ἐπιγραφῆς ἐπορεύθην εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ βόρειον αὐτοῦ, εἰς τοποθεσίαν «Ἅγιος Ἰωάννης-τὸ τσιφλίκι» καλουμένην· ἐπὶ πλευρᾶς σαρκοφάγου μόλις ἀνέγνων ἐξ ἑπτὰ στίχων ἐπιγραφῆς ἐπιτυμβίου κακῶς διατηρουμένους τοὺς ἑξῆς τέσσαρας:

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΚΑΤΙΟΝΗ //// ΜΟΡΟΥ
Ο ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕΝΕΑ /////
ΤΩ ΚΑΙ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΙ ////////

οὓς μετὰ δυσκολίας συνεπλήρωσα, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνακαλύψω καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναστήσαντος τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦτο συζύγου.

Ζ

Περιελθὼν τὰ κυριώτερα τῆς νήσου μέρη τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπεσκεψάμην τὸ καλῶς ᾠκοδομημένον, εὐρύχωρον καὶ στερεώτατον βατοπεδινὸν μετόχιον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ σῷζον ἐπιγραφὴν ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ ναοῦ, διηγουμένην τὴν ἱστορίαν τοῦ μονυδρίου κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐστιν αὕτη, ἐπιγεγραμμένη ἔσωθεν ἄνω τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, πλήρης σφαλμάτων, εἰς ὀκτὼ γραμμάς:

† Ἱστορήθη καὶ ἀνηγέρθη ἐκ βόθρου σὺν τοῦ ἄρθηκος | ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλο|μάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου | τοῦ πονοσιωτάτου καὶ πνευματικοῦ πατράσιν Λεοντίου ἱερομονά|χου καὶ ἡγουμένου· ἅμα δὲ καὶ Συμεὼν ἱερομονάχου τοῦ προκεκοιμηθέν|τος καὶ πρώτου κτιτόρου· ἅμα δὲ καὶ Ἰεζεκιὴλ ἱερομονάχου, Σεργίου μοναχοῦ, | Κωνσταντίου μοναχοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τῶν συναθροισθέντων καὶ κοπιασάντων αὐτήν· (νῦν δὲ ἀνακαινισθὲν παρὰ τοῦ προηγουμένου Ἀνθίμου ἱερο|μονάχου· ἐν ἔτει 1856).

Ἐπὶ ἔτους ,ΖΡΜΣ΄, ἀπὸ Χριστοῦ δὲ ,ΑΧΛΗ΄, ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ΙΕ΄, ἰνδικτιῶνος Ϛ΄.

Ἡ μονὴ αὕτη τοῦ ἁγίου Γεωργίου, μὴ ὑποκειμένη μέχρι τοῦ 1789 ἁγιορειτικῇ τινι μονῇ, εἶχε βιβλιοθήκην, ἧς ἀπόμοιρα φαίνεται ὅτι μένουσιν ἔτι πέντε χειρόγραφα, ὧν τὰ μὲν δύο μουσικὰ (Στιχηράρια), τὸ τρίτον Ἀπόστολος, ἡλικίαν φέροντα ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ αἰῶνος, τὸ τέταρτον ὁ περιώνυμος Συμεὼν Θεσσαλονίκης, καὶ τὸ πέμπτον Νομοκάνων. Τὸ χειρόγραφον τοῦ Συμεὼν Θεσσαλονίκης,

φέρον πρὸς τῷ τέλει καί τινα ἔργα τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, σῴζει τὴν ἐξῆς σημείωσιν: «Εἴληφε τέλος ἡ παροῦσα βίβλος Συμεὼν Θεσσαλονίκης, ἔτει ,ΑΧΠ΄, ἐν μηνὶ ἰουνίῳ Δ΄, ἰνδικτιῶνος Γ΄. Ἀντεγράφη δὲ παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου ἱερέως τάχα μεγάλου πρωτοπαπᾶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς Βυζαντίδος πόλεως ὄντος γέννημα· καὶ ἐγράφη ὄντος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ, ἐν τῇ Ἁγίᾳ» (δηλαδὴ Τζιβαλίῳ). Ἐν τέλει πάλιν, ἐν ἑτέρᾳ σημειώσει, λέγει ἑαυτὸν «Ἱερομνήμονα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας». Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ ὀρθογράφος.

Ὁ Νομοκάνων, ὅστις ἐφάνη μοι διαφέρων τῆς γνωστῆς τοῦ Μαλαξοῦ συλλογῆς, ἐγράφη τῷ 1779 ἐν Μετεώροις, ὑπὸ Γερασίμου μητροπολίτου Ῥάσκας τοῦ βυζαντίου, ὄντος ἐξορίστου τότε ἐν Μετεώροις, ἀνδρὸς ὀρθογράφου[1]. Ἐν τέλει τοῦ Νομοκάνονος ὁ ἱερομόναχος Ἄνθιμος Κουταληνὸς, ὀρθῶς μὲν ἔν τισι γράφων ἀλλ' εἰς βαθμὸν δυσξύμβλητον γραφῆς, σημειοῖ περὶ ἑαυτοῦ ὅτι, Ἀθανάσιος Παναγιώτου καλούμενος, προσεκολλήθη τῷ 1813 τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἀφουσίας, ταύτῃ, τῷ 1816 μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, ἐκεῖ δὲ, ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῷ ἐν αὐτῇ, ἐκάρη μοναχὸς τῇ 10 νοεμβρίου 1816, τῷ 1822 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς μονῆς ἡγούμενος τοῦ ἐν Ἀφουσίᾳ μετοχίου τούτου, τῷ σαββάτῳ τῆς Τυρινῆς τοῦ 1823 ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ Προικοννήσου Κοσμᾶ, καὶ τῇ 15 αὐγούστου 1830 προήχθη προηγούμενος ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Ὁ βατοπεδινὸς Ἄνθιμος ἀνενέωσε κατὰ τὸ 1834 τὸ μοναστήριον τῆς Ἀφουσιας, καὶ κατὰ τὸ 1836 κατεσκεύασε τὴν βρύσιν, καὶ τὴν πλάτανον ἐφύτευσε. Ταῖς σημειώσεσιν ἐπακολουθεῖ ἡ μεμψιμοιρία αὕτη: «Ἡ κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τριακοστὸν τέταρτον σωτήριον ἔτος γενομένη ἀνακαίνισις τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατὰ τὴν Ἀφουσίαν ἐγένετο δι' ἀναλωμάτων μὲν καὶ ἐξόδων τῆς μεγίστης βασιλικῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, ἐπιστασίᾳ δὲ καὶ φιλοπόνῳ συνεργείᾳ τοῦ ἐν αὐτῇ ἡγουμενεύοντος ἁγίου προηγουμένου κυρίου Ἀνθίμου Παναγιώτου τοῦ Κουταληνοῦ, οὐδενὸς δὲ τῶν εὐσεβῶν, Ἀφουσιανοῦ ἢ Κουταληνοῦ, ἤ τινος ἄλλου συνδραμόντος εἰς τὴν τούτου ἀνακαίνισιν· διὸ καὶ εἰς μνήμην ἀΐδιον ἐνταῦθα σεσημείωται· ὥστε ὁ κατὰ καιρὸν διαδεξόμενος τὸν εἰρημένον κύριον Ἄνθιμον μνημονεύῃ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὡς κτίτορος. Ἐγράφη ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, 1847, ἰανουαρίου 1».

1. τοῦ Γερασίμου Ῥάσκας δεύτερον χειρόγραφον Νομοκάνονος εὕρηται ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἤτοι κατάλογος χειρογρ. κλπ. τόμ. Α΄, σελ. 266.

§

Μετὰ τὸν πανημέριον κάματον, προσκλήσει τῶν τέως ἐπιστατῶν τοῦ μετοχίου, μελῶν τῆς βατοπεδινῆς ἀδελφότητος, διέμεινα ἐν αὐτῷ ξενισθεὶς μίαν ἑσπέραν μεθ' ἑτέρων βατοπεδινῶν, οὓς ἀπέστελλεν ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἡ μονὴ πρὸς «παράδοσιν» τοῦ μετοχίου εἰς τὸν πρὸ μικροῦ μόλις ἀφικόμενον νέον ἐπιστάτην αὐτοῦ· καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 3 αὐγούστου, ἐν λιτῇ μοναχικῇ διαίτῃ, ἀνεπόλησα τὸν βίον καὶ τὴν δίαιταν τῶν οἰκούντων τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον καὶ γιγαντώδη βράχον, τὸν Ἄθω, ὃν ὠνόμασαν ἀκρόπολιν ἄλλοτε τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐὰν δὲ γινώσκωμεν

ὅτι εἰργάσθησαν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πατρίου παιδεύσεως αἱ μοναὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἡ μεγίστη μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, ἡ κλεϊσθεῖσα διὰ τὴν πρὸς τὴν παιδείαν προστασίαν, θέλει λάβει βεβαίως, ὡς ἔλαβε καὶ μέχρι σήμερον πολλάκις, ὑπ' ὄψιν τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν τῶν ἀφουσιανῶν, καὶ φανήσεται προστάτης τῆς σχολῆς τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, ἥτις ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ὀκάδων οἴνου, κατὰ μέσον ὅρον ἐξ Ἀφουσίας ἐτησίως παραγομένου, καὶ μόλις ἐκ τῶν εἰσπράξεων τρέφοντος δι' ἄρτου ξηροῦ τὰς ὀλίγας οἰκογενείας τῆς νήσου, ἐλάχιστα δύναται 'να χορηγήσῃ τῇ σχολῇ. Λέγουσιν ὅτι τὸ μετόχιον ἐστὶ πλούσιον, ἐν μέσῳ τόπου πτωχοῦ παράδοξον ἀποτελοῦν φαινόμενον, οὐ πρὸς θέαν καὶ μόνην οὐδεὶς ἤθελε μεταβῇ. Ὑπὲρ τῆς ἄρσεως τοῦ παραδόξου τούτου φωνὴ ἀσθενὴς, πονοῦσα τὴν οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ σχολείου πράξασαν κοινότητα, βεβαίως εἰσακουσθήσεται παρὰ τοῖς προέχουσι τοῦ Βατοπεδίου μοναχοῖς, ἵνα μὴ ἀποτελῇ διαρκῶς ἡ τῆς Ἀφουσίας ὀρθόδοξος κοινότης ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀπέναντι νησίδα Κούταλιν, τὴν τοσοῦτον προηγμένην ἐν πᾶσιν.

Β΄

Ἡ νῆσος Ἀφουσία ἢ Ἀφουσιὰ διετήρησεν ὡς καὶ ἡ Ἀλώνη τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπὶ εἴκοσι καὶ πλέον αἰῶνας. Διογένης ὁ Κυζικηνὸς, ἀπαριθμῶν τὰς νήσους ταύτας τῆς Προποντίδος, διακρίνει τῆς Ὀφιούσης τὴν Φυσίαν[1]. Ὁ δὲ Πλίνιος ἀναφέρει τὴν Ὀφιοῦσαν. Ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος Θεοφάνης καλεῖ Ἀφουσίαν, τὸ δὲ πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ Προκοπίου Κωνσταντινουπόλεως, οὗ ἐμνήσθην ἄνω, γράφει ταύτην Αὐουσίαν· δυστυχῶς ὁ τοῦ Marquardt ἕλλην μεταφράστης γράφει ὅτι «δύο τῶν νήσων τούτων ὀνομάζονται σήμερον Ἀφυσία . . . Ἄραβες[2]», ἐνῷ, καθὼς εἴδομεν, οἱ Ἄραβες (Ἀραπλὰρ) ἀποτελοῦσι μικρὸν χωρίον ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου κείμενον.

Ἡ ἐπιγραφὴ, ἣν ὁ ἀναγνώστης εἶδεν ἀνωτέρω, καὶ ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 9 ἐν τῷ Β΄ πίνακι δεικνύουσιν ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἡ νῆσος ἦν κατῳκημένη, καὶ μνημεῖα ἐπιτύμβια ἠγείροντο, δῆλον οὖν ὑπῆρχον οἱ ἐγείροντες· συνοικισμὸν δεικνύουσιν ἀρχαιότερον καὶ τὰ ἐν τάφοις εὑρισκόμενα ἀγγεῖα καὶ κτερίσματα. Μικρὰ δ' ἡ νῆσος οὖσα συνεμερίζετο βεβαίως τὰ παθήματα τῶν λοιπῶν παρ' αὐτῇ κειμένων. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι πρὸ τοῦ Θ΄ αἰῶνος ἠρημώθη κατοίκων, χρησιμοποιου-

1. Στέφ. Βυζάντιος ἐν λέξει «Βέσβικος».

2. σελ. 19 τοῦ βιβλίου, ἐν ὑποσημειώσει· καὶ ὁ Dapper φαίνεται γράφων ἀσαφῶς· Description exacte des Iles, κτλ. σελ. 491.

μένη πρὸς κατοικίαν εἰκονοφίλων μοναχῶν ἐξοριζομένων εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων· πρὸ τούτων ὅμως ἐδέξατο τὴν ἐπίσκεψιν τῶν υἱῶν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης, οὓς ὁ Νικηφόρος ὁ ἀπὸ γενικῶν ἀπέστειλεν εἰς Ἀφουσίαν ὑπερορίους· φρονῶ δ' ὅτι ἠρημώθη, διότι καὶ φρουρίου ἰσχυροῦ ἐστερεῖτο, τοιούτου δ' ἴχνη οὐδαμοῦ τῆς νήσου ἀπήντησα, καὶ συνεπῶς ἐν περιστάσεσι δυσχερέσιν οἱ κάτοικοι οὐκ εἶχον ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι· ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡ Προκόννησος ἦν τόπος ἐξορίας, ἀλλ' αὕτη ἦν ἐκτεταμένη, οἱ δ' ἐπὶ τιμωρίᾳ στελλόμενοι εἰς αὐτὴν ἠδύναντο 'να μένωσι καὶ μακρὰν τῶν χωρίων, οὐκ εὐχεροῦς ἄλλως οὔσης τῆς ἀφ' ἑνὸς εἰς ἕτερον μεταβάσεως· εἶχε δὲ καὶ μονὰς πολλὰς καὶ φρούρια καὶ πύργους· ἐνῷ ἡ Ἀφουσία ἦν καὶ ἔστιν εὐπερίγραπτος, μικρὰ νῆσος, οἱ δὲ μονάζοντες ἔδει 'να μὴ συγχρωτίζωνται πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῆς.

Μόνην παρὰ βυζαντινοῖς χρονογράφοις εὗρον γινομένην μνείαν τῆς Ἀφουσίας ἐν τῷ λόγῳ περὶ τῶν ἐγγόνων τῆς Εἰρήνης, ὁ δὲ τούτων μιμνησκόμενος ἐστὶν ὁ Θεοφάνης[3]. Τέσσαρα δ' ὑπομνήματα ἁγιολογικὰ ποιοῦνται μνείαν ὡσαύτως τῆς Ἀφουσίας, ἀλλ' ἡ μὲν ὑπόθεσις αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην τεσσαρακονταετίαν τοῦ Θ' αἰῶνος, ἡ δὲ συγγραφὴ ἢ μᾶλλον μετάφρασις αὐτῶν ἡ φερομένη ἐν τοῖς Μηναίοις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνιαυσίου ἀκολουθίας ἐγένετο βεβαίως μετὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Τὸ παρ' ἐμοὶ παλαιότερον χειρόγραφον Μηναίου τοῦ ἀπριλίου μηνὸς ἀνάγει τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καὶ τοῦτο δ' ὅρως

3. Θεοφ. τομ. Α', σελ. 774. Ὁ Goar ἐν notæ εἰς Θεοφάνην νομίζει τὴν νῆσον οὖσαν τὴν Ὀφιοῦσαν, ὡς νομίζει καὶ ὁ πολὺς Κείπερτ ἐν τῷ χάρτῃ αὐτοῦ.

οὐδὲν λέγει πλέον τῶν ἐν τοῖς ἐντύποις Μηναίοις καὶ τῷ Συναξαριστῇ τοῦ Νικοδήμου ἀναφερομένων ἐν ταῖς ἑκάστου μνήμαις[1]. Περίεργον δ' ὅτι Ἰάκωβος ὁ Γόαρ ἐν ταῖς εἰς τὴν χρονογραφίαν τοῦ Θεοφάνους σημειώσεσιν[2] ἀναφέρει καὶ τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Θεόδωρον τοὺς Στουδίτας ὡς ἐξορισθέντας εἰς Ἀφουσίαν, ὅπερ ἐν τοῖς ἁγιολογικοῖς ὑπομνήμασιν οὐ σημειοῦται. Περὶ τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ τῆς Πελεκητῆς (μονῆς ἐν Τριγλίᾳ τῆς Βιθυνίας) ἡγουμένου ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ὑπομνήματι ὅτι «Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς (ὁ τοῦ Λέοντος Ε' διάδοχος) καὶ αὐτὸς τῆς βδελυρᾶς αὐτοῦ θρησκείας[3] ὑπάρχων, ἐξαγαγὼν τὸν ἅγιον τῆς φυλακῆς, καὶ πολλὰ δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑτέρων κολακεύσας καὶ ἀπειλήσας, ἤνυε πλέον οὐδέν· διὸ καὶ ἐν Ἀφουσίᾳ τῇ νήσῳ τοῦτον ἐξορίσας ἐν ἀσφαλείᾳ ἐφύλαττεν· ὁ δὲ ἅγιος πάντα γενναίως φέρων, ηὐχαρίστει τῷ Θεῷ· χρονίσας δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐξορίᾳ, καὶ πλεῖστα ἀγωνισάμενος ἀπῆλθε πρὸς Κύριον»[4]· ἔμεινε δῆλά γε δὴ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ· καίτοι δ' ἀποσιωπᾷ τὸ ὑπόμνημα τὸν τόπον τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο ἑτέρων ἐξορίστων ἀναφέρει σαφῶς αὐτόν, παρέχει τὰ στοιχεῖα τῆς βεβαιότητος ὅτι καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀφουσίᾳ, ἔνθα τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ μονὴν ἵδρυσε· διότι κατὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἔριδας οὐχὶ μόνον εἷς μοναχὸς, ἀλλὰ πολλοὶ συγχρόνως ἤγουν ὁ διδάσκαλος σὺν τοῖς μαθηταῖς ὑπερωρίζοντο, καὶ

1. ἀπριλίου α' καὶ κζ', καὶ ἰουνίου Ϛ'.
2. Θεοφ. Β', σελ. 564.
3. εἰκονομάχος δῆλον οὖν.
4. Acta Sanctorum. Ἀπριλίου τόμ. Α', σελ. 30-31, ἐπαναλαμβάνονται τὰ παρὰ τοῖς Μηναίοις· «ἐν Ἀφουσίᾳ τῇ νήσῳ τοῦτον ἐξορίσας ἐν ἀσφαλείᾳ ἐφύλαττον»· οὐδὲν λέγεται περὶ τῆς νήσου.

ὁ τόπος, ὁ πρὸς κατοικίαν τῷ διδασκάλῳ προοριζόμενος, ἐγίνετο καὶ συνεντευκτήριον ἱερὸν τῶν μαθητῶν, καὶ μονὰς αὐτοὶ συνῴκιζον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νέας, τὰς ἐρήμους οὕτω, κατὰ συνήθη λέξιν, πολίζοντες.

Μετὰ τὸν Μακάριον τὸν τῆς Πελεκητῆς, Ἰωάννης ὁ τῆς βυζαντινῆς μονῆς τῶν Καθαρῶν ἡγούμενος, ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ ἀπεστάλη εἰς Ἀφουσίαν «καὶ πληρώσας δύο καὶ ἥμισυ χρόνους, εἶδεν ὀπτασίαν τινά· καὶ ἀναγγείλας τοῖς σὺν αὐτῷ τὴν μετάθεσιν αὐτοῦ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπῆλθε πρὸς Κύριον». Ἐκ τοῦ γράμματος τούτου καταδείκνυται ὅτι καὶ ἕτεροι σὺν αὐτῷ μοναχοὶ πρὸς Ἀφουσίαν ἀπῆραν, μέτοχοι γενόμενοι τῶν ἐκείνου θλίψεων καὶ σκαμμάτων[1].

Τὸ τρίτον τῶν ἐν λόγῳ ἁγιολογικῶν ὑπομνημάτων εἰς τοὺς τοῦ Θεοφίλου χρόνους ἀναφέρεται, στρεφόμενον εἰς τὸν βίον Ἰλαρίωνος τοῦ νέου, ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν Δαλμάτων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότος, ἐκ δὲ τῆς τῶν Καθαρῶν μονῆς μετακληθέντος ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· εἰρήσθω δ' ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης ἦν μοναχὸς πρότερον τῆς μονῆς τῶν Δαλμάτων. Ὁ δὲ Ἰλαρίων ὑπερόριος εἰς Ἀφουσίαν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου πεμφθείς, εἰς οὐδὲν μὲν κατέλυσε μονύδριον, ἀλλὰ σκάψας ἔν τινι πέτρᾳ κατεσκεύασε στενώτατον κελλίον, ἐν ᾧ διέμεινεν ὅλην ὀκταετίαν, γενόμενος καὶ θαύματος ἐργάτης, διότι καὶ ὕδωρ, ἐν ᾧ τόπῳ ἐμόναζεν, ἀνέβλυσε διὰ τῶν προσευχῶν αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὸν τοῦ Θεοφίλου θάνατον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς

1. Acta Sanct. Ἀπριλίου τόμ. Γ', σελ. 495-496· οὐδὲν γράφεται πλέον τῶν ἐν τοῖς Μηναίοις γραφομένων· relegatus in insulam Aphusiam. Περὶ δὲ τῆς τῶν Καθαρῶν μονῆς γράφω ὀλίγιστα ἐν τῷ *Βυζαντινῷ Ἑορτολογίῳ* μου.

βασιλίσσης Θεοδώρας ἀνεκλήθη λαβὼν τὴν ἡγουμενείαν τῶν Δαλμάτων, ἐξάγομεν ὅτι διέμεινεν ἐν Ἀφουσίᾳ ἀπὸ τοῦ 834-842[1].

Τέταρτον ὑπόμνημά ἐστιν ὁ ὑπὸ Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ γραφεὶς βίος τῶν ἀδελφῶν Γραπτῶν Θεοφάνους καὶ Θεοδώρου, γνωρίζων ἡμῖν ὅτι διέμειναν ἐν Ἀφουσίᾳ ὑπερόριοι διετίαν, πιθανῶς δὲ κατὰ τὰ 834-836[2].

ζ

Βεβαίως τότε κατὰ πρῶτον ἐν Ἀφουσίᾳ λαμβάνουσιν ἀρχὴν οἱ μοναχικοὶ συνοικισμοί· ἡ δὲ τοποθεσία «Ἐκλησίτσα» μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὴν πηγῆς ὕδατος, ἐπιρρωνυμένη καὶ διὰ τῆς κοινολαίτιδος παραδόσεως ὅτι καλόγηρός τις ἐκαθέζετό ποτ' ἐκεῖ, δείκνυσιν ἴσως τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ κελλίον αὐτοῦ κατεσκεύασεν ὁ Ἰλαρίων ὁ τῶν Δαλμάτων ἡγούμενος[3]· ἀλλὰ καὶ τῶν δύο ἑτέρων ὁσίων ἀνδρῶν ἡ διαμονὴ καὶ ἐγκαταβίωσις ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ προφανῶς ἔδωκε σύστασιν καὶ ζωὴν εἰς ἑτέρας μονάς· καὶ ἐὰν ἐπιτρέπηταί μοι τὸ τῆς εἰκασίας τολμηρόν, ἤθελον εἰ-

1. Acta Sanct. Ἰουνίου τόμ. Α', σελ. 758-760· ἀλλ' οὐ λέγει πλείονα τῶν παρὰ τοῖς Μηναίοις· ἐκ δὲ πέντε λέξεων «ἐν Ἀφουσίᾳ τῇ νήσῳ ἐξωρίσθαι» οὐδὲν προιζόμεθα πρὸς γνῶσιν τῆς τότε καταστάσεως τῆς νήσου.

2. Συμεὼν Μεταφραστοῦ Συγγράμματα. Migne, τόμ. ΡΙΣ', στήλη 669-672, ὅπου κεῖται ἡ πρὸς τὸν Κυζίκου μητροπολίτην Ἰωάννην ἐπιστολὴ Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ. Βλέπε καὶ βίον Θεοδώρου, κατὰ παράφρασιν Ἀγαπίου Λάνδου, ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ».

3. Ἔμαθον ὅτι ἀνάμνησις τῆς τοῦ Ἰλαρίωνος ἐν Ἀφουσίᾳ διαμονῆς ἐσώθη διὰ τῆς ὀνομασίας ἁγιάσματός τινος *Ἀϊ-Λάρι* καλουμένου. Παρόμοιαι δ' ὅμως ὀνομασίαι συνήθεις ἦσαν παρὰ βυζαντινοῖς· ἐν Κωνσταντινουπόλει παραδείγματος χάριν ὑπῆρχε κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα τοποθεσία *Τὰ Ἰλαρᾶς*. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης· Βόννης· σελ. 321.

πεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ τοποθεσία, ἡ τὸ ὄνομα σήμερον «Ἅγιος Ἰωάννης» φέρουσα, σημαίνει μονὴν παλαιὰν οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἔτι καὶ νῦν ὁρωμένων λειψάνων βυζαντινῆς τέχνης μαρτυρουμένην, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ πάτρωνος ἁγίου τῆς Πελεκητῆς ἐν Τριγλίᾳ, ἢ πολὺ πιθανῶς ὀνομασθεῖσαν κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τῆς τῶν Καθαρῶν μονῆς. Φρονῶ ὅτι ἀπὸ τοῦ Η΄ αἰῶνος ἡ Ἀφουσία, κατοίκων ἔρημος ἀποβαίνουσα παρ' ἡμέραν, κατήντησε συνεντευκτήριον μοναχῶν, καὶ μόλις ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας αὖθις συνῳκίσθη· καὶ πάλιν ὕρως, ἐὰν ὑποτεθῇ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὅτι ἐσῴζετο μέχρι τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου μετὰ δύο ἢ τριῶν μοναχῶν, ἀλλὰ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον δείκνυται ἀκμάζον ὑλικῶς, δυνάμενον 'να συντηρήσῃ πλείονας τῶν δύο ἢ τριῶν μοναχῶν. Τῷ 1628, καθὼς εἶδεν ἀνωτέρω ὁ ἀναγνώστης, ἀναφέρονται δύο ἱερεῖς μονάζοντες ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ καὶ δύο μοναχοί, μνεία δὲ γίνεται «καὶ λοιπῶν μοναχῶν συναθροισθέντων καὶ κοπιασάντων αὐτὴν», ἧς πρῶτος κτίτωρ, ἤτοι τότε τὸ πρῶτον ἐγείρας ἢ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἢ πολλῶν ἐτῶν ταύτην ἀνοικοδομήσας, ἀναγράφεται Συμεών. Ἡ συνύπαρξις ἐν αὐτῇ καὶ συνάσκησις τοσούτων μοναχῶν δηλοῖ τὸν εἰς κτήματα πλοῦτον τῆς μικρᾶς μονῆς κυρίως, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλὴν τῶν κατοίκων εὐλάβειαν πρὸς τὸ μοναχικὸν πολίτευμα, ὑπὲρ οὗ προθύμως συνεισέφερον· ἴσως δὲ καὶ κτήματά τινα εἶχεν ἀλλαχοῦ τὸ μοναστήριον. Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος ἔφθινεν ἡ μονὴ αὕτη, ἕως οὗ παρ' ἡμέραν κινδυνεύουσαν 'να καταστῇ ἐρείπιον ἡ κοινότης Ἀφουσίας, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὡς ἐνοριακὸν μοναστήριον, παρεχώρησε τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῇ 6 φεβρουαρίου 1789 εἰς τὴν ἐν

Ἁγίῳ Ὄρει μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, παραδοῦσα τῷ πρωτοσυγκέλλῳ Μελετίῳ Βατοπεδινῷ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ παρέχειν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Προικοννήσου κατ' ἔτος ἓξ καὶ ἥμισυ ρλωρία, ἤτοι γρόσια τοῦ τότε καιροῦ δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ποιεῖσθαι κατὰ τὰς ἱερουργίας τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ. Τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπεκύρωσαν καὶ διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος, ὡς ἐπεκυροῦτο μετ' οὐ πολὺ διὰ γράμματος ὁμοίου καὶ ἡ τοῦ Παραδεισίου τῆς Ἀλώνης προσάρτησις εἰς τὰς Ὅρας. Ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἔδιδεν ἐτησίως εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὰ 18 γρόσια, κατὰ τὸν παλαιὸν κώδηκα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἐνῷ τὸ Παραδείσιον, ὡς εἴδομεν, ἐχορήγει 25. Τῷ 1842 οὗτος μὲν ἔδιδε γρόσια 200, τὸ δὲ Παραδείσιον 400 κατ' ἔτος· καὶ ἐν τούτοις τὰ κτήματα τοῦ Παραδεισίου κατὰ πολὺ ἐλαττοῦνται τῶν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἀφουσίας.

ξ

Κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν αἰῶνας οἱ κάτοικοι τῆς Ἀφουσίας, ὡς ἔμαθον, διεκρίνοντο ἐπὶ ναυτιλίᾳ, καθὼς καὶ νήσων ἑτέρων· ἐνῷ δ' ἕκαστον τῶν πέντε χωρίων τῆς Ἀλώνης ἔδιδεν εἰς τὸν στόλον δεκατέσσαρας ναύτας, ἡ Ἀφουσία ἐχορήγει δέκα, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι μικρὸν εἶχε πληθυσμόν· ἴσως δ' ἡ σμικρότης αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ, μὴ δυναμένου 'να χορηγῇ τοὺς χάριν τῶν μοναστηρίων καταβαλλομένους φόρους, ἐγένετό πως ἀφορμὴ ὅπως ἐξαλειφθῶσι μὲν ἀπὸ προσώπου γῆς τῆς Ἀφουσίας αἱ μικραὶ καὶ βυζαντιναὶ αὐτῆς μοναί, ἐκχωρηθῇ δ' εἰς τὴν τοῦ Βατοπεδίου μονὴν τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, οὗ τὰ κτήματα κατέχουσι περίπου τὸ τρίτον τῆς καλλιεργησίμου γῆς ἐν Ἀφουσίᾳ, πιθανῶς δὲ καὶ πλέον τοῦ τρίτου.

Ἐν τούτοις ἡ τῶν κατοίκων ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις, καίπερ ἐλαττουμένη τῆς τῶν (χριστιανῶν πάντων) κατοίκων Κουτάλεως, ἔστιν οὐκ ἀναξία ἐπαίνου. Τὰ ἔθιμα μικρὸν παραλλάσσουσι τῶν ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν τοῖς κωνσταντινουπολίταις. Ἀπὸ τοῦ 1854, καθὼς ἔμαθον, αἱ γυναῖκες ἀφῆκαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν παλαιὰν ἐνδυμασίαν· τὸ *φουστάνι* τείνει τέλεον 'να ἐξολοθρεύσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς *βράκας*, ἐκτεινομένην ἔτι καὶ νῦν ἐφ' ὅλου τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τῆς νήσου Ἀλώνης. Ἡ διάλεκτος οὐδεμίαν ὑπέστη διαφθοράν. Ἐγὼ δ' εὔχομαι 'να προαχθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἡ ἐλεεινὴ σχολὴ τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, τῆς σπανίως βλεπούσης ἑλληνικὰς ἐφημερίδας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, οὕτω δὲ διαδοθῇ τὸ φῶς τῶν κοινωφελῶν γνώσεων καὶ τῆς παιδείας, ἀγιάζον πράγματι καὶ φωτίζον πάντα ἀφουσιανὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

ΚΟΥΤΑΛΙΣ

Α΄

Ἐξ Ἀφουσίας ἀπῆλθον εἰς Κούταλιν τῇ 4 αὐγούστου 1892, τρίτην τῆς ἑβδομάδος, ἐπὶ λέμβου διαπεραιωθείς. Τὴν νῆσον ταύτην ἐπόθουν ἀπὸ νεότητος ὅπως ἅπαξ ἐπισκέψωμαι, διότι παιδιόθεν ἤκουον ὅτι πρὸ πολλῶν χρόνων καὶ ἐπὶ διάστημα χρόνου μακρότατον ἤκμαζε τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς ναυτικόν, περιορισθὲν καὶ σχεδὸν ἀφαντωθὲν ἐφ' ὅσον ἀνεπτύσσετο ἡ δι' ἀτμοπλοίων μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν πέριξ ἀκτῶν ἐπικοινωνία τῶν κουταληνῶν. Παιδιόθεν ἤκουον τὸ ὄνομα τῶν Βλαστῶν καὶ Ζαχάρωφ, καταγομένων ἐκ Κουτάλεως, πλουτησάντων ἐκ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, καὶ χρησίμων τῇ νήσῳ ταύτῃ γενομένων, ἤκουον τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Ϛ΄, καὶ ἐπόθουν ὅπως ἴδω τὴν Κούταλιν· ἐφρόνουν δ' ὅτι τοσαῦται ἐπιφανεῖς οἰκογένειαι ἤθελον διαφυλάττει παρ' ἑαυταῖς ἔγγραφόν τι μνημεῖον τοῦ παρελθόντος τῆς νήσου ταύτης, ἀρκετὸν ὅπως συμπληρωθῶσι σελίδες τινὲς ἐκ τῆς ἱστορίας ἢ ταύτης ἢ τῶν περισίκων νήσων. Ἡ ἐξ Ἀφουσίας θέα τῆς Κουτάλεως ἐφαίνετό μοι θελκτική, εἰλκυόν με δὲ αἱ λευκοβαφεῖς αὐτῆς οἰκίαι, καὶ

τὸ χάριεν βουνὸν μετὰ μικροτάτου μονυδρίου, τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἠλιού.

Ἄγνωστον τίς ἐκ τῶν ἀναφερομένων παρὰ Διογένει τῷ Κυζικηνῷ καὶ παρὰ Πλινίῳ νήσων ἐστὶν ἡ σημερινὴ Κούταλις, ἀρχαιόθεν ὠκημένη· διότι καὶ πλίνθων ἀρχαίων κατὰ καιροὺς ἀνευρισκομένων ἐν τῇ νήσῳ καὶ μαρμαρίνων κιόνων εἶδον τεμάχια καὶ θραύσματα, καὶ νομίσματα τῶν πρώτων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς αὐτοκρατόρων, τοῦ τε Ἰουστινιανοῦ σὺν Ἰουστίνῳ καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀνευρίσκονται. Ἐπίσκεψις εἰς τὸν καθεδρικὸν τῆς κοινότητος ναὸν ἐδίδαξέ με πράγματα ὀλίγιστα, πάντα δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τέχνην τῶν κάτω χρόνων ἀναφερόμενα· τιμᾶται οὗτος ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος. Ἀρχαία εἰκὼν ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ (τέμπλῳ), κατασκευῆς καὶ τέχνης ἀρχαίας, ἐστὶν ἡ τῆς Κοιμήσεως, ἔχουσα τὴν ἐπιγραφήν: « Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Φιλαρέτου ἱερομονάχου καὶ τῶν γονέων. — Ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 1694 ». Συνεπληρώθησαν ἀπὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς αἰῶνες δύο! Τὴν ἐμὴν προσοχὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν ποιήσαντα συμπάθειαν εἵλκυσεν ἡ ἐξῆς μακρὰ ἐπιγραφὴ διὰ χρυσῶν κεφαλαιωδῶν γραμμάτων γεγραμμένη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἄνω καὶ κάτω τῆς μεγάλης ταύτης εἰκόνος, διχῇ κατὰ μέσον τερνομένη:

Οἱ τὴν ἐλπίδα ἔχοντες διὰ παντὸς τοῦ βίου
εἰς τὴν ἁγνὴν καὶ πάνσεπτον Μητέρα τοῦ Κυρίου,
καὶ οἱ ἐπικαλούμενοι αὐτὴν ἀπὸ καρδίας
λυτροῦνται ἐκ τῶν συμφορῶν καὶ πάσης ἐπηρείας·
πρὸς οὓς ἐκτείνει μὲ στοργὴν τὴν εὐεργέτιν χεῖρα,
καὶ σῴζει ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τοῦ πόντου τὸν πλωτῆρα.
Νυκτοπλανὴς, ποντοπορῶν ἐν ταραχῇ χειμῶνος
ὁ εὐσεβὴς Νικόλαος τοῦ Ἰωάννου γόνος,
ὡς εἰς λιμένα ἀσφαλῆ τῶν ἐν κινδύνοις ὄντων,
ἐστράφη πρὸς τὴν Δέσποιναν, προστάτιν τῶν πασχόντων.

Ἀπαλλαγεὶς δὲ τοῦ δεινοῦ κινδύνου ἐξαισίως,
ὡς λάτρις ἀληθὴς Χριστοῦ κ' εὐγνώμων αἰωνίως
πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ, καὶ ζῆλον Θεῖον πνέων,
τὸ λάμπον τοῦτο τέμενος μὲ ἄνθος χρυσοῦ νέον
ἐπιχρυσώνει δι' ἀδρῶν αὐτοῦ ἀναλωμάτων·
ὃν σῷζε, ὦ Παντάνασσα, πηγὴ τῶν χαρισμάτων.

Δύο ἐπίσης εἰκόνες ἐν τῷ τέμπλῳ φαίνονται ἔργον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἡ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ τῆς Θεομήτορος· σῴζεται περὶ τούτων κοινολαίτις παράδοσις ὅτι ἦλθον ἀμφότεραι ἐκ Κρήτης, ὅτι ἐξέβρασεν αὐτὰς ἐπὶ τῆς Κουτάλεως ἡ θάλασσα· διορθῶ τὴν παράδοσιν, φρονῶν ὅτι ζωγράφων Κρητῶν εἰσιν ἔργον. Ἐντὸς ὡσαύτως τοῦ ἱεροῦ βήματος σῳζομένην ἀρχαίαν εἰκόνα νομίζει ἡ νησιωτικὴ παράδοσις ἔργον ἀρχαίου ζωγράφου· παρίστησι τὴν Θεοτόκον θρηνῳδοῦσαν, ἔστι δ' ἔργον, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, οὐχὶ παλαιότερον τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Ταῦτα μόνον εἵλκυσαν ἐκ τῶν ἐν τῷ ναῷ τὴν ἐμὴν προσοχήν· εἰ δὲ ἐθαύμασα τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως, ἀντίθεσιν ἀποτελοῦντος ἐν τούτῳ πρὸς τοὺς ναοὺς τῶν λοιπῶν χωρίων καὶ νήσων, ὅσους ἐπεσκεψάμην, ἐμακάρισα τὴν μνήμην τῶν κατὰ καιροὺς εὐσεβῶν ἀφιερωτῶν, καὶ τοῦ Νικολάου Ἰωάννου, τοῦ δαπανήσαντος πρὸς χρύσωσιν καὶ διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως, ἀλλ' ἀναπολοῦντος διὰ τῶν ἄνω στίχων τὴν ἀκμὴν τῆς νήσου ταύτης, ἧς τὸ ναυτικὸν ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ἄλλοτε τὴν φήμην, τὴν καταστήσασαν γνωστὴν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ ταῖς πλησίον ἢ μακρὰν παραθαλασσίαις κώμαις τὴν μικρὰν ταύτην νῆσον τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ.

Παλαιότερος τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεώς ἐστιν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δύο ἐν αὐτῷ περισῳθέντα ἱστορικὰ μνημεῖα πρέπει 'να καταλάβωσι στίχους τινὰς τοῦ βιβλίου μου τούτου: Τὸ πρῶτόν ἐστιν ἱερὸν ἀντιμίνσιον, φέρον τὸ

τοῦ καθιερώσαντος ἀρχιερέως ὄνομα, χρησιμώτατον ἡμῖν ὡς συμβολή τις εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου. Σημειωτέον ὅτι τὰ ἐν τοῖς ναοῖς τῆς νήσου Αὐλωνίας ἀντιμίνσια, πάντα σχεδὸν Ἀβραμίου τοῦ Ἱεροσολύμων, οὐ σημειοῦσιν ἀρχιερέως ὄνομα. Τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Κουτάλεως φέρει κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τῆς ἐπ' αὐτοῦ παραστάσεως, ὡς ἔθος, τὰς λέξεις ταύτας:

« Θυσιαστήριον θεῖον καὶ ἱερόν, ἁγιασθὲν καὶ εὐλογηθὲν ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Παναγίου καὶ Ζωαρχικοῦ Πνεύματος, τοῦ ἔχειν ἐξουσίαν ἱερουργεῖν δι' αὐτοῦ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐγκαινισθὲν δὲ παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου κυρίου κυρίου Θεοκλήτου. Ἔτος τὸ σωτήριον 1729, φεβρουαρίου 11 ».

Ὅσον δ' οὐκ ὀρθῶς εἰσι γεγραμμέναι αἱ λέξεις αὗται, τόσον ἐστὶν ἄξιον λόγου τὸ ἀντιμίνσιον, ὡς ἀναφέρον ἀρκετὰ σαφῶς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦτον, οὗ τινος ἡ ἐν τῷ παλαιοτέρῳ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ὑπογραφή, λίαν οὖσα δυσξύμβλητος, ἀδύνατον 'ν' ἀναγνωσθῇ.

Δεύτερον ἄξιον λόγου μνημεῖον ἐνόμισα τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τοῦ ναοῦ, οὗ τινος ὁ τίτλος οὕτως ἔχει: «Θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, νεωστὶ ἀναλώμασι καὶ δαπάνῃ Ἀντωνίου Βόρτολι μετατυπωθὲν, καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθέν. Καὶ ἀφιερωθὲν τῷ ποτὲ μακαριωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ τῷ Νοταρᾷ. Ἐνετίησι, 1745. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ ,αψμε'. Con licenza » κτλ. Ὄπισθεν τῆς πρώτης ταύτης σελίδος, ἐφ' ἧς ὁ τίτλος, διέκρινα τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τοῦ πολυγραφωτάτου Καισαρίου τοῦ Δαπόντε, εἰς ὃν ἀνῆκε τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὅστις ἔγραψε ταῦτα:

«Τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀφιερώθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς φυλακῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ | Κωνσταντίνου Στεφάνου Δαπόντε, ἀναγνώστου, μεγάλου Ἐκκλησιάρχου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ | μεγάλου Καμινάρη τῆς Ἐκλαμπροτάτης Αὐθεντίας Μολδοβλαχίας, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Σκοπέλων, ὁποῦ ἤλθα εἰς φυλακὴν | ἐν ἔτει ,αψμή' Ἰουνίου β', ἡμέρᾳ πέμπτῃ: ἀφοῦ ἔκαμα φυλακισμένος εἰς τοῦ μουγζούραγα τὴν φυλακὴν ἀπὸ τοῦ ,αψμζ' ἔτους | μαρτίου κζ', ἡμέρας παρασκευῆς, διὰ πενῆντα πουγγία ἄσπρα[1], ὁποῦ μὲ ἀδίκησαν ὅ τε Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης μωραΐται | καὶ Γιαννὸς Ἰσπίρης κρητικός· τοὺς ὁποίους ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας συγχωρῶ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ | παρακαλῶ σὲ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ὁ ἀνάξιος λέγων· Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην».

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κούταλιν Εὐαγγέλιον ἀνῆκον εἰς τὸν πολὺν Καισάριον Δαπόντεν! Τίς οἶδεν εἰς τίνας ἑτέρας κώμας ἢ νήσους τί εὑρεθήσεται ὀλίγου ἢ πολλοῦ λόγου ἄξιον ἔγγραφον ἐκπατρισθὲν καὶ λανθάνον πάσας ἡμῶν τὰς πρὸς ἐξιχνευσιν παλαιῶν ἐγγράφων προσπαθείας!

Τρίτον ναὸν ἐπεσκεψάμην τὸν ἐπιλεγόμενον νῦν *Ῥόδον τὸ ἀμάραντον*, παλαιότατον, ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων ἀφανισθέντα τίς οἶδε πότε καὶ τυχαίως γνωρισθέντα ἕνεκεν εὑρέσεως θεμελίων παλαιῶν καὶ τοιχοδομίας ἀρχαίας τῇ 8 μαΐου 1867. Μαρτύρια τῆς ὑπάρξεως ἀρχαιοτέρου ναοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀνευρέθησαν ἀρχαῖά τινα ἀγγεῖα, πα-

1. σχεδὸν 1900 σημερινὰ φράγκα· ἐὰν ὅμως ἐκλάβωμεν τὸ ἄσπρον ἀντὶ γροσίου, ἔχομεν τότε σχεδὸν 75 χιλιάδας φράγκων.

λαιόταται τινες εἰκόνες, καὶ μικρὸν ἀνάγλυφον παριστῶν ἱππέα ῥωμαῖον, ἐπιτύμβιον ὄν, ὡς φρονῶ. Οἱ κάτοικοι ἀνήγειραν ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου καὶ τρίτον ναὸν πρὸς τοῖς ὑπάρχουσι δυσίν, οἵτινές εἰσιν ἀρκετοὶ βεβαίως εἰς θεραπείαν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν διακοσίων πεντήκοντα χριστιανικῶν οἰκογενειῶν τῆς νήσου· ἀνεξήγητον δ' ἔμεινεν ἐμοὶ τὸ διατί ἔδωκαν τὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰς τὸν ἀρχαιοπρεπῆ τὴν οἰκοδομὴν ἔχοντα ναὸν τοῦτον.

Β΄

Οὐδεμία μαρτυρία φωτίζει τὸν ποθοῦντα 'να μάθῃ μίαν ἔστω σελίδα τῆς μακρᾶς ἱστορίας τῆς νήσου Κουτάλεως, διότι βεβαίως εἶχεν — ἔχει δῆλον οὖν — ἱστορίαν, ἧς σιωπηλοὶ μάρτυρες, οὐδὲν ἀφηγούμενοι θετικὸν, εἰσὶν οἱ κατεστραμμένοι κίονες καὶ αἱ πλίνθοι, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, καὶ ἀγγεῖά τινα παλαιότατα ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης πρὸ τῆς νήσου ταύτης. Ἐν τούτοις οὐδὲν ἴχνος παλαιοῦ φρουρίου παρετήρησα, ἡ δ' ἔλλειψις τοιούτου καταφυγίου δικαιοῖ τὴν ἰδέαν ὅτι κατὰ περιστάσεις ἀνιαρὰς, ὅτε ἔπασχον αἱ μεγάλοι νῆσοι, μικραὶ νησίδες ὡς ἡ Ἀφουσία καὶ ἡ Κούταλις οὐδεμίαν ἠδύναντο 'να παράσχωσι προστασίαν εἰς τοὺς οἰκοῦντας ἐν αὐταῖς, συνήθως ἐκπατριζομένους καὶ πάλιν ἐν εὐκαιρίᾳ συνοικίζοντας αὐτάς. Ἀλλ' ὁ περὶ Κουτάλεως ζητῶν παλαιὰν ἔγγραφον μαρτυρίαν ἄπρα διώκει. Παρά τινι τῶν κατοίκων εὑρίσκεται ἐπιστολιμαία τις εἴδησις, ἣν ἔδωκεν ὁ μακαρίτης πατριάρχης Ἄνθιμος Ϛ΄ ὁ Κουταληνὸς, δῆθεν μαθὼν ἐκ παραδόσεως, ὅτι κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδος ὁ Βαλδουίνος τὴν νῆσον κατέστρεψεν ἢ μᾶλλον μεγάλην τινὰ μονὴν κειμένην ἐπ' αὐτῆς καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον μοναχῶν ἔχουσαν, καὶ ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μονῆς συνῴκισαν οἰκογένειαί τινες τὴν Κούταλιν· ἀλλὰ τὰ μὲν Πάρια ταῦτα μάρμαρα κεραμεῖ τινι πιστευτὰ μᾶλλον οὐδένα τῶν μαρτυρίας θετικὰς ζητούντων πείθουσι γραφέντα μάλιστα ὑπ' ἀνθρώπου σπανίως εἰπόντος ἐν τῷ βίῳ

αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν. Οὔτε τις εἰκασία θεραπεύει πόθον ριλίστορος. Ἔστιν ἆρά γε ἡ Κούταλις ἡ παρὰ Διογένει τῷ Κυζικηνῷ Ὀφιοῦσα, ἡ παρὰ Πλινίῳ Ἄκανθος, ἡ Σκόπελος, ἡ Πορφυριώνη, ἢ Δελφακία; Ἐν οὐδεμιᾷ τῶν νήσων εὑρέθη τις ἐπιγραφὴ καθοδηγοῦσά με. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τὸ σημερινὸν πότε ἐδόθη τῇ νήσῳ ταύτῃ καὶ πῶς ὠνόμαζον αὐτὴν ἆρά γε οἱ Βυζαντινοί; Σκοτεινὸν τὸ παρελθὸν αὐτῆς οὐδεμίαν ἀκτῖνα προχέει ποθὲν φωτός.

Ἀρκοῦμαι λοιπὸν εἰς εἰκασίας.

ζ

Ὅτε πρὸ τετραετίας ὁ φίλτατος διδάκτωρ Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, νῦν γυμνασιάρχης Μιτυλήνης, ἀνεύρισκεν ἐν Θεσσαλονίκῃ χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν ἀνήκουσαν εἴς τινα μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Γρηγόριον τὸν Κουτάλην, ἐγένοντο παρατηρήσεις τινὲς περὶ τοῦ ἀρχιερέως τούτου. Οἱ τότε γράφοντες ἐπελάθοντο βεβαίως ἀρχαιοτέρας, ἐπίσης δ' αὐθεντικῆς μνείας τοῦ ὀνόματος τούτου, καὶ πιθανῶς ἐνόμισαν ὡς τὸ πρῶτον ἤδη διὰ τῆς ἐπιτυμβίου ταύτης ἐπιγραφῆς γνωριζόμενον. Ἐν τούτοις εὑρίσκεται παρὰ τῷ χρονογράφῳ Καντακουζηνῷ τὸ ἐπώνυμον καὶ πολὺ πιθανῶς αὐτὸς ὁ παρὰ τῷ βυζαντινῷ τούτῳ λογίῳ ἀναφερόμενος Γρηγόριος ὁ Κουτάλης ἐστὶν ὁ Θεσσαλονίκης μητροπολίτης[1], διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν γίνεται μνεία

1. περὶ Γρηγορίου Κουτάλη τοῦ Θεσσαλονίκης, θανόντος τὸν δεκέμβριον τοῦ 1335 βλ. Π. Ν. Παπαγεωργίου ἐν «Ἑστίᾳ» τόμ. Α' τοῦ 1892, σελ. 395 καὶ τόμου Β' τοῦ αὐτοῦ ἔτους σελ. 31, ὅπου ὁ καθηγητὴς Σπ. Λάμπρος γράφει Κούταλην (ἢ Κουταλῆν) ἐνῷ καὶ ὁ Π. Παπαγεωργίου γράφει Κούταλης — οὐδέτερος τούτων εὗρε τὸν τονισμόν, μήτε ἴσως ἀνέγνω τὸ περὶ τούτου μέρος τοῦ Γρηγορᾶ.

τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ, χαρτοφύλακος ὄντος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως[1]. Ὁ νομίζων — ἢ τό γε νῦν ὁ πιστεύων — ὅτι παλαιοτέρα μνεία τοῦ ἐπωνύμου τούτου ἐστὶν ἡ παρὰ Καντακουζηνῷ, καὶ κατὰ τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιγραφὴν, ἀνατρέχουσαν εἰς τὰ μέσα τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, εἰκάσει ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐπωνυμήθη ἀπὸ τῆς νήσου Κουτάλεως, ἴσως δὲ καὶ ἡ νῆσος ἐπωνομάσθη ἐκ τούτου, τέως ἕτερόν τι φέρουσα ὄνομα. Καὶ βεβαιότης ἂν ὑποτεθῇ πρὸς στιγμὴν ἡ εἰκασία αὕτη οὐδαμῶς συμπληροῖ τὸ χάσμα τῆς ἱστορίας τῆς νήσου, ἧς τοῦ συνοικισμοῦ γραπτὴ μνεία γίνεται κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι κατῳκεῖτο ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὄρους αὐτῆς ἱδρυμένη δῆθεν μονὴ ἐστι νεωτέρα· τὸ στόμιον τοῦ ἐν τῇ μονῇ φρέατος ἐλαξεύθη τῷ 1820. Παράδοσις σῴζεται ὅτι οἱ γηραιότεροι ἐγίνωσκον αὐτὴν προϋπάρχουσαν ἐπ' ὀνόματι πάντοτε τοῦ προφήτου Ἠλιού. Οὐδεμία οὐδαμοῦ ἐπιγραφή.

ζ

Οὐδὲν γράμμα μήτε κἂν ἐπιτόπιον ἐγνωρίσθη μοι μήτε περὶ ταύτης, μήτε περὶ τοῦ χωρίου· αἱ δὲ παλαιότεραι τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ εἰκόνες, ἃς νομίζω γραφείσας ἐν τῷ ΙΕ' αἰῶνι, ἄγνωστον εἴπερ ἐζωγραφήθησαν ἐν τῇ νήσῳ, ἢ ἔξωθεν ἐκομίσθησαν· διότι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ Κουτάλει ἐγράφησαν, ἡ τοιαύτη τοῦ συνοικισμοῦ μαρτυρία

1. Καντακουζηνός· Βόννης, τόμ. Α', σελ. 251, 313. Σύγχρονος δὲ καὶ φίλος τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ ἦν ἕτερος Κουτάλης ὁ Θεόδωρος. Ἴδε Γρηγορᾶν· ἔκδ. Βόννης, τόμ. Α', προλγμ. σελ. LXXXVIII.

μόλις ἀνατρέχει εἰς τὸν ΙΕ′ αἰῶνα, οὐχὶ δὲ πρὸ αὐτοῦ. Πρὸς τὸ παρὸν γινώσκομεν ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα κατῳκεῖτο, συνεπῶς δὲ καὶ κατὰ τὸν ΙΗ′, ὅτε εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στόλον ἐχορήγει ναύτας εἴκοσι, πλείονας παντὸς ἑτέρου χωρίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης διοικήσεως. Ἡ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκοινωνία αὐτῆς διὰ πλοίων ἀξίων λόγου γινομένη, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κουτάλεως, ἧς τὰ παρὰ τοῖς κατοίκοις ἔθιμα καθὼς καὶ ἡ λαλουμένη διάλεκτος προσομοιάζουσι τοῖς ἐθίμοις τῶν ἑλλήνων κατοίκων τῆς πρωτευούσης ταύτης τοῦ κράτους, ἤτοι τοῖς παρ' ἡμῖν. Ἡ ἐνδυμασία ἡ αὐτή. Τὸ σχολεῖον καὶ πρό τινων ἐτῶν ἤνθει, καὶ νῦν ἐν εὐμαρείᾳ διάκειται. Ἡ ἀνάπτυξις, ὡς εἶπον, ὀφείλεται εἰς τὸ ναυτικὸν αὐτῆς, ὅπερ ἤδη παρήκμασεν· ἐν τούτοις εἰς ἀντιπεπονθότα λόγον πρὸς τὴν παρακμὴν ταύτην εὑρίσκεται ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀκμή, εἰς μόνον ὀφειλομένη τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀκραιφνῆ τῶν κατοίκων φιλογένειαν, μεθ' ὧν μίαν μόνον ἡμέραν ηὐτύχησα 'να συνδιαγάγω, συναντήσας ἄλλως τὸν ἀρχαῖόν μου συμμαθητὴν Θεόδωρον Ζαχάρωφ καὶ τὸν παλαιὸν φίλον Παλλάσιον Βλαστόν, οὓς, ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς προκρίτους καὶ τὸν ἰατρὸν τῆς κοινότητος, πρὸ δὲ πάντων τὸν εὐγενέστατον καὶ σεβάσμιον πρωθιερέα κ. Ἰωσὴφ, εὗρον ἀρίστους παράγοντας τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς εὐημερίας τῆς Κουτάλεως, ἥτις ἀγνοεῖ μὲν, ἀτυχῶς, τὸ παρελθὸν αὐτῆς, ἀλλὰ νῦν γράφει σελίδα λαμπρὰν παρόντος ἀγαθοῦ, μέλλον εὐέλπι προοιωνίζοντος.

ΠΡΟΚΟΝΝΗΣΟΣ

Α′

Τῇ 5 αὐγούστου, καίπερ ἀποπλέοντος ἀτμοπλοίου τῆς Ἑταιρίας τῶν ῥυμουλκῶν ἐκ Κουτάλεως εἰς Μαρμαρᾶν, προετίμησα τὸ διὰ μικροῦ πλοίου ταξείδιον ὑπὸ ἄνεμον ἐναντιώτατον, ἐπιθυμῶν 'να θαυμάσω τὸ καταπληκτικὸν μεγαλεῖον τῆς θαλάσσης, ὅπερ μετὰ τοσαύτης χάριτος ἐζωγράφησαν δόκιμοι τῆς γραφίδος χειρισταί. Κινδυνεύσας μικρὸν κατὰ τὸν πλοῦν, καθὼς καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὅτε ἐγενόμην ἀκουσίως ἐπισκέπτης τῆς Δήλου, παρ' ὀλίγον ἐπὶ τῶν φοβερῶν βράχων τῆς Κέω συντριβόμενος, ἐνῷ μετέβαινον εἰς Πάτμον ἐπὶ προσκυνήσει τῆς παλαιφάτου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μονῆς, ἀπέβην εἰς τὴν Προκόννησον, δῆλά γε δὴ τὸν **Μαρμαρᾶν**, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, μετὰ πλοῦν πέντε σχεδὸν ὡρῶν. Ἐπίσκεψίν μου τοιαύτην προσεδόκων οἱ κάτοικοι τοῦ καθεδρικοῦ χωρίου τῆς νήσου ταύτης, ἀριθμοῦντος μὲν, ὡς ἤκουσα, περὶ τὰς ἑξακοσίας οἰκογενείας χριστιανικὰς σὺν ἑξήκοντα μωαμεθανικαῖς, ἕδρας δ' ὄντος μουδίρη. Τὸ καθεδρικὸν χωρίον καλεῖται σήμερον ὁμωνύμως τῇ νήσῳ **Μαρμαρᾶς**.

§

Μόλις ἀναπαυθείς, ἠρξάμην τῆς ἐπισκέψεως τῶν τοῦ χωρίου ναῶν, ὧν περὶ τοῦ παλαιοῦ πρὸ μικροῦ ἐμάνθανον ὅτι ἑπτὰ αἰώνων ὕπαρξιν ἠρίθμει. Παρετήρησα μετὰ πολλῆς χαρᾶς ὅτι τὸ χωρίον ἀνανεοῦται, πυρποληθὲν κατὰ τὸ 1884, αἱ δὲ νέαι οἰκίαι αὐτοῦ παρέχουσιν ἢ καὶ μέλλουσιν εἰς αὐτὸ σὺν τῷ χρόνῳ ’να παράσχωσιν εἰκόνα μικρᾶς « εὖ ναιομένης » πολίχνης. Ὁδεύων πρὸς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Θεοδώρων, μὴ λειτουργούμενον νῦν, διέκρινα παλαιὸν τοῖχον οὐχὶ πλέον τῶν τριῶν αἰώνων ἡλικίαν φέροντα, ἡ δ’ ἐλπὶς ὅτι ἤθελον εὑρεῖ βυζαντινὸν κατὰ τὴν παράδοσιν ναόν, ἤδη ψευδομένη, ἀπενάρκου τὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν χωρίων πάντων τῆς νήσου προθυμίαν μου. Εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ, ἀνέγνων ἐν τῷ νάρθηκι ἐπὶ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ ναοῦ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, διὰ κεφαλαιωδῶν ἀλφαβητικῶν χαρακτήρων γεγραμμένην :

« Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Κωνσταντίνου | υἱοῦ τοῦ ποτὲ Βλατζᾶ. Ἔτους ,ΖΡΒ΄, ἰνδικτιῶνος Ζ΄, | μηνὶ μαρτίῳ ΚΗ΄ ».

ἐξ ἧς ἐγνώσθη ὅτι τῇ 28 μαρτίου τοῦ 1594 συνετελέσθη ἡ οἰκοδομὴ ἢ ἡ ζωγράφησις τοῦ νάρθηκος, ἐνῷ ὁ ναὸς ἔμενεν ἑστερημένος εἰκόνων ἐπὶ τριάκοντα ἓξ ἔτη, ὡς ἡ ἔσω τοῦ ναοῦ ὑπερθεν τῆς αὐτῆς πύλης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ, οὕτως ἔχουσα, καὶ αὐτὴ δι’ ὁμοίων γεγραμμένη γραμμάτων :

« † Ἐστορίσθη ὁ θεῖος καὶ πάνσε|πτος ναὸς τῶν ἁγίων ἐνδόξων | μεγάλων μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ | Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρα|τηλάτου παρὰ τῶν τιμιωτάτων καὶ | φιλοχρίστων ἀρχόντων Ἰωάννου

Πα|πουτζῆ, Γεωργίου Ἡλία, καὶ Δροσινοῦ | Σουλτάνας· ἀρχιερατεύοντος τοῦ | κὺρ Δανιὴλ τοῦ ἐκ Μυριοφύτου· ἐ|φημερεύοντος δὲ Ἰωάννου ἱερέως. | Ἐπὶ ἔτους ,ΖΡΛΗ΄, ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ, Ἰνδικτιῶνος ΙΓ΄ » (=1629).

Ὁ νάρθηξ ἔτι σῴζει παλαιάς τινας εἰκόνας ἠμιφθάρτους. Εἰκόνες τινὲς ἐντὸς τοῦ ναοῦ δείκνυνται ἔργα τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος· τοιαύτας δὲ κατέχει καὶ ὁ τῆς Κοιμήσεως ναός, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1849. Τὸ μόνον προσοχῆς ἄξιον παρὰ τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως εὗρον τὰ λείψανα παλαιοῦ πύργου, παναρχαίου, οὗ ὁ δυτικὸς τοῖχος ἀνέχει στηριζόμενον ἐπ’ αὐτοῦ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ τούτου, δηλαδὴ τοῦ τῆς Κοιμήσεως. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ δ’ αἰῶνος ὁρίζω χρονολογουμένην καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναίσκου τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, κεκτημένου παλαιάς τινας εἰκόνας, ἔργον τοῦ αἰῶνος τούτου.

Εἰς τὸν παρὰ τῷ κοιμητηρίῳ ναίσκον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου μηδεμίαν προσοχὴν δοὺς, ἐπεσκεψάμην τὸν νῦν οἰκοδομούμενον ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, ἐν ᾧ μέχρι πρὸ δεκαετίας ἐσῴζοντο παλαιαί τινες ἐπιγραφαὶ, ἐντειχισθεῖσαι, καθὼς ἔμαθον, ἢ φθαρεῖσαι χάριν τῆς ἱερᾶς οἰκοδομῆς ταύτης. Δύο, κατεστραμμέναι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐσώθησαν[1], ὧ δὲ κυριώτατον, ἀλλὰ καὶ λίαν λυπηρὸν, μέγα ψήφισμα προκοννησιακὸν, γνωστὸν ἐμοὶ πρὸ δεκαπενταετίας γενόμενον, ἀπώλετο πρὸ πολλοῦ. Φιλάρχαιος ἀνὴρ, κάτοικος τῆς πρωτευούσης ἐν τῇ νήσῳ κώμης, ὁ κ. Χατζάκης, ἔσωσε τεμάχιά τινα παλαιῶν ἐπιγραφῶν, ἅτινα συναρμόσας ὅσον ἠδυνάμην, μόλις ἀνέγνων τὰς ἐφθαρμένας λέξεις ταύτας, ἃς δι’ ἑτέρου ἀντιγράφου, σταλέντος μοι

1. βλέπε ταύτας ὑπ’ ἀριθμὸν 8 πίνακος Α΄, καὶ 10 πίνακος Β΄.

ὑπὸ τοῦ ἐν Κυδωνίαις προκοννησίου κ. Χρ. Χατζάκη, μέχρι σήμερον ἀδυνατῶ 'να διορθώσω. Ἐγὼ ἀνέγνων ἐκ τριῶν τοὐλάχιστον ἐπιγραφῶν ταῦτα :

Α΄

ΗΛΙΟΣ ΝΙΓΕΡ ΙΕ | ΚΑΙ ΕΠΕΤΕΛΕΣΕ | ΑΡΧΟΥΝΤΟΣ | ΕΩ ΕΥΤΥΧΙΔΗ | ΙΣ ΤΗΛΗΝ ΑΝΕ | ΙΚΟΥΝΤΟΣ ΕΡΜ | ΟΛΛΩΝΙΟΥ ΙΕΡΗΣ | ΤΡΟΣ ΣΩΣΙΓΕΝΟΥ|Σ ΛΑΒΟΝΤΟΣ ΑΙΔ | ΑΡΧΟΥΝΤΟΣ | ΥΓΙΓΑΡΟΕΡ |ΡΓΟΥ ΙΕΡΗΣ |ΡΙΟΣ ΚΟΔΡ | ΑΤΟΚΑΙΣΑΡ | . . . .[1]

Β΄

Ο ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ | ΙΕΡΗΣ | ΥΤΟΚΡΑΤΟ | . . . . . .

Γ΄

ΑΤΟΚΑΙΣΑ | ΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ | Λ ΔΕΚΙΑΝΟ | Σ ΕΥΤΥΧΙΔΟΥ | ΣΤΗΣΕΝ | ΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝΟΥΤΗΣ | ΟΥ ΜΕΝ ΕΥΦΡΟ | ΛΙΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ | . . . . .

Ἡ ἐκ Κυδωνιῶν ἐπιστολὴ πληροφορεῖ με ὅτι ἡ δευτέρα τῶν ἐπιγραφῶν εἶχεν οὕτω πρὶν καταστραφῇ τέλεον :

Κορνήλιος Γάϊος, Κορνήλιος Ζωπύρου, Ζώπυρος Ζωπύρου, Ληναῖος Ληναίου Ποπλίου, Διονύσιος Λούκιος, Τανάρου Ζοῦλος καὶ υἱοὶ αὐτοῦ Διογένους τῆς Εὐτυχου . . . . υἱὸς,

ἀλλ' ὁ μεταγράψας ταύτην οὕτως οὐδὲν ἔσωσεν. Ἐκ τῶν τεμαχίων τῆς μακρᾶς ταύτης ἐπιγραφῆς ἀπωλέσθησαν τινά· τὰ δ' ὑπολειπόμενα λέγουσιν οὐδέν. Ἀρκοῦμαι εἰς τὴν ὑπόνοιαν ὅτι διαιωνίζουσιν ἀγωνίσματα, καθ' ἃ διεκρίθησάν τινες προκοννήσιοι. Νοεῖ λοιπὸν ὁ φιλίστωρ ἀναγνώστης μου τὴν θλῖψιν, ἣν εἶχον μηδὲν εὑρὼν τῶν πρὸ πολλοῦ ζητουμένων· καὶ τὴν θλῖψιν ταύτην οὐδαμῶς ἠδύναντο 'να μετριάσωσι νεώτεραί τινες ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ κινοῦσαι τὸν ἀναγινώσκοντα πραγματικῶς εἰς γέλωτας, ἐνῷ βεβαίως ὁ συντάξας αὐτὰς ἐπεδίωκε ταὐναντίον, προτιθέμενος βεβαίως 'να προκαλέσῃ δάκρυα[1]. Τῇ ἐπιούσῃ ἔκρινα καλὸν ὅπως ἄρξωμαι τῆς εἰς τὰ λοιπὰ τῆς νήσου χωρία περιοδείας μου.

1. ἡ ἐκ Κυδωνιῶν ἐπιστολὴ γνωρίζει μοι τὴν ἐπιγραφὴν οὕτω συμπεπληρωμένην ὅῆθεν :

ΗΛΙΟΣ ΝΙΓΕΡ ΙΕΡΗΣΑΤΟ ΚΑΙ ΕΑ ΚΑΙ ΕΠΕΤΕ
ΛΕΣΕ ΤΟΥΣΑΓΩΝΑΣ ΑΡΧΟΥΝΤΟΣ ΚΛ. ΑΡΧΟΥΝΤΟΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΙΤΟΥΑΙΛΙΑΔΡΙΑΝΟΥ ΣΩΣΙ
ΓΕΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΝΕΦΡΟΣ ΙΕΡΗΣΑΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΤΡΟΣ
ΡΙΟΣ ΚΟΔΡΑΤΟΥ ΑΤΟ ΚΑΙΣΑΡ ΚΑΙ ΕΑ ΚΑΙ ΕΠΕΤΕ
ΛΕΣΕ ΤΟΥΣΑΓΩΝΑΣ ΑΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΥΣ ΘΕΟΚΡΙ
ΤΟΥ ΘΕΟΚ ΠΟΥ ΙΕΡΗΣΑΤΟ ΚΑΙ ΕΑ ΚΑΙ ΕΠΕΤΕ
ΛΕΣΕ ΤΟΥΣΑΓΩΝΑΣ

ζ

Εὐτυχῆ ἐθεώρουν ἐμαυτὸν ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἠρξάμην τῆς ἐπισκέψεως τῶν χωρίων τῆς Προκοννήσου, δηλαδὴ τῆς νήσου Μαρμαρᾶ, τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ πανήγυριν ἦγε τὸ μικρὸν **Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου.** Ἦν ἡ 6η αὐγούστου, ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως, εἰς ἣν μετετέθη, πολὺ φρονίμως, ἡ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ πάτρωνος ἁγίου (26 ἰουλίου) πανήγυρις· οὕτω μία ἡμέρα προστίθε-

1. μία τούτων ἔξω τοῦ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου παρίστησιν ἄνθρωπον (ὅῆθεν) φέροντα ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας τὰς λέξεις: « Ἐνθά|δε κείτεται | ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Γιαννάκη | Νάνο υἱὸς τῆς Δοξῆς, ὁποῦ | ἀναπαύθη μὲ τὴν πανοῦκ|λα, χρονῶν 25. Ἦταν παλη|καράκι, καγημένος τῆς ἀγ|άπης, καὶ ὁ Θεὸς συχωρέ|σοι αὐτόν ». Πρὸς τὰ ἄνω δὲ, « 1770, ὀκτωβρίου 27 ».

ται εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἡμερομισθίων τεῦ πτωχοῦ ἐργάτου, κατὰ τὸν ὑπογραμμὸν δὲ τοῦτον εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶναι εἴπερ ἔπραττον καὶ ἄλλοι τόποι συχνὰς πανηγύρεις ἄγοντες.

Καίτοι ἔφερον τὸ συστατικὸν τοῦ μητροπολίτου γράμμα, ἐν τούτοις ἡ φιλότιμος δημογεροντία τῆς πρωτευούσης κωμοπόλεως ἐπέδωκέ μοι καὶ ἕτερον, δι' οὗ μὲ συνίστα τοῖς προκρίτοις τῶν λοιπῶν ἓξ χωρίων, εἰ καὶ διδάσκαλοι, πρόκριτοι, καὶ ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι καὶ χωρὶς γράμματος ἦσαν πρόθυμοι 'να χορηγήσωσι πᾶσαν εὐκολίαν ἐν ταῖς ἐμαῖς ἐρεύναις· ἀλλ' εἰσὶν ἀναγκαιότατα τὰ συστατικὰ γράμματα δι' ἕτερόν τινα λόγον: ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν «ἀντικατζῆδες» τινὲς, μὴ εἰδότες ψάλλειν ἀλληλούϊα, περιέρχονται τὰ χωρία ταῦτα καὶ τὰς νήσους, σκοπὸν ἔχοντες τὴν ἀγορὰν νομισμάτων ἢ μικρῶν ἀγαλμάτων, ἐνίοτε δ' ἀναθρώσκουσι καὶ πλανόδιοί τινες συγγραφεῖς πωλοῦντες «φυλλάδας» τοπογραφικὰς ἢ μουσικοφιλοσοφικὰς, ὕφους μὲν καὶ μεθόδου ἀνοήτου, σκοποῦ δ' ἀργυρολογικοῦ, φυλλάδας, δι' ὧν πληθύνεται ἡ γνῶσις, ἀλλ' ἀφαιρεθεῖσα πρότερον ἀπὸ τοῦ μυελοῦ τοῦ γράψαντος· οἱ τοιοῦτοι κατὰ Θρᾴκην, ἢ Βιθυνίαν, ἢ τὰς νήσους τῆς Προποντίδος περιφερόμενοι, συνήθως ἀποφαίνονται καὶ περὶ ἐπιγραφῶν ἑλληνιστὶ μὲν γεγραμμένων, ἀλλ' ἀγνώστων αὐτοῖς, νῦν μεν ὅτι Græca sunt, non leguntur, νῦν δὲ περὶ τῆς λαμπροτάτης, εὐαναγνώστου, καὶ καλῶς διατηρουμένης ἐπιγραφῆς τοῦ χωρίου Κλαζακίου ὅτι «εἶνε βουλγάρικη». Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην τὰ συστατικὰ καὶ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῆς δημογεροντίας ἦσαν ἀναγκαῖα.

Ἦν λοιπὸν ἡ 6η αὐγούστου, ἡ δὲ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς πρωτευούσης κώμης μέχρι τῆς μονῆς, μόλις σὺν ἡμισείᾳ

μίαν ὥραν διαρκοῦσα, παρετάθη εἰς τέσσαρας. Εἶχον ὁδηγὸν ἄριστον, ὃν μοι συνέστησαν οἱ προΰχοντες τοῦ Μαρμαρᾶ, πραγματικῶς ἄνθρωπον γινώσκοντα πάσας τὰς παρόδους καὶ διόδους, ἀνοδίας καὶ κρημνοὺς καὶ κόλπους καὶ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῶν λοιπῶν ἴσως, ὃν ἠδυνάμην μετὰ πολλῆς πεποιθήσεως 'να συστήσω οὐ μόνον εἰς τὸν φίλον Γρηγόριον Κακάβαν πρὸς σύνταξιν καλῶν πινάκων διὰ τὴν μικρὰν αὐτοῦ Γεωγραφίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐπιφανῆ Κείπερτ, ὅστις ἐνήλλαξεν ἐν τῷ χάρτῃ τῆς Ῥωμυλίας τὰς θέσεις τῶν δύο χωρίων τῶν ἐν τῷ κόλπῳ Πασαλιμανίου, θεὶς ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι τὴν Ἀλώνην καὶ δεξιὰ τὸ Πασᾶ-Λιμάν.

Ὅταν εἰς ἁπλοϊκοὺς ἀνθρώπους λέγῃ τις ὅτι ζητεῖ «πέτρας μὲ γράμματα καὶ μὲ ζωγραφιαῖς», κινδυνεύει 'να γίνηται θεατὴς ἀκούσιος πάντων τῶν μαρμάρων καὶ λίθων, ἐφ' ὧν ἡ σμίλη τοῦ τεχνίτου ἐλάξευσε μίαν γραμμὴν ἢ τι μικρὸν αὐλάκιον· ἐπεδείκνυόν μοι μάρμαρα ἀσήμαντα ἢ λιθάρια τοιαῦτα, ὧν ὅμως πρὸς εὕρεσιν ἀπωλέσθησαν ματαίως ὧραι δύο τῆς ἡμέρας ἐκείνης· ἔδειξάν μοι δὲ καὶ μέρη, ἔνθα ἄλλοτε κατέκειντο «ἀντίκες» ὑπὸ «λόρδου» τινος ἀφαιρεθεῖσαι. Οὐδὲν περίεργον ὅτι ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἐλγίνου βαρύνει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν πάντων τῶν ἐκείνῳ ὁμοεθνῶν! Ἐξηντλημένος ἤδη οὐχὶ ἐκ τοῦ κόπου, ἀλλ' ἐκ τῆς διαψεύσεως τῶν προσδοκιῶν μου πρὸς συνάντησιν ἀπείρων δῆθεν καθ' ὁδὸν ἀρχαιοτήτων, ἀφικόμην μίαν περίπου μετὰ μεσημβρίαν ὥραν εἰς τὸ μικρὸν μοναστήριον, οἰκοδόμημα βάθος μὲν ἔχον ὀλίγον, ἀλλὰ μῆκος μέγιστον, καὶ ἐν ᾧ πλῆθος προσκυνητῶν ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, ὧν μεταξὺ καὶ τέσσαρες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφικόμενοι τὴν προτεραίαν, εὐθύμουν, μετὰ τὸν ἐν εὐλαβείᾳ πολλῇ ἐκκλησιασμόν. Εὐτύχημα ἦν ἀληθῶς ἡ συνάν-

τησις τοῦ φίλου ἰατροῦ Π. Σακλαρίδου καὶ τοῦ κ. Κ. Χατζοπούλου, ὧν ἄνευ οὐδὲν ἴσως ἤθελον ἰδεῖ ἔν τε τῷ μοναστηρίῳ καὶ τῷ χωρίῳ Προαστείῳ (Πραστειὸ) προσοχῆς ἄξιον. Ἐν τούτοις τὴν πρώτην θέσιν εἰς ἔκφρασιν εὐχαριστιῶν κατέχει δικαίως ὁ νεαρὸς ἡγούμενος τοῦ μονυδρίου Πολύκαρπος ἱεροδιάκονος, διοικῶν αὐτὸ μετὰ στοργῆς, ζητῶν ὁ φιλότιμος νέος 'ν' ἀποσώσῃ πᾶν ὅ,τι περιεσώθη τέλος πάντων ἀπὸ τῆς ἁρπακτικῆς διαθέσεως προγενεστέρων ἡγουμένων, ὧν εἷς, ἐν ῥουμουνικῇ τινι πόλει διατελῶν νῦν ἐφημέριος, παρέλαβεν, ὡς εἶπόν μοι, καὶ παλαιόν τι βιβλίον, Κτιτορικὸν δῆθεν τῆς μονῆς, ἧς τὴν ἱστορίαν οἱ περίοικοι τέλεον ἀγνοοῦσιν.

Ἐγὼ βεβαίως ἐγίνωσκον πλείονα τῶν περιοίκων. Ἀπὸ σιγιλλίου τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ΄ τοῦ Μουσελίμου, κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1678 ἀπολελυμένου, σῳζομένου δὲ νῦν ἐν τῇ «Νομικῇ Συναγωγῇ» τοῦ ἀειμνήστου Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἀνεδιδασκόμην ὅτι κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδος εἶχε τὸ μονύδριον μοναχούς, ὄχι μοναχὸν ἕνα τὸν αὐτὸν καὶ ἡγούμενον ὡς σήμερον, ὅτι πρὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου οἱ τῆς Προικοννήσου ἀρχιεπίσκοποι κατεπίεζον αὐτό, καὶ ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως προλαμβάνον τὸν ἀφανισμὸν ἐκήρυξεν αὐτὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἐποπτείας καὶ τῆς ἐπεμβάσεως, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ ποιεῖσθαι τὸ μνημόσυνον τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις προσκαλούμενος ἠδύνατο 'να τελῇ τὰς χειροτονίας τῶν ἐν αὐτῷ ἱερέων καὶ διακόνων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος· ἀνερευνῶν δ' ἐν τῷ μοναστηρίῳ μή που τύχοι κατακεχωσμένον ἔγγραφόν τι λιθάριον ἢ κεράμιον, εὗρον ἐντὸς ὑπογείου μάρμαρον μετὰ ἀναγλύφου σταυροῦ φέρον τὰς λέξεις

ΗΓΟΥΜΕΝΕΒ
ΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑ
ΠΑΚΥΡΠΑΛΑΣΙΟΥ
ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ
1650
ΖΡΝΗ΄

* * *

Εὐτυχῶς, ἐξ ὧν εἶχε βιβλίων ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου περιεσώθη νῦν φυλλὰς περιέχουσα τὴν εἰς τὸν πάτρωνα ἅγιον Ἀκολουθίαν, ἧς πᾶσα σελὶς σχεδὸν περιέχει χρονολογικὰ σημειώματα, ὡς περιέχουσι καί τινα τῶν βιβλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνιαυσίου Ἀκολουθίας. Ἡ Ἀκολουθία, γεγραμμένη μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ζηλωτῆς διὰ τοὺς χρόνους καὶ τόπους ἐκείνους ὀρθογραφίας, ἐγράφη κατὰ ἰούλιον τοῦ 1791 ὑπὸ Γεδεὼν ἱερομονάχου, σκοπελίτου μὲν τὴν πατρίδα, κουτλουμουσιανοῦ δὲ μοναχοῦ, δι' ἐξόδων τοῦ τότε τῆς μονῆς ἡγουμένου Ῥαλάκη, προκοννησίου, ἐκ τοῦ χωρίου Προαστείου. Τοῦ Ῥαλάκη διάδοχος ἐγένετο ὁ Γεδεών, ὡς ἡ παράδοσις ἀποσῴζει, καὶ τοῦ Γεδεὼν ὁ Διονύσιος, ὁ γράψας τὰ κατὰ τὰς ὥρας τῶν τῆς φυλλάδος σελίδων ἀποσημειώματα, πάντα πλήρη μεγίστων καὶ ἀπέπτων ἀνορθογραφιῶν. Ἐν τοῖς ἀποσημειώμασι τούτοις ὁ Διονύσιος, βιογραφῶν ἑαυτόν, ἀπαλλάττει με τοῦ περὶ αὐτοῦ γράφειν ὀλίγον ἢ πολύ.

Εὐκταῖον ἦν ἄν, εἴπερ ἐπαρχίας καὶ κώμας καὶ νήσους, ἢ μονὰς καὶ ναούς, ἐπισκεπτόμενός τις εὕρισκε σημειώσεις τοιαύτας, ἔστω καὶ μικρὰν ἀξίαν ἐχούσας. Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐν γένει καὶ τῆς Προκοννήσου ἔχουσί τινα σημασίαν καὶ μικρὰν ἀξίαν τὰ ἀποσημειώματα· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν ταῖς νήσοις τῆς μητροπόλεως

Προικοννήσου περιοδείαν εὗρον ἔν τισι βιβλίοις ἐντύποις καὶ χειρογράφοις ἀποσημειώματα τοιαῦτα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν ἑτέρων μερῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς. Ἂν ποτε πάντα ταῦτα τὰ ἀπανταχοῦ διεσκορπισμένα συναχθῶσιν εἰς ἕν, ἱκανὸν θέλομεν ἔχει ὑλικὸν πρὸς σύνταξιν ἱστορίας τῶν μερῶν, ἐν οἷς οἰκοῦμεν, ἐν οἷς ἐγεννήθησαν ἢ ἐβίωσαν οἱ πατέρες ἡμῶν· διὰ τοῦτο μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ χαρᾶς πολλῆς μετέγραψα τὰ σημειώματα τοῦ Διονυσίου καὶ τούτων τινὰ μόνον ἐκδίδονται ἐν τῇ μετὰ χεῖρας ὑπομνήσει, ὅσα δυνατόν ἐστι 'να ἐκδοθῶσιν. Ἔχουσι δὲ οὕτω :

« 1805, νοεμβρίου πρώτη — ἡ ἀνακαίνισις τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἱερομάρτυρος Ἑρμολάου, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν· (σελ. 29 τῆς φυλλάδος· τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἀναγράφεται καὶ εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς μονῆς).

1815, δεκεμβρίου 8 — ἦλθα ἀπὸ τὴν πατρίδα μου Ἄνδρον ἐδῶ εἰς χωρίον Πραστειόν, καὶ εὑρίσκομαι ἕως τὴν σήμερον, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν (σελ. 4 φυλλάδος).

1822, ἰανουαρίου 1 πρώτη — ἔγινα ἡγούμενος ἐγὼ ὁ Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ ἐξ Ἄνδρου, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν (σελὶς 4).

1829, ἰουλίου 12 — διατί ἐλίχνισα τὸ σιτάρι, καὶ δὲν ἀρώτησα, τριακόσια ἑξῆντα γρόσια ἔδωκα (σελ. 13).

1830, ἰανουαρίου 1, πρώτη — ἔγινε ὁ Γεδεὼν ἱερεύς, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν (σελ. 7).

1830, μαρτίου 4 — χειμῶνας βαρὺς ἐτζάκισε τὰ δένδρα· ψοφήσανε καὶ τὰ πρόβα, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησι· ψόφησε καὶ τὸ ἕνα τὸ βῶδί μου, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν (σελ. 7).

1831, νοεμβρίου 4 — ἀνακαίνισις τῆς ἐκκλησίας,

γαλτίζι[1] καὶ τύπωσις τῶν εἰκόνων, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν (σελ. 14· καὶ ἐξακολουθεῖ) ἐπαράτησα καὶ τὸ ζευγάρι, ἐξ αἰτίας τὰ σκάνδαλα. — Ὅλος ὁ κόσμος ἔτρωγε 10 γρόσια τὸ σιτάρι τὸ κοιλὸ, καὶ ἐγὼ τὸ ἔτρωγα 20, καὶ ἂς ἦνε εἰς ἐνθύμησιν· ὅποιος εἶναι γνωστικὸς θέλει καταλάβει.

1831 — ἔσοντας καὶ μὲ διώρισεν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπίτροπόν του εἰς τὴν χώραν ταύτην Πραστειὸ, μὲ τὸ νὰ εἶχαν ἐχθροκακίαν μερικοὶ κακότροποι ἄνθρωποι μὲ ἐκαταλάλησαν, καὶ ἔβγαλαν τὸ ὄνομά μου· ὅμως ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἐσυγχωρήσῃ κτλ. (σελ. 17). (Ἐν ταῖς ἀκολούθοις σελίσιν ἀπαριθμεῖ τὰς ἀμπέλους καὶ χωράφια ὅσα ἐφύτευσε κατὰ τὰ ἔτη 1833, 1834, καὶ 1843).

1833, ἰανουαρίου πρώτη ἕως ἕνδεκα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἔγινε μεγάλη παγουνία ὥστε ὁποῦ ἐπάγωσαν τὰ νερὰ καὶ οἱ τερέδες· εἰς μισὸ λεπτὸ ἐπάγωνε τὸ νερὸν μέσα εἰς τὸ γυαλί· καὶ τὸ γράφω διὰ ἐνθύμησιν (σελ. 1).

1833, αὐγούστου 2 ἕως τῆς Μεταμορφώσεως τὴν ἡμέραν ἔγινε ζέστη φοβερὴ, ὥστε ὁποῦ ἐκάησαν τὰ σταφύλια, καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν· ὁμοίως καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ὑπέφερναν τὴν ζέστη· (σελὶς 2).

1835, ἐγκαινιάσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς χωρίον Κλαζάκι (σελ. 22· ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ τὰ ἑξῆς :)

1836, ἐγκαινιάσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς Κλαζάκι[2].

1836, ἐγκαινιάσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιστρατήγου εἰς Μαρμαρᾶ.

---

1. ἐπιχρύσωσις δηλαδή.
2. προδήλως ἐννοεῖ τὸν ναΐσκον τοῦ μονυδρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

1836, ἐγκαινιάσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς Ἀλώνη.

1836, ἔγινα ἀρχιμανδρίτης· ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου Διονύσιος· καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν.

1836, σεπτεμβρίου 8 — ἀνεχώρησα διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Διονύσιος ἱερομόναχος (σελ. φυλλάδος 23).

1836 — ἔγινε ἡγούμενος εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς Κλαζάκι· αὐτὸς ἔγινε καὶ κτίτορας τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου· υἱὸς τοῦ Φάνη, ἀπὸ χωρίο Πραστειό (σελ. 7. Πρόκειται περὶ τοῦ Γεδεών, περὶ οὗ ἐν ἔτει 1830).

1845, μαΐου 2 — ἔγινε φουρτοῦνα μεγάλη· ὁ καιρὸς νότος· ἐχάλασε τῆς στρέχες[1] τοῦ μοναστηρίου, τὰ ντουβάρια τοῦ ἀμπελίου (σελ. 24).

1848, φεβρουαρίου 17 — ἀπόθανεν ὁ οἰκονόμος παπᾶ Κομνηνὸς εἰς Μαρμαρᾶ μὲ τὴν χολέρα, καὶ ἕτεροι πολλοὶ εἰς ὅλα τὰ πέριξ (σελ. 26).

1849, ἰανουαρίου 6 — ἐχειροτονήθη ἀρχιδιάκων ὁ Ἄνθιμος, υἱὸς τοῦ Θεολόγου, ἐκ χώρας Πραστειοῦ· ἦλθε καὶ ἡ ἁγία Ζώνη. Φεβρουαρίου 4 — ἔγινε φοβερὸς χειμῶνας, ἐκρέμνισεν ἓν μέρος τὸ μοναστῆρι· τρία ἥμισυ μπόγια τὸ χιόνι ἀπάνω εἰς τὴν σκέπασιν· καὶ τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν » (σελ. 25).

***

Ὧδε λήγουσι τὰ ἐν τῇ φυλλάδι τῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας ἀποσημειώματα. Ἀλλ' ἔν τισιν ἱεροτελεστικοῖς τεύχεσιν εὗρον καὶ τὰς ἑξῆς εἰδήσεις :

1. δηλαδὴ τὰς παρωροφίδας ἢ γεῖσα· τὰ ἀλλαχοῦ τουρκιστὶ λεγόμενα σατζάκια.

« 1812, μαρτίου 17 — χειμῶνας ζημιώδης [εἰς] ἀμπέλια καὶ δένδρα » (ἐν 76 σελίδι Μηναίου τοῦ Μαρτίου μηνὸς, ἐκδόσεως Γλυκῦ· Βενετίᾳ. 1796).

« 1825, ὀκτωβρίου 1, πρώτη—ὥρᾳ πέμπτη τῆς νυκτὸς, ἔγινε σεισμὸς μεγάλος καὶ φοβερὸς, καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν» (Τριῴδιον, ἄνευ ἀρχῆς, ἐκδόσεως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, οὗ ἐν τέλει φέρονται ἥ τε σημείωσις αὕτη καὶ αἱ ἑξῆς δύο:)

« 1826, ἰανουαρίου 28 — ὥρᾳ τρίτῃ τῆς νυκτὸς, ἔγινεν ἕτερος σεισμὸς μεγάλος καὶ φοβερὸς, καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν »·

« 1836, ἀπριλίου 18, ἀνήμερα τὸ Πάσχα, ὥρᾳ ἑνάτῃ τῆς νυκτὸς, σεισμὸς μεγάλος καὶ φοβερός· εἰς ὀλίγην ὥραν ἕτερος πλέον φοβερὸς σεισμὸς, καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν ».

« 1834, ἰουνίου 25 — ἔγινε εἰς τὰ Παλάτια τὸ θανατικό » (ἐν τέλει Μηναίου τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, ἐκδόσεως Γλυκῦ· Βενετίᾳ, 1798).

« 1834, αὐγούστου 6 — ἔφυγε τὸ χωρίον ἀπὸ τὴν πανώλην, καὶ 8 σεπτεμβρίου ἐμαζώχθη· ὀκτωβρίου 3 ἔφυγε δεύτερον » (σελ. 21 Μηναίου τοῦ Ὀκτωβρίου, πιθανῶς ἐκδόσεως τοῦ 1795).

***

Τρίωρος ἐν τῇ μονῇ διαμονή μου ἀπήνεγκε τὸν ἀμητὸν τοῦτον τὸν ὀλίγιστον. Εὗρον ὡσαύτως ἐν φύλλῳ βιβλιαρίου ὅτι ἡ μονὴ κατὰ τὰς ἱερουργίας ἐποιεῖτο τὸ μνημόσυνον τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχιερέων (Προικοννήσου) Παγκρατίου, Διονυσίου, Νικηφόρου, Κοσμᾶ, Βησσαρίωνος, Γαβριὴλ καὶ Σαμουήλ.

* * *

Τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἑρμολάου σήμερον ἀπειλεῖ κρημνισμόν· διελθὸν τίς οἶδεν ὁπόσους αἰῶνας καὶ πόσους ἀριθμῆσαν ἐν τῷ μητρῴῳ αὐτοῦ μοναχοὺς, ἀμεληθὲν ὑπὸ ἀρχιερέων καὶ προϊσχόντων, μόλις διατηρεῖ ἕνα μοναχόν, ἐνῷ ἠδύνατο, περισῷζον εἴ τι ἂν ἐκέκτητο, καὶ τὴν κεκτημένην περιουσίαν ἐπαυξᾶνον, ἵν' ἀποβῇ χρησιμώτατον εἰς τὴν κοινότητα τοῦ χωρίου Προαστείου, οὗτινος ὑπέρκειται, μόλις τριάκοντα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπέχον αὐτοῦ.

Ἀγνοῶ κατὰ τί καὶ πῶς ὠφέλησεν ἄλλοτε τοῖς τοῦ Προαστείου κατοίκοις· ἀλλ' ὁ περιερχόμενος τὰ λοιπὰ τοῦ Μαρμαρᾶ μονύδρια, ὁ βλέπων ἐρημίαν καὶ στέρησιν τῶν πάντων ἐν τοῖς λοιποῖς, ὁ βλέπων γεγυμνωμένον παντὸς στολισμοῦ καὶ βιβλίου παντὸς τὸ ἐν ὡραιοτάτῃ θέσει τῆς Αὐλωνίας κείμενον μοναστήριον Παραδεῖσι, αἰσθάνεταί τινα ἀνακούφισιν ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Ἑρμολάου· εὑρίσκει χρονικά τινα σημειώματα, ἐν αὐτοῖς τοῖς βιβλίοις τῆς καθημερινῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας ἀποσωθέντα, διαφυγόντα δ' οὕτω τὴν ὀλεθρίαν φιλομάθειαν ἡγουμένου λογιωτάτου. Καὶ ταῦτα δ' εὐχαριστοῦσιν ἡμῶν τὸ ζητητικόν. Μετὰ τοσαύτας συλήσεις καὶ καταστροφὰς ἀρκούμεθα εἰς τὸ ὀλίγον. «Ἂν μὴ κρέας παρῇ, ταρίχῳ στερκτέον», ἔλεγον οἱ παλαιοί. Ἡμεῖς ἀπὸ πολλοῦ συνειθίζομεν 'να στέργωμεν τῷ ταρίχῳ.

§

Μικρὸν πρὸ τῆς τοῦ ἡλίου δύσεως ἀναχωρήσας ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου κατῆλθον, μετὰ πορείαν ἡμισείας ὥρας, εἰς τὸ χωρίον **Προαστειὸ**, τὸ κατὰ τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους Προάστειον, κατοικούμενον ὑπὸ τριακοσίων καὶ πλέον οἰκογενειῶν, τὸ σύνολον ὁμογενῶν, ὀρθοδόξων. Ἐν ἀρχαῖς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἠρίθμει, καθὼς ἤκουσα, πεντήκοντα μόλις οἰκογενείας, διακρινομένας ἐπὶ φιλομουσίᾳ καὶ διατηρούσαις στοιχειωδεστάτην τινα σχολὴν, ἐν ᾗ ἱερεύς τις ἐδίδασκε τὰ τότε λεγόμενα κολυβογράμματα, δῆλα δὴ στοιχεῖα ἀναγνώσεως. Ἀτυχῶς ὁ κώδηξ τῶν λογαριασμῶν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ ἀνατρέχει μέχρι τοῦ 1842, εἰς δὲ τὰ ἔξοδα τοῦ 1843 ἀναφέρεται μισθὸς διδασκάλου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ σχολῆς, ἀναφέρω κατὰ καθῆκον ὅτι σχολεῖον ἀρρένων διατηροῦσι καὶ νῦν ὡς καὶ στοιχειῶδες νηπιαγωγεῖον, εἰς ὃ εὔχομαι ἐπίδοσιν, διότι τὸ κοινοτικὸν ταμεῖον οὐχὶ ἐν δυσαρέστῳ διάκειται καταστάσει, δυνάμενον 'να συντηρήσῃ καὶ διδάσκαλον δημοτικῆς σχολῆς ἀρρένων, καὶ δόκιμον νηπιαγωγὸν, ἀλλὰ καὶ ἰατρὸν, οὗτινος ὁ ἐτήσιος μισθὸς ἰσοῦται σχεδὸν τῷ μισθῷ τοῦ διδασκάλου κατὰ δυστυχίαν· ὥστε θεωρῶ τεκμήριον αὐταπαρνησίας τὴν ἐν μικροῖς χωρίοις καὶ κώμαις διαμονὴν ἰατρῶν, διδακτορικὰ μὲν διπλώματα κεκτημένων, μόλις δὲ ζώντων, ἀλλὰ φιλογενῶς ἑαυτοὺς παραδεικνύντων κρατίστους παράγοντας κοινωνικῆς προόδου καὶ πνευματικῆς ἀναπλάσεως.

Παρὰ τῷ ἰατρῷ κ. Σακλαρίδῃ, νισυρίῳ τὴν πατρίδα, διέμεινα τὴν νύκτα τῆς 6 αὐγούστου, ἕνα μόνον ἰδὼν ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου, μεθ' οὗ περιῆλθον τὸ Προαστειὸ, πρὸς ἔρευναν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν· δυστυχῶς εὗρον μίαν μόνην, ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς, ἐστρωμμένης ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, κάτωθι ἡλιακοῦ ὡρολογίου, σχεδὸν ἐξιτήλου, κεχαραγμένου ἐπὶ τῆς πλακός[1]. Ἐν δὲ τῷ παλαιῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως,

1. Ἴδε πίνακος Β' ἀριθμ. 11.

ἀνοικοδομουμένῳ νῦν, ἀνέγνων ἐπὶ τοῦ κίονος τῆς ἁγίας Τραπέζης τὰς λέξεις

ΔΕΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΟΥΖΟΥΝΗ, ΔΙΑΣΟΥΡΗ, ΚΑΙ [Τ]Ο[Υ] ΜΑΣΤΟΡ ΣΤΕΦΑΝΗ

ἄνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ἔτος 1618 ἢ 1678 μᾶλλον, διότι τὸ τρίτον ψηφίον ἀνόμοιόν ἐστι τῷ ἀριθμῷ 1, καίπερ οὐδὲ τῷ ἀριθμῷ 7 ὁμοιάζον.

Ἔξω τοῦ χωρίου ἐπὶ τῆς δημοσίας κρήνης τῆς ἐπικαλουμένης τοῦ Μαρτζούκη, ἀναγινώσκεται κάκιστα γεγραμμένη ὑπ' ἀμαθοῦς ἀνθρώπου ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή :

Βρῦσον ἔλεον ἐκ πηγῆς ἀκενώτου, | ὦ Υἱὲ Θεοῦ Λόγε Ζωοδότα Χριστὲ, τὸν κτίτορα ταύτης | πηγῆς Νικόλαον ἔνδοξον ἄνδρα. 1665.

§

Ἀρκεσθεὶς εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας εἰδήσεις, τὴν ἐπιοῦσαν, 7 αὐγούστου, μικρῷ πρὸ μεσημβρίας, ἀναχωρήσας ἐκ Πραστειοῦ, μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ μικροτάτου χωριδίου **Κλαζακιοῦ,** δίωρον μόλις ἀπὸ τοῦ Προαστείου ἀπέχοντος, καὶ κρείττονος μοίρας ἀξίου. Τὸ δυστυχὲς Κλαζάκι ἔμαθον ὅτι ἀριθμεῖ τριάκοντα μόνον οἰκογενείας, ὅτι Τιμόθεός τις ἀρχιεπίσκοπος τῶν νήσων, ᾧ μέλλομεν ἵνα συναντήσωμεν ἀκολούθως, ἐκληροδότησεν αὐτῷ τὴν κατάραν αὐτοῦ, ἧς ἕνεκεν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μένει στάσιμος, καὶ ὅτι κέκτηνται κλῖμα πυρετῶδες· τινὲς μάλιστα συνεβούλευσάν μοι μήτε ἵνα πίω ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ χωρίου τούτου, μήτε καὶ ἵνα διαμείνω ἐν αὐτῷ· καὶ τῇ μὲν προτροπῇ καὶ συμβουλῇ ταύτῃ συνεμορφώθην, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῇ πρώτῃ, διότι ὁ κεκμηκὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας αἰσθάνεται δίψαν·

χρόνος δὲ μακροτέρας ἐν Προκοννήσῳ διαμονῆς ἐπέλιπέ με, διότι ἔμελλον 'ν' ἀναχωρήσω τάχιον ἐκ Μαρμαρᾶ, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι παρεκλήθην ἐπιμόνως ὑπὸ τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ καὶ φιλογενεστάτου ἱερέως τοῦ Κλαζακίου 'να μείνω μίαν ἑσπέραν ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' ἰδὼν ἐν ὀλίγαις ὥραις ὅ,τι ἔπρεπε 'να ἴδω καὶ σπουδάσας ὅ,τι ἠδυνάμην 'να ἐρευνήσω, ηὐχαρίστησα, ἀνάγραπτον ἐν τῇ μνήμῃ μου φέρων τὴν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς εἰς Προκόννησον μεταβάσεώς μου στοργὴν τοῦ καλοῦ ἱερέως καὶ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς προσήνεγκέ μοι φιλοξενίαν. Εὐγνωμονῶ δ' αὐτῷ περισσότερον, ὅτι περιῆλθε σὺν ἐμοὶ πολλὰς τοποθεσίας, ἐχορήγησέ μοι πολλὰς πληροφορίας, ὑπέδειξέ μοι τεμάχη ἐπιγραφῶν, καὶ ἐπανειλημμένως ἐξέφρασε τὴν θλῖψιν αὐτοῦ διότι ἠρνούμην 'ν' ἀποδέξωμαι τὴν προσφερομένην μοι φιλοξενίαν.

Τὸ Κλαζάκι προδήλως ἦν μεγάλη πολίχνη τῆς νήσου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὅπου ἂν ἀνασκάψῃ τις ἐν τοῖς πέριξ ἀγροῖς εὑρίσκει νομίσματα, θραύσματα μαρμάρων, τεμάχη κιόνων ἀλλὰ καὶ κίονας ὀγκώδεις, ἴχνη παλαιᾶς εὐκλείας. Ἄγνωστον εἴπερ ἦν ἐν ὑψώματι συνωκισμένον, ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν· νῦν ἐστι παράλιον. Ἀτυχῶς, αἱ σῳζόμεναι ἐπιγραφαὶ, δι' ἀπροσεξίαν τεθραυσμέναι, ἥκιστα χρησιμεύουσιν ἡμῖν[1]. Τρίτη τις ἐπιτύμβιος φυλάττεται σῴα καὶ λαμπρῶς διατετηρημένη παρὰ τῷ ἱερεῖ Ἀθανασίῳ Σακελλαρίῳ[2], τετάρτη δ' ἐπὶ ἐπιταφίου μνημείου κεχαραγμένη μετενεχθέντος εἰς Κούταλιν εὑρίσκεται νῦν ἐν τῇ οἰκίᾳ Παλλασίου Γ. Βλαστοῦ ἐν Κουτάλει. Τὸ μνημεῖον φέρει δυσδιακρίτους μορφὰς ἀνδρῶν δύο

1. Ἴδε ταύτας ὑπ' ἀριθμοὺς 12 καὶ 14 πίνακος Β.
2. βλέπε καὶ ταύτην ἐν πίνακι Β, φέρουσαν ἀριθμὸν 13.

καὶ δύο παιδίων καὶ μιᾶς γυναικός, πέντε τὸ ὅλον, καὶ ἐπιτύμβιον ἐπιγραφήν, ἀτυχῶς οὐχὶ σπουδαῖόν τι εἰς γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς Προκοννήσου συνεισφέρουσαν[1].

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς αἰῶνας τὸ Κλαζάκι κατῳκεῖτο, καθὰ τεκμαίρεταί τις ἐκ πολλῶν πλίνθων βυζαντινῶν, ἀγράφων, εὑρεθεισῶν πλησίον τοῦ σχεδὸν ἠρειπιωμένου ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς· αἱ διαστάσεις τῶν πλίνθων εἰσὶ 0,40 μήκους καὶ 38 πλάτους. Ἄνωθι τοῦ Κλαζακίου τοποθεσία τις ὀνομάζεται *Μητρόπολις*, ἴσως ὡς τῆς αὐτόθι διαμονῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου· περὶ δὲ τὴν τοποθεσίαν *Κρύα-βρύσιν*, οὐ μακρὰν τοῦ χωριδίου, ἀνευρίσκονται ἴχνη συνοικισμοῦ πολυανθρώπου. Ἡ πρὸ δύο αἰώνων παράδοσις ἔσῳζεν ὅτι οἱ μεταξὺ τοῦ Κλαζακίου καὶ τοῦ ὑπερκειμένου βουνοῦ κατηρειπιωμένοι ναοὶ τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐκτίσθησαν ἐν χρόνοις ἀρχαίοις, δῆθεν κατὰ τὸν Ϛ′ αἰῶνα, κατ' ἐμὲ δὲ κατὰ τὸν ΙΑ′, πιθανῶς δὲ καὶ μετ' αὐτόν. Πρὸ δύο δ' ἑκατονταετηρίδων ἐν τῷ κατὰ τὰς τοποθεσίας ταύτας Ἁγιάσματι «συναθροιζομένων τῶν χριστιανῶν τῇ 24 αὐγούστου γίνεται καὶ λειτουργία εἰς αὐτοὺς τοὺς κρημνισμένους ναούς»[2].

Ὁ καθεδρικὸς ναός, οἷος σῴζεται νῦν, ἐστὶν ὁμοίωμα ναοῦ. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πενία στυγνὴ μαστίζει τὸ ἀτυχὲς χωρίον, ὡς ἤκουσα δὲ, καὶ τοκογλύφων ἀπαιτήσεις οὐ μετὰ πολὺ μέλλουσι 'να καταστήσωσι τὴν θέσιν τῶν ὀλίγων αὐτοῦ κατοίκων χείρονα καὶ τῆς τῶν Εἰλώτων. Ἴσως ἡ πενία αὕτη διέκρινε τὸ Κλαζάκι καὶ πρὸ δύο αἰώνων· ἐν ἐκκλησιαστικῷ τινι βιβλίῳ εὗρον ὅτι ἐδωρήθη τοῦτο τῷ 1684 τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου Καστρέλλας, ὅστις παρεχώρησεν αὐτὸ τῷ ναῷ τοῦ Κλαζακίου.

Εἶδος σχολείου κεῖται παρὰ τῷ ναῷ· σχολείου μικροῦ, ἐν ᾧ πρό τινος ὁ καλὸς ἱερεὺς ἐδίδαξεν εἴκοσι πέντε μαθητάς. Σήμερον οὔτε σχολεῖον οὔτε μαθητὰς εὑρίσκει τις! Καὶ ἐν τούτοις τὸ Κλαζάκι χορηγεῖ τῷ μητροπολίτῃ Προικοννήσου πολὺ ἢ ὀλίγον χρῆμα, καὶ οἱ φιλομαθεῖς αὐτοῦ κάτοικοι, οἱονεὶ παραλυτικοὶ τῆς Βηθεσδὰ, βλέπουσι τὸν ἄγγελον δι' ἑτέρους εὐτυχεῖς ὁμογενεῖς ταράττοντα τὸ ὕδωρ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως.

§

Περαιτέρω διαμονὴ ἐν Κλαζακίῳ κιρνᾷ τὸν ἐπισκέπτην θλῖψιν. Ὅθεν ἀπῆλθον ἀμέσως πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ χωρίου **Ἀφόννης**, ὀρθότερον δὲ, κατὰ τὴν ἐμὴν εἰκασίαν, *Ἀφόγγης*. Οὐ μακρὰν τοῦ Κλαζακίου, κατὰ τὴν ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς Ἀφόννης παραλίαν ὁδὸν ἐγείρεται τὸ μικρὸν **Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου**, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα τῆς Ἀφόννης, πτωχὸν λείψανον μονῆς ἀρχαίας, ὡς τὸ παλαιὸν μέρος τῆς οἰκοδομῆς μαρτυρεῖ, καθὼς ἡ παράδοσις σῴζει. Τῷ 1842, κατὰ τὸν νεώτερον κώδηκα τῆς μητροπόλεως, ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἔδιδε κατ' ἔτος τῷ μητροπολίτῃ Προικοννήσου 100 γρόσια, ἐνῷ τὸ βατοπεδινὸν ἐν Ἀφουσίᾳ μετόχιον ἐχορήγει 200, τὸ δὲ Παραδεῖσι ὡρίσθη 'να χορηγῇ 400. Τὸ μονύδριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἦν πρὸ ἑξηκονταετίας σεσαθρωμένον, εὑρέθη δέ

---

1. ταῦτα κατ' ἐπιστολὴν ἐκ Κουτάλεως τῶν φίλων Βλαστοῦ καὶ Ζαχάρωφ. Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθμὸν 17 πίνακος Γ.

2. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Τιμοθέου Προικοννήσου τοῦ θαυματουργοῦ κτλ. τυπωθεῖσα τὸ δεύτερον δαπάνῃ Ζαχαρίου Ζαχάρωφ· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1844, σελ. 55 καὶ 63. Περὶ τοῦ τίτλου καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς φυλλάδος ταύτης ἴδε τὴν ὑποσημείωσιν τῆς σελίδος 120 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

τις εὐλαβὴς ἱερεὺς, εὑρέθησαν εὐλαβεῖς πρόκριτοι, καὶ σεπτὸς ἀρχιερεὺς, Σαμουὴλ ὁ πολὺς τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν, ἐφ' οὗ καὶ σκέψις περὶ τῆς ἀνακαινίσεως τῆς μικρᾶς μονῆς ἐγένετο, καὶ τὸ ἐξῆς γράμμα συνετάχθη, χορηγηθέν μοι ὑπὸ τῶν φίλων Β. καὶ Γ. Φραγγοπούλων:

« † Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν συμφωνητικοῦ καὶ βεβαιωτικοῦ γράμματος φανερώνομεν | καὶ βεβαιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Ἀφθόνη μικροί τε καὶ μεγάλοι ὅτι | παρασταθέντες ἐνώπιον τοῦ πανιερολογιωτάτου ἡμῶν δεσπότου κυρίου κὺρ Σαμουὴλ | ἐσυμφωνήσαμεν νὰ μᾶς εὐγάλῃ τὸ ἱλάμι καὶ τὸ φερμάνι κατὰ τὴν τάξιν διὰ νὰ ἀνα|καινίσωμεν τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ ὑποσχόμεστεν νὰ κάμω|μεν καὶ ἡμεῖς ὅλοι μίαν ἀρκετὴν βοήθειαν ξεχωριστὰ ὁ καθένας, κατὰ τὸ κατά|στιχόν μας, εἰς τὸ ὁποῖον κατάστιχον ὑπόσχεται καὶ ὁ παπᾶ Γεδεὼν[1], μόνον βαλθοῦν τὰ θε|μέλια, νὰ μετρήσῃ τρεῖς χιλιάδες γρόσια, ἐπειδὴ ἔχομεν νὰ τὸν καταστήσωμεν μέσα | εἰς αὐτὸ τὸ μοναστήριον ἡγούμενον εἰς ὅλην του τὴν ζωήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἂν μένῃ μερικὸν | χρέος μετὰ τὸ χρέος τοῦ μοναστηρίου, ὑπόσχεται νὰ τὸ ἀναδεχθῇ ὁ αὐτὸς παπᾶ Γεδεὼν, | τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ ἱλαμίου καὶ φερμανίου ὑποσχόμεθα νὰ τὰ πληρώσωμεν ἡμεῖς, ὁ δὲ παπᾶ | Γεδεὼν νὰ παρασταθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου καὶ εἰς κόπους, | ὁποῦ χρειάζονται, ὅ,τι περνᾷ ἀπὸ τὸ χέρι του, ὡς οἰκοκύρης, ἐπειδὴ ἔχει νὰ ἦναι εἰς | αὐτὸ ἡγούμενος ἐπὶ ζωῆς του. Καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας ἐδώσαμεν τὸ παρόν μας | συμφωνητικὸν καὶ βεβαιωτικὸν γράμμα εἰς χεῖρας τῆς πανιερολο-

1. βλέπε τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου σελ. 96, στ. 25, καὶ 98 στ. 7.

γιότητός του μὲ τὰς | σφραγῖδάς μας καὶ μὲ τὰς ὑπογραφάς μας, ἵνα ἔχῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχύν. — ,αωλε΄. Ἰανουαρίου ιγ΄».

(Ἔπονται ὑπογραφαὶ δύο ἱερέων καὶ δεκαπέντε λαϊκῶν, μετὰ τῆς σημειώσεως: Καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἐγχώριοι ὅλοι κοινῶς ὑποσχόμεθα, καὶ μαρτυροῦμεν καὶ βεβαιοῦμεν)[1].

§

Ἡ **Ἀφόννη**, καθὼς πάντα τὰ ἐπὶ τῆς νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ χωρία, ἐστὶ συνωκισμένη παρὰ τὴν θάλασσαν, ἀριθμεῖ δὲ οἰκογενείας ὁμογενῶν ὀλιγωτέρας τῶν τοῦ Πραστείου. Ὁ καθεδρικὸς αὐτῆς ναὸς, ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀνεκαινίσθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· ἐν ἀρχαῖς τοῦ αἰῶνος (μέχρι τοῦ 1832), ἠρίθμει πολλὰ καὶ πολύτιμα ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη, ὁ δὲ πλοῦτος οὗτος ἐδείκνυε τότε τὴν ἀκμὴν τῆς ναυτιλίας, ἐξ ἧς εἰσέρρεεν εἰς τὰ ταμεῖα τῶν ἰδιωτῶν χρῆμα πολὺ, καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Δύο καλαὶ εἰκόνες ἐν τῷ ναῷ κατασκευασθεῖσαι δῆθεν τῷ 1575, ἐκομίσθησαν ἔξωθεν ὑπό τινος Κραγιόβα Συμεὼν εἰς μνήμην αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου Σαύτας, καὶ τῶν τέκνων καὶ συγγενῶν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ ἑτέρα φέρει χρόνον γραφῆς 1814, τὸν ἀληθῆ χρόνον. Τὴν λέξιν Κραγιόβα, τὴν γεγραμμένην ἐπὶ τῆς ἑτέρας, ὁ λαὸς μετεμόρφωσεν εἰς Καραγιοβάνο. Πιθανῶς ἐστιν ὄνομα ρουμανικόν. Ἐν τρίτῃ τινὶ εἰκόνι, παριστώσῃ, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, τὸν Σωτῆρα μετὰ τῆς Θεομήτορος ἐκ δεξιῶν καὶ τοῦ Προδρόμου ἐξ ἀριστερῶν,

1. Τὸ ἔγγραφον ἐστι πλῆρες ἀνορθογραφιῶν.— Αἱ ὑπογραφαὶ φαίνονταί μοι γεγραμμέναι διὰ τῆς αὐτῆς χειρός· στερεῖται δὲ καὶ σφραγίδων.

σημειοῦται ὅτι « ἐγράφη περὶ μιᾶς ὑποθέσεως τριακοσίων ἐτῶν ». Εἰσὶ δι' ἐμὲ πάντα ταῦτα γρῖφοι, καὶ τούτων εἰσέτι μάτην ποθῶ τὴν λύσιν. Εἰκὼν τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους παρὰ τὸ τέμπλον ἐπιγράφει τὸ ἔτος 1764.

Μάτην περιῆλθον τὸ χωρίον. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ εὗρον τὴν ἀρχαιοτέραν ἐπιγραφὴν ἀνατρέχουσαν εἰς τὸ ἔτος 1712. Ὁ κώδηξ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1859· πρὸ τούτου ὑπῆρχε παλαιὸς κώδηξ, ἴσως ἀπολεσθείς. Σχολείου ἴχνη, κατὰ τὴν παράδοσιν, εὑρίσκει τις εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἐδίδασκεν ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου. Ἐν ἐγγράφῳ τινὶ τοῦ ἔτους 1842 (ἰανουαρίου 18) εὑρίσκω ὅτι ἡ κοινότης ἠγόρασε «ντουβάρι» καὶ ἔγινε τὸ σχολεῖον «μουστερέκικο»· ἐξ οὗ συμπεραίνω ὅτι προϋπῆρχεν οἴκημα σχολῆς, καὶ πρὶν τοῦ οἰκήματος ὑπῆρχε σχολεῖον λειτουργοῦν.

Τὸ λαμπρότερον κειμήλιον χριστιανικῆς τέχνης ἐστιν ἐν Ἀφόννῃ ἱερατικὸν ἐπιτραχήλιον, χρυσοκέντητον, ἔργον τοῦ ΙϚ′ αἰῶνος, ἢ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΖ′, φέρον κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν, ἀπὸ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἑκατέρωθεν τὰς εἰκόνας ταύτας, ἀριστοτέχνιδος χειρὸς ἔργον[1]:

ΣΩΤΗΡΟΣ

ΥΠΕΡ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	ΤΙΜ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
ΙΩΑΝ. ΕΛΕΗΜΟΝΟΣ	ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΜΕΓΑΛ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	ΜΕΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΥΡΩΝ	ΕΠΙΦΑΝ. ΚΥΠΡΟΥ
ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	ΘΕΟΦ. ΓΡΑΠΤΟΥ

(ἐπὶ τὰ δεξιά) (ἐπὶ ἀριστερά)

1. Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εὑρηται ἐπιτραχήλιον ὁμοίου τύπου, βυζαντινῆς τέχνης, ὃ περιγράφει

Ἐν τῷ ἱερῷ βήματι τῆς Ἀφόννης εὗρον Εὐαγγέλιον ἀργυρένδυτον, οὗτινος ἡ προμετωπὶς ἐστιν ὡς ἀκολούθως: « Θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Νεωστὶ ἐκ δευτέρου ἀναλώμασι καὶ δαπάναις ἀφειδέσι Νικολάου Γλυκέως, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, μετατυπωθὲν, καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας παρὰ Μιχαὴλ ἱερέως Μήτρου διορθωθὲν, ἀφιερωθὲν δὲ τῷ σοφωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κυρίῳ Μελετίῳ τῷ Τυπάλδῳ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. Con privilegio. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ,αχπς′ »[1].

Ἡ δημοσία κρήνη τοῦ χωρίου κατεσκευάσθη τῷ 1664. Λέγεται ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐγένοντο τινῶν οἰκογενειῶν ἀλβανικῶν ἐποικίσεις

ὁ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ μαθήσει διακρινόμενος ἔφορος αὐτοῦ διδάκτωρ Γεώργιος Λαμπάκης, φέρον ἀριθμὸν τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ κατατάξεως 685, καὶ δύο μὲν παραστάσεις τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, κάτωθεν δὲ κατὰ τάξιν ὑπάλληλον τὰς εἰκόνας Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου, Γρηγορίου καὶ Ἀθανασίου, Νικολάου Μύρων καὶ Κυρίλλου, Δημητρίου καὶ Γεωργίου τῶν Μεγαλομαρτύρων. Ἰδὲ σελ. 139-142 *Δελτίου Α′, περιέχοντος τὰς ἐργασίας τῆς Χριστιαν. Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τῆς 31 δεκεμβρίου 1891. Ἐν Ἀθήναις, 1892.* Τὸ τῆς Ἀφόννης ἴσως ἐγένετο κατὰ τύπον ἐπιτραχηλίου παλαιοτέρου, σῳζομένου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Σούδας.

1. Νικόλαος ὁ Γλυκὺς ἐν τῇ πρὸς τὸν Τυπάλδον ἀφιερώσει λέγει ὅτι ἡ ἱερὰ καὶ ἀκατάληπτος αὐτοῦ σοφία « ἀκριβέστατον ἐξηγητὴν καὶ ἐξαίρετον διδάσκαλον τῆς εὐαγγελικῆς καὶ θεολογικῆς φιλοσοφίας σὲ φανερώνει.... πῶς σὺ μόνος ἀστὴρ τηλαυγέστατος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐκλάμπεις, πῶς εἶσαι καθολικὴ πηγὴ τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀνοθεύτου διδασκαλίας, καὶ καρδία, δηλαδὴ τὸ εὐγενέστερον καὶ ἐμψυχότερον μέλος τοῦ περιφανεστάτου γένους » κτλ. καὶ ἕτερά τινα ἐγκώμια πλέκει δυστυχῶς ὁ Γλυκὺς εἰς τὸν ἀλιτήριον Τυπάλδον.— Ὁ δὲ τῆς ἐκδόσεως ἐπιμεληθεὶς ἱερεὺς Μιχαὴλ Μήτρος ἐστὶν ὁ κατόπιν ἐπιφανὴς μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος.

εἰς Ἀφόννην, ἥτις ἔτι σῴζει τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, ἣν οἱ γηραιότεροι μόνον κάτοικοι λαλοῦσιν.

Ἡ ἀρχαιοτέρα γραπτὴ μνεία τοῦ ὀνόματος Ἀφθόνης ἀνατρέχει μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Ἐν Εὐχολογίῳ, ἐκδοθέντι ἐν Βενετίᾳ τῷ 1691 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, φροντίδι Ἰωάννου Ἀβραμίου, καὶ σῳζομένῳ νῦν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ, σημειοῦται· « Καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Μισαὴλ ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἀφθόνης τοῦ Μαρμαρᾶ ». Ἔγραφε δ' ὁ Μισαὴλ ὀρθῶς τὰς λέξεις.

Ἔξω τοῦ ναοῦ ἐνεκτίσθη ἡ πρό τινος ἀνακαλυφθεῖσα κεκολοβωμένη, καθὸ εἰς δύο σχισθεῖσα, ἀγορανομικὴ ἐπιγραφή, ἡ μόνη, ὡς μοὶ εἶπον, εὑρεθεῖσα ἐν Ἀφόννῃ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα [1].

§

Τὴν πρωΐαν τῆς 8 αὐγούστου, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀφόννης, ἔδει κατά τε τὰς συμβουλὰς τῶν κατοίκων καὶ κατὰ προτροπὴν τοῦ ὁδηγοῦ μου ἵνα μεταβῶ εἰς τὸ χωρίον Παλάτια· ποθῶν ὅμως ἵνα ἴδω πρότερον τὴν βυζαντινὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὸ μονύδριον τοῦ Ἁγίου Τιμοθέου, προετίμησα τῆς διώρου τὴν πεντάωρον ὁδοιπορίαν. Καθ' ὁδὸν διέμεινα μικρὸν εἰς τὸ **Μοναστήριον Καστρέλλαν,** ἐπιθαλάσσιον μικρὸν φρούριον ἐπὶ τοποθεσίας χαριέσσης, παλαιούμενον καὶ σαθρούμενον παρ' ἡμέραν, ἄνευ ἐλπίδος ἀνοικοδομήσεως. Οὔτ' ἐν τῷ ναῷ εὑρόν τινα σημείωσιν περὶ τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ, οὔτε παρα-

1. Ἴδε ταύτην ὑπ' ἀριθμὸν 16 πίνακος Γ′. Ὕψος ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου σῳζομένου τανῦν γράμματος τῆς ἐπιγραφῆς μέχρι τοῦ σῳζομένου κατωτάτου 0,64 γαλλικοῦ μέτρου· τῶν δὲ στοιχείων ὕψος σύνηθες 17 χιλιοστῶν.

δόσεώς τινος κοινολαίτιδος ἴχνος. Γινώσκομεν ἤδη ὅτι ἐσώζετο τῷ 1684, ἐπιγραφὴ δ' ἀθλία ἐπὶ τῆς ἔξω θύρας τοῦ ναοῦ ἀναφέρει τὴν πρὸ 90 ἐτῶν ἀνοικοδομὴν αὐτοῦ :

Κύριλλος | ἱερομόναχος | ἀπὸ χώρας τοῦ | . . . . [1] | ἐπιμελητὴς | 1804.

Τῷ 1842, κατὰ τὸν νεώτερον τῆς μητροπόλεως κώδηκα, τὸ μοναστήριον τῆς Καστρέλλας ἐχορήγει 230 γρόσια κατ' ἔτος εἰς τὸν μητροπολίτην Προικοννήσου· κατὰ δὲ τὸν ἀρχαιότερον κώδηκα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἡ Καστρέλλα φαίνεται μοναστήριον ἀξιόλογον οὖσα. Κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1812, γενομένης ἀπογραφῆς τῶν κτημάτων αὐτῆς, ἡ Καστρέλλα εἶχε παρ' αὐτῇ μὲν ἀμπελῶνα 30,000 κλημάτων, κατὰ δὲ τὴν τοποθεσίαν Γένναν δύο χωράφια· ἐντὸς δὲ τῆς μονῆς ἐργαλεῖα γεωργικὰ πάμπολλα, μαγειρείου σκεύη πολλά, καὶ παροψίδας τοῦ τότε καιροῦ διακοσίας· ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν πολλὴν ἐν αὐτῇ συρροὴν προσκυνητῶν κατὰ τὴν ἐπέτειον μνήμην τοῦ μοναστηρίου (8 σεπτεμβρίου). Ὡσαύτως ἐκέκτητο μελίσσια 13, ἵππους καὶ ὄνους 7, ἀγελάδας 2, δαμάλεις 2, αἶγας 80, «μοσχίδια 2»: πάντα προσανατεθέντα τῇ μονῇ Καστρέλλας ὑπὸ τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος ἡγουμένου Κυρίλλου, ὅστις καὶ σκεύη ἀργυρᾶ τῷ ναῷ τῆς μονῆς ἀνέθηκε, καὶ βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, εὑρὼν ἄσημά τινα σκεύη τῷ τότε χρόνῳ, καθὼς καὶ κασσιτέρινον ἅγιον ποτήριον, ἀνθ' οὗ προσήνεγκεν ἀργυροῦν· εὗρε δ' ὡσαύτως ἄμπελον 8000 κλημάτων.

1. τρία ἀλφαβητικὰ στοιχεῖα ἀκατάληπτα ἐμοί· ἴσως ζγα· ἀλλ' ἂν παριστῶσιν ἔτος, πρὸς τί ἐτέθησαν; ? ἆρά γε δεικνύουσι τὸ ἔτος τῆς παλαιοτέρας ἀνακαινίσεως, 7091; = 1583;

Κατὰ τὴν ἀπογραφήν, ἣν ἐπικυροῖ Νικηφόρος Προικοννήσου ὁ αἰγύπτιος, Κύριλλος ὁ μακαρίτης ἡγούμενος ἀφιέρωσε τῷ ναῷ τῆς Καστρέλλας « κουτὶ ἀσημένιο μὲ δύο μέρη ἁγίων λειψάνων, τοῦ νέου Λαζάρου, ἁγίας Παρασκευῆς, Γρηγορίου μεγάλης Ἀρμενίας, Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Ἀλυπίου ».

ζ

Περὶ μεσημβρίαν, ἀπελθὼν ἐκ τῆς Καστρέλλας, ἐπεσκεψάμην μετὰ περίπατον μιᾶς ὥρας τὴν τοποθεσίαν τῆς **Σούδας,** ἧς ὕπερθεν εἶδον ἐρείπια βυζαντινοῦ ναοῦ, τιμωμένου δῆθεν ἄλλοτε, κατὰ κοινολαίτιδα παράδοσιν, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπαπαντῆς. Ἡ σῳζομένη τοῦ κατηρειπιωμένου τούτου ναοῦ εἴσοδος ἔχει πλάτος ἑνὸς γαλλικοῦ μέτρου καὶ δέκα ἑκατοστῶν. Ἐπιγραφὴν οὐδεμίαν εὗρον, καίτοι μὲ διεβεβαίουν ὅτι σῴζεται τοιαύτη. Περίλυπος ἀπελθών, ἐπορεύθην πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ **Μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Νικολάου,** βυζαντινῆς οἰκοδομῆς, μετὰ μικροῦ περιβόλου νεοκτίστου καὶ κελλίων τινῶν, πάντων νεωτάτων. Ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ περιβόλου ἐνετειχίσθη βυζαντινή τις ἐπιγραφὴ κεκολοβωμένη, τοῦ ΙΓ'-ΙΔ' αἰῶνος ἔργον, ἧς τίς οἶδε ποῦ κεῖνται παρερριμμένα τὰ λοιπὰ τεμάχια. Τὰ σῳζόμενα γράμματά εἰσι ταῦτα:

ΤΟΥΤΟΤΟΜΝ

ἦν δὲ βεβαίως ἐπιτύμβιος. Ἀρχαία εἰκὼν ἐντὸς τοῦ ναοῦ φέρει τὰς λέξεις:

† Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικόλα, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πάλι (;) καὶ ἡ μητέρα του Στατήρω, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Στάσος· ἐπὶ ἔτος ,ΖΡΚΔ΄, ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ.

καὶ ἡ μὲν εἰκὼν κατεσκευάσθη τῷ 1616, οἱ δὲ προσενεγκόντες εἰκάζω ὅτι εἰσὶν οὐχὶ προκοννήσιοι· φέρονται δὲ μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν καί τινες ἀριθμοί, ἐμοὶ ἀκατανόητοι.

Ἐν τῷ ναῷ εὗρον δύο Εὐαγγέλια, ἐκδοθέντα μὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1728 καὶ 1737, παρὰ Νικολάῳ Σάρῳ, *ἀναλώμασι Βύρτολι* (ὅστις οὐκ ἔζη κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα) *ἐπιμελῶς διορθωθέντα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Καγκελαρίου* καὶ κατὰ τὰς δύο ἐκδόσεις, καὶ Χρυσάνθῳ πατριάρχῃ τῶν Ἱεροσολύμων ἀφιερωθέντα.

* * *

Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐστὶν εὐρύχωρος. Τὸ μῆκος τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀπὸ τῆς κόγχης (ἀχιβάδας) ἕως τοῦ οὐδοῦ τῆς ὡραίας πύλης ἐστὶ 3,18 γαλλικοῦ μέτρου· μῆκος καθολικοῦ ἀπὸ τῆς ὡραίας πύλης ἕως τοῦ οὐδοῦ τῆς ἐσωτερικῆς εἰσόδου (τὸ τῆς νηὸς δηλαδὴ) 8,86 γ. μ. μῆκος νάρθηκος, ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς ἔξω θύρας, 3,20 = μέτρα 15 καὶ 24 ἑκατοστά· — πλάτος τοῦ νάρθηκος 4 καὶ 0,39· πλάτος τοῦ ναοῦ ἀπὸ κόγχης εἰς κόγχην τῶν χορῶν (σταυροειδῶς ᾠκοδομημένου) 8,22· ἄνοιγμα τῶν χορῶν 3,96· πλάτος τῆς ἔξω εἰσόδου 1,29· πλάτος τῆς ἔσω εἰσόδου 1,21· πάχος τῶν τοίχων τῆς οἰκοδομῆς 0,76.

* * *

Ἀρχαιοτέρα μνεία τοῦ Ἁγίου Νικολάου γίνεται κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, ὅτε βυζαντινὸς χρονογράφος ἀφηγεῖται τὴν εἰς Προκόννησον ὑπερορίαν Ἀρσενίου τοῦ Αὐτωρειανοῦ, ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ μονάσαντος ἐπὶ βραχὺν χρόνον[1]. Ἡ

1. « Ἄνω τῆς λεγομένης ἐγχωρίως Σούδας » ὑπῆρχε μονύδριον, ἐν ᾧ περιωρίσθη ὁ πατριάρχης Αὐτωρειανός· πάντως ἐστὶ τοῦτο. Παχυμέρης, τόμ. Α', σελ. 271.

Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, κατὰ παράδοσιν ἀσύστατον, ἀνάγει τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τοὺς χρόνους Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α΄. Φρονῶ ὅτι τὸ μονύδριον ἐκτίσθη μικρὸν πρὸ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Σημειώσις τις τῆς Ἀκολουθίας ὀνομάζει μὲν τὴν παρὰ τῷ μονυδρίῳ τούτῳ τοποθεσίαν Γαΐαν, ἀναφέρει δ' ὅτι ὁ θόλος τοῦ ναοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἦν κρημνισμένος[1]. Ἐπεσκευάσθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

§

Διελθὼν διὰ πολλῶν τόπων, ὅπου κεῖνται διεσπαρμένα λείψανα βυζαντινῆς τέχνης, μετὰ μίαν ὥραν ἐπεσκεψάμην τὰς τοποθεσίας *Παπᾶς* καὶ *Ζαλοῦτο*, ἐν αἷς εἵλκυσαν τὴν ἐμὴν προσοχὴν οὐχὶ ἡ πρό τινων ἐτῶν, ὡς εἶπόν μοι, σκυλλευθεῖσα σαρκοφάγος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὰ ἴχνη παναρχαίας ὁδοῦ λαξευθείσης ἐπὶ τῶν βράχων καὶ διηκούσης μέχρι τῆς παραλίας, δεύτερον δὲ δύο σπουδαῖαι, κατ' ἐμέ, ἐπιγραφαί, ὧν ἡ μὲν τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων, ἡ δὲ χριστιανικὴ τῶν μετὰ τὸν Η΄ αἰῶνα[2]. Ἀμφότεραι κεχαραγμέναι ἐπὶ βράχων ἑλκύουσι τὴν προσοχὴν τοῦ φιλαρχαίου περιοδευτοῦ, ἐὰν ἀκούσῃ μάλιστα ὅτι καὶ ἕτεραί τινες ἐπὶ τῶν πέριξ ἐκεῖ βράχων δυνατὸν 'να εὑρεθῶσι. Δυστυχῶς, ἐν ὥρᾳ δειλινοῦ κατηνάλωσα σχεδὸν ἡμίσειαν ὥραν πρὸς εὕρεσιν ἑκατέρας, ἅτε μυηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ μου τὴν ὕπαρξιν ἀρχαίων γραμμάτων αὐτόσε· μέρος οὐδὲν, οὐδεὶς οἰκίσκος ὑπῆρχεν εἰς Ζαλοῦτο πρὸς διανυκτέρευσιν, πλὴν μιᾶς ἐλεεινῆς μάνδρας, εἰς ἣν δυσχερὴς ἡμῖν ἡ διαμονή· ἄλλως, πρὸ μιᾶς ἡμέρας προσκληθεὶς εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Τιμοθέου ὅπως διέλθω τὴν ἑσπέραν τῆς 8 αὐγούστου, ἔδει 'να μεταβῶ. Ἡ ἡμέρα τῆς 8 αὐγούστου ἔκλινε πρὸς δύσιν, ὑπελόγιζον δ' ὅτι μόλις περὶ λύχνων ἀφὰς ἤθελον δυνηθῇ 'να ἴδω τὸν Ἅγιον Τιμόθεον. Ἀφικόμην δὲ ἀρχομένης τῆς νυκτός.

1. Ἀκολουθία· σελ. 55 καὶ 63 τῆς Β΄ ἐκδόσεως.
2. Ἴδε πίνακος Γ΄ ἀριθμοὺς 18 καὶ 19.

§

Ἡ εἰς **Ἅγιον Τιμόθεον** ἐπίσκεψις ἐπιβάλλεται εἰς πάντα περιοδεύοντα· μετὰ δὲ τὴν προσκύνησιν εἰς τὰς μονὰς καὶ τὰ παρεκκλήσια τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου, πᾶς ξένος σεβόμενος τὰ παρὰ τοῖς κατοίκοις ἑκάστης νήσου καὶ πάσης χώρας ἔθιμα, καὶ τὰς πεποιθήσεις καὶ παραδόσεις μὴ ἀθετῶν, ὑποχρεοῦται 'να προσκυνήσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπου Τιμόθεός τις, ἐξανθρωπίσας δῆθεν ἀγρίαν καὶ δῆθεν ἡμιβάρβαρον χώραν, καθίδρυσεν ἐρημητήριον, ἐν ᾧ ἀπεσύρθη πρὸς μελέτην τοῦ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἐπικήρου. Βεβαίως ὤφειλον 'να μεταβῶ καὶ εἰς τὸ μονύδριον ἐκεῖνο, καθόσον ἔπρεπε 'να ἴδω τὸν ἀρχαιοπρεπῆ ἡγούμενον αὐτοῦ καὶ κτίτορα Φιλόθεον, ἐπόθουν δὲ καὶ 'να μείνω μίαν νύκτα εἰς τὸ μικρὸν ἐρημητήριον τοῦ γεραροῦ τούτου μοναχοῦ, οὗ τὰς ὑπὲρ τῆς μονῆς ταύτης ἐνεργείας ἔδει 'να ὑποστηρίζῃ ἡ πρωτεύουσα κώμη Μαρμαρᾶς, πλουτίζουσα τὴν μονὴν ἢ τοὐλάχιστον συντελοῦσα εἰς τὴν αὔξησιν τῶν κτημάτων αὐτῆς, ὅπως, ἐκείνης ἀκμαζούσης, γένηται δυνατὴ εἰς τὸ μέλλον ἡ παροχὴ μικρᾶς ἐκ μέρους τοῦ μονυδρίου χρηματικῆς ὑποστηρίξεως εἰς τὸ σχολεῖον τῆς κώμης ταύτης, ὁσημέραι διὰ τρόπου τοιούτου πλουτιζόμενον καὶ προαγόμενον. Καὶ μακρόθεν δὲ τὴν τοποθεσίαν θαυμάζων, ἔπρεπε 'να μελετήσω καὶ

συνεγγὺς τὸν τόπον, ἴσως δ' ἐμπνεόμενος ἐκ τῆς ἱερότητος αὐτοῦ πρὸς σύνταξιν οἱαςδηποτοῦν διατριβῆς, ἠδυνάμην 'να εὕρω καί τι μνημεῖον, ἢ 'να ὁδηγηθῶ πρὸς εὕρεσιν τοιούτου τινὸς, ἀναφερομένου εἰς τὴν ἐπὶ βυζαντινῶν κατάστασιν τῆς νήσου ἢ τῆς ἐπαρχίας ὅλης, ἢ ἀρκετοῦ χορηγῆσαί μοι πληροφορίαν τινὰ περὶ ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς περιοίκου γῆς, περὶ ἀρχιερέων, περὶ ἡγουμένων, περὶ μοναχῶν. Δυστυχῶς, ὁ Ἅγιος Τιμόθεος ἐλαττοῦται κατὰ τοῦτο καὶ τοῦ Παραδεισίου τῆς Αὐλωνίας, καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἀφουσίας, καὶ τοῦ Ἁγίου Ἑρμολάου τῆς Προκοννήσου, καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ τοῦ Στυλαρίου. Τὰ δύο τελευταῖα κεῖνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου, μέλλομεν δὲ συναντῆσαι τούτοις οὐ μετὰ πολύ.

* * *

Ἐγείρεται καὶ τοῦτο τὸ μονύδριον ἐπὶ τοποθεσίας θαυμασιωτάτης· μόλις βλέπει μακρόθεν ἓν χωρίον τῆς νήσου· κεῖται κάτω πετρῶν, ἐν τόπῳ συνδένδρῳ, ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὑψούμενον ἑξακόσια περίπου μέτρα. Ῥέει πέριξ ὕδωρ διαυγὲς, οὐ μακρὰν δὲ καὶ σχεδὸν προσκεκολλημένον ὑπάρχει τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, εἶδος ὑπογείου λιθοκτίστου οἰκοδομῆς, ἐν ᾗ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐμόνασεν ἅγιός τις Τιμόθεος, ἀσκητής τις, οὐχὶ δὲ μητροπολίτης ἢ ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου, κατ' ἐμὴν ἰδέαν. Ὁ ναός ἐστι νεόκτιστος, τὰ δὲ πλησίον αὐτοῦ κελλία, δύο ἢ τρία ἂν μὴ μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, μετά τινων ἀποθηκῶν, ἐρειπιοῦνται παρ' ἡμέραν, τῆς περιοικίδος χώρας οὐδεμίαν μέχρι σήμερον φροντίδα λαβούσης ὅπως ἡ μονὴ διατηρηθῇ ὡσεί σέμνωμά τι τῆς νήσου καὶ τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου. Δεόντως καὶ στερεῶς ἀνοικοδομούμενον τὸ μονύδριον μετὰ δωδεκάδος δωματίων καὶ κελλίων, ἐν οὕτως ὡραίᾳ τοποθεσίᾳ, διὰ μικρᾶς ἐκτάσεως γῆς προικιζόμενον, ἠδύνατο 'να κατασταθῇ κατὰ τὸ θέρος ἢ τὸ ἔαρ ὡσεὶ τόπος διαμονῆς οἰκογενειῶν τινων ἐκ τῶν πέριξ νήσων τε καὶ χωρίων, ἢ καὶ ἐκ τῶν μακρὰν κειμένων. Εὐσεβοῦς καρδία τὸν Ἅγιον Τιμόθεον ἐπισκεπτομένου, ὑπὸ τὸν μέγαν τοῦ μοναστηρίου πλάτανον ἀναπαυομένου, τοὺς ὑπ' αὐτὸν διαρρεύσαντας αἰῶνας ἀναλογιζομένου καὶ μιμνησκομένου τούτων, ἡ φαντασία συνήθης, εὐλάβειαν οὐχὶ ἔκτακτον ἔχουσα σύνδρομον, αἰσθάνεται καθῆκον 'να ὑμνήσῃ τὴν τοποθεσίαν, 'να μνησθῇ τῶν φυσικῶν καλλονῶν αὐτῆς, 'να ζητήσῃ, τέλος, ὅπως εἰς γενεὰς καὶ γενεὰς παραπέμψῃ τὸ τῆς εὐλαβείας αἴσθημα πρὸς τὴν μονὴν καὶ τὰς ἐντυπώσεις πρώτης ἐπισκέψεως. Δὶς ἐντὸς ἓξ ἐτῶν λόγιος ὁμογενὴς, ὁ ἐκ Κουτάλεως Μιλτιάδης Μανουὴλ Παπᾶ, τὸν Ἅγιον Τιμόθεον ἐπισκεψάμενος, ἐχάραξεν ἐπὶ τῆς θύρας δωματίου τινος διὰ μολυβδοκονδύλου τοὺς ἑξῆς στίχους:

Εἰς τοῦ βουνοῦ τὴν κορυφὴν, μονὴ εὐτυχισμένη
εἰς τῶν ἀνέμων τὴν πνοὴν ἀπαύστως ἀφειμένη,
μ' εὐφραίνει ἡ γλυκεῖά σου αὐτὴ μελαγχολία,
τὰ γιγαντώδη δένδρα σου, καὶ τὰ νερὰ τὰ κρύα.
Μὲ τέρπει τὸ κηλάδημα τοῦ ψάλτου τῶν δασῶν σου
καὶ τὸ γλυκὺ κελάρυσμα τῶν καθαρῶν νερῶν σου.
Ὦ! πόσον, πόσον ἤθελα 'ς τοὺς κόλπους σου νὰ ζήσω,
κι' ὑπὸ τὴν δρῦν σου νὰ ταφῶ ὁπόταν τελευτήσω.
Θάλλει ἐδῶ ὁ μάϊος· ἐνῷ 'ς τὴν κοινωνίαν
τὸ ὄμμα μου δὲν ἀπαντᾷ εἰ μὴ τὴν τρικυμίαν.

—

Ὦ πλάτανε τρισμέγιστε, τὸ ὕψος σου θαυμάζω,
κ' εἰς τὴν παχεῖάν σου σκιὰν καθήμενος ῥεμβάζω.
Πότ' ἐγεννήθης, γίγα μου, κανεὶς δὲν ἐνθυμεῖται·
πόσοι αἰῶνες ἄρά γε σὲ εἶδον παροδῖται!

Ὡς γίγας ὑπερήφανος ὑψοῦσαι 'ς τοὺς αἰθέρας·
τὰ ἔτη ἔχεις ὥρας σου, στιγμάς σου τὰς ἡμέρας.
Ἀλλὰ καὶ σὺ μετὰ μικρὸν θὰ κλίνῃς πρὸς τὸ χῶμα
κ' ὑπὸ τὴν γῆν θέλει ταφῇ τὸ θαυμαστόν σου σῶμα.

(κατὰ μάϊον τοῦ 1873).

§

Μετὰ ἓξ ἔτη δυστυχῆ, μακρὰ ὑπὲρ αἰῶνας,
σ' ἐπαναβλέπω, ὦ μονὴ,
καὶ ἔκθαμβος τὴν εὐμελῆ ἀκούω ἀηδόνα,
ἥτις τὴν χεῖρά μου κινεῖ.
Ὁποία θέσις ἤρεμος! ἐδῶ ὁ ῥύαξ ῥέει
καὶ ῥέων κελαρύζει·
ἐκεῖ γλυκὺς ὁ ζέφυρος ἐπὶ τῶν φύλλων πνέει
κἀν ἅσμα ψυθυρίζει.
Ἐν μέσῳ δένδρων θαλερῶν, ἐπὶ ὀροπεδίου,
ὑψοῦται πάνσεπτος ναὸς,
ὅπου κατ' ἔτος εὐλαβῶς εἰς μνήμην τοῦ ἁγίου
συρρέει εὐσεβὴς λαός.
Πᾶσα ψυχὴ εὐαίσθητος μακρὰν τῆς κοινωνίας
ἐδῶ τοὺς πόνους λησμονεῖ
καὶ μετὰ κατανύξεως καὶ ἄκρας εὐλαβείας
τὸν Παντοκράτορα ὑμνεῖ.

(κατὰ μάϊον τοῦ 1879).

*
* *

Κατὰ τὴν ἐν τῇ μονῇ διαμονήν μου, πολλὰ μὲν ἤκουσα περὶ τοῦ ἁγίου πολιούχου τῆς Προικοννήσου, ἄτινα καὶ πρότερον ἐγίνωσκον ἐξ ἀναγνώσεως, ἐζήτησα δὲ μνημεῖα τέχνης βυζαντινῆς, καὶ τοιούτων ἴχνος λαλοῦν οὐχ εὑρέθη. Πιθανῶς οἱ γεγηρακότες πλάτανοι τῆς μονῆς ἐγένοντο μάρτυρες αὐτόπται σκηνῶν ἱερῶν, ἱλαρῶν, ἢ γεηρῶν, ἀλλ' οὗτοι σιγῶσι σιγὴν τοῦτ' αὐτὸ νεκρικήν· νομίζεις ὅτι παράδοσίς τις ἤθελεν ἐξαγάγει τὸν παρατηρητὴν ἐκ χάους ἀποριῶν, ἀλλ' ἡ παράδοσις αὕτη τυγχάνει τοσούτῳ σκοτεινὴ, ὥστε καταντᾷ δυσπαράδεκτον ἀπήχημα ἀμαθείας τερατοτόκου σκοτεινοτάτων αἰώνων. Φύλλα τινα χειρογράφου μεμβρανίνου, τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, εἰσὶν ἀποσπάσματα ἑρμηνείας εἰς Εὐαγγέλιον : ἔργον ἴσως τοῦ Χρυσορρήμονος· ἀλλ' αὐτὰ μετεκομίσθησαν ἔξωθεν, ὡς ἔμαθον. Ἐν τῷ ναῷ μάρμαρα μὲν ἴσως εὑρίσκονται τῆς παλαιᾶς οἰκοδομῆς ἀπόμοιρα, ἐγὼ δὲ εἶδον ἐπιδειχθέν μοι προῤῥόνως ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ ἡγουμένου, μόνον ἀπομεῖναν λείψανον ἐκ τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, ἀντιμίνσιόν τι, κύκλῳ φέρον τὰ ἑξῆς γράμματα διὰ χειρὸς γεγραμμένα καὶ ταῦτα : καθὼς κ' ἐκεῖνο τὸ σύνολον ἐστὶ διὰ χειρὸς ἐζωγραφημένον :

† Θυσιαστήριον θεῖον καὶ ἱερὸν ἁγιασθὲν παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου καὶ τε|λεταρχικοῦ Πνεύματος, ἱερουργηθὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου Γάνου | καὶ Χώρας κυρίου Κυρίλλου, ἐπιτελεῖν τὰ θεῖα ἐν αὐτῷ, εἰς δόξαν Θεοῦ. Ἀμήν. | Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ΓΨγΓ'. Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Κυρίλλου ἀρχιερέως καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ.

*
* *

Ἐν οἷς εἶπον ἔμπροσθεν περὶ τοῦ πάτρωνος τῆς μονῆς ἁγίου Τιμοθέου διέκρινε βεβαίως ὁ ἀναγνώστης ἐνδοιασμόν τινα περὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου προσώπου, ἢ τοὐλάχιστον περὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένων, εἰς ἃ προδήλως ἀντίκεινται τὰ ἀπὸ τῆς ἱστορίας πορίσματα. Τὸ μόνον περὶ αὐτοῦ μνημεῖόν ἐστιν ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς, ἐκδεδομένος μὲν πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος (ἴσως ἐν Ἰασίῳ ἢ Βουκουρεστίῳ), μετατυπωθεὶς δ' εἰς φυλλάδα μεγάλην τῷ 1844, περιέχουσαν τὴν Ἀκολουθίαν εἰς τὸν

ἅγιον[1]. Καὶ μετηνέχθη μὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τὸ κοινόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ βίου συνεγράφη « πέντε αἰῶνας καὶ ἐπέκεινα μετὰ τὴν μακαρίαν ἀποβίωσιν » τοῦ ἁγίου, καθὼς ὁ ὑπομνηματογράφος τῆς βιογραφίας ἐσημείωσεν ἐν τέλει αὐτῆς, ὅπερ δέον 'να λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. Καὶ φρονῶ μὲν ὅτι οἱ πάλαι πατέρες συνέταττον ἐκτενῆ βιογραφικὰ σημειώματα περὶ ἀρχιερέων, ἡγουμένων καὶ πατριαρχῶν, ἐκ δὲ τούτων κατόπι συνετάττοντο τὰ βραχύτερα, καὶ τούτων ἐπιτομὴ νεωτέρα κεῖται ἐν τοῖς Μηναίοις· ἀλλὰ μικρά τις ἐξέτασις τῶν ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου δείκνυσιν ὅτι τὰ πρῶτα βιογραφικὰ περὶ αὐτοῦ σημειώματα ἐγράφησαν — εἰ καὶ ἐγράφησαν ὅλως — πολλὰ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ ἔτη, καὶ ἐκ τούτων μετὰ πολὺ συνεξυφάνθη ἡ ἐκδεδομένη τῷ 1844 βιογραφία, ἥτις ἔμεινεν ἄγνωστος εἰς τὸν χαλκέντερον τοῦ Συναξαριστοῦ συγγραφέα Νικόδημον, ὅστις συνεπῶς οὐδὲ κατέταξεν ἐν τῷ ἑορτολογίῳ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ τὴν τοῦ ἁγίου Τιμοθέου μνήμην, γεραιρομένην

1. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου οὗτός ἐστιν: « Ἀκολουθία | τοῦ | ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν | Τιμοθέου | ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου | τοῦ | Θαυματουργοῦ. | Ποιηθεῖσα μὲν ὑπὸ | Νικολάου τοῦ Χιλιοδρομέως, | νῦν δὲ τυπωθεῖσα τὸ δεύτερον, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ Εὐγενεστάτου Κυρίου | Ζαχαρίου Ζαχάρωφ τοῦ Κουταληνοῦ | Συμβούλου τοῦ ἐμπορίου καὶ Ἱππότου διαφόρων Ῥωσσικῶν Ταγμάτων. | Κατ' ἔγκρισιν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. | Ἐν Κωνσταντινουπόλει, | Ἐκ τῆς τυπογραφίας Α. Κορομηλᾶ καὶ Π. Πασπαλλῆ. | 1844 ». Μέγα 4ον ἐκ σελ. 64, ὧν κατέχει τὰς 30, ἤτοι ἀπὸ 32-62, ὁ «βίος καὶ πολιτεία», αἱ 2 δὲ τελευταῖαι σημειώσεις τινάς. Ὁ βίος *ἀπὸ τῆς ἑλλάδος φωνῆς μετεγλωττίσθη εἰς κοινὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου Ἀρσενίου τοῦ ἀπὸ Γαλατᾶ.* Σημείωσαί μοι δ' ὅτι ὁ μὲν Ἀρσένιος οὗτος ἤκμαζε μικρῷ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ δὲ Νικόλαος Χιλιοδρομεύς, ἤτοι ἐξ Ἡλιοδρομίων, ἦν κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος τούτου διδάσκαλος τῆς Αὐθεντικῆς Ἀκαδημίας Ἰασίου.

τῇ 1 αὐγούστου καθ' ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν Προικοννήσου καθὸ προστάτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας. Μικρά τις ἀνάλυσις θέλει πείσει τὸν ἀναγνώστην περὶ τοῦ οὐκ ἀνυποστάτου τῶν ἐμῶν ἐνστάσεων.

Πρῶτον· οὐδὲν λέγω περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ βιογραφοῦντος ἀγνοίας τῆς τε πατρίδος τοῦ Τιμοθέου καὶ τῶν γονέων· ἀλλ' οὐδαμῶς συγχωρῶ τῷ γράψαντι τὸν «βίον» ἄγνοιαν κανονικῆς διατυπώσεως καὶ συνηθείας ἐκκλησιαστικῆς, οἵαν ἐπιδείκνυται ὅταν παριστᾷ τὸν Τιμόθεον καταπειθόμενον μὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς εἰς χειροτονίαν καὶ προεδρείαν τῆς ἐπισκοπῆς, ἐγκαθιδρυόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, μηδὲ τούτου ὀνομαστὶ φερομένου· διότι, γνωστὸν μὲν ὅτι ἡ Προικόννησος ἦν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς Κυζίκου, συνεπῶς καὶ ἡ χειροτονία ἔδει γενέσθαι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, παράδοξον δ' ἐστὶν ὅτι τὸν οὕτω παρατύπως χειροτονούμενον ἐγκαθιδρύει οὐχὶ ὁ Κυζίκου ἢ ἡ σύνοδος τῆς τῶν κυζικηνῶν ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ σύνοδος αὐτοῦ. Ἀλλ' ὑποθετέον ὅτι ἡ Προικόννησος ἦν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀρχιεπισκοπὴ, ὅπερ ἀμάρτυρον·

ὅλως ὅμως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς Ἱστορίας καὶ πρὸς τὴν λογικὴν ἀντίκεινται τὰ περὶ Προικοννήσου λεγόμενα, καθὸ κατοικουμένης δῆθεν ὑπ' ἀνθρώπων ἀγρίων, ἢ μᾶλλον ἡμιαγρίων καὶ σκληρῶν, οἵτινες εἶχον ἔργον « νὰ ξεγυμνώνουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ὁποῦ, εἰς καιρὸν φουρτούνας, προστρέχουσιν εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς τῆς Προικοννήσου, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ πνιγμοῦ »[1]. Τίς εἰς ταῦτα δύναται 'να χορηγήσῃ πίστιν;

1. σελ. 37 τῆς Β' ἐκδόσεως τῆς Ἀκολουθίας.

Προκειμένου λόγου περὶ τῆς Ι΄ πρὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἑκατονταετηρίδος, ἴσως ἦν πιστευτὸν τὸ παραδιδόμενον οὕτως· ἀλλὰ κατὰ τὸν Ϛ΄ μ. Χ. αἰῶνα θηριώδεις ἄνθρωποι πῶς ἠδύναντο 'να ζῶσιν εἰς ἀπόστασιν οὔτε μιᾶς ἡμέρας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης κράτους, ὅπερ εἶχε τὴν ἰσχὺν 'να περιορίσῃ τὰς ἀγρίας αὐτῶν πράξεις; Καὶ πῶς ἱστορικός τις οὐδὲν λέγει περὶ φωλεᾶς τοιούτων κακούργων ἐν μέσῳ τῆς Προποντίδος; Πῶς δ' ἠδύνατο 'να ὑπάρχῃ φωλεὰ τοιαύτη ἐν νήσοις, αἵτινες εἶχον καθ' ἑκάστην μετά τε τῶν πέριξ μερῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκοινωνίαν, ἐχορήγουν δὲ καθ' ἡμέραν μάρμαρα πρὸς οἰκοδομὰς εἰς πάντα τὰ μέρη ταῦτα; — Τοῦτο δ' ἔστι τὸ δεύτερον κεφάλαιον τῆς περὶ Τιμοθέου κριτικῆς ἐξετάσεως.

Ὁ τοῦ Τιμοθέου βιογράφος φωρᾶται καὶ περὶ τὴν Ἱστορίαν ἀμαθής, ὑβριστὴς δὲ τόπου, ὃν ἠγνόει προδήλως, ὡς ἠγνόει καὶ τοὺς κατοίκους, ὧν ἐξύβριζε τοὺς προγόνους, οὐδαμοῦ στηριζόμενος, ἀλλ' εἰς πέλαγος εἰκασιῶν, ἵνα μὴ εἴπω ψευδολογιῶν αὐταποδείκτων παντὶ τῷ καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσαμένῳ τῆς Ἱστορίας· μόνος ὁ ταύτην ἀγνοῶν δύναται 'να πιστεύσῃ ὅτι ἐν βραχεῖ ὁ βιογραφούμενος ἅγιος μετέβαλεν ἀρκετὰ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ ζῆν παρὰ τοῖς προκοννησίοις, οἵτινες οὐ μετὰ πολὺ κατήγγειλαν καὶ ἐδίκασαν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (ἐνῷ ἔδει 'να δικάσωσι παρὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς Κυζίκου). Περίεργον δ' ὅτι μετὰ δίκην καὶ ἀθώωσιν ἐπιστρέψας εἰς Προκόννησον καὶ πεμφθεὶς εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου (552-565) ἔμεινε «δώδεκα χρόνους εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν τῆς Προικοννήσου, *καὶ ἐκρύπτετο μέσα εἰς τὰς τρύπας τούτων*»: ἐνῷ διετέλει βεβαίως ἐπίσκοπος τῶν νήσων, καὶ καθῆκον εἶχε 'να περιέρχηται κηρύττων καὶ εὐλογῶν. Ὁ βιογράφος παριστᾷ τὸν

Ἰουστινιανὸν τὸν Α΄ πατέρα θυγατέρων οἰκτρῶς νοσουσῶν, ὁ ἀμαθέστατος! ὧν «μία ἐδαιμονίσθη, κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Θεὸς», ἣν ἐθεράπευσεν ὁ ὅσιος ἀνήρ, μετὰ τὴν δωδεκαετίαν! Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατριάρχης Εὐτύχιος ἀπέστειλεν αὐτὸν αὖθις εἰς Προκόννησον, ἔστω καθ' ὑπόθεσιν ἔτος ἀποστολῆς τὸ 552, ἤτοι τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἐξελέγη πατριάρχης· εἰς τοῦτο προστιθεὶς ὁ ἀναγνώστης *δώδεκα* συνάγει 564, δῆλον οὖν ἔτος, καθ' ὃ ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῆς Θεοδώρας ἠρώτων περὶ τοῦ ἁγίου ποῦ κατοικεῖ, καὶ ἐμάνθανον «ὅτι εἰς τὰ σύνορα τῆς Προικοννήσου εἶναι κρυμμένος». Καὶ ἀγνοῶ μὲν ὅ,τι σημαίνει ἡ λέξις «σύνορα», ἐνῷ πρὸ ὀλίγου εἴδομεν τὸν ἅγιον ἐν αὐτῇ τῇ Προκοννήσῳ κατοικοῦντα, γινώσκω δὲ μόνον καὶ πρὶν ἐμοῦ γινώσκουσι πάντες ὅτι οὔτε ἔζη τῷ 564 ἡ Θεοδώρα. Ἐν τούτοις ὁ βιογράφος παριστᾷ αὐτὴν καὶ κατόπιν τῆς δωδεκαετίας ζῶσαν, οἰκοδομοῦσαν ἕνα ναὸν — ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου — καὶ, μετὰ τὸ συμπληρωθῆναι τοῦτον, ἐγείρουσαν δεύτερον ναὸν — ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Θεοδώρου — καὶ μετὰ τὴν τούτου συμπλήρωσιν — βεβαιότατα κατὰ τὸν βιογράφον τῷ 565 ἢ 566 — μεταβαίνουσαν αὐτὴν ταύτην εἰς Προκόννησον, δῆλά γε δὴ μετὰ θάνατον μὲν αὐτῆς δεκαεπτὰ ἔτη, μετὰ θάνατον δὲ τοῦ μεγάλου αὐτῆς συζύγου ἓν ἔτος, πρὸς ἀνέγερσιν τρίτου ναοῦ!!

***

Τοιαύτη ἡ βιογραφία τοῦ ὁσίου Τιμοθέου, ἥτις ὡς ὁ ἀναγνώστης εἶδε, καταστρέφει καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὕπαρξιν ἀνθρώπου τοιούτου[1], καὶ συγχεῖ τὴν γνωστὴν ἡ-

1. ἐν σελ. 45 ἀναφέρει τὸν ἅγιον Γρηγόριον Ἀκραγαντίνων, ἀκμάσαντα κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ΄ αἰῶνος.

μῖν τῶν τότε χρόνων ἱστορίαν. *Οὐδὲν τῶν γραφομένων τοῦ βιογράφου ἐστι πίστεως ἄξιον.*—?Ὁ δὲ μακάριος Τιμόθεος;—Εἰκάζω τοῦτον μοναχὸν μετὰ τὸν Η' αἰῶνα ζήσαντα, κατὰ τοὺς αἰῶνας ἴσως τῶν Εἰκονομάχων, ὅτε τῶν Ἰσαύρων ἡ δυναστεία ἐπλήρου τὰς νήσους ταύτας ἐξορίστων μοναχῶν· λέγω ἴσως, διότι οὐδ' εἰς τοῦτο πιστεύω. Ἡ νῆσος Προκόννησος ἀπὸ τοῦ Θ' μάλιστα αἰῶνος ὑπῆρξε τὸ συνεντευκτήριον πολλῶν ἐπιφανῶν προσώπων, ἐξ ἐπισημοτάτων καὶ βασιλικῶν οἰκογενειῶν εἰς αὐτὴν ἀποστελλομένων, καὶ πολὺ πιθανῶς εἰς ἐκ τούτων ἤγειρε τὸ μονύδριον· αὐτόθι καὶ ἔτυχε τοῦ κοινοῦ τέλους, αὐτόθι καὶ ἔμεινε τὸ λείψανον αὐτοῦ κεκρυμμένον. Ἀκολουθίας καὶ βιογραφίας ὁ ἄνθρωπος στερεῖται· καὶ τούτου τοῦ Τιμοθέου πολὺ πιθανῶς οἱ ἆθλοι ἐπεγράφησαν εἰς ἕτερον, καὶ ἣν ἴσως ἐζήτει δόξαν ἐκτήσατο ἕτερος, καὶ τὴν φήμην. Ἀλλ' οἱ μοναχοὶ δέον 'να φεύγωσι τὴν δόξαν τὴν κοσμικὴν, ἵνα μὴ φύγῃ τούτους ἐκείνη, καταφεύγουσα ὑπὸ στέγην καὶ προστασίαν ἄλλου τινος ἱεροῦ προσώπου, Τιμοθέου τινὸς, εἰς ὃν ἐδόθη τίτλος καὶ βίος καὶ δρᾶσις ἀρχιεπισκόπου. Φρονῶ δὲ ὅτι καὶ μικρά τις ἐξέτασις ἀρχαιολογικὴ καὶ τεχνικὴ δύναται 'να βοηθήσῃ ἡμῖν ἐπὶ λύσει τῆς ἡμετέρας ἀπορίας, καὶ ἡ λύσις αὕτη πείθει με, θέλει πείσει δὲ καὶ πάντα τὴν τῆς ἀληθείας ζήτησιν οὐκ ἀταλαίπωρον νομίζοντα [1].

1. Τὰ περὶ ἁγίου Τιμοθέου ταῦτα, τὸ πρῶτον ἐκδοθέντα διά τινος προσωρινοῦ δυστυχῶς περιοδικοῦ (τῆς «Φιλολογικῆς Ἠχοῦς») ὑπ' ὄψιν ἔχοντες οἱ πολυμαθέστατοι φίλοι Karl Krumbacher καὶ πατὴρ Van Den Gheyn ἔγραψαν, ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ 425 σελίδι τοῦ Β' τόμου τῆς *Byzantinischen Zeitschrift* ταῦτα: « Der Verf. schildert einen Besuch im Kloster des hl. Timotheos auf Proikonnesos und bespricht eine im vorigen Jahrh., wahrscheinlich in

Ἡ εἰς **Παλάτια**, τὴν εὐανδροῦσαν ταύτην κώμην, ἐπίσκεψίς μου, γενομένη τῇ 9 αὐγούστου, ἤλπιζον ὅτι ἤθελε μοὶ καταστήσει γνωστὰς ἐπιγραφὰς, ἔγγραφα καὶ μνημεῖα χριστιανικῆς, ἢ μᾶλλον τῆς προβυζαντινῆς τέχνης, συμβαλλόμενα πρὸς γνῶσιν τοῦ παρελθόντος τοῦ τόπου. Εὗρον ὀλίγων τινῶν ἐπιγραφῶν λείψανα, μηδὲν διδάσκοντα, δύο ἀκεραίας ἐπιγραφὰς, ὧν ἐκδεδομένη ἡ μία, καὶ δύο λελωβημένας· μιᾶς δ' ἔλαβον γνῶσιν μετὰ

Jassy oder Bukarest, gedruckte, dann i. J. 1844 von der Verlagshandlung A. Koromilas und P. Paspallis in K/pel wiederholte *Vita des hl. Timotheos*, die im Legendenbuch des Nikodemos fehlt. Nach der vita wurde der hl. Timotheos, dessen Andenken jetzt auf Proikonnesos am 1. August gefeiert wird, von Kaiser Justin I zur Uebernahme des bischöflichen Sitzes Proikonnesos überredet. Gedeon erklärt aber die ganze Erzählung, die eine auffallende Unkenntnis des kanonischen Rechts und der geschichtlichen und geographischen Thatsachen verrät, für eine späte Fälschung und glaubt, dafs Timotheos viel später, wahrscheinlich in der Zeit des *Bildersturmes*, lebte ». Ὁ δὲ δεύτερος, ἀνήκων εἰς τὴν «Ἑταιρίαν τῶν Βολλανδιστῶν», τὴν ἑξῆς ἐκφέρει κρίσιν ἐν σελίδι 308 τοῦ Π' τόμου τῶν *Analecta Bollandiana*: « Dans un article Mr Manuel Gédéon reprend quelques unes des données de cette Vie. Il ne pense pas que Timothée vécut au VIe siècle, comme le disent ses Actes; car la plupart des traits historiques et géographiques tendent à reculer cet évêque jusqu'à l'époque des iconoclastes. Le Quien ne connait pas ce titulaire du siège de Proconnèse, qui est du reste rarement mentionné dans les livres liturgiques. Le père Martinov (qui a donné jadis un extrait de la Vie de St Timothée, d'après l'édition publiée à Galata en 1785) ne l'a rencontré que dans les ménées publiés à Venise en 1585 et 1834 ».

τὴν ἀναχώρησίν μου[1]. Κατὰ καθῆκον προέτρεψα τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους πρὸς διαφύλαξιν τῶν τεμαχίων διαφόρων ἐπιγραφῶν, ὧν δύο ῥωμαϊκαί. Τὴν ἐμὴν προσοχὴν εἵλκυσε τὸ δημόσιον τοῦ χωρίου φρέαρ, τὰς πλευρὰς ἔχον κατεσκευασμένας ἐκ μαρμάρου· ἐρωτήσας ἔμαθον ὅτι πρὸς τῷ πυθμένι τοῦ φρέατος ἀνέγνω ποτέ τις τὴν λέξιν ΟΚΤΙΣΤΗ ἀνὰ ἕνα σταυροῦ τύπον ἑκατέρωθεν φέρουσαν ἄνευ ἑτέρου ὀνόματος. Ὑπὸ τὸ δάπεδον οἰκίας τινὸς τῶν Παλατίων ἐπέδειξάν μοι ὑπάρχουσαν ἀρχαίαν ὁδὸν, τρία μέτρα σχεδὸν ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος. Ἔν τινι πλευρᾷ τῆς κατακεχωσμένης ταύτης ὁδοῦ ὑπάρχουσι γράμματά τινα, ὀλίγα, ἐξ ὧν οὐδεμία σχηματίζεται λέξις. Ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Παλατίων οὐδὲν λείψανον εὗρον τέχνης ἀρχαίας. Ἤκουσα περὶ κώδηκός τινος ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ. Ζητηθεὶς ὁ κώδηξ οὐχ εὑρέθη.

Τῇ ἐπιούσῃ ἐξέβραμον μέχρι τῶν λατομείων· εἶδον παλαιὰ καὶ νέα τοιαῦτα, εἶδον ἴχνη παλαιᾶς ὁδοῦ κατεσκευασμένης ἐπὶ τῶν βράχων, δικούσης εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν ταῖς τοποθεσίαις *Κουτσουκέφαλῃ* καὶ *Παλαμαροδέτῃ* εὑρίσκει τις ἐλεεινὰ τεμάχη παλαιῶν ἐπιγραφῶν, φέροντα ἀνὰ τρία ἢ τέσσαρα γράμματα, πρὸς ἄλληλα ἀνόμοια. Πιθανῶς, ἐὰν πάντα συνάγωνται καὶ διαφυλάσσωνται μετὰ προσοχῆς, ἡμέραν τινὰ θέλουσιν ἀποτελέσει μείζονα λείψανα, καί τινα τῶν λειψάνων τούτων δυνατὸν

1. ἐν πίνακι Γ′ ἢ ὑπ' ἀριθμ. 20 εὑρέθη εἰς Θέσιν Κουτσοκέφαλη, ἐγνωρίσθη μοι δὲ δι' ἐπιστολῆς φίλου λογίμου· ἡ 21 τοῦ Γ′, αἱ τοῦ Δ′ πίνακος 22, 23, 24, 25 καὶ 27 ἐντὸς τῶν Παλατίων, ἐντετειχισμέναι, δίκην κοσμημάτων, ὧδε κἀκεῖσε· ἡ 26 ἐν τῷ χωρίῳ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ δυστυχῶς, πρὸ τῆς σχολῆς· ἡ 29 ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Παλαμαροδέτῃ, ἐκτὸς τοῦ χωρίου· ἡ δὲ 30, παρὰ τὰ Παλάτια εὑρεθεῖσα, διατηρεῖται νῦν παρὰ τῷ κ. Νικολάῳ Βασιλειάδῃ, αὐτόθι.

ἵνα συμπληρώσωσιν ὅλον ἐπιγραφῆς. Ἔν τισι λατομείοις ἠμελημένοις εὑρίσκει τις θραύσματα ἀγγείων, μαρτύρια ῥικνὰ τῆς οὐδέποτε λιπούσης τὸν τόπον τοῦτον ἐμπορίας τοῦ μαρμάρου.

Πράγματι, κατὰ μαρτυρίαν ἀρχαίαν, ὁ τοῦ Μαυσώλου τάφος ἐν Ἁλικαρνασσῷ ἦν ἐκτισμένος μὲν διὰ πλίνθων ὀπτῶν, ἀλλὰ περιεβάλλετο διὰ πλακῶν ἐκ μαρμάρου προκοννησίου[1]. Τὴν διηνεκῆ κατεργασίαν τοῦ λίθου δεικνύουσι τὰ πολλὰ λατομεῖα, ὧν τινα πρὸ πολλῶν αἰώνων ἐγκαταλελειμμένα οὐδὲν ἡμῖν παρέχονται τεκμήριον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἤκμαζον ἐπὶ παραγωγικότητι. Ἀδύνατον ἵνα καθορίσωμεν τὴν ἐποχὴν τούτων, ἅτε πανταχοῦ διαφαινομένου τοῦ αὐτοῦ συστήματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὡς ὁ Texier λέγει· φαίνεται δ' ὅτι, κατὰ τὴν εἰκασίαν αὐτοῦ, ἕκαστον λατομεῖον μόλις ἐχορήγει εἴκοσι μέχρι τριάκοντα κυβικῶν μέτρων μαρμάρου καὶ κατελιμπάνετο[2].

Περὶ τούτων λόγον βραχὺν ὁ ἀναγνώστης εὑρήσει κατωτέρω γινόμενον. Τὰ Παλάτια φαίνονται χωρίον ἀρχαιότατον· καὶ τὰ παρ' αὐτῷ παλαιὰ λατομεῖα, καὶ ὁ ἀνακαλυφθεὶς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τάφος Τακιλίου Κρίσπου πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ χωρίου τούτου, καὶ τὰ πέριξ ἀνευρισκόμενα λείψανα τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, καὶ ἡ θολωτὴ οἰκοδομὴ, ἡ ὡς ἁγίασμα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου γεραιρομένη, καὶ ὁ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου σῴζων πέριξ ἄφθονα λείψανα παλαιοτάτου καὶ πολυανθρώπου συνοικισμοῦ, μὲ πείθουσιν ὅτι καὶ κατὰ τὰς τελευταίας πρὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἑκατονταετη-

1. ταῦτα ὁ Texier κατὰ τὸν Βιτρούβιον· Ἰδὲ Γεωγραφικῆς, Ἱστορικῆς, καὶ Ἀρχαιολογικῆς περιγραφῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ Καρόλου Τεξιὲ μετάφρασιν Π. Γερακάκη Ἱερέως· τόμ. Α′, Σμύρνῃ, 1873, σελ. 273.

2. Τεξιέ· τῆς ἑλλην. μεταφράσεως σελ. 276.

ρίδας καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς αἰῶνας τὰ Παλάτια κατῳκοῦντο, καθὼς κατῳκεῖτο τὸ Κλαζάκι, ἡ Ἀφόννη, ὁ Μαρμαρᾶς. Ἀμάρτυρος ὅμως ἡ εἰκασία τοῦ Τεξιὲ ὅτι διέμενεν ἐν Παλατίοις ἐπὶ Ῥωμαίων ὁ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ὁ ἐντεταλμένος τὴν ἐπιτήρησιν τῶν λατομιῶν καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐπὶ τούτῳ δασμῶν. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι πρὸς εἰκασίαν τοιαύτην ὁ Texier παρωρμήθη ἐκ τῆς ἐπικλήσεως τῆς κώμης ταύτης, ὡς σῳζούσης ἄλλοτε παλάτιόν τι, δεῖ εἰδέναι ὅτι ἡ ὀνομασία Παλάτια παρὰ βυζαντινοῖς ἦν οὐκ ἀσυνήθης, ἀναφερομένη τῷ 1213 καὶ 1235 ἐν Μικρασίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ[1].

Τῇ 10 αὐγούστου ἀναχωρήσας ἐκ Παλατίων, διελθὼν διὰ τόπων τινῶν *Πλακῶν* λεγομένων, ὅπου σποράδην εὑρίσκει τις ἔν ἢ δύο ἀλφαβητικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῶν πετρῶν κεχαραγμένα, ἄσημα τό γε νῦν, ἢ τοὐλάχιστον οὐδὲν ταῖς ἐρεύναις μου συμβαλλόμενα, διελθὼν κάτωθι ῥοβεροῦ βυζαντινοῦ ῥουρίου, κειμένου ἐντὸς βουνῶν καὶ πετρῶν ἀπορρώγων κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Παλατίων ἄχρι Γαλιμῆς ἀγούσης ὁδοῦ, μετὰ τετράωρον ἐπιπονωτάτην ὁδοιπορίαν ἀφικόμην εἰς τὸ χωρίον **Γαλιμὴν**, νυκτὸς ἀρξαμένης. Αὐτόθι οὐδὲν εἶδον, πλὴν βυζαντινῆς σφραγῖδος. Ἐν τῷ λιμένι τῷ παρὰ τὴν Γαλιμὴν ἀναγινώσκονται μὲν ἐπὶ βράχων καὶ πετρῶν γράμματά τινα, ἀλλὰ ταῦτά εἰσιν ὀνόματα ναυτῶν, ἀποβαινόντων εἰς τὴν ξηρὰν μετὰ

1. Miklosich καὶ Müller Acta Monasteriorum et Ecclesiarum κτλ. τόμ. Α', σελ. 21, τόμ. Γ', σελ. 157, 158, 159, 163, 165, 168, 190 καὶ ἑξῆς.

τρικυμίαν καὶ θελόντων 'να καταλίπωσιν ἴχνος γραπτὸν διαβάσεως. Ταῦτά μοι εἶπον.

Ἡ Γαλιμὴ, ἢ ὀρθότερον Γαλλιμὴν, διετήρησεν ἐπὶ ἑπτὰ τοὐλάχιστον αἰῶνας τὸ ὄνομα αὐτῆς παρεφθαρμένον. Κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἐκαλεῖτο *Γαλιολιμὴν*, ἐκ παραφθορᾶς τοῦ παλαιοτέρου ὀρθοτέρου, μᾶλλον ὀρθοτάτου, ὀνόματος, ὅπερ ἦν *Γαλιμολιμήν*[1].

Πλησίον τοῦ Γαλλιμένος ἐγείρεται πεπαλαιωμένον, καίπερ οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπισκευασθὲν, τὸ **Μοναστήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς.** Τὴν πρώτην ἔγγραφον περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν εὑρίσκω τῷ 1796, κατὰ μάρτιον, ὅτε, σεσαθρωμένον ὂν ἐπίσης, ἐχορηγήθη τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῇ τοῦ Δοχειαρίου, ἀναλαβούσῃ 'ν' ἀποτίσῃ τὸ χρέος αὐτοῦ, τὸ σύνολον εἰς 500 γρόσια συνιστάμενον! καὶ ἐν τούτοις ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἐκέκτητο τότε ἄμπελον 40000 κλημάτων, μίαν ἀποθήκην, ἓν χωράφιον, ἀγελάδας 12, μελίσσια 18, ἐργαλεῖα γεωργικῆς, σκεύη μαγειρικὰ, βιβλία τινὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, τρεῖς ἱερατικὰς στολὰς πλήρεις, καὶ ἕνα σταυρὸν ἀργυροῦν. Τῷ 1842 ὡρίσθη 'να χορηγῇ κατ' ἔτος τὸ μοναστήριον εἰς τὸν μητροπολίτην Προικοννήσου 100 γρόσια.

Λιπὼν τὸν Γαλλιμένα ἐπέβην λέμβου, μεταβαίνων, ἢ μᾶλλον ἐπιστρέφων εἰς τὸ σημεῖον, ἀφ' οὗ ὡρμήθην, ἤτοι

1. Παχυμέρης· τόμ· Α', σελ. 286-289.

τὴν πρωτεύουσαν κώμην. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ὁδοῦ, πλησιέστερον δὲ πρὸς τὴν κώμην Μαρμαρᾶν, ὑψοῦται στενὴ καὶ μακρά, λίαν ἐρυμνή, ἐπὶ τῶν βράχων οἰκοδομή, τὸ **Στηλάριο**, μοναστήριον παλαιόν, ἀνῆκον νῦν εἰς τὴν ἁγιορειτικὴν τοῦ Κουτλουμουσίου μονὴν ὡς μετόχιον· τὴν οἰκοδομὴν διακρίνει τις ἀνανεωθεῖσαν οὐ πρὸ πολλοῦ· ἐκ τῆς εὐρυχωρίας αὐτῆς δὲ τεκμαίρεται ὁ ταύτην ἐπισκεπτόμενος ὅτι ἠδύναντο ἵνα διαμείνωσιν ἐν αὐτῇ κατὰ χρόνους παλαιοτέρους δέκα τοὐλάχιστον μοναχοί.

Ἡ ἀρχαιοτέρα ἔγγραφος μνεία τοῦ μοναστηρίου τοῦ Στηλαρίου ἀνατρέχει εἰς τὸν ἰανουάριον μῆνα τοῦ 1760, ὅτε ἐκδίδοται τὸ παρὰ πόδας γράμμα, συνταχθὲν «ὑπὸ Σεργίου Φουρναίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων», κατὰ τὴν ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς μαρτυρίαν:

«† Ὁ Προικοννήσου Ἀνανίας ἐπιβεβαιοῖ

ἴσον τῷ πρωτοτύπῳ

† Ἡ ταπεινότης ἡμῶν κατὰ τὴν ἄνωθεν κληρωθεῖσαν αὐτῇ ἐπαρχίαν, τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σεπτῶν μοναστηρίων πολλὴν ποιουμένη πρόνοιαν, ἐπειδὴ κατέλαβε τὸ ἀνὰ μέσον κείμενον τοῦ χωρίου Μαρμαρᾶ καὶ Γαλημῆς ἱερὸν μοναστήριον τῆς Ὑπεραγίας Εἰς τὴν Λιάρην ἀπροστάτευτον, εὑροῦσα δὲ τὸν ὁσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις Ἰγνάτιον, ἄνδρα ἄξιον τῆς τοιαύτης ἐπιστασίας, καὶ ἐν αὐτῷ αἰτοῦντα ἡσυχάσαι μετὰ τῆς προσηκούσης εὐταξίας καὶ ἐναρέτου διαγωγῆς τῆς ἀπαιτουμένης τῷ ἱερατικῷ τε καὶ μοναχικῷ ἐπαγγέλματι, καθίστησιν αὐτὸν ἡγούμενον ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ, καὶ ἐξουσιαστὴν τῶν παρευρεθέντων πραγμάτων, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων· ὥστε προάγειν αὐτὰ καὶ τὸν ἐνόντα τρόπον αὐξάνειν, ἐπιμελεῖσθαί τε τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου ὡς γνήσιος καὶ θεοφιλὴς ἐπιστάτης, ἀποδέχεσθαί τε τοὺς θείῳ ζήλῳ καὶ εὐσεβεῖ γνώμῃ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀναδύσασθαι προσερχομένους· διὰ τὸ εἶναι τὰ ἱερὰ μοναστήρια λιμένες τῶν ἀπὸ τῆς κοσμικῆς τρικυμίας, ἐργαστήρια ἀρετῆς, λυχνίαι τῶν χριστιανικῶν τελείων ἔργων, καὶ οἶκοι ἀνατεθειμένοι εἰς δοξολογίαν ἀκατάπαυ-

στον τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτηρίους προσευχὰς τῶν πιστῶν. Ἐπὶ τούτῳ οὖν δέδοται καὶ τὸ παρὸν αὐτῆς γράμμα. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ᾳψξ'ῳ Ἰανουαρίου».

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ὑπ' οὐδενὸς βοηθηθεὶς οὐδὲν ἠδυνήθη ἵνα πράξῃ καλὸν ὑπὲρ τοῦ μονυδρίου, ὅπερ ἀπέβη μετ' οὐ πολὺ σχεδὸν ἐρείπιον· ὅθεν τῇ 12 ὀκτωβρίου 1784 οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Μαρμαρᾶ καὶ Γαλλιμένος, Ἀνανίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου συνεπινεύοντος, παρεχώρησαν αὐτὸ τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἱερᾷ μονῇ Κουτλουμουσίου, ἀναλαβούσῃ τὸ καθῆκον τῆς ἐπισκευῆς καὶ διατηρήσεως, ὅπερ εὐλαβῶς ἐτήρησε μέχρι τῆς σήμερον· τὸ μονύδριον ὁ κώδηξ γράφει Εἰστιλάριον, ἐνῷ πρό τινων ἐτῶν ἔγραφεν Εἰς τὴν Λιάρην. Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἐγγράφοις, τῷ τε τοῦ 1760 καὶ τῷ τοῦ 1784, λέγεται τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος· περιελθὸν εἰς τὴν προστασίαν τῆς τοῦ Κουτλουμουσίου μονῆς ἤλλαξε τὴν ἡμέραν τῆς ἐπετείου πανηγύρεως αὐτοῦ, καὶ τιμᾶται νῦν εἰς ὄνομα τῆς τοῦ Σωτῆρος Μεταμορφώσεως, ὡς καὶ ἡ κυρίαρχος μονή. Τῷ 1784 ἐχορήγει κατ' ἔτος εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Προικοννήσου τέσσαρα φλωρία ἢ ἕνδεκα γρόσια· τοῦτο μέχρι τοῦ 1798, ὅτε ἀναγινώσκομεν τὴν τελευταίαν περὶ τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰσοδημάτων τοῦ ἀρχιεπισκόπου σημείωσιν· Ἔκτοτε περὶ τῆς χορηγίας ταύτης τοῦ Στηλαρίου οὐδεμίαν βλέπομεν ἐν τῷ κώδηκι σημείωσιν·

κατ' αὐτόν, ἡ ἀληθὴς γραφὴ τοῦ τῆς μονῆς ὀνόματος ἀγνοεῖται· ἐν τούτοις ἡ λέξις Στυλάριον ἦν γνωστὴ καὶ πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· οὕτως ἐκαλεῖτο ὄρος «ἐν τῇ ἐμβολῇ τοῦ κόλπου τῆς Ἰωνίας», τοὺς δ' ἐν αὐτῷ κατοικοῦντας ὁ χρονογράφος[1] καλεῖ Στυλαρίους· Στηλάρια δὲ (διὰ τοῦ η)

1. Μιχαὴλ Δούκας· Βόννης, σελ. 112-113.

ἀναφέρεται τῷ 1287 τόπος τις, ἔχων παρ' αὐτῷ μονὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος[1]. Εἰκασίαν τινα περὶ τοῦ τῆς μονῆς ἀρχαιοτέρου ὀνόματος διατυπῶ κατωτέρω.

ζ

Εἰς τὸν ἀπὸ Στηλαρίου διὰ λέμβου πλέοντα πρὸς τὴν πρωτεύουσαν κώμην, οὐ μακρὰν δὲ ταύτης, ἐπιδεικνύουσιν οἱ συνοδοὶ μικρὸν οἰκίσκον ἔρημον, ἐλεεινόν, ἄξιον ὀδυρμοῦ, βεβαίως δὲ τοὺς ὀδυρμοὺς ἀντιχοῦντα πλασμάτων ἀτυχῶν ἐγκαταλελειμμένων ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἡμῶν. Ὁ οἰκίσκος ἐστὶν ἀφωρισμένος εἰς κατοικίαν τῶν ὑπὸ τῆς λώβης προσβεβλημένων, τρεφομένων ἐκ τοῦ ἐλέους τῶν ὀρθοδόξων τῆς νήσου. Σπανίως ἔχει δύο κατοίκους, ἴσως ἕνα. Λεπροὶ εὑρίσκοντο καὶ ἄλλοτε ἐπὶ τῶν νήσων τούτων· ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀπαντᾶται διαζύγιον ἐκδοθὲν τῇ 6 σεπτεμβρίου 1767 ὑπὸ Ἀνανίου ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου, Ῥηγοπούλας τινὸς ἀπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς Νικολάκη, πάσχοντος ἐκ τῆς ἱερᾶς νόσου. Ἀγνοῶ εἴπερ ἦσαν κάτοικοι τῆς μείζονος τῶν νήσων ταύτης ἤ τινος ἑτέρας.

Ὁ τὴν Προκόννησον καὶ τὰς λοιπὰς νήσους ἐπισκεπτόμενος, ὁ γινώσκων ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ θύματα τῆς νόσου ταύτης ὑπάρχουσιν εἰ καὶ σπανιώτατα, εὔχεται βεβαίως ὅπως ἡ ἐπιστήμη εἰς τὸ ζενὶθ αὐτῆς ἀνερχομένη ποτὲ ἀπαλλάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τῆς μάστιγος ταύτης.

1. Ἀρχεῖα τῶν ἁγιορειτικῶν μονῶν, κατὰ Victor Langlois : Mont Athos et ses monastères· Paris, 1867, σελ. 43.

Β΄

Τὰ γραφέντα περὶ τῆς νήσου Αὐλωνίας, ἰδίως δὲ ἡ συλλογὴ τῶν περὶ τοῦ παρελθόντος αὐτῆς ἱστορικῶν γνώσεων[1] ἐπιβάλλουσί μοι λόγον τινὰ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπίτομον καὶ περὶ τῆς Προκοννήσου. Ἡ νῆσος αὕτη, καθὼς ἔμπροσθεν ἐδηλώθη, ἐστὶν ὁ Μαρμαρᾶς· περὶ τῆς ὀνομασίας ταύτης οὐδὲν ἔχει 'να εἴπῃ τις ἐὰν γινώσκῃ ὅτι καὶ ἀπὸ χρόνων ἀρχαίων οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ πρὸς οἰκοδομὴν μνημείων λίθος ἡ ἐκεῖθεν μετακομιζομένη εἰς τὰς ἐγγὺς ἢ μακρὰν τῆς νήσου πόλεις· οἱ βυζαντινοὶ ἐτυμολόγοι θέλοντες 'να ἐξηγήσωσι κατὰ τὸ μέτρον τῶν γνώσεων αὐτῶν τὸ ὄνομα τῆς Προκοννήσου παρήγαγον αὐτὸ ἐκ τῆς λέξεως προικὸς ἑρμηνεύοντες ὅτι οὕτως ἐκλήθη διὰ τὸ δοῦναι ταῖς πόλεσι προῖκα τὴν τῶν μαρμάρων· ἀμάθεια δὲ σύνδρομον ἔχουσα τὴν μεγαλομανίαν ἔπλασεν ἐν χρόνοις σκοτεινοῖς ἀθεμελίωτόν τι διήγημα περὶ μεταβολῆς τοῦ ὀνόματος Προκοννήσου εἰς Μαρμαρᾶν[2]. Κατὰ τὸν Ι΄ ὅμως αἰῶνα οἱ βυζαντινοὶ λόγιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον πλήρη καὶ σαφῆ ἰδέαν περί τε τοῦ πρώτου συνοικισμοῦ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων αὐτῆς· οὕτως ἡ ἐκ προστάγματος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συνταχθεῖσα Χρονογραφία γράφει περὶ Προκοννήσου «ἤντινα Νεβρίαν ὠνομασμένην ἐκ τῆς κατὰ χρησμὸν δεδομένης προχόου ἄποικοι Σαμίων μετωνόμασαν, οἷς ἀφικομένοις

1. Ἴδε σελ. 40-48 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.
2. κατωτέρω γενήσεται λόγος περὶ τούτου.

πρὸς νῆσον καὶ τῷ Θεῷ ἱλασκομένοις, ἀριστοποιουμένοις τε ἀωρία ἐτύγχανεν ὁπόθεν ὕδωρ κομίσοιντο· γυνὴ δέ τις ἔφη αὐτοῖς «εἰ ἔχετε πρόχοον δώσω ὑμῖν ὕδωρ», ὅπερ λαβόντες, ὡς ὁ χρησμὸς, καὶ γῆν ἐζητήσαντο· τῆς δὲ καὶ ταύτην δεδωκυίας, Πρόχοον τὴν νῆσον ὠνόμασαν, καὶ τοῖς ἀργυροῖς νομίσμασι πρόχοον εἰκόνιζον»[1]. Κατὰ τὸν Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου σχολιαστὴν, οὐχὶ Σάμιοι ἀλλὰ Μιλήσιοι ἦσαν οἱ τὸ ὄνομα Πρόχοον τῇ νήσῳ δόντες, εἰ καὶ ὁ Marquardt φρονεῖ ὅτι τὸ ὄνομα Πρόχοος προέκυψεν ἐξ ἐγχωρίου τινὸς παραδόσεως ἢ λατρείας, διότι «Πρόχους» ἀπαντᾶται καὶ ἐπὶ νομίσματός τινος τῆς Προκοννήσου[2]. Γνωστοῦ δὲ ὄντος ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐτυμολόγους ἡ λέξις προῒξ ἢ πρόξ σημαίνει ζῷον ὅμοιον ἐλάφῳ, ὅπερ ἐκαλεῖτο καὶ νεβρὸς, τὸ ὄνομα Προκόννησος ἢ Νεβρὶς ἐδόθη εἰς τὴν νῆσον ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῇ διαιτωμένων ἄλλοτε ἐλάφων ἢ δορκάδων· ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὄνομα Ἐλαφόννησος, ὅπερ ὅμως ἐγὼ νομίζω ὅτι ἔφερεν ἡ ἀρχαία Προκόννησος ἤτοι ἡ Ἀλώνη, ἡ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς Αὐλωνία· οὕτω καὶ τὴν Ἀλώνην, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Marquardt ὠνόμασαν ἐκ τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἐν αὐτῇ συναγομένου ἅλατος[3]. Νομίσματα φέροντα παράστασιν προχόης μονώτου ἢ διώτου καὶ σήμερον εὑρίσκονται ἐν τῇ νήσῳ συνηθέστατα, καθὼς καὶ πολλὰ φέροντα παράστασιν ἐλάφου. Ἐν τούτοις εὑρέθη καὶ νόμισμα φέρον κεφαλὴν Διὸς, ἀναφερόμενον παρὰ τῷ

1. Theophanis Continuati· Βόννης, σελ. 437.

2. Ἱστορία τῆς Κυζίκου· σελ. 21 τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως, ὅπου βλέπε καὶ τὰς παραπομπὰς εἰς σχολιαστὴν Ἀπολλωνίου καὶ εἰς Mionnet.

3. καὶ σήμερον ἔτι δύναται 'να συναγάγῃ τις θαλάσσιον ἅλας ἐν ταῖς πρὸ τῆς Ἀλώνης κειμέναις μικραῖς νήσοις· σελ. 38 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

Eckhel καὶ τῷ Mionnet, ἐξ οὗ συνάγομεν ὅτι διάφοροι παραστάσεις ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις προκοννησίοις.

§

Ἡ νῆσος Προκόννησος αὐτόνομος οὖσα ἀποικία Μιλησίων, ἢ Σαμίων κατὰ τὴν παρὰ βυζαντινοῖς παράδοσιν, διῆγεν ἀνεπηρέαστος μέχρι Γύγου βασιλέως τῶν Λυδῶν, ὅτε ὑποκύψασα εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ διετήρησεν ἐν τούτοις τὸ παλαιὸν αὐτόνομον πολίτευμα καθὼς καὶ μετὰ ταῦτα, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἢ διοίκησιν ἀρχόντων, ὧν γινώσκομεν τὸν ἀναφερόμενον παρ' Ἡροδότῳ Μητρόδωρον[1]. Στόλος Φοινίκων τῷ 493, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Marquardt[2], κατέστρεψε τὴν Προκόννησον, ἥτις ἀκολούθως συνδυάσασα τὴν τύχην αὐτῆς πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων ἠνώθη μετὰ τούτων, ὅπως οὕτω στερεώσῃ τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς· ἤδη, καθὼς εἴδομεν ἀνωτέρω[3], κατὰ φεβρουάριον τοῦ 470 ἀθηναϊκαὶ νῆες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἦλθον εἰς Αὐλωνίαν καὶ κατόπιν εἰς Προκόννησον, πλέουσαι κατὰ τῶν ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζομένων Μινδάρου καὶ Φαρναβάζου, οἵτινες ἐκυρίευσαν τῆς Κυζίκου· οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων θέλοντες 'να μεταβῶσιν εἰς τὴν Κύζικον ὅπως ἀναγκάσωσιν αὐτὴν 'ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν ἦλθον μετὰ τοῦ στόλου πρῶτον μὲν εἰς τὴν Θρᾳκικὴν Χερσόνησον καὶ κυρίως εἰς Ἐλαιοῦντα, κατόπιν δ' ἐν νυκτὶ παρέπλευσαν τὴν Ἄβυδον «ἐπεὶ

1. βλέπε σελ. 45 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

2. σελ. 62, σημ. 6 ἑλλ. μεταφράσεως.

3. σελ. 46 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

δὲ ἦλθον εἰς Προκόννησον, τὴν μὲν νύκτα κατηυλίσθησαν ἐν ταύτῃ· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοὺς μὲν ἐπιβεβηκότας στρατιώτας διεβίβασαν εἰς τὴν τῶν κυζικηνῶν χώραν» κτλ.[1]. Οὕτω δ' ἐγένοντο, καθὼς εἶπον ἤδη, οἱ προκοννήσιοι θεαταὶ τῆς ἱστορικῆς ὑπὸ τὸν Μίνδαρον καταστροφῆς τῷ 470 κατὰ φεβρουάριον. Ἐπιτρέπεταί μοι ἵνα εἰκάσω ὅτι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 18 τοῦ Γ' πίνακος ἀρχαία ἐπιγραφὴ ἡ κατὰ τὴν τοποθεσίαν *Παπᾶν* ἀναγινωσκομένη μέχρι σήμερον πλησίον τῆς ἔτι διακρινομένης καὶ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀρχαιοτάτης λαξευτῆς ἐπὶ τῶν βράχων ὁδοῦ **ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ ΤΟΙΣ ΑΠΑ[Ρ]ΑΣΙΝ** ἐχαράχθη ἐπὶ βράχου κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὑπὸ τῶν προκοννησίων[2]. Μετὰ τὸ 358 ἡ Προκόννησος ὑπέταξεν ἑαυτὴν ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς κυζικηνοὺς ἀποσείσαντας ἤδη τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες περὶ τὰ ἔτη ταῦτα κατήντησαν ἀνίκανοι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν προκοννησίων· οὗτοι τότε «σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἱκέτευον ἐν τῷ δήμῳ βοηθῆσαι αὐτοῖς, λέγοντες ὅτι ὑπὸ Κυζικηνῶν κατέχονται τῷ πολέμῳ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν»[3]. Καὶ τότε μὲν καθειλκύσθησαν αἱ τριήρεις, ὠνομάσθησαν δὲ καὶ οἱ τριηράρχαι, ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἀπόφασις ἐγένετο κατόπιν ἑορτῆς, διότι «Κυζικηνοὶ ἀναγκάσαντες πολέμῳ Προκοννησίους γενέσθαι σφίσι συνοίκους, μητρὸς Δινδυμήνης ἄγαλμα ἔλαβον ἐκ Προκοννήσου· τὸ δὲ ἄγαλμά ἐστι χρυσοῦ, καὶ αὐτοῦ πρόσωπον ἀντὶ ἐλέφαντος ἵππων τῶν ποταμίων ὀδόντες εἰσὶν εἰργασμένοι»[1]. Κατόπι δὲ, τῆς Κυζίκου τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἀναγνωρισάσης, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ Προκόννησος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ταύτην ὑπέβαλεν ἑαυτὴν, καί ποτε, μικρὸν πρὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, ἐχρησίμευσε τόπος διαμονῆς τοῦ τε πολλοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι νηῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τιτίου πρὸς τὸν Ορμπήϊον ἐκ Συρίας ἀφικομένων[2].

1. Διοδώρου Σικελιώτου βιβλ. ΙΓ', κφ. 49.

2. παρὰ Ξενοφῶντι, Ἑλλ. Α', 13, αἱ ἀθηναϊκαὶ νῆες ἦλθον εἰς Πάριον καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἀναχθεῖσαι «τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ περὶ ἀρίστου ὥραν ἦκον εἰς Προικόννησον». Ἀλλ' ἀπὸ τῆς Ἀβύδου εἰς τὸ Πάριον, καὶ ἀπὸ τοῦ Παρίου εἰς Προικόννησον ἢ εἰς Αὐλωνίαν, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς Κύζικον πλέειν φαίνεταί μοί πως ἀπίθανον, ὑπονοοῦν ὅτι διὰ λοξοδρομιῶν ἔπλεον πρὸς τὴν Κύζικον, οὐχὶ δὲ ὑπὸ ἄνεμον οὔριον· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πῶς ἐντὸς δώδεκα ὡρῶν ἦλθον εἰς Κύζικον, κατὰ Ξενοφῶντα;

3. Δημοσθ. πρὸς Πολυκλέα, 4—7.

ζ

Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην χρονικὴν περίοδον ἐν τῇ Προκοννήσῳ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον μικραὶ πόλεις ἐπὶ τῶν τοποθεσιῶν, ἐφ' ὧν εἰσὶ συνῳκισμέναι σήμερον αἱ κῶμαι Μαρμαρᾶς, Πραστειὸ, Ἀφθόνη, Κλαζάκη καὶ Παλάτια. Ἐν τῇ πρώτῃ τούτων αἱ ἄλλοτε σῳζόμεναι ἐπιγραφαὶ καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τεμάχια τὰ σήμερον ὁρώμενα δεικνύουσι, νομίζω, συνοικισμὸν ἄλλοτε εὐανδροῦντα· τοῦτ' αὐτὸ δὲ δεικνύουσι τὰ ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Κλαζακίου ἑκάστοτε ἀνευρισκόμενα μεγάλα τεμάχη καὶ θραύσματα μαρμάρων οὐχὶ σπανίως ἐγγράφων, ἀνήκοντα εἰς μεγάλας οἰκοδομάς· τὰ

1. Παυσανίας, βιβλ. Η', κεφ. 46, 4. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἕτερον ἄγαλμα τῆς Ῥέας ἀνέστησαν ἐν τῷ ὄρει Δινδύμῳ, τῷ ὑπὲρ τὴν Κύζικον, οἱ σὺν Ἰάσονι πλεύσαντες, ὅπερ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος μετήνεγκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ζώσιμος· Βόννης, σελ. 97. Εἰρήσθω ὅτι ὁ Marquardt (σελ. 155 τῆς ἑλλ. μεταφράσεως) τὰ παρὰ Κεδρηνῷ (Α', σελ. 209) καὶ Μαλαλᾷ (σελ. 77-78) περὶ τοῦ ἐν ταῖς θέρμαις τῶν Πυθίων τῆς Βιθυνίας ναοῦ τῆς Ῥέας γραφόμενα κρίνει ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Δινδύμου ὄρους ναὸν τῆς Κυβέλης.

2. Ἀππιανοῦ, Ῥωμαϊκῶν ἐμφυλ. βιβλ. Ε', κεφ. 139.

θραύσματα ταῦτα εἰσὶν ἄπειρα ἐν Παλατίοις καὶ τοῖς πέριξ· ἐν τῷ Πραστειῷ μίαν μόνην ἐπιγραφὴν ἀπήντησα. Προκειμένου δὲ λόγου περὶ τῆς σημερινῆς κώμης Ἀφθόνης, φρονῶ ὅτι κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας ἐξέχουσαν κατεῖχε θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Προκοννήσου· τοῦτο δὲ διδάσκει ἡμᾶς καὶ ἡ ἀτελὴς ἀγορανομικὴ ἐπιγραφὴ[1], ἣν ἴσως συμπληρώσει ὁ πάντα τἄδηλα φύων μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος, καὶ ἡ βεβιασμένως ὑπὸ τοῦ Eckhel συμπληρωθεῖσα νομισμάτων προκοννησίων ἐπιγραφή, ἣν ὁ Marquardt ἐνόμισεν ἑρμηνευομένην «διὰ τῶν χωρίων τοῦ Σκύλακος»· διότι αἱ λέξεις αἱ ἐπὶ τοῦ νομίσματος: ΠΡΟΚΟΝ. ΑΦΟΝΝΗ. δηλοῦσι μήτε ΠροκονΝΗΣΙΩΝ ΑΛΟΝΝΗ, τοῦθ' ὅπερ ἀπεδοκίμασεν ὁ Eckhel, μήτε ΠροκονΝΗΣΙΩΝ ΕΛαφοννήΣΟΥ, τοῦθ' ὅπερ νομίζω παρέλκον, διότι Ἐλαφόννησος καὶ Προκόννησος ἤ ἐστιν ἡ αὐτὴ νῆσος καὶ τότε πρὸς τί διττὴ γραφὴ τοῦ ὀνόματος; ἢ ἐστι διάφορος καὶ τότε μένει ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεξήγητος ἐμοί· ἐρ' ὅσον δὲ ἔχομεν ὄνομα χωρίου ἀρχαιοτάτου, παραφθαρὲν ὑπὸ λογιωτάτου τινὸς διὰ τῆς ἀνοήτου παρενθήκης τοῦ στοιχείου Θ ἀπὸ Ἀφόννης εἰς Ἀφθόνην (ἐκ τῆς λέξεως ἀφθονίας βέβαια) πρέπει 'να πιστεύσωμεν μᾶλλον ὅτι τὸ νόμισμα, περὶ οὗ γράφει ὁ Eckhel[2], ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ τῆς Προκοννήσου πόλιν Ἀφόννην, ἧς ἐστι καὶ ἡ κεκολοβωμένη ἀγορανομικὴ ἐπιγραφή. Αἱ δὲ σῳζόμεναι ἐν Παλατίοις ἐπιγραφαὶ ρωμαϊκαί τε καὶ ἑλληνικαί, σχεδὸν ἅπασαι εἰς τεμάχια τό γε νῦν δυσκόλως συμπληρούμενα, δεικνύουσι συνοικισμὸν ὑπάρχοντα καὶ πρὸ τῆς

1. βλέπε σελ. 110 τοῦ παρόντος βιβλίου.

2. Doctrina numorum veterum· pars I, τόμ. 2, σελ. 477. — παραπέμπει δὲ εἰς Sestini, Lettere, τόμ. Δ', σελ. 109.

ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ κατ' αὐτήν. Λίαν ἤθελε φωτίσει τὴν προκοννησιακὴν ἱστορίαν εἴ ποτε συνεπληροῦτο, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, ἡ ἐν πίνακι Δ' ὑπ' ἀριθμὸν 30 ἐπιγραφή, δι' ἧς Ἡρακλεῶται ναῦται, δῆλον οὖν ἐκ τῆς θρᾳκικῆς Ἡρακλείας εὐχαριστοῦσι Διορνέῳ τινί, ἀνδρὶ προκοννησίῳ· γνωστὸν δ' ἐγένετό μοι πρό τινος ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ Ἡρακλείᾳ τῆς Θρᾴκης οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνευρέθη ἐπιγραφὴ διασῴζουσα τὰ ὀνόματα προκοννησίων λαβόντων μέρος εἰς ἀγῶνας ἐν τῇ θρᾳκικῇ ταύτῃ πόλει τελεσθέντας.

§

Ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας φρονῶ ὅτι ἡ Προκόννησος ηὐνοήθη ὑπὸ τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅστις ἐπεδείξατο τοῖς κυζικηνοῖς πολλὴν εὔνοιαν. Τολμηρόν ἐστι βεβαίως ἐὰν εἴπω ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ὁ ἀπὸ τοῦ 124-131 τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπισκεψάμενος ἢ ὁ μετ' αὐτὸν Ἀντωνῖνος ὁ εὐσεβὴς ἦλθεν εἰς Προκόννησον· διότι τοιαύτην εἰκασίαν ἐπιτρέπει μοι τὸ ἐν τῷ Πραστειῷ ἡλιακὸν ὡρολογεῖον, ὅπερ ὁ Τῖτος Ἰούλιος Κλαύδιος Ῥοῦφος ἀνέθηκεν Ἀντωνίνῳ τῷ εὐσεβεῖ. Ἀλλὰ τὴν εἰκασίαν μου ταύτην ἐπιρρωνύουσι τὰ παρά τισι βυζαντινοῖς χρονογράφοις φερόμενα περὶ τοιούτων ἐπισκέψεων αὐτοκρατορικῶν· ἐνῷ δ' ὁ Μαλαλᾶς ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀδριανοῦ, παθούσης ὑπὸ θεομηνίας σεισμοῦ τῆς Κυζίκου «πολλὰ τῇ αὐτῇ πόλει ἐχαρίσατο (Ἀδριανὸς) καὶ ἀνήγειρεν αὐτὴν, ἔκτισεν ἐν τῇ αὐτῇ Κυζίκῳ ναὸν πάνυ μέγαν . . . στήσας ἑαυτῷ στήλην μαρμαρίνην στηθαρίου μεγάλου πάνυ ἐκεῖ εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ ναοῦ»[1], τὸ Πασχάλιον Χρο-

1. Μαλαλᾶς· Βόννης, σελ. 279.

νικὸν ἀφηγεῖται λεπτομερέστερον περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ κατασκευασθεισῶν ἀγορῶν ἐν Νικομηδείᾳ καὶ Νικαίᾳ, καὶ ὅτι «ἔκτισεν ἐν Κυζίκῳ ναὸν, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ πλατεῖαν ἔστρωσε μαρμάροις, καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις ἐπισημοτέραις πόλεσι ναοὺς διαφόρους καὶ πολλοὺς ἀνέστησε, καὶ ἀγάλματα ποικίλα ἵδρυσεν ἐν αὐταῖς»[1]. Αὐτὸ τοῦτο τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν ἀναγράφει εἰς τὸ ἔτος 160 μετὰ Χριστὸν τὴν γενομένην ἐν Προκοννήσῳ σφαγὴν Αἰλίου Ἀντωνίνου ἐν ἡλικίᾳ ἑξήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν, ὁ δὲ Μαλαλᾶς ἀναφέρει ὅτι τοιούτῳ τέλει ἐν Προκοννήσῳ ἐχρήσατο «Ἀντώνιος Οὐῆρος ὁ υἱὸς Μάρκου Ἀντωνίου τοῦ φιλοσόφου, ὢν ἐνιαυτῶν ΛΘ΄»[2].

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ρωμαϊκῶν ἐθῶν ἐν Προκοννήσῳ, καθὼς καὶ ἐν Αὐλωνίᾳ δείκνυται καὶ ἐκ τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἔνθα κἀκεῖσε σῳζομένων εἰς τεμάχια, καὶ ἐκ τῶν ἐν ἐπιγραφαῖς ἀναγινωσκομένων κυρίων ὀνομάτων, ὡς βλέπει τις ἔν τε τοῖς προσηρτημένοις τῷ μετὰ χεῖρας συγγράμματι πίναξι, καὶ ἐκ τῆς παρὰ τὴν κώμην Παλάτια πρό τινος ἀνευρεθείσης[3], ὡς καὶ παρὰ Bœck[4], ὅπου ἀπαντῶμεν Λαούϊον καὶ Λαουίαν καὶ Τούκιον, ἐνῷ ἐν Παλατίοις αἱ ἐπιγραφαὶ γνωρίζουσιν ἡμῖν Γάϊον Κούλχιον Ῥοῦφον, καὶ Μάξιμον, καὶ Τακίλιον Κρῖσπον καὶ Τακιλίαν.

Ἐπειδὴ δὲ, κατὰ τὰ ἁγιολογικὰ ὑπομνήματα, γινώσκομεν ὅτι ἡ Αὐλωνία διοικητικῶς ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ὑπήγετο τῇ Κυζίκῳ, βεβαίως καὶ ἡ μείζων ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν νήσων τούτων Προκόννησος ἀπετέλει

1. Πασχάλ. Χρον. Βόννης, σελ. 475.
2. Αὐτόθι, σελ. 480. Μαλαλᾶς, σελ. 282.
3. Ἑλληνικὸς Φιλολ. Σύλλογος· Παράρτημα Ἀρχαιολογικὸν τόμων Κ΄-ΚΒ΄, σελ. 14.
4. Corpus Inscript. Græc. ἀριθ. 3697 καὶ 3698.

μέρος τῆς διοικήσεως τῆς Κυζίκου «ἥτις ἐστὶ μητρόπολις μεγάλη τῆς ἑλλησπόντου ἐπαρχίας»[1], καὶ εἰς ἣν πολιτικῶς ἡ Προκόννησος μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων ὑπήγετο κατὰ τοὺς πρώτους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας, διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, συμπεριελαμβάνετο εἰς τὸ θέμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους[2] κατὰ τὴν Γ΄ ἑκατονταετηρίδα.

Ἡ τελευταία ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας μνεία τῆς Προκοννήσου γίνεται ἐν τῷ Συναξαρίῳ τοῦ ὁσίου ὁμολογητοῦ Φιλεταίρου ἐξορισθέντος ὑπὸ Μαξιμιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τὰ τέλη τῆς Γ΄ ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος εἰς Προκόννησον[3].

§

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν παρὰ βυζαντινοῖς μαρτυριῶν, ἂν ἀρχαιοτέρα τις μαρτυρία ἀναγράφῃ μαρμάρων ἐξαγωγὴν ἐκ Προκοννήσου, ἐπίσης ἀρχαία ἐστὶν ἡ μαρτυρία ὅτι ἡ νῆσος αὕτη ἐθεωρεῖτο τόπος πρὸς ὑποδοχὴν ὑπερορίων κατάλληλος· καλὸν ἄρα 'να λεχθῶσί τινα περὶ τῶν λατομείων μαρμάρου τῶν ἐπ' αὐτῆς, διότι τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἐτίθει καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς αἰῶνας, ὡς καὶ κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ, τὴν Προκόννησον εἰς σχέσιν μετὰ πολλῶν μερῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου· ὁ δὲ περὶ τούτων λόγος ἔσται βραχύς.

1. Ἰωάννης Μαλαλᾶς· σελ. 279.
2. Anselmi Bandurii, Imperium Orientalis, βιβλ. Α΄, ἐκδόσ. Βενετίας σελ. 7 καὶ 15.
3. Συναξαρ. τῆς 30 δεκεμβρίου.

§

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἡ ἐν Προκοννήσῳ κατεργασία μαρμάρων καὶ ἡ τῶν λατομείων ἐκμετάλλευσις ἦν διηνεκής· εἴδομεν δ' ὅτι καὶ τὸ ἐν Ἁλικαρνασῷ Μαυσωλεῖον, πέντε πρὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἑκατονταετηρίδας, ἐκοσμήθη διὰ μαρμάρων προκοννησίων· ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία ἐδίδασκεν ὅτι ἐκ τῆς Προκοννήσου μετήνεγκεν ἡ Ῥέα τὸν λίθον, ὃν κατέπιεν ὁ Κρόνος ἀντὶ τοῦ Διός[1]. Ἐν τῇ νήσῳ δὲ ταύτῃ, καθὼς ὁ Bœck εἰκάζει[2], κατεσκευάσθη ὁ ἐν τῇ πόλει Σιγείῳ ἀναστηλωθεὶς ἀνδριὰς τοῦ Φανοδίκου. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ ἱστορικοῦ Μέμνωνος[3], «Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς εἰς ἄκρον εὐδαιμονίας ἀναβὰς, λαμπροτάταις μὲν δωρεαῖς εὐεργετεῖν τὰς πόλεις προήγετο· ἔπεμψε δὲ καὶ τοῖς Ἡρακλεώταις (τοῖς ἐν Πόντῳ) ἀρτάβας πυροῦ πεντακοσίας, καὶ νεὼν αὐτοῖς προκοννησίας πέτρας ἐν τῇ ἀκροπόλει Ἡρακλέους ἀνεδείματο» — Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ λατομεῖα τῆς Προκοννήσου σήμερον παρατηρεῖ πολλὰ, ἄτινα κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους οἱ λατόμοι ἐξεμεταλλεύοντο ἄγνωστον ἐπὶ πόσον χρόνον, εἶτα δὲ ἐγκατελίμπανον· οἱ παλαιότεροι τῶν ἐν τῇ νήσῳ λατόμων ἀφηγοῦνται, κατὰ παλαιὰν παράδοσιν, ὅτι τινὰ τῶν ἐγκαταλελειμμένων λατομείων *εἶναι ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε*. Ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας οἱ λατόμοι κατέβαλον εἰς τὸ κράτος δασμὸν ἴσον πρὸς τὸ δέκατον τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγομένων ἐπὶ πωλήσει μαρμάρων, εἰ καὶ ἄγνωστον, κατὰ τὸν

1. Σχόλ. εἰς Ἡσιόδου Θεογον. κατὰ τὸν βαβυλώνιον Ἀγαθοκλέα· παρὰ Marquardt, σελ. 38 ἑλλ. μεταφρ.
2. Corpus Inscr. Gr. Πρόλογ. σελ. 21, τόμ. Α'.
3. παρὰ Φωτίῳ· Μυριόβιβλος, ἀνάγν. ΣΚΔ'.

Texier[1], ἐπὶ πόσον χρόνον διήρκεσεν ὁ νόμος ἐν ἰσχύϊ. Κατ' αὐτὸν, ἐπὶ τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου, κατὰ τὰς οἰκοδομὰς ἐγένετο σπατάλη πολλὴ προκοννησίου μαρμάρου, νόμοι δ' ἐξεδόθησαν πολλοὶ τακτοποιοῦντες μὲν τὸν μισθὸν τῶν λατόμων, καθορίζοντες δὲ τὰ δικαιώματα τοῦ δημοσίου, καί τινες ἀναγκάζοντες τοὺς δυστυχεῖς τούτους ἐργάτας 'να διαμένωσιν ἐν τοῖς λατομείοις τῆς Προκοννήσου προσκεκολλημένοι δι' ὅλης αὐτῶν τῆς ζωῆς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐντεῦθεν εἰκάζω ὅτι ἡ εἰς Προκόννησον ἐξορία τοῦ ὁσίου Φιλεταίρου, διατάγματι τοῦ Μαξιμιανοῦ, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐν τοῖς λατομείοις ἰσόβιον διαμονήν. Θεοδόσιος ὁ Α' ἐθέσπισε τιμωρίαν εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν λατόμων, οἵτινες ἤθελον καταλίπει τὰ λατομεῖα μεταβαίνοντες ἀλλαχοῦ· οἱ τοιοῦτοι συνελαμβάνοντο καὶ ἐπανήγοντο πάλιν εἰς Προκόννησον·

Ἄλλως, καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν τὸ ἐμπόριον τῶν προκοννησίων μαρμάρων ἀδιακόπως διεξήγετο ἕνεκα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κυρίως ἐγειρομένων δημοσίων οἰκοδομημάτων. Κωνσταντῖνος ὁ Μεγας περὶ τὸ 329 ἐν τῇ ἐπωνύμῳ αὐτῷ πόλει «ἀγορὰν ἐν τῷ τόπῳ, καθ' ὃν ἡ πύλη τὸ ἀρχαῖον ἦν οἰκοδομήσας κυκλοτερῆ, καὶ στοαῖς διστεγέσι ταύτην περιλαβών, ἀψῖδας δύο μαρμάρου προκοννησίου μεγίστας ἀλλήλων ἀντίας ἀπετύπωσε, δι' ὧν ἔνεστιν εἰσιέναι εἰς τὰς Σεβήρου στοὰς καὶ τῆς πάλαι πόλεως ἐξιέναι»[2]. Περὶ τινων ἑτέρων οἰκοδομημάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς αἰῶνας Δ' καὶ Ε' γενομένων μαρτυρίας στερούμεθα, περὶ δὲ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάλου τεμένους τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας μαρτυρεῖ Παῦλος ὁ Σιλεν-

1. σελ. 274 ἑλλ. μεταφρ.
2. Ζώσιμος· Βόννης, σελ. 96.

τιάριος ὅτι μετεκομίσθησαν ἐκ Προκοννήσου μάρμαρα καὶ στῆλαι[1]. Ἡ ἔλλειψις ρητῆς μαρτυρίας περὶ χρησιμοποιήσεως ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασι προκοννησίων μαρμάρων κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ χρόνους οὐδαμῶς ἀναιρεῖ τὴν ἐμὴν γνώμην ὅτι τὸ ἐμπόριον τῶν μαρμάρων τούτων ἐξηκολούθει ἀδιάπτωτον· τῷ 379 ἀναφέρεται «πρεσβύτερός τις νησιώτης ἐκ Θάσσου, τῷ Βυζαντίῳ προσορμισθείς, πλάκας μαρμάρου προκοννησίας ἐμπορευσόμενος»[2]. Εὐαγρίου δὲ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστοριογράφου μαρτυροῦντος, γινώσκομεν ὅτι, Ζήνωνος τοῦ θρᾳκὸς αὐταρχοῦντος (477-491), Μαμμιανός τις, ἀμαξηλάτης τὸ πρότερον, ἐπιφανὴς ὕστερον ἐγένετο καὶ μέλος τῆς συγκλήτου μάλιστα «καὶ ἐν Δάφνῃ τῷ προαστείῳ τὸν καλούμενον Ἀντίφορον οἰκοδομήσασθαι, πρώην (ἤτοι μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων) ἀμπέλους δεδεγμένον, εὐθὺ τοῦ δημοσίου βαλανείου· οὗ Μαμμιανὸς ὁ φιλόπολις, ἡ χαλκῆ ἀνάκειται εἰκών· ἀνὰ δὲ τὴν πόλιν δύο βασιλείους ἐργάσασθαι στοάς, τῇ τε οἰκοδομίᾳ λίαν εὐπρεπεῖς, καὶ ταῖς ἐκ λίθων περιφανείαις τε καὶ διαυγείαις κεκοσμημένας· ὥσπερ δέ τι μεθόριον, μέσον τῶν δύο βασιλείων στοῶν τετράπυλον ἀναστῆσαι, κίοσί τε καὶ τῇ ἐκ χαλκοῦ ὕλῃ μάλα κομψῶς ἠσκημένον». Ἐν ἀρχαῖς τοῦ Ζ΄ αἰῶνος τοῦτο μὲν τὸ τετράπυλον οὐδ' ἴχνος ἔσῳζε τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, αἱ δὲ στοαὶ ἔφερον ἔτι τὸ ὄνομα τοῦ Μαμμιανοῦ, καθὼς καὶ «λείψανα τῆς πρώην εὐκοσμίας τῶν ἐκ Προκοννήσου λίθων τῷ ἐδάφει συγκειμένων», καίτοι ἡ οἰκοδομὴ τῶν ἐν λόγῳ στοῶν οὐκ ἦν ἐπί-

1. Σιλεντιαρίου Ἔκφρασις Ἁγ. Σοφίας, στίχ. 576, 606, 664. Γράφει δὲ τὸ ὄνομα, ποιητικῇ ἀδείᾳ, καὶ διὰ δύο νν καὶ δι' ἑνὸς ν.

2. Γρηγορίου Θεολόγου Βίος ὑπὸ Γρηγορίου πρεσβυτέρου· Migne Patrologiæ Græcæ, τόμ. ΛΕ', στ. 281.

σημόν τι χρῆμα[1]. Δηλοῖ δὲ τοῦτο ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε΄ αἰῶνος τὸ ἐμπόριον τῶν ἐκ Προκοννήσου μαρμάρων ἐξετείνετο μέχρι τῆς Συρίας. Προκοννησίων δὲ μαρμάρων μεγάλην ἐποιοῦντο σπατάλην οἱ οἰκοδόμοι καὶ κατὰ τὸν Θ΄ αἰῶνα· ἡ ἐκ προστάγματος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συνταχθεῖσα Χρονογραφία ἀναφέρει ὅτι Θεόφιλος ὁ αὐτοκράτωρ ἐν αἷς ἐνεούργησεν οἰκοδομαῖς τῶν ἀνακτόρων ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους ἐχρησιμοποίει μάρμαρα προκοννήσια, ἐκ τῆς νήσου ταύτης μεταφερόμενα[2].

Ἄγνωστον εἴπερ ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον τὰ λατομεῖα τῆς Προκοννήσου· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν τῇ τοποθεσίᾳ *Παπᾷ* ἐπιγραφῆς[3] δυνάμεθα συμπεράναι ὅτι τινὰ τῶν λατομείων ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς μονὰς ἢ ναούς· ἡ ἐπιγραφὴ ΛΑΤΟΜ[Ε]Ι[ΟΝ] ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΤΕΛΟΡΙ μαρτυρεῖ τοῦτο· ἐπιτρέπεταί μοι δὲ 'να εἴπω ὅτι ἡ μονὴ αὕτη ἔκειτο ἐπ' αὐτῆς τῆς Προκοννήσου, ἤτοι τῆς νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ· ὁ ἀναγινώσκων τὰ περὶ τῆς μονῆς τοῦ Στηλαρίου γράμματα βλέπει ὅτι τὸ παλαιὸν τοῦτο μονύδριον ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ ὅτι κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος ἠγνόουν οἱ λόγιοι τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ μοναστηρίου, γράφοντες νῦν μὲν *Εἰστιλάριον* καὶ *Εἰστιλαριοῦ*, νῦν δὲ *Εἰς τὴν Λιάρην*· εὐκολώτερόν ἐστι 'να φρονῶμεν ὅτι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς τοποθεσίας, ἐν ᾗ ἔκειτο τὸ μοναστήριον, ἀπὸ τοῦ παρὰ βυζαντινοῖς εἰθισμένου ὅρου *Εἰς τὰ* (ἢ καὶ ἄνευ τοῦ ἄρθρου) μετεμόρφωσε τὴν λέξιν *Εἰς Τέλορι*, διὰ πολλῶν αἰώνων ἀμαθείας, εἰς τὴν λέξιν *Στηλιάρην* ἢ *Εἰστιλάρην*, ὅπερ λογιώτατός τις

1. Εὐαγρ. Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. Γ', κεφ. κη'.

2. Theoph. Continuati, σελ. 139-147.

3. Ἴδε ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθ. 19, πίνακος Γ'.

ἠλλοίωσε γραμματικώτερον εἰς Στηλάριον. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ι΄ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ὁ συνήθης βυζαντινὸς ὅρος *Εἰς τὰ Ἀρματίου*, *Εἰς τὰ Σταυρακίου*, προφερόμενος ἄνευ ἄρθρου, μετέβαλε τὰ μὲν Ἀρματίου εἰς *Σαρματίου*, τὰ δὲ Σταυρακίου χυδαιότερον εἰς *Τὰ Βρακὰ* καὶ δῆθεν ἑλληνικώτερον εἰς *Τὰ Ἑβραϊκά*.

Ἐφ' ὅσον δὲ ἐγίνοντο οἰκοδομαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐννοεῖται ὅτι ἡ τῶν λατομείων ἐκμετάλλευσις ἐξηκολούθει καθὼς ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι σήμερον· οἱ προκοννήσιοι δὲ μόνον καὶ κυρίως οἱ κάτοικοι τῶν Παλατίων γινώσκουσι τὴν τέχνην τῆς ἐξαγωγῆς ὀγκωδεστάτων λίθων καὶ τῆς ἀσινοῦς μετακομίσεως εἰς τὴν παραλίαν· ὅθεν αἱ παλαιαὶ κυβερνητικαὶ διαταγαὶ πρὸ δύο καὶ τριῶν αἰώνων, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ δικαίωμα τοῦ λατομεῖν ἐχορήγησαν οὐχὶ ξένοις ἀλλὰ τοῖς προκοννησίοις.

§

Παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις ὀλίγαι διασῴζονται εἰδήσεις περὶ τῆς Προκοννήσου. Βεβαίως οὐδεμίαν ἔχομεν ἀνάγκην εἰδήσεως περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καταστάσεως, πεποιθότες ὅτι σὺν ταῖς λοιπαῖς κτήσεσι τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς καὶ ἡ νῆσος αὕτη μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἀπετέλεσε μέρος τοῦ κράτους τοῦ Κωνσταντίνου· προηγουμένως, ἰδίᾳ δὲ τῷ 268, ἐπὶ Κλαυδίου, σκυθικῆς τινος ἐπιδρομῆς ἐπὶ τὰ στενὰ τῆς Προποντίδος διὰ πλοίων γενομένης μέχρι τῆς Κυζίκου, ἄγνωστον εἴπερ ἐβλάβη τὸ σύμπλεγμα τοῦτο τῶν νήσων, διότι διὰ μὲν τῆς Προποντίδος ἄπρακτοι παρέπλευσαν οἱ ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τήν τε Κασσάνδρειαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκησαν[1]. Οὔτε νομίζω ὅτι ἡ Προκόννησος ἀπέβη κατοίκων ἔρημος, ἐφ' ὅσον διεξήγετο μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πόλεων ἑτέρων ἀδιακόπως τὸ τῶν μαρμάρων ἐμπόριον· ἐθεωρεῖτο ὅμως, ὡς φαίνεται, τόπος ἀτερπής, εἰς ὃν ἡ διαμονὴ ἠδύνατο ἵνα νομισθῇ εἶδός τι τιμωρίας· αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ ἡ ἀνακραυγὴ τῶν τῷ Χρυσοστόμῳ δυσμενῶς διακειμένων ἐν τῇ συνόδῳ τῇ συγκροτηθείσῃ κατὰ τὴν Δρῦν «Τῆς αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη, καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς τῇ Προικοννήσῳ»[2]. Ἐντεῦθεν διαρκὴς ἐστὶν ἡ ἐξήγησις τοῦ προορισμοῦ τῆς νήσου ταύτης ὡς τόπου διαμονῆς τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οὕτως ἢ ἄλλως ἀπομακρυνομένων· ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδεμίαν ἔχομεν ἐπὶ τούτῳ μαρτυρίαν ἀρχαιοτέραν τοῦ Η΄ αἰῶνος· ὁ «Βίος» τοῦ ὁσίου Τιμοθέου οὐδεμιᾶς ἐστι πίστεως ἄξιος, ἄλλως δὲ συνεχὲς ἐμπόριον, ὡς εἴδομεν ἤδη, μεθ' ἑτέρων νήσων, ὡς λόγου χάριν τῆς Θάσου, καὶ μετὰ πόλεων μεγάλων, δῆλα δὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἀναγκαῖον ἔχει ἀποτέλεσμα τὴν ἐν τῇ νήσῳ διηνεκῆ ὕπαρξιν πολιτισμοῦ τῶν χρόνων ἐκείνων, οὐχὶ δὲ κατάστασιν ἡμιαγρίαν, ὡς γράφει περὶ τῶν προκοννησίων ὁ δείλαιος τοῦ Τιμοθέου βιογράφος, ὑβρίζων τοὺς τῆς νήσου κατοίκους· ἡ βιογραφία αὕτη χρήσιμος ἡμῖν ἔσται διὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα. Πρὸ τούτου μόνον, ἔμοιγε γνωστόν, ἱστορικὸν μνημεῖον ἀναφέρον τὴν Προκόννησον ἐστὶν ὁ ὑπὸ Στεφάνου διακόνου γραφεὶς βίος Στεφάνου ὁσιομάρτυρος τοῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου ἀθλήσαντος. Ὁ μοναχὸς οὗτος σταλεὶς εἰς Προκόννησον ὑπερόριος καὶ θαυμάτων γενόμενος

1. Ζώσιμος, σελ. 39.

2. Θεοδώρου Τριμηθοῦντος· περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐξορίας καὶ τῶν θλίψεων Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· Migne Patr. Gr. τόμ. ΠΖ΄, μέρ. Α΄, στ. LXXV, § κδ΄.

ἐργάτης οὐ μόνον τοῖς ἐκεῖ κατοικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ τῆς θρᾳκικῆς Ἡρακλείας μεταβαίνουσι, διέμενε περὶ τὰ ἔτη 754-757 ἐν τῷ νοτιαίῳ κρημνῷ τῆς νήσου ταύτης εἰς σπήλαιόν τι τερπνὸν καὶ θαυμαστόν, *Κισσοῦδα* μὲν ὀνομαζόμενον, ἔχον δὲ προϊδρυμένον (ἴσως παρ' αὐτῷ) ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Ἄννης[1]. Ὅτι δὲ τότε κατῳκεῖτο ἡ Προκόννησος δῆλον ἐξ ὧν γράφει ὁ τοῦ ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου βιογράφος· ὁ Δεκαπολίτης ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον ἔτη τινὰ κατόπι Στεφάνου τοῦ νέου, ἀπάρας ἐξ Ἐφέσου, καὶ πρόθεσιν ἔχων ἵνα ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν· «ἀλλ' ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κωλυθεὶς ἐπέμενε τῇ Προκοννήσῳ, ξενιζόμενος παρά τινι πένητι· ὃς, ἐπιστάντα τὸν ἅγιον καὶ ξενίαν αἰτοῦντα ὁρῶν, τὸ διαλλάτον τοῦ σχήματος ὑφορώμενος, ἀπαναίνεται οἴκοι προσδέξασθαι· παντα χόσε γὰρ ἡ τῶν κρατούντων (δῆλά γε δὴ τῶν εἰκονομάχων) σὺν ἀπειλῇ δριμεῖα διεδίδετο πρόσταξις, ὡς μή τινα τοιοῦτον (ἤτοι μοναχὸν) ὑπὸ σκέπην εἰσδέξασθαι· ἀλλ' ὅμως ἐδέξατο, καὶ πολλῆς εὐεργεσίας παρὰ τοῦ ξενισθέντος ἀπήλαυσε· πενίαν γὰρ πρότερον σύντροφον ἔχων, ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ καὶ τῷ ποδὶ τοῦ ὁσίου, τῶν ἀναγκαίων πολλὴν ἀφθονίαν ἐκτήσατο»[2].

Ἴσως ἔκτοτε σύστασιν ἔλαβον αἱ ἐν Προκοννήσῳ μοναί, ἡ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, ἡ τῆς Θεομήτορος ἐν Τέλορι καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Σούδας, κειμένη πρὸς τὸ ἀρκτῷον οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου· πρὸς τὸ νότιον κεῖνται ἡ τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ἡ Καστρέλλα, καὶ ἴσως μία τῶν τριῶν ἠγέρθη ἐπὶ τόπου,

1. Στεφάνου τοῦ νέου βίος· Migne, τόμ. Ρ', στ. 1148.
2. Γρηγορίου Δεκαπολίτου βίος· παρὰ Θεοφίλῳ Ἰωάννου· Ἁγιολογικὰ Μνημεῖα· ἐν Βενετίᾳ, 1884, σελ. 139-140.

ἐν ᾧ Στέφανος ὁ νέος ἐμόνασεν. Οὕτω δὲ πολλοὶ κατόπι μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς καὶ πατριάρχαι μετέβαινον εἰς τὴν Προκόννησον ἢ πρὸς σύστασιν νέων μονυδρίων, ἢ πρὸς διαμονὴν ἐν τοῖς ἤδη συνεστημένοις· λέγεται δὲ ὅτι καὶ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης ἀπεστάλη κατὰ μάρτιον τοῦ 815 — εἰ καὶ ἐστάλη ὅλως — εἰς τὴν νῆσον ταύτην[1], Νικόλαος δὲ ὁ Στουδίτης τῷ 859 ἐπεσκέψατο καὶ αὐτὸς τὴν Προκόννησον, βεβαίως πρὸς ἐκλογὴν τόπου μοναδικῆς ἀσκήσεως[2]· ῥρονῶ ὅτι τοιοῦτόν τινα σκοπὸν εἶχε καὶ Ἰγνάτιος πατριάρχης ὁ τοῦ Ῥαγκαβὲ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου καθαίρεσιν ἐπισκεψάμενος τὴν νῆσον ταύτην, ὡς ὁ βιογράφος αὐτοῦ Νικήτας ὁ Παφλαγὼν λέγει μεγαλορρημονῶν τὰ πολλά[3]· τοῦτο φαίνεται γενόμενον τῷ 858, συγχρόνως σχεδὸν τῇ ἐπισκέψει Νικολάου τοῦ Στουδίτου.

Πράγματι δ' ὅμως εὑρίσκονται καὶ καλαὶ τοποθεσίαι, καταλληλόταται πρὸς ἵδρυσιν μονῶν, ποθούμεναι τοῖς ἐπὶ Βυζαντινῶν μοναχοῖς· ἡ τοποθεσία, ἐν ᾗ ἠγείρετο τὸ μοναστήριον ἁγίου Τιμοθέου, ὑπομιμνήσκει μοι ὅσα λέγει Μιχαὴλ ὁ μοναχὸς περὶ τῆς μονῆς τοῦ Σακκουδίωνος· «Τούτῳ τοιγαροῦν ἄνωθεν μὲν καὶ κατὰ κορυφὴν δένδρα ποικίλα καὶ παντοδαπὰ ἵστανται, τὰ μὲν τέχνῃ εἰργασμένα, τὰ δ' αὐτομάτως φύσαντα· ἃ καὶ κύκλῳ συνηρεφοῦντα, καὶ πανταχόθεν εἰς ἄλληλα συστοιχοῦντα, μηνοειδῆ τὸν τόπον ἀποτελοῦσιν, ἀμφόδῳ μόνῃ μιᾷ τοῖς εἰσιοῦσιν ἀνιέντα τὸ βάσιμον· ἥπλωται δ' ἐν αὐτῷ κάτωθεν καὶ πεδίον ἥδιστον ἅμα καὶ εὔχαρι, ἀνέμοις πραέσι

1. Κεδρηνός ἐστιν ὁ λέγων· τόμ. Β', σελ. 56. Ἐφραίμιος· στιχ. 2128. Ὁ Συναξαριστὴς οὐδὲν γράφει περὶ Προκοννήσου· γνωστὸν δ' ὅτι ὁ Νικηφόρος ἔμενεν ἐν βιθυνικῇ τινι κώμῃ.
2. Νικολάου Στουδίτου βίος· παρὰ Migne, τόμ. ΡΕ', στ. 912.
3. Migne, τόμ. ΡΕ', στ. 488-573, ἐν αἷς ὁ βίος ἐκτείνεται.

καταπνεόμενον· καταῤῥεῖ δ' ἐν ἐκείνῳ καὶ ὕδωρ διειδές τε καὶ πότιμον, οὐ ῥαγδαίως καταφερόμενον, ἀλλ' ἀψόφως χεόμενον. Μέγιστον θεαμάτων ἁπάντων, τὴν ἡσυχίαν τοῖς οἰκοῦσι παρέχει Θεῷ κατὰ μόνας συγγινομένοις καὶ ἠρεμίαν ἄγουσιν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων»[1].

νομίζω ὅμως ὅτι τὰς ἐπὶ τῆς Προκοννήσου μονὰς, ἄρτι θεμελιουμένας, ἐζημίωσε στόλος πειρατικὸς ἀπὸ νότου, συγχρόνως τῇ τῶν Ῥὼς ἐπιδρομῇ, τὴν παραλίαν ἅπασαν τὴν ἑλλησπόντιον λῃζόμενος ἄχρι Προκοννήσου[2], δῆλον οὖν μικρῷ μετὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος, μετὰ τὸ ἔτος 860· τοὺς πειρατὰς τούτους τοὺς ἐκ τῶν νοτίων μερῶν ἀνελθόντας εἰς Προποντίδα κατέστρεψεν ὁ βυζαντινὸς ναύαρχος Νικήτας Ὠρύφας[3]. Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο εὑρίσκομεν παρὰ τοῖς χρονογράφοις τὴν Προκόνησον τιμωμένην διὰ τῆς ἀκουσίας ἐπισκέψεως Στεφάνου τοῦ υἱοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ ἀποσταλέντος εἰς τὴν νῆσον ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου τῷ 945, ἀλλὰ μικρὸν ἐν αὐτῇ διαμείναντος, διότι κατόπιν, ὡς γνωστὸν, ἀπεστάλη εἰς Ῥόδον καὶ ἀπὸ ταύτης ἀπήχθη εἰς Μιτυλήνην[4]. Ὀλίγα δὲ ἔτη κατόπι τῆς ἐπισκέψεως ταύτης τοῦ Στεφάνου, Βασίλειος μάγιστρος, ὁ τοὐπίκλην Πετεινὸς, ὑπερόριος ἀποσταλεὶς εἰς Προκόννησον ἐτελεύτησεν αὐτόθι παράφρων[5]. Μετὰ τὸν δυστυχῆ Πετεινὸν ἡ Προκόννησος εἶδεν ἕτερον ἐπισκέπτην ἐπίσης ἀκούσιον Θεοφανὼ τὴν τοῦ Νικηφόρου

1. Θεοδώρου Στουδίτου βίος, ὑπὸ Μιχαὴλ μοναχοῦ· Mig., PE', στ. 121.
2. Theoph. Contin. σελ. 196 καὶ 299.
3. Κεδρηνός· Β', σελ. 227.
4. Theoph Contin. σελ. 437-438. Λέων Γραμματικός· Βόννης, σελ. 330. Κεδρηνός· Β', σελ. 325. Ζωναρᾶς· βιβλ. ΙΣΤ', 20. Συμεὼν Μάγιστρος· σελ. 753-754.
5. Κεδρηνός· Β', σελ. 342.

τοῦ Φωκᾶ σύζυγον ἀποσταλεῖσαν εἰς τὴν νῆσον ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ τῷ 969, καίπερ μικρὸν διαμείνασαν ἐν αὐτῇ, διότι μετ' ὀλίγον ἐδραπέτευσεν[1]. Ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ ὁσίου Τιμοθέου, γραφεῖσαν μετὰ τὸν ΙΑ' πάντως αἰῶνα, Μιχαὴλ Ζ' ὁ Δούκας ἀποσυρθεὶς τῆς τοῦ κράτους διοικήσεως, ἀφίκετο εἰς Προκόννησον γενόμενος δῆθεν μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, ἧς ἡγούμενος ἦν τότε Γεώργιός τις μοναχὸς καὶ ἱεροψάλτης ἀλλὰ ἀτάκτου διαγωγῆς, διὸ καὶ καταγγελθεὶς ὑπὸ τοῦ Δούκα πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἐπαύθη[2]. Ταῦτα γίνονται μετὰ τὸ 1078· πρὸ τούτου τοῦ ἔτους ὅμως Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς περιώρισεν εἰς Προκόννησον τῷ 1058 τοὺς ἀνεψιοὺς τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου[3]. Ἔκτοτε ἐπὶ ἕνα αἰῶνα οὐδὲν περὶ Προκοννήσου γινώσκομεν· τὸ δὲ ὑπὸ Ἀνδρέου Μαρμορᾶ περὶ τῆς νήσου ταύτης ἐκδεδομένον ἔγγραφον ἐστὶ, κατ' ἐμὲ, παρέγγραπτον καὶ σκότιον ἔργον φαντασίας δοξοκοπούσης, οὐτινος ὅμοιόν ἐστι τὸ περιθρύλητον ἐκεῖνο περὶ τῶν δώδεκα ἀρχοντοπούλων τῆς Κρήτης γράμμα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ[4]. Τὸ περὶ Προκοννήσου δῆθεν ἐπίσημον ἔγγραφον Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπιγράφον αὐτὸν *δοῦκα Πελοποννήσου, Ῥωμανίας δεσπότην, καὶ διάδοχον πά-*

1. Ζωναρᾶς ΙΖ', 1 (ἔκδ. Dindorfii, τόμ. Δ', σελ. 92). Κεδρηνός· Β', σελ. 380.
2. Ἀκολουθία ἁγίου Τιμοθέου· σελ. 60 τῆς β' ἐκδόσεως· ἀλλ' ὁ τὴν βιογραφίαν εἰς ἁπλούστερον γλωσσικὸν ἰδίωμα μετενεγκὼν παρατηρεῖ λίαν ὀρθῶς ὅτι πρέπει 'να πιστεύσωμεν ὅτι Ἰωάννης ὁ θεῖος τοῦ Δούκα (Παραπινάκη) Μιχαὴλ ἦν ὁ μονάσας ἐν Προκοννήσῳ· σελ. 64 τῆς Ἀκολουθίας.
3. Σκυλίτζης· Βόννης, σελ. 644.
4. Ἱστορία τῆς Κρήτης, μετάφρ. ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Μ. Βερνάρδου τοῦ Κρητός· ἐν Ἀθήναις, 1846, σελ. 105 κ. ἑξ.

σης αὐτοκρατορίας καὶ βασιλείας Ῥωμαίων[1], ἀπελύθη τῇ 12 ἰουλίου 1224, ἀλλ' οἱ μὲν τίτλοι τοῦ Κομνηνοῦ Ἐμμανουὴλ ὄζουσι φραγκισμοῦ, παντάπασιν ἄγνωστοι τῇ τότε αὐλικῇ ἐθιμοτυπίᾳ, αὐτὸς δὲ δεσπότης Πελοποννήσου ἄγνωστον πῶς ἠδύνατο 'ν' ἀπονείμῃ « εἰς τὸν εὐγενέστατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον κύριον Γεώργιον Μαρμορᾶ, ἀνθοχάριτα ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους βλάστημα, πάσης τε τῆς τῶν ἐπιστημῶν σοφίας καὶ συνέσεως πλήρη, τὴν νῆσον Προκόννησον », ἣν δῆθεν τῷ 1115 Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ἢ 1151 κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Hopf[2], παρεχώρησεν εἴς τινα Κομνηνὸν Ἰωάννην, ὃν ὁ Γεώργιος Μαρμορᾶς λέγει πρόγονον αὐτοῦ. Τοιαύτη τις εἴδησις ἔδει 'να παραδοθῇ ἡμῖν ἐγγράφως ὑπό τινος τῶν κατὰ τὸν ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνα χρονογράφων· ἀλλ' ἡ σιωπὴ τούτων, καὶ τοῦ δῆθεν αὐτοκρατορικοῦ γράμματος οἱ παράδοξοι τίτλοι, καὶ παρόμοιά τινα λάθη εἰσὶν ἀρκετὰ πρὸς ἀπορράπισιν τοῦ ψευδοκομνηνείου ἐγγράφου[3].

Ὅ,τι γινώσκω κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα περὶ Προκοννήσου ἐστὶν ὅτι, μικρῷ πρὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ, διέμεινεν ἐν τῇ νήσῳ Ἰωάννης ὁ Χρύσανθος, οὗ μολυβδόβουλλον, εὑρεθὲν ἐν τῷ λιμένι Πεταλᾷ παρὰ τὸν Γαλλιμένα, φέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν ἐφ' ἑνός, καὶ ἐφ' ἑτέρου τὰς λέξεις **ΙΩΑΝΝΗΝ ΧΡΥΣΑΝΘΟΝ ΑΓΝΗ ΜΕ ΣΚΕΠΟΙΣ.** Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ δὶς ἀναφέρεται, τῷ μὲν 1175 ὡς *λογαριαστοῦ* παρὰ τῷ ἀπογραφεῖ τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου[1], τῷ δὲ 1195 *ὡς ἐνεργοῦντος τὴν τῆς θαλάσσης δουλείαν δικαίῳ τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οἰκείου τοῦ . . . κλπ. κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Σεργοπούλου*[2], πιθανῶς ἐστὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐν Προκοννήσῳ διαμένων οὗτος ἐνήργει τὴν τῆς θαλάσσης δουλείαν.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ Προκόννησος ἀπετέλει μέρος τοῦ κράτους, συμμεριζομένη τὰς τύχας αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ τὰς τύχας ἀνυπάρκτων πριγκήπων, οὓς ἔπλασεν ὁ Μαρμορᾶς· καὶ τῷ 1204 ἔλαβον αὐτὴν ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν οἱ τῆς Ἀνατολῆς ἄρξαντες ἐπὶ βραχὺ Λατῖνοι[3]. Προδήλως δὲ μετὰ τὸ 1230 ἢ καὶ πρὸ τούτου τοῦ ἔτους ἡ Προκόννησος περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα Βατάτζη, καὶ πολὺ πιθανῶς ὑπέστη ζημίας τινὰς τὸν χειμῶνα τοῦ 1236 ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ βαΐλου Ἰωάννου Μικέλη[4]. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ ἐπανάκτησιν τῆς πρωτευούσης ἡ Προκόννησος ἤρξατο καὶ πάλιν δεχομένη τὰς ἐπισκέψεις ἱερῶν ἀνθρώπων, ὡς τὴν τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου τοῦ Αὐτω-

1. De la historia du Corfy· descrita da Andrea Marmora, nobile Venezia· presso il Curti, 1672 (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας Β. Α. Μυστακίδου, εὑρόντος τὸ βιβλίον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Στουτγάρδης). Ἴδε τὸ δῆθεν χρυσόβουλλον καὶ παρὰ Dapper· Description Exacte κτλ. σελ. 491.

2. Veneto-Byzantinische Analekten· Βιέννη, 1859 σελ. 146.

3. καὶ ὁ Marquardt, ἐπ' αὐτοῦ, φαίνεται, βασιζόμενος, γράφει ὅτι κατὰ τὸ 1115 ἡ Προκόννησος ἀποκατέστη ἀνεξάρτητος!! σελ. 22 ἑλλην. μεταφράσεως. Ἂν μὴ ἀπατῶμαι, τὸ ἔγγραφον ὁρίζει συγχρονοῦσαν ἰνδικτιῶνα ἑβδόμην τῷ ἔτει 1224, ἐνῷ συμπίπτει ἡ δωδεκάτη. Εὐτυχῶς ὁ Hopf διαρρήδην ἀποδοκιμάζει τὸ κῦρος τοῦ ἐγγράφου τούτου τοῦ Μαρμορᾶ· ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 147.

1. Miklosich et Muller, Acta monasteriorum, Α', σελ. 318.

2. αὐτόθι· τόμ. Γ', σελ. 130.

3. Tafel, Symbolae critiq. geograph. Byzantinam Spectantium, σελ. 64 μέρος Β'. Βλέπε καὶ Ἀκροπολίτου σελ. 13. καὶ Ville-Hardouin De la conqueste de Constantinople, § 245.

4. Muralt, Chronographie Byzantine (1057-1453), τόμ. Α', σελ. 351.

ρειανοῦ τῷ 1267, ὅτε καὶ πρεσβεία τις ἀπεστάλη τῇ 25 ἰουλίου τοῦ ἔτους τούτου, σκοπὸν ἔχουσα 'να ἐξευμενίσῃ τὸν ἀδίκως καθαιρεθέντα πατριάρχην· ἀπεστάλησαν δὲ εἰς τὴν νῆσον ταύτην οἱ μητροπολῖται Μωκησοῦ καὶ πρόεδρος Προκοννήσου, οὗτινος ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα, καὶ Νεοκαισαρείας Κωνστάντιος, ὁ ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ ἐπὶ τῶν σεκρέτων Γαληνὸς καὶ τέταρτος σὺν αὐτοῖς ὁ Γεώργιος Παχυμέρης, οἵτινες μετὰ διήμερον πλοῦν εἰς τὴν νῆσον ἀφικόμενοι ἐπεσκέψαντο τὸν Αὐτωρειανόν, ὅστις, ὡς αὐτὸς οὗτος ἔλεγε προσκλαιόμενος, ἐκάθητο «ἐπ' ἀκρωρείας ταυτησὶν ὡσεί τις ἀτίμητος μετανάστης τὸν παρὰ τῶν χριστιανῶν καθ' ἑκάστην ἀπεκδεχόμενος ἔλεον»· ὁ Ἀρσένιος σταλεὶς εἰς Προκόννησον, ἐνεκλείσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου «ἄνω τῆς λεγομένης ἐγχωρίως Σούδας[1]», καὶ ἐν αὐτῇ βεβαίως εὗρον αὐτὸν οἱ δύο μητροπολῖται καὶ οἱ δύο λόγιοι, ἡ δὲ ἐπίσκεψις αὐτῶν ἔστιν ἡμῖν χρήσιμος διὰ δύο εἰδήσεις· πρώτην μὲν ὅτι ἀναφέρεται τὸ ὄνομα Γαλλιμήν, δευτέραν δ' ὅτι κατά τινα νύκτα τοῦ αὐγούστου τὸ 1267, σροδροῦ σεισμοῦ γενομένου, τὸ ὕπερθεν τοῦ Γαλλιμένος ὄρος «θραυσθὲν καὶ πεσὸν εἰς θάλασσαν τὸν ἐκεῖσε τόπον κατέκλυσε». Φαίνεται δ' ὅτι ὁ Γαλλιμὴν ἦν οὐχὶ χωρίον ὡς νῦν, ἀλλὰ λιμήν· ἡ πρεσβεία, ἐπανερχομένη εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσωρμίσθη «τῷ *Γαληνολιμένι*, ὃ δὴ καὶ *Γαληνολιμὴν* ἰδιωτικῶς οἱ ἐπιχώριοι παραφθείραντες λέγουσι[2]». Περὶ ζημιῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ γενομένων ἐν Προκοννήσῳ οὐδὲν γινώσκομεν. Εἴκοσι μόλις ἔτη μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, μετέβησαν εἰς Προκόννησον ἀπεσταλμένοι τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Κυπρίου, κομίσαν-

1. Παχυμέρης Α', σελ. 271.
2. βλ. περὶ πάντων κατ' ἔκτασιν παρὰ Παχυμέρει, Α', σελ. 286—289.

τες ἐκ τῆς νήσου ταύτης εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ λείψανον τοῦ μακαρίου Ἀρσενίου τοῦ Αὐτωρειανοῦ[1], οὗ τὴν μνήμην ἡ παρὰ τοῖς προκοννησίοις παράδοσις ἔσωσε μέχρι τῆς σήμερον, δοῦσα, καθὼς ἤκουσα, τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ὕδωρ ἡγιασμένον, οὐ μακρὰν τῆς πρωτευούσης κώμης τοῦ Μαρμαρᾶ ῥέον.

Μνεία τῆς νήσου ταύτης γίνεται τῷ 1307 κατὰ τὸ ἔαρ, ὡς νομίζω, ὅτε τὰ στίφη τῶν Καταλάνων πρασέβαλον τῇ τε πόλει τῆς Ἀρτάκης καὶ τῇ Προκοννήσῳ, ἄνευ ἀποτελέσματος ἀνιαροῦ, διότι παρ' ἀμφοτέραις εὗρον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν[2]. Δῆλον λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ πρωτεύουσα κώμη τῆς νήσου καὶ ἡ τῶν Παλατίων εἶχον ὀχυρὰ φρούρια πλὴν τοῦ κειμένου κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Παλατίων εἰς Γαλλιμένα φερούσης ὁδοῦ[3]. Ἀγνοοῦμεν κατόπι τὴν τύχην τῆς νήσου· πιθανῶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1323 ἔβλαψε καὶ ταύτην ὁ παμμέγιστος σεισμὸς ὁ πολλὰς πόλεις καὶ πολλοὺς ναοὺς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ καταρρίψας[4]. Ἐν δὲ τῷ ἔτει 1399 εἶδον οἱ προκοννήσιοι ναυμαχίαν γενομένην ἐνώπιον τῆς νήσου ταύτης μεταξὺ πλοίων ἐνετικῶν καὶ τουρκικῶν[5], ἀλλ' ἡ νῆσος, ὑποκύψασα εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν κραταιῶν σουλτάνων, οὐδὲν παρεῖχε γόητρον, καί μοι φαίνεται ὅτι καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα καὶ κατόπιν ἐξηκολού-

1. Παχυμέρης Β', σελ. 83-86. Νικηφόρος Γρηγοράς, Α', σελ. 167· βλέπε περὶ Ἀρσενίου Αὐτωρειανοῦ προχείρως τοὺς ἐμοὺς Πατριαρχικοὺς Πίνακας· σελ. 389-391 καὶ 392-393.
2. Παχυμέρης Β', σελ. 529 καὶ τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου σελ. 50, ἔνθα τὸ ἐν τῷ 7 στίχῳ ἔτος 1304 διόρθου· καθὼς καὶ τὸ ἐν τῷ 13 στίχ. 1306 διόρθωσον 1308.
3. Δυστυχῶς ἐπιλείποντός μοι τοῦ χρόνου κατὰ τὴν ἐν Προκοννήσῳ διαμονήν μου ἀνεπίσκεπτον ἀφῆκα τὸ φρούριον τοῦτο.
4. Φραντζῆ Χρονικόν· Βόννης, σελ. 32.
5. Φραντζῆς, σελ. 89.

θει ὑποκειμένη εἰς τοὺς προτέρους κυρίους· τῷ 1422 ἐφιλοξένησεν ἐπί τινα χρόνον τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγον, ὅστις ἐρῶν γυναικὸς προκοννησίας, θυγατρὸς ἱερέως «ἐσχόλαζε περὶ γυναικὸς ἔρωτα, καὶ οὐκ ἐν δέοντι παρεγένετο» εἰς Κωνσταντινούπολιν[1]. Αὕτη δ' ἔστιν ἡ τελευταία μνεία τῆς Προκοννήσου παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς βραχείας ταύτης μνείας συμπεραίνομεν ὅτι καὶ τότε κατῳκεῖτο καὶ διά τινας ἐπεδείκνυε χάριτάς τινας, αἵτινες εἵλκυσαν αὐτόσε τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγον, ἴσως δὲ καὶ ἑτέρους, οὐχὶ πλέον ἐπὶ σκοπῷ μοναχικῆς ἀσκήσεως. Ἀλλ' ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἦν ὀλίγος[2], τοσοῦτος δὲ ἀναφέρεται καὶ μέχρις οὗ πρὸ πολλῶν ἐτῶν· τῷ 1835, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Texier ἐπισκεψάμενος τὴν Γαλλιμένα εὗρεν αὐτὸν ἀριθμοῦντα, ὡς λέγει, πεντήκοντα μόνον οἰκίας[3]· σήμερον ἀριθμεῖ τρὶς τοσαύτας.

ζ

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τέλους τοῦ ΙΖ' στερούμαι δυστυχῶς πηγῶν ἐγγράφων, ἐντύπων ἢ ἀνεκδότων, μαρτυρουσῶν τὴν κατάστασιν τῆς Προκοννήσου. Τὰ χωρία Μαρμαρᾶς, Παλάτια καὶ Κλαζάκι, καθὼς ἐκ τῶν ὧδε κἀκεῖσε σωζομένων λειψάνων χριστιανικῆς τέχνης συμπεραίνει τις, ἐπὶ Βυζαντινῶν ὑπῆρχον· ἴσως ὁ Γαλλιμὴν συνῳκίσθη μετὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα· κατὰ τὴν παράδοσιν, μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἐσῴζετο καὶ

1. Χαλκοκονδύλης, Βόννης, σελ. 226.

2. Bondelmontii, Librum Insularum Archipelagi· ἐν Λειψίᾳ, 1824, σελ. 119. Ἤκμαζε δ' ὁ Βονδελμόντιος περὶ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.

3. σελὶς 275 τῆς ἑλλ. μεταφράσεως

ἕτερον μικρὸν χωρίον Τετράγωνον λεγόμενον, οὗτινος οἱ κάτοικοι — οὐδ' ἑκατὸν ἴσως οἰκογένειαι, καθὼς ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν οἰκιῶν τοῦ Τετραγώνου σχηματίζει τις τὴν ἰδέαν — μετῴκησαν εἰς ἑτέρας κώμας, ἢ συνῴκισαν τὸ χωρίον Κλαζάκι, δῆθεν ἔρημον ἕως τότε. Περὶ δὲ τοῦ Πραστειοῦ καὶ τῆς Ἀφόννης φρονῶ ὅτι συνοικιζόμενα ἐκ διαλειμμάτων ἐβλάπτοντο κατὰ πειρατικὰς ἐπιδρομάς. Ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν εὐκλεῶν σουλτάνων ἐξησφάλισαν τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν πάντα τὰ χωρία, οἱ δὲ κάτοικοι ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου τοῦ τε οἴνου, καὶ τῶν τεταριχευμένων ἰχθύων, ἕνεκα τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μαρμάρων καὶ τῆς ναυτιλίας, ἐφ' ᾗ κυρίως οἱ κάτοικοι τῆς Ἀφόννης διεκρίνοντο, μετεῖχον ἀναπτύξεώς τινος πνευματικῆς, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκέρδαινον, καὶ μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὰ ἐπὶ τῆς νήσου μοναστήρια καὶ τοὺς ναοὺς καὶ συνετήρουν καὶ ἐπλούτιζον· ἀπόδειξιν οὐχὶ πολὺ παλαιὰν τοῦ πλούτου τούτου κατέχομεν τὸ τὴν 16 ἰανουαρίου 1832 γραφὲν «Κατάστιχον τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγιωνίου» τοῦτο δ' ἐκδίδωμι ἐν ὑποσημειώσει[1]. Ὁ περιηγητὴς Dapper γράφει ὅτι οἱ κά-

1. κατὰ τὸ Κατάστιχον, ἡ περιουσία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀφόννης εἶχεν οὕτω: «ποτήριον ἓν ἀσημένιον μεγάλον μὲ τὸν ἅγιον δίσκον καὶ μὲ τὸν ἀστερίσκον τὸν ἀσημένιον· ἕτερον ποτήριον ἀσημένιον μικρότερον μὲ ἅγιον δίσκον καλαγέτινον καὶ μὲ ἀστερίσκον ἀσημένιον· ἕτερον ἅγιον δίσκον καλαγέτινον· μίαν λαβίδαν ἀσημένιαν καὶ μίαν λόγχην ἀσημένιαν· ἕνα θυμιατὸν ἀσημένιον· ἕτερον προύτζενον· ἕνα ἱερὸν εὐαγγέλιον ἀσημοκαπλατισμένον καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· ἕτερον σατέ· ἔτι μίαν λόγχην ἀσημένια μικρούτσικη· τέσσαρες κανδῆλες ἀσημένιες· τοῦ δεσποτικοῦ ἕνα στέφανον ἀσημένιον καὶ τὸ δεξιὸν χέρι· ἕτερον μικρὸν εἰκόνισμα ὑποκάτωθεν τοῦ δεσποτικοῦ μὲ στεφάνιν ἀσημένιον· τὸ θεομητορικὸν καὶ τοῦ μονογιοῦ στεφάνια ἀσημένια· ἕτερον ὑποκάτωθεν τοῦ θεομητορικοῦ μὲ στέφανον ἀσημένιον· τοῦ ἁγίου Νικολάου στέφανον ἀσημένιον· εἰς τὴν Κοίμησιν στεφανάκια τρία· ὁ ἅγιος Γεώργιος ὅλος καπλατισμένος μὲ ἀσίμιν, πλὴν τοῦ ἵππου του· ἡ ἁγία Ἀνάστασις μὲ ἕνα στεφανάκιν ἀσημένιον· ἡ ἁγία Τριὰς δύο στεφανάκια ἀσημένια· ὁ

τοικοι τῆς Προκοννήσου κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα διεξῆγον, καθὼς καὶ οἱ τῶν λοιπῶν παρ' αὐτὴν νήσων, τὸ ἐμπόριον τῶν ὀστρειδίων, ἐφ' ᾧ καὶ μετέβαινον κατ' ἀπρίλιον ἑκάστου ἔτους εἰς Εὔξεινον πόντον, ὁπόθεν λαμβάνοντες ἄμμον μετέφερον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔρριπτον περὶ τὸ Σεραϊ-μπουρνοῦ, ὅπου κατόπιν ἁλίευον ὀστρεῖδα, ἅτινα

ἅγιος Μηνᾶς μὲ στεφάνιν ἀσημένιον, καὶ μὲ χέριν καὶ ποδάριν καὶ μουζουράκιν· ἕνας σταυρὸς ἀσημένιος τοῦ ἁγιασμοῦ· ἕνας δίσκος ἀσημένιος τοῦ μπακαρικοῦ· τρεῖς ζῶνες, ἡ μία μεγάλη καὶ ἡ δύο μικρὲς ἀσημένιες καὶ αὐταῖς καὶ μὲ τὰ κολάνια τους· ἔτι μία ζώνη σετεφένια καπλατισμένη ἀσίμιν καὶ μὲ κολάνην· ἔτι ἕνας ἀστερίσκος καλαγέτινος· στιχάρια τέσσαρα, τὸ ἕνα χερὲς πράσινον, τὸ δεύτερον ταμκαχανές, τὸ τρίτον σεβαΐ, τὸ τέταρτον πασμάς· πετραχήλια τέσσαρα καλά, τὸ ἓν κεντημένον μὲ δώδεκα ἀποστόλους, τὰ δὲ ἄλλα τρία ἀπὸ στόφαν· ἔτι τέσσαρα παλαιά· φελόνια ἐννέα, τὸ πρῶτον στόφα χρυσῆ, τὸ δεύτερον στόφα μεσαία, τὸ τρίτον χεταΐ, τέταρτον καὶ πέμπτον χερέδες, τὸ ἕκτον καζῆ πράσινον, τὸ ἕβδομον πασμὰς, ὄγδοον καὶ ἔννατον παλαιά· ἔτι ἓν στόφα χρυσῆ· ἔτι δύο στιχάρια μαῦρα καὶ ἓν φελῶνιν μαῦρον· πέντε ζευγάρια ἐπιμάνικα, τὰ τρία κεντητά, τὸ τέταρτον ζευγάρι στόφα, τὸ πέμπτον χερὲς καὶ ἕνα μονὸν κεντητόν· ὀκτὼ ἀέριδες· δύο στόφενα μὲ σερίτια γύρωθεν καὶ μὲ σταυροὺς ἀσημένιους, ὁ τρίτος χερὲς κεντητὸς, ὁ τέταρρος ἄσπρος καὶ ὀλίγον κεντητὸς, ὁ πέμπτος κεντητὸς ἀξιόλογος, ὁ ἕκτος χερὲς καὶ μὲ σταυροὺς, ὁ ἕβδομος καὶ αὐτὸς χερὲς καὶ μὲ σταυρὸν χρυσὸν στὴν μέσην, ὄγδοος πασμὰς μὲ χρυσὸν σταυρὸν εἰς τὴν μέσην, καὶ εἰς τῆς ἄκριες· δύο καλύμματα καλὰ, τὸ ἓν στόφα χρυσῆ, καὶ τὸ ἄλλον κατηψὲς, καὶ ἕνδεκα μεσαῖα· ἕνας ἐπιτάφιος κεντητός· τρία μεσάλια κεντητά· ἕνα μανδῆλι μαντζανὶ κεντητὸ, ἕνα τσεμπέρι λεμονὶ, ἕνας τζεβρὲς κεντητὸς, δύο μαχραμάδες κεντητούς· ἔτι ἕνας ἀέρας στόφα χρυσῆ, ἔτι κεντητὸς, ἔτι στόφενος, ἔτι κεντητὸς, ἕτερος κουτνὶ, ἕτερος ταμπαχανὲς, ἕτερος πασμὰς, ἔτι κεντητὸς, ἔτι ἓν κάλυμμα κεντητὸν, ἔτι τρία καλύμματα κεντητά. —δύο Τριῴδια καινούργια· ἓν Πεντηκοστάρι· δύο Παρακλητικές· δέκα καὶ ἑπτὰ Μηναῖα καλὰ, καὶ πέντε παλαιὰ, ἔτι ἓν παλαιόν· Ἀπόστολος ἕνας καινούργιος· Ψαλτήριον ἓν παλαιόν· Εὐχολόγια δύο γερά· ἕνα Ὡρολόγιον μεσαῖον· ἕνας Νέος Θησαυρός· ἕνας Δαμασκηνός· ἕνας Παράδεισος· ἕνα Ἐκλόγιον· ἕνα Κυριακοδρόμιον· ἔτι ἓν Μηναῖον καλόν· μία ποδιὰ τῆς ἁγίας Τραπέζης κεντητὴ, καὶ μία σκέπη κόκκινη κεντητή· ἔτι ἓν σινδόνι εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ὁλομέταξον γύρωθεν· μία ποδιὰ εἰς τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν κεντητή· ἔτι ἓν τουλπάνι εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ ἕνας πόγος· ἓν παγκράτζι

ἐγεννῶντο ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἄμμῳ ταύτῃ σπόρου[1]. Μανθάνομεν λοιπὸν ὅτι πλὴν τῆς ἁλιείας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἰχθύων, οἱ προκοννήσιοι διεξῆγον μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν πώλησιν τῶν ὀστρέων.

Ἀλλ' ὁ πληθυσμὸς τῆς Προκοννήσου κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα ἦν ὀλίγος, ὡς γράφει ὁ περιηγητὴς Grelot, ὅστις ἀναφέρει τὴν πρωτεύουσαν κώμην Μαρμαρᾶν καὶ τὰ χωρία Πραστειὸ καὶ Γαλλιμένα[2], παρατηρῶν ὅμως ὅτι εἶχε καὶ ἕτερα πολλὰ χωρία καὶ τινα μικρὰ μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια. Περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν μοναστηρίων ἀναφέρει καὶ ὁ Dapper. Εἰς τὸν πληθυσμὸν δὲ τοῦτον, οὗτινος ἡ ὀλιγότης ἤρξατο, καθὼς εἶπον ἀνωτέρω, ἀπὸ τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος[3], προσέθηκεν ἀριθμούς τινας ὁ τῶν ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν ἐποικισμὸς, ὅστις δῆθεν ἐγένετο, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐν ἀρχαῖς τῆς ΙΗ′ ἑκατονταετηρίδος· ἐν τούτοις τὰ ὀνόματα, ἅτινα φέρονται κάτω τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῇ μονῇ τῆς Σούδας, ἀλβανικά, ὡς νομίζω, δεικνύουσιν ὅτι ὁ τοιοῦτος συνοικισμὸς ἐγένετο πρὸ τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος τὸ χρῆμα ἦν οὐχὶ πολὺ ἐν τῇ νήσῳ, μόλις ἀρκοῦν εἰς συντήρησιν τῶν ναῶν καὶ πλουτισμὸν αὐτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν μοναστη-

καὶ δύο ταλγιαμάδες· εἰς τὸ δεσποτικὸν μία βρακοζόνα κεντητή· τρία τζεμπέρια εἰς ταῖς εἰκόνες καλὰ, καὶ ἕνα μακρομέσαλο μεγάλο εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας, — ἓν ἀρτοφόριον ἀσημένιον, ἓν στεφάνιον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ ἀσημένιον». — Ἡ σημείωσις περὶ τῶν δύο τελευταίων τούτων γράφεται δι' ἑτέρας χειρός·

1. Dapper, σελ. 491.

2. Relation nouvelle d' un voyage de Constantinople κλπ. Paris, 1681, σελ. 75. Τὰ χωρία γράφει Galioni καὶ Crastio. Εἰρήσθω δ' ὅτι καὶ ὁ Kieppert ἐν τῷ χάρτῃ αὐτοῦ γράφει Prostia καὶ Clazati.

3. σελ. 50 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

ρίων· ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν ὅτι τούτων τοὺς δασμοὺς οἱ τῆς Προκοννήσου κάτοικοι κατέβαλλον, ἐπιτρέπεται 'να εἰκάζωμεν ὅτι μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ἀναπτυχθέντος τοῦ ναυτικοῦ τῶν αἰγαιοπελαγιτίδων νήσων, τὸ προκοννησιακὸν ναυτικὸν παρήκμασεν· οὕτω δὲ αἱ κοινότητες τῶν τῆς Προκοννήσου χωρίων παρεχώρησαν καὶ αὐταὶ τὰ δύο μονύδρια, τὸ τοῦ Στηλαρίου καὶ τὸ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ μὲν τῇ μονῇ Κουτλουμουσίου, ὡς εἴδομεν, τὸ δὲ τῇ τοῦ Δοχειαρίου, διότι ἐφίστατο ἀνάγκη οὐχὶ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως, σεσαθρωμένων καὶ καταρρεόντων ἀμφοτέρων· ἐν τούτοις ἐγίνοντο προσηλώσεις ἱερῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν εἴς τε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Προικοννήσου καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Μαρμαρᾶ ναούς· ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος ἠδύνατο 'να ἐκποιῇ τὰ ἐξ ἀφιερωμάτων κτήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας καὶ 'ν' ἀγοράζῃ νέα, ὧν τὴν ἀξίαν κατέβαλλον ἑκάστοτε βεβαίως οἱ κάτοικοι, δαπανῶντες ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ πρὸς οἰκοδομὴν ἢ πρὸς ἐπισκευὴν τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Προκοννήσου ναῶν· εἴδομεν μάλιστα ὅτι[1] κατὰ τὰ ἔτη 1835 καὶ 1836 συνεπληρώθησαν αἱ ἀνοικοδομήσεις τριῶν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ναῶν, ἐντὸς δὲ τῆς πρώτης τριακονταετίας τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἀνεκαινίσθη καὶ ὁ ναὸς τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου, καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ τὸ μοναστήριον Καστρέλλας, ᾠκοδομοῦντο δὲ ταῦτα κατὰ τοὺς τότε χρόνους οὐχὶ διὰ συνεισφορῶν καὶ προαιρετικῶν ἐράνων τῶν ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Ἀνατολῆς χριστιανῶν, ὡς γίνεται σήμερον, ἀλλὰ διὰ συνδρομῶν τῶν ἐν τῇ νήσῳ κατοικούντων, οἵτινες ἔδει 'να διατηρῶσι καὶ διδασκάλους τῶν κοινῶν σχολείων ἀπὸ

1. σελ. 97 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

τῆς τρίτης τοὐλάχιστον δεκαετηρίδος τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰ οὐχὶ ἀρχαιότερον. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη ἡ καταστροφὴ τῶν ἀμπέλων ἐπήνεγκε τὴν πενίαν εἰς τὰς κοινότητας, αἵτινες — δέον 'να λεχθῇ πρὸς τιμὴν αὐτῶν — φιλοτιμοῦνται 'να διατηρῶσι σχολὰς ἀξίας λόγου, δύο δὲ ἐξ αὐτῶν ἡ τοῦ Πραστειροῦ καὶ ἡ τοῦ Μαρμαρᾶ κέκτηνται καὶ ἰατροὺς ἐπιστήμονας.

Ζ

Τὰ σχολεῖα τῶν ὁμογενῶν κοινοτήτων ἔλαβον τὴν πρώτην, ὡς νομίζω, σύστασιν καὶ διοργάνωσιν ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου Κοσμᾶ, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρχον καὶ πρότερον, ὑπὸ διδασκάλους τοὺς ἱερεῖς τῶν χωρίων. Ἡ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκοινωνία τῆς Προκοννήσου κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας συντελοῦσα τὴν ὡς ἡμέραι προβιβαζομένην πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων, φαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς γραφῆς τῶν ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐγγράφων· τὰ ἀπὸ τοῦ 1641 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος περιέχουσιν ἀναριθμήτους ἀνορθογραφίας, εἰς βαθμὸν ἄξιον ὀδυρμοῦ· ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ 1718 συντεταγμένοις ἐγγράφοις φαίνονται μειούμεναι αὐταί, ἡ δὲ μείωσις αὕτη γίνεται ἐπαισθητὴ εἰς τὰ ἔγγραφα τὰ συνταχθέντα κατὰ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης· τοῦτο δὲ λέγω περὶ τῶν ἐν τῷ κώδηκι γραμμάτων· διότι ἐπιτόπιά τινα πρακτικὰ συνταχθέντα κατὰ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἢ καὶ κατὰ τὰ τέλη αὐτῆς ὑπὸ ἱερέων τῆς Ἀφόννης, εἰσὶ μαρτύρια τῆς ἀμαθείας τῶν τότε χρόνων. Ἀγνοῶ τί ἔπραξαν περὶ τῆς γενετείρας αὐτῶν γῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν οἱ προ-

κοννήσιοι κληρικοί, οἵτινες ἔζησαν πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, οἵτινες ἀνῆλθον καὶ εἰς θρόνους ἐπισκοπικούς· πρὸ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος (1676) γινώσκομεν μὲν τὸν λαοσυνάκτην καὶ νεωκόρον τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ Γαβριὴλ, ἀλλ' οὗτος ἦν ἐξ Αὐλωνίας, ὡς μαρτυρεῖ σύγχρονον ὑπόμνημα[1]. Ἐπὶ δὲ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ΄ ἀναφέρεται τῷ 1720 ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ τοῦ πατριαρχείου, τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἄνθιμος ὁ Μαρμαρηνός, ἄνθρωπος ἐπιληψίμου διαγωγῆς, ὃν ὅμως ὁ ὑπ' αὐτοῦ καταδιωχθεὶς Ἱερεμίας ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον Τήνου[2]. Βραδύτερον ἀναφέρεται Κύριλλος ἀρχιεπίσκοπος Τήνου, σχολάζων ἐν ἔτει 1757, καὶ αὐτὸς τῆς Προκοννήσου γέννημα γενόμενος[3], ὅστις, ὡς ἐν μουσικοῖς εἶδον χειρογράφοις, ἦν καὶ γνώστης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, μελοποιήσας ἱερὰ ἄσματα. Τί ἔπραξαν οὗτοι; — Τὴν ἀπάντησιν ἴσως εὑρίσκομεν ἐν τῇ σημερινῇ ἱστορίᾳ τῆς Προκοννήσου. Ζῶσι καὶ σήμερον κληρικοὶ προικοννήσιοι, τιμηθέντες ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀναχθέντες εἰς ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ἥκιστα δ' ὠφελήσαντες τῇ γενετείρᾳ νήσῳ ἕκαστος, πλὴν τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης νῦν δὲ Λέρου καὶ Καλύμνου Σωφρονίου, χορηγήσαντός τινα χρήματα τῇ σχολῇ τῆς κώμης Σκοπειᾶς, ἐν ᾗ ἐγεννήθη. Γόνος τοῦ Μαρμαρᾶ τυγχάνει ὁ νῦν μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσσου Σωφρόνιος, ὅστις, ἀτυχῶς, μόλις ἀποζῶν οὐδὲν ὑλικῶς συνέβραμε τῇ γενετείρᾳ. Ἐν τούτοις ὁ ἄλλοτε μητροπολίτης Λιτίτζης εἶτα δὲ Προικοννήσου Ἰγνάτιος, ὁ μητροπολίτης Μεσημβρίας Σωφρόνιος, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τρίκκης Μελέτιος οὐδὲν ἔπραξαν, καίπερ οὐχὶ πενόμενοι. Ἴσως καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι Τήνου Ἄνθιμος καὶ Κύριλλος (εἰ μὴ κατὰ σφάλμα ὁ αὐτὸς διχοτομεῖται) διὰ λόγους πενίας οὐδεμίαν πρόνοιαν ἔλαβον περὶ τῶν ὁμογενῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου κοινοτήτων.

1. Ἰωάννου Καρυοφύλλη παρὰ τῷ Νέῳ Μαρτυρολογίῳ· ἔκδ. β', ἐν Ἀθήναις, 1856, σελ. 86.

2. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν· σελ. 320.

3. Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλόγου Ἀρχαιολογικὸν Παράρτημα Κ'-ΚΒ' τόμου· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1892, σελ. 112.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ λαλουμένη παρὰ τῶν κατοίκων γλῶσσά ἐστιν ἡ αὐτὴ τῇ λαλουμένῃ παρ' ἡμῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὀλιγίστους, καὶ τούτους ἀσημάντους, ἰδιωτισμοὺς ἀριθμοῦσα. Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν ὅμως ἐξακολουθεῖ καὶ νῦν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς βράκας ὑποκειμένη.

ζ

Ἐν τῷ παλαιοτέρῳ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ματαίως ἐζήτησα πράξεις ἀναφερομένας εἰς ἰδιωτικὰς ἢ κοινὰς ὑποθέσεις τῶν χωρίων τῆς Προκοννήσου καὶ τῶν νήσων Ἀφουσίας καὶ Κουτάλεως· μόνον περὶ τριῶν μοναστηρίων εὗρον τοιαύτας, καὶ φρονῶ ὅτι τὰς ἰδιωτικὰς ἔγραφον αἱ κοινότητες τῆς νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ ἐν ἰδίοις κώδηξιν. Αἱ ἀρχαιότεραι εἰδήσεις περὶ διαχειρίσεως ἱερᾶς περιουσίας ἀνατρέχουσι μόλις εἰς τὰ πρῶτα τοῦ αἰῶνας ἡμῶν ἔτη. Κώδηκες τακτικοὶ λογαριασμῶν εἰσήχθησαν παρὰ τοῖς κοινοτικοῖς ναοῖς κατὰ τὰ 1841-42, προνοίᾳ τοῦ μητροπολίτου Προικοννήσου Γεδεών. Κατὰ τὸν παλαιότερον κώδηκα, περὶ πάσης κοινῆς ὑποθέσεως, τοὐλάχιστον ἐν Αὐλωνίᾳ, συνεσκέπτετο τοῖς προκρίτοις καὶ γέρουσι τῶν κοινοτήτων ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οὐδέποτε μόνος ἀποφασίζων. Ὀφφίκια δ' ἐκκλησιαστικὰ φαίνονται κατέχοντες πρόκριτοί τινες, ἱκανὰ τὸν ἀριθμόν. Νομίζω δ' ὅτι οἱ πρόκριτοι ὑπέγραφον εἰς πᾶν πρακτικὸν καὶ συμβόλαιον

καὶ συνήθως οὐχὶ ὀλιγώτεροι τῶν δέκα, πρὸ τούτων δὲ οἱ ἱερεῖς τοῦ χωρίου.

Οἱ τύποι τῶν προικοσυμφώνων ἦσαν οἱ αὐτοί, κατὰ τὸ νῦν ἐκδιδόμενον, ὅπερ ἀπέστειλάν μοι οἱ ἐν Ἀφόννῃ κ.κ. Β. καὶ Γ. Φραγκόπουλοι· ὄπισθεν δ' ἑκάστου προικοσυμφώνου ἐσημειοῦτο πάντοτε καὶ τί «γράφει καὶ ὁ γαμβρὸς τῆς νύμφης»· δυστυχῶς τὸ παλαιότερον τοιοῦτο φέρει χρόνον γραφῆς τὸν ἰανουάριον μῆνα τοῦ 1761, οὐδὲν δὲ ἐξ ὧν εἶδον φέρει τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπικύρωσιν, ἣν ἔφερον τὰ περὶ διαιτήσεως κληρονομικῶν δικαίων πρακτικά. Ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τὸ ἀρχαιότερόν ἐστι γεγραμμένον κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1684, ἔστι δὲ σύνηθες γράμμα. Ἰδοὺ δὲ τὸ προικοσύμφωνον τῆς Ἀφόννης, οὗ διώρθωσα τὰ πολλὰ σφάλματα

«† Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ. Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ Ἀναστάσης | ὁ Μωραΐτης καὶ ἡ γυνή μου ἡ Σουλτάνα ἡ θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Στεφανάκη ὑπανδρεύομε τὴν ἠγαπημένην μας | θυγατέρα ὀνόματι Ζαχαρένια μετὰ τοῦ ἠγαπημένου μας γαμβροῦ ὀνόματι Γιαννακάκη τοῦ ποτὲ | Θεοχάρη καὶ δίνομε αὐτὶς[1] ἀπὸ τὰ πατρικὰ καὶ μητρικὰ αὐτῆς πράγματα διὰ μερίδιον τὰ ἐξ ὧν καὶ ὁ Θεὸς | ἡμᾶς ἐδωρήσατο· τὸ μὲν πρῶτο στρώματα 4, τὰ δύο καμπουχένια καὶ τὸ ἕνα μεταξωτό, καὶ ἕνα στέροφα | γεμᾶτο· προσκέφαλα 4, τὰ τρία καμπουχένια, τὸ ἕνα ταγιαμά· παπλώματα 2, τὸ ἕνα σαντάλι, τὸ ἄλλο | γεμενί· σεντόνια 3, τὸ ἕνα καπλατῆκι, καὶ δύο φαντά· πουκάμισα 7, τὰ ἕξη μεταξωτά, καὶ τὸ ἄλλο λινό· | μπό-

1. τὸ *αὐτὶς* οὕτω γραφόμενον ἄγνωστον ἂν εἰς ἀμφοτέρους ἀναφέρηται (*αὐτοῖς*) ἢ εἰς τὴν μνηστὴν (*αὐτῆς*)· ἐφ' ὅσον πάντα σχεδὸν τὰ διδόμενα χρήσιμά εἰσι γυναιξίν.

γους 3, τὰ δύο φαντὰ, καὶ τὸ ἄλλο κεντητό· λινοβράκια 2· συντρόφια 3· μαξηλάρια 3 κεντητά· | βρακοζῶνες κεντητὲς 7· μεσάλια 13, τὰ ἕξη φ[αντ]ὰ, καὶ τὰ ἑφτὰ κεντητά· φορεσίες 6· φουστάνια | 2, τὸ ἕνα χαταὶ, καὶ τὸ ἄλλο σαντάλι· καβάδι καὶ ζηποῦνι ἀτλαζένια· καὶ ἕνα καπαμᾶ σαντάλι· καὶ ἕνα καβάδι | καὶ ζηποῦνι σαγιᾶ· καὶ ἕνα καπαμᾶ μποχασένιο, καὶ μία γοῦνα καλή· μακρομέσαλο 1· κελίμι 1· | σεντοῦκι 1· ζουνάρι γροσίου τρίω 1· μαντήλια 9, καὶ ἕνα γεμενὶ κεντητό· καὶ δεκατρία γίδια | καὶ τὸ ἀμπέλι στὴ Μικρὴ τὴν Πλάκα ἀπὸ τοῦ Μισιρλῆ ἀπὸ κάτου τὰ τρία πεζούλια. Καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν γονέων. — Μισαὴλ ἱερομόναχος μάρτυς — Θεόφιλος Μοσκονᾶ — Χατζῆ Διομαντῆς — Ξάκουστος—Γεωργάκης Γιόκα— Γεωργάκης Θεοφίλου — Διομαντῆς Νικόλα — Θεοφάνης Νικόλα — Γεώργης Ῥούφιο[1] — — Δημητράκης ἱερεὺς μάρτυρας καὶ γραφεὺς — Ἀνέστης Γγόκα — Στεφανῆ Γιόργκα — Γεωργάκη Ἀγαθίτζα» — (ὄπισθεν τοῦ γράμματος) «Γράφει καὶ ὁ γαμπρὸς τὴ νύφη ἕνα ῥοσόλη[2] εἰκοσιπέντε γροσίου, καὶ ἕνα ζωνάρι | δέκα γροσίου, καὶ ἕνα δακτυλίδι τρίω φλωρίων, καὶ ἕνα πατερὸ σπῆτι».

* * *

Νεώτερον προικοσύμφωνον εἰσάγει διωρθωμένον ὕφος, δηλοῦν ὅτι: τὰ διδόμενα εἰσὶν «ἀπὸ τὰ πατρικὰ καὶ μητρικὰ πράγματα ἀπὸ εἴ τι μᾶς ἐχάρισεν ὁ ἅγιος Θεὸς», καὶ ὅτι δίδονται «χάριν προικός»· ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος

1. ἕως ὧδε δι' ἑτέρας χειρὸς, ἐνὶ χαρακτῆρι, γράφονται αἱ ὑπογραφαί· αἱ τελευταῖαι τέσσαρες διὰ χειρὸς τοῦ ἱερέως Δημητράκη.

2. ἴσως *ῥολόγι*.

τοῦ ἐγγράφου εἰσὶν ὅμοια· *Γένοιτο Κύριε*, καὶ *Ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν γονέων*· ὑπογραφαὶ τῶν γονέων ὅμως ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ἀρχιεπισκόπου οὐ φαίνονται οὔτε ἐν τῷ παλαιοτέρῳ, οὔτ' ἐν τῷ νέῳ.

***

Ἐν τῷ νεωτέρῳ τούτῳ προικοσυμφώνῳ (ἰανουαρίου 20 τοῦ 1779) ἑλκύει τὴν προσοχήν μου ὁ ὁρισμὸς «Καὶ τὸ ἀμπέλι στὰ Σπητάλια». Μέχρι σήμερον οὐκ ἐξηκρίβωσα εἴπερ ἔκειτο νοσοκομεῖον πλησίον τῆς Ἀφόννης, ἢ τόπος τις οὕτως ἐκαλεῖτο πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ὑπάρξεως αὐτόθι νοσοκομείου πρὸ πολλῶν αἰώνων.

***

Τὰ κατὰ τὴν διαίτησιν κληρονομικῶν δικαίων μετὰ θάνατον συζύγου καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν δύο τέκνων αὐτοῦ ἀμυδρῶς πληροφορεῖ τὸ παρὰ πόδας γράμμα, ἐν ᾧ ὑπογράφουσιν οἱ διαφερόμενοι, κυροῖ δ' ἄνωθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος· ἐκδίδωμι τοῦτο: καὶ ὡς μνημεῖον τοῦ παρὰ τοῖς προκοννησίοις ἐν παρελθοῦσιν αἰῶσι δικαίου τῆς συνηθείας, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εὐθηνίας τῶν πραγμάτων ἐν Προκοννήσῳ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα, καὶ καθὸ μνημεῖον τῆς τότε λαλουμένης γλώσσης· σημειωτέον ὅτι καθ' ὃ ἔτος συνετάχθη τὸ παρὸν ἔγγραφον, τὸ τουρκικὸν γρόσιον ἰσοῦτο πρὸς δύο περίπου δράγκα. Τὸ γράμμα δ' ἔστι τοῦτο:

«† Ὁ Προικοννήσου [Ἀνανίας] βεβαιοῖ

† Διὰ τοῦ παρόντος ἐπιβεβαιωτικοῦ ἐμμαρτύρου καὶ ἐξοφλητικοῦ γράμματος | δηλοποιοῦμεν ὅτι παρασταθέντες ἔμπροσθεν τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, | παρὼν καὶ τῶν τιμίων γερόντων τοῦ χωρίου Ἀφθόνη, ἡ γυνὴ τοῦ ποτὲ Τάκου | Μαργ̲ώρα ὀνόματι, μετὰ τῆς πενθερᾶς της Γεμεν̲ῶς, καὶ μετὰ τοῦ ἀν|δραδέλφου της Βερούλη, καὶ μετὰ τῆς ἀνδραδέλφης της Βενετιᾶς, καὶ φα|νερώνοντας ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ Τάκος ἄφησεν τὴν γυναῖκά του Μαρ|γ̲ώρα δύο παιδία ἀνήλικα ὄντα τὸ μὲν ἀγόρι, τὸ δὲ κορίτζι, τὸ|ἀγόρι δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ αὐτὸ μὲ ὀλίγον καιρὸν ἐ|τελείωσεν, ἔμεινεν δὲ μόνον τὸ κορίτζι, παρασταθέντες λοιπὸν ἔμ|προσθεν ἡμῶν ἥ τε γυνὴ τοῦ Τάκου, καὶ μήτηρ, καὶ ἀδελφὸς, καὶ ἀδελφὴ,|κατεγράψαμεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ τῶν πραγμάτων, κινητῶν τε|καὶ ἀκινήτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ βγάλωμεν τὸ χρέος, ὁποῦ τοῦ εὑρέθη, καὶ **τὰ τῆς γυ|ναικός του γραμμένα ὡς χρέος καὶ αὐτὰ, καὶ τὰ λοιπὰ νὰ μείνουν εἰς τὸ κορίτζι** | ὡς πατρικά του πράγματα· καὶ ἰδοὺ λοιπὸν ὁποῦ καταγράφομεν ὑποκάτωθεν | ἐνταῦθα τὰ πράγματα τοῦ Τάκου, ἅπερ ξετιμοῦμεν ἀφιλοπροσώπως, πα|ρὼν τῶν τιμίων γερόντων, καὶ κληρονόμων[1] . . . . . | αὐτὰ τὰ 435 γρόσια ἐξετιμήθησαν ἅπασα ἡ περιουσία | τοῦ Τάκου, καὶ ἐβγάλαμεν, ὡς φαίνεται ὄπισθεν, τὸ χρέος, ὁποῦ τοῦ εὑρέθη | μετὰ τὸν θάνατόν του . . . . . γρόσια 40· | **εἶναι δὲ καὶ τὸ τράχωμα τῆς γυναι|κός του Μαργ̲ώρας, ὡς χρέος καὶ αὐτὸ,** μία ἁλυσίδα γροσιῶν 40, | μία ζυγὴ βραχιόλια γροσιῶν 60, | σκουλαρίκια μαλαματένια γροσιῶν 11

1. περιττὴ ἡ μεταγραφὴ πάντων ἐνταῦθα· σημειῶ μόνον ἐνταῦθα τὸ ἀντίτιμον ἑνὸς τάπητος γρόσια 10, ἀντίτιμον δύο ἀγελάδων γρ. 22 καὶ τὸ ἀντίτιμον κλινοστρωμνῆς μετὰ ἑπτὰ προσκεφαλαίων, ὡς καὶ ἑνὸς κιβωτίου ἐκ ξύλου κυπαρισσίνου, πάντων γρ. 26.

(=III), | **διὰ τὸ ὁποῖον τῆς ἐδόθη τὸ μισὸν ἀμπέλι τὸ μεγάλο** τοῦ | ἀνδρός της, **καὶ μιὰ ἀγελάδα,** τὰ ὁποῖα αὐτὰ τὸ μισὸν ἀμπέλι | καὶ ἡ μία ἀγελάδα **εἶναι ὡς κτήματα ἐδικά της τῆς Μαργιώρας** γυνῆς τοῦ Τάκου | διὰ δὲ τὰ 40 γρόσια τὰ χρεωστούμενα, ἐπώλησε τὸν ἀνδράδελφό της Βερούλη, ὡς ἠῦραμεν εὔλογον, τὸ μισὸν καζάνι τὸ με|ρίδιον τοῦ ἀνδρός της διὰ γρόσια 13· ἠῦραμεν εὔλογον νὰ πωλήσῃ καὶ τὴν βουτζέλα | διὰ 15 γρόσια, καὶ ἄλλα 5 γρόσια μία βαρέλα, τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἠῦραμεν εὔλογον | νὰ τὰ πωλήσῃ ἡ γυνή του Μαργιώρα καὶ νὰ τὰ δώσῃ εἰς τὸ χρέος τοῦ ἀνδρός της· **ἐδό|θη δὲ καὶ διὰ ψυχομερίδιον τοῦ ἀρχιερέως γρόσια 12.** Ἠῦραμεν δὲ εὔλογον, | **ὡς τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ,** νὰ κάθηται ἡ ῥηθεῖσα Μαργιώρα γυνὴ τοῦ Τάκου μετὰ | τοῦ ὀρφανοῦ της παιδίου εἰς τοῦ ἀνδρός της τὸ ὀσπίτι καὶ **νὰ ἔχῃ ὅλα αὐτά, ὁποῦ | ἐκαταγράψαμεν ἐνταῦθα, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της ὡς μήτηρ, ἕως οὗ νὰ μεγα | λύνῃ τὸ κορίτζι της·** καὶ νὰ μὴν ἠμπορῇ τινὰς ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνδρός | της νὰ ζητήσουν παρ'αὐτῆ[ς] διὰ τοῦ ἀνδρός της πράγματα οὐδὲν οβολόν. Εἰ μὲν | ὅμως καὶ ἤθελε **ἀκολουθήσει θάνατος εἰς τὸ κορίτζι, νὰ τὰ κληρονομῇ | ἡ Μαργιώρα ὡς μήτηρ τοῦ παιδός της·** τὰ ὁποῖα διορίζομεν οὕτως· **νὰ τὰ κληρονομήσῃ αὐτὴ ὅλα,** καὶ νὰ μὴ μεθέξουν οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀνδρός της, διὰ | τὸν ἀναγκαφὰ[1] τῶν δύο της παιδίων, ἅπερ τὰ ἀνέθρεψεν ἀνήλικα | ὄντα. Καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας ἔγινε τὸ παρὸν ἐξοφλητικὸν | γράμμα ἐπὶ ἡμετέρᾳ βεβαιώ-

1. ἐσφαλμένως ἀντὶ ναφακὰ = *διατροφήν*.

σει καὶ μαρτυρίᾳ τῶν χρησίμων γερόντων | καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας τῆς Μαργιώρας· ,αψπ΄, ὀκτωβρίου κ΄. — Ἐγὼ ἡ **Γεμενιὼ** ἐπιβεβαιῶ. Ἐγὼ ὁ **Βερούλης** ἐπιβεβαιῶ. Ἐγὼ ἡ **Βενετιὰ** ἐπιβεβαιῶ. Δημήτριος ἱερεὺς μάρτυς. Διαμαντῆς ῥεΐζης[1]. Κυργιαζῆς τοῦ παπᾶ. Χρυσάφης. Θανάσης Δώσου. Νικόλαος Κωνσταντῆ. Ἀλέξης Σωτήρη. Παρίσης Κώστα. Ἀναγνώστης. Κωνσταντῖνο Λασκαράκης. Παπᾶ Ἰάκωβος μάρτυς »[2].

2

Ὁ κώδηξ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἥκιστα φωτίζει τὸν φιλίστορα περὶ τῶν ἀποριῶν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δικαίου τοῦ διέποντος τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Προκοννήσου ἢ καὶ τῶν λοιπῶν νήσων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ἀρχιεπισκοπήν. Τὸ παλαιότερον προικοσύμφωνον ἐν τῷ κώδηκι φέρει, καθὼς εἶπον, χρόνον μὲν γραφῆς σεπτέμβριον 1684 τύπον δὲ ἁπλούστατον. Ἁπλοῦς ἐστιν ὁ τύπος καὶ τῶν διαζυγίων· κατὰ τὸν ἰσχύοντα δὲ τότε νόμον, ἐξεδίδοντο καὶ διαζύγια κατὰ συμπαιγνίαν· τοιοῦτο διαζύγιον ἐξ ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως συζύγων Κωνσταντίνου Ἀρτακηνοῦ καὶ Δεσποινοῦς ἐκδίδωσιν ἐν Ἁλώνῃ τῇ 13 σεπτεμβρίου 1769 ὁ Προικοννήσου Ἀνανίας· Ἀτυχῶς ὁ κώδηξ οὐ ποιεῖται μνείαν ἐπεισοδίου προκαλέσαντος τῷ 1760 τὴν ἔκδοσιν πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς διαταττούσης τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀνανίαν ὅπως ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις συν-

1. ἔν τε τῷ παρόντι καθὼς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ γράμματι, παρὰ τῷ ὀνόματι ἑκάστου φέρεται καὶ ἡ λέξις *μάρτυς*.

2. διὰ παχέων τυπογραφικῶν χαρακτήρων ἐξετυπώθησαν ἐνταῦθα οἱ ὁρισμοί, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ παρὰ προικοννησίοις ἐν χρήσει κληρονομικοῦ δικαίου.

ἀριθμήσῃ καί τινα ἀρμένιον αἰτήσαντα τῷ 1760 ἵνα προσέλθῃ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, οὐχὶ ἀναβαπτίζων αὐτόν, ἀλλὰ μύρῳ μόνον ἁγίῳ χρίων· τούτου δ' ἀνάδοχος ἐγενετο Σέργιος Μακραῖος ὁ ἐξ Ἀγράφων[1].

Οὐδὲν ἕτερον ἔχει ὁ παλαιὸς κώδηξ ἀναφερόμενον εἰς τὸ οἰκογενειακὸν ἐν γένει δίκαιον, ἢ εἰς ἑτέρας συνηθείας διεπούσας τὰ περὶ διαχειρίσεως καὶ ἐξελέγξεως τῆς περιουσίας τῶν ναῶν καὶ μονῶν, τὰς ἐκλογὰς καὶ τὰ καθήκοντα τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, ἢ μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξιν καταστήματός τινος κοινωφελοῦς, ἢ σχολῆς, ἢ περιθάλψεως ὀρφανῶν, ἀναπήρων καὶ πασχόντων· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κώδηκι, συνταχθέντι πάντως ὑπὸ Κοσμᾶ Προικονήσου, ἀπαντᾶται γράμμα προτρεπτικὸν πολλῆς σπουδῆς ἄξιον κατὰ τῆς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, ὡς ἔοικεν, αἰῶνος ἐν χρήσει συνηθείας ἵνα παρατείνηται πολλάκις εἰς δέκα καὶ δεκαπέντε ἔτη τὸ ἀπὸ τοῦ ἀρραβῶνος μέχρι τοῦ γάμου χρονικὸν διάστημα· τὴν τοιαύτην κατάχρησιν ἐζήτησε ἵνα καταργήσῃ Σαμουὴλ ὁ Κύπριος διὰ τοῦ γράμματος, ὅπερ ἐκδίδοται ἐν Ε΄ τμήματι τοῦ παρόντος βιβλίου, θέμα ἔχοντι τὸν ἀρχαιότερον κώδηκα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς.

1. Μ. Ι. Γεδεὼν Κανονικαὶ διατάξεις τόμ. Α΄, σελ. 256-257.

Ε΄

Ὁ παλαιότερος κώδηξ, ὁ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου ἔστι γεγραμμένος εἰς σχῆμα 4ον καὶ περιλαμβάνει διάφορα γράμματα καὶ σημειώματα, ὧν τὰ κυριώτερα ἐχρησίμευσάν μοι πρὸς συμπλήρωσιν, κατὰ τὸ δυνατόν, τῆς ἱστορίας τῶν νήσων, τινὰ δὲ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῷ ΣΤ΄ τμήματι τῆς μετὰ χεῖρας συγγραφῆς. Τὸ παλαιότερον ἐν αὐτῷ γράμμα κατ' οὐδὲν ἡμῖν ἐστι χρήσιμον. Παλαιοῦ δέ τινος πρακτικοῦ ἀγνοῶ πῶς δύναται ἵνα ἑρμηνευθῇ ἡ παρείσδυσις ἐν τῷ κώδηκι· διότι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παροικίαν τῆς ἐν Θράκῃ Φιλιππουπόλεως. Τὸ ἔγγραφον, ἴσως μὴ ἀπαντώμενον ἐν τῷ κώδηκι τῆς μητροπόλεως ἐκείνης, ἔστι τοῦτο, χρήσιμον ὡσαύτως εἰς τὸν ἐρευνῶντα τὰ κατὰ τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας:

« Κατὰ τὸ ᾱχνα΄, μηνὶ αὐγούστῳ κ΄, Ἰνδικτιῶνος Δ΄,| ἤλθασι οἱ πατριαρχικοὶ ἐξάρχοι ὅ τε θεοφιλέστατος Ἀδραμερίου κὺρ Θεοφάνης| καὶ ὁ κυρίτζη Κριτόπουλλος ὁ ἀξάδελφος τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος κυρίτζη| Παυλάκη διὰ νὰ συνάξωσι τὴν πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν κατὰ τὰ γράμματα| τὰ πατριαρχικά, λοιπὸν γερέβοντας ἀπὸ τὸ κάστρον μέσα τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ| ὁ λαὸς ὅλος ἅπαξ ἅπαντες ἐν μιᾷ φωνῇ ὡς τοιαύτη συνήθεια δὲν| ἐπεκράτησεν εἰς ἡμᾶς νὰ δίδωμεν πατριαρχικὴν ζητείαν· καὶ συναγμένου| τοῦ λαοῦ ὅλου, καὶ ἐρχομένου πρὸς τὴν ἡμῶν ταπεινό-

τητα παρακαλῶντες ἡμᾶς | μετὰ δεήσεως μεγάλης, λέγοντες ὡς μὲ οἱονδήτινα τρόπον κυβέρνησε ἡ παν|ιερότητά σου τοὺς πατριαρχικοὺς αὐτοὺς ἐξάρχους, διὰ νὰ μὴν μᾶς ἐνοχλοῦσι, καὶ ἡμεῖς ὅλοι | νὰ ἤμεστε ἐπιμεληταὶ καὶ ἐπιστάται **νὰ εὐγάζωμεν τὸ δίκαιον τῆς ἁγίας ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ | μητροπόλεως ἀπὸ τοὺς ἀποθνήσκοντας ἀειμνήστους χριστιανοὺς καὶ ἀδελφοὺς ἡ|μῶν τοὺς μὴ ἔχοντας γνησίους κληρονόμους,** υἱοὺς ἢ θυγατέρας, ἤτοι τὸ τριτομερίον νό|μιμον δίκαιον, καὶ ἀπεφάνθη κοινῇ γνώμῃ, ὅστις ἀπὸ τοὺς ἀποθνήσκοντας νὰ | δίδῃ εἰς τὴν μητρόπολιν εἰς τὰς εἴκοσι χιλιάδας, ὁποῦ νὰ ἔχῃ, νὰ δώσῃ ἄσπρα χίλια, ἢ σαράν|τα, νὰ δίδῃ χιλιάδας | δύο, καὶ ἐξῆς ὁ λογαριασμὸς εἰς τὴν αὐτὴν ποσότητα· **τὸ δὲ τῶν ἀναι|σχύντων γυναικῶν, ὁποῦ ἐπέρνουσι κληρονομίαν, καὶ δὲν φυλάττουσι τὸν πένθιμον | χρόνον, νὰ εἶναι εἰς τὴν παιδείαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὸ ἀφορισμὸν ἄλυτον, ἕ|ως νὰ χάνῃ ὅλον τὸ ἀνδρομᾶρεν αὐτῆς.** Ταῦτα ἐγράψαμεν κοινῇ γνώμῃ τῶν ἁγίων κληρικῶν, | καὶ εὐλαβεστάτων ἱερέων, καὶ ἐγκρίτων τῆς πολιτείας, τῶν ὑποκάτωθεν γεγραμμένων· ὅθεν καὶ | εἰς ἔνδειξιν ἐγράψαμεν τὸ παρόν.

†ὁ ἐλάχιστος... ἀρχιερεὺς Γαβριὴλ Φιλιππουπόλεως».

(Ἔπονται δώδεκα ὑπογραφαὶ κληρικῶν τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας, ὧν οἱ ἓξ εἰσιν ἱερεῖς, καὶ δεκαοκτὼ λαϊκοί, πιθανῶς οἱ προὔχοντες τῆς πολιτείας — τοῦ ἐγγράφου ὀλίγαι λέξεις εἰσὶν ὀρθῶς γεγραμμέναι).

Ἐκ τῶν ἐν τῷ παλαιῷ τούτῳ κώδηκι σημειωμάτων χρησιμεύει ἡμῖν ἡ εἴδησις ὅτι μέχρι τοῦ 1764 τὸ χωρίον Πασᾶ λιμὰν τῆς Αὐλωνίας γράφεται Βουργάρο καὶ Βουλγάρο, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ 1790· ἐν ἐγγράφῳ δὲ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Προκοπίου, ζητοῦντος ναύτας τῷ 1788, καλεῖται, τὸ πρῶτον ἴσως, Πασᾶ-λιμάν· ἡ Ἀφυσία ἐν τῷ πατριαρχικῷ τούτῳ γράμματι καλεῖται Λύουσία. Τῷ 1844 δὲ κατὰ πρῶτον ἀναφέρεται ἐν τῷ κώδηκι σχολεῖον τοῦ χωρίου τῆς Ἀλώνης, εἰς ὃ τῇ 1 ἀπριλίου τοῦ ἔτους τούτου παρεχώρησεν ἡ μονὴ τοῦ Λειμῶνος ἡ ἐν Λέσβῳ τὸ μετόχιον αὐτῆς τὸ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν.

Εἰ δὲ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐγγράφων ἀναφέρονται εἰς πράξεις, αἵτινες ἀφορῶσι, κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς κοινότητας τῆς Αὐλωνίας, ἐν τούτοις περιέχονται καὶ ἔγγραφα περὶ τῶν μοναστηρίων ἁγίας Παρασκευῆς καὶ Στηλαρίου, ἅτινα, καθὼς καὶ τὸ περὶ Παραδεισίου, ἐκδίδωμι ἐνταῦθα, κατὰ χρονολογικὴν τάξιν:

† Ἡ ταπεινότης ἡμῶν δηλοποιεῖ διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος ὅτι τὸ μοναστῆρι τὸ κατὰ τὴν νῆσον Μαρμαρᾶ, κείμενον ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο χωρίων Μαρμαρᾶ καὶ Γαλιμῆς, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἐπονομαζόμενον Εἰστιλάριον, αὐτὸ τὸ εἰρημένον μοναστήριον ὄντας σεσαθρωμένον καὶ τὰ τείχη ἐριγμένα, μὲ τὸ νὰ ἦτον ὑστερημένον διὰ πολλῶν χρόνων ἀπὸ ἐπιστάτην καὶ καλὸν οἰκονόμον, καὶ ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον ὅλον ἐρημόνετο, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ πράγματα, κινητά τε καὶ ἀκίνητα ὅλον ἐφθείροντο, καὶ ἀφανίζοντο, καὶ εἰς τελείαν ἐρήμωσιν ἀπέβλεπον, ὄντας λοιπὸν εἰς τοιαύτην ἀθλιωτάτην κατάστασιν, ἀνεφανίσθην πρὸς ἡμᾶς ὁ πανοσιώτατος προηγούμενος κὺρ Διονύσιος ὁ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου τὸ ἐν Ἄθωνι, καὶ

ὑπὸ τῆς Ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου φωτισθεὶς καὶ παρακινηθεὶς διὰ νὰ ἐξοδεύσῃ ἐξ ἰδίων του νὰ τὸ ἀνακαινίσῃ καὶ νὰ τὸ προσηλώσῃ εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ Κουτλουμούσῃ τὸ ἐν τῷ Ἄθωνι, στοχαζόμενοι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἐρημώσῃ τελείως, μὴν ἔχωντας τινὰ προστάτην, τὸ ἐδεχθήκαμεν μετὰ πάσης χαρᾶς, ὁμοίως καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τῶν δύο χωρίων Μαρμαρᾶ τε καὶ Γαλιμῆς. Κάνωντας ὅμως τοιαύτην συμφωνίαν μὲ τὸν εἰρημένον πανοσιώτατον προηγούμενον κὺρ Διογύσιον, ὅτι νὰ ἐξοδεύσῃ καὶ νὰ τὸ ἀναγκαινίσῃ ὁποῦ εἶναι κρεμνισμένο, καὶ νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ Κουτλουμουσίου, ἀπ' αὐτὸ νὰ ὁρίζεται καὶ νὰ ἐξουσιάζεται αἰωνίως τό τε μοναστήριον μὲ ἅπασαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιοχὴν, καὶ ὅσα πράγματα καὶ ἂν ἔχῃ κινητὰ καὶ ἀκίνητα, νὰ μνημονεύεται ὅμως ἐν αὐτῷ τὸ μοναστήριον τὸ Εἰστιλαρίου τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ λοιπὰ μοναστήρια τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, καὶ ὅποιος ἤθελεν εὑρίσκεται προεστεύων ἐν αὐτῷ κατὰ καιρὸν νὰ χρεωστῇ νὰ δίδῃ εἰς τὸν κυριάρχην τῆς ἐπαρχίας ταύτης τέσσαρα φλωρία, ἤτοι ἔνδεκα γρόσια, χάριν ἐτησίου, ὡς εἶναι παλαιόθεν, καὶ ἓν φλωρίον χάριν φιλοτιμίας διδόμενον τὴν κάθε λαμπρὰν καὶ οὐχὶ ἕτερον ἄλλο· καὶ εἰ μὲν κατὰ καιρὸν ἤθελεν ζητήσῃ ἢ ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιερεὺς, ἢ οἱ χριστιανοὶ, ἢ ἄλλος τις διὰ νὰ τὸ ἀποσπάσῃ καὶ νὰ τὸ ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ Κουτλουμουσίου, καὶ νὰ σηκώσῃ ἀπ' αὐτὸ τὴν τούτου δεσποτείαν, νὰ ἀποδίδουν πρῶτον τὰ ὅσα ἐξωδεύθησαν πρὸς τὴν ἀνακαίνισίν του, καὶ ὅσα πράγματα κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἔγιναν διὰ τῆς ἐπιστασίας καὶ ἐξόδων καὶ παρακινήσεως τῶν ἀπὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ

Κουτλουμουσίου πατέρων, νὰ τὰ περιλαμβάνουν ὅλα, χωρὶς νὰ χρεωστοῦν νὰ δίδουν τινὰ λογαριασμὸν διὰ τοὺς χρόνους, ὁποῦ τὸ ἐπιτηροῦσαν καὶ τὸ ἐπεσκέπτουνταν· εἰ δὲ καὶ χωρὶς καμμίαν ἐναντιότητα ἢ ἐκ τοῦ ἀρχιερέως ἢ ἐκ τῶν χριστιανῶν ἤθελαν τὸ παραιτήσουν οἱ τοῦ Κουτλουμουσίου πατέρες νὰ μὴν ἔχουν νὰ ζητοῦν ἢ νὰ λαμβάνουν οὐδὲν παραμικρὸν πρᾶγμα οὔτε διὰ ἐξόδων των, οὔτε διὰ ἀποκτημάτων· καὶ μὲ τοιαύτην κοινὴν συμφωνίαν ἔγινε τὸ παρὸν γράμμα μὲ ἡμετέραν βεβαίωσιν, καὶ ὑπόσχεσιν τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμένου κὺρ Διονυσίου, καὶ μὲ ὑπόσχεσιν καὶ μαρτυρίαν τῶν χρησίμων γερόντων τῶν δύο τούτων χωρίων Μαρμαρᾶ καὶ Γαλιμῆς, διὰ νὰ μένῃ ἀναπόσπαστον καὶ αἰωνίως ὑποκείμενον τοῦτο τὸ μοναστήριον τὸ Εἰστιλαριοῦ εἰς τὸ τοῦ Κουτλουμουσίου μοναστήριον, καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας τοῦ εἰρημένου προηγουμένου κὺρ Διονυσίου, κατὰ τὸ ἔτος ἐδόθη αὐτῷ τῷ ,αψπδ΄ ἐν μηνὶ ὀκτωμβρίου ιβ^{η}.

† Ὁ Προικοννήσου Ἀνανίας βεβαιοῖ.

Ὁ προηγούμενος τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου ὑπόσχεται (ἔπονται ὑπογραφαὶ εἴκοσι προκρίτων).

† Ὁ Προικοννήσου Ἀρσένιος βεβαιοῖ

† Ἡ ταπεινότης ἡμῶν κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀποστολικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν διαταγὴν κληρωσαμένη τὴν λαχοῦσαν αὐτῇ ἐπαρχίαν ταύτην τοῦ ἀρχιερατεύειν ἐν αὐτῇ καὶ πρόνοιαν ποιεῖσθαι πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν διατελούντων (!!) ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ, ἑπομένως δὲ καὶ ὅσα σεπτὰ μοναστήρια εὑρίσκονται

κατ' αὐτήν. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν νῆσον τοῦ Πασαλιμανίου, πλησίον τοῦ χωρίου Ἀλώνης, διατελεῖ ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁσιομάρτυρος καὶ ἀθληφόρου τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς καὶ Παραδεῖσι λεγόμενον, ὅπερ καὶ ἀπροστάτευτον δι' ἱκανῶν χρόνων, δι' ὑστερήσεως ἡγουμένου εἰς παντελῆ ἐρήμωσιν ἐλθεῖν ἐκινδύνευσε, καὶ εἰς χρέος δυσβάστακτον ἔφθασεν, καὶ ὑπὲρ τῆς δυνάμεώς του ἐπεφορτίσθη εἰς γρόσια χίλια ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, ὅθεν καὶ πολλὴν τὴν φροντίδα ποιῆσαι ἡ ταπεινότης ἡμῶν, ὥστε εὑρεῖν ἄξιόν τινα ἄνδρα τοῦ προστατεύειν ἐν αὐτῷ, διοικεῖν τε καὶ κυβερνᾶν ὡς δεῖ ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ. Εὑρεθεὶς λοιπὸν ὁ πανοσιώτατος προηγούμενος κὺρ Νεῖλος ὁ ἀπὸ τὴν σεβασμίαν καὶ σταυροπηγιακὴν μονὴν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ, ἄνδρας τίμιος, σεβάσμιος καὶ ἄξιος τοῦ διοικεῖν αὐτό, καὶ θέλοντας νὰ ἀναδεχθῇ τὴν τούτου ἐπίσκεψιν καὶ προστασίαν, ὁμοῦ καὶ ὅλον τὸ χρέος αὐτοῦ, θέλοντας ὅμως νὰ προσηλωθῇ αὐτὸ τὸ μονύδριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ καὶ Παραδεῖσι λεγόμενον, εἰς τὸ αὐτοῦ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ εὑρέθη εὔλογον παρὰ πάντων τῶν χριστιανῶν τῆς νήσου ταύτης καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ὅπως προσηλωθῇ εἰς αὐτό, καὶ οἱ ἐκεῖσε πατέρες νὰ ἔχουν τὴν τούτου ἐπίσκεψιν, καὶ νὰ διορίζουν ἄνθρωπον ἐκ τῆς μονῆς ταύτης τίμιον καὶ σεμνόν, νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ οἰκονομῇ τὰ τούτου (!!) ἱεροῦ μονυδρίου, εἰς σύστασιν καὶ παντοτεινὴν διοίκησιν αὐτοῦ, ὁποῦ νὰ μὴν ἐρημώσῃ ἀπὸ ὑστερήσεως ἀνθρώπων. Γίνεται ὅμως αὕτη ἡ προσήλωσις μὲ τοιαύτην συμφωνίαν, νὰ ἀναδεχθοῦν αὐτὸ μὲ ἅπασαν τὴν περιουσίαν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, κατὰ τὴν καταγραφὴν,

ὁποῦ τοὺς ἐδόθη, καὶ τὸ χρέος ὅλον ΠΗΗ, ἤτοι χίλια ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκτὼ, ὑποσχόμενοι πληρῶσαι αὐτὸ μὲ τὸ διάφορόν τους, καὶ νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ὡς καὶ πρότερον· καὶ ὁ διορισθεὶς κατὰ καιρὸν ἡγούμενος ἐν αὐτῷ νὰ δίδῃ τὸ κατ' ἔτος εἰκοσιπέντε γρόσια εἰς τὸν ἀρχιερέα ἐτήσιον, ὡς κύριον καὶ κανονικὸν εἰσόδημα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ ἓν φλωρὶ φιλοτιμία τὴν κάθε Λαμπρὰ, καὶ νὰ μὴν ἔχῃ νὰ ζητῇ ὁ ἀρχιερεὺς ἄλλο τι βιαστικῶς παρὰ τοῦ ἐν αὐτῷ εὑρισκομένου ἡγουμένου. Καὶ ἐὰν ὁ διορισθεὶς ἡγούμενος ἐν αὐτῷ δὲν ἤθελεν ἀπερνᾷ σεμνῶς καὶ τιμίως ἐν αὐτῷ, ὡς τὸ αὐτοῦ ἐπάγγελμα ἀπαιτεῖ, ἢ δὲν ἤθελεν οἰκονομῇ καὶ κυβερνᾷ τὰ τοῦ μοναστηρίου καλῶς, νὰ γράφῃ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ αὐτοῦ μοναστήριον, τοῦ ἁγίου Νικολάου δηλαδὴ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χωρίς τινος προφάσεως νὰ διορίζουν ἄλλον σεμνοῦ βίου καὶ καλὸν οἰκονόμον. Καὶ ἐὰν κατὰ καιρὸν ἤθελε ζητήσῃ ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιερεὺς ἢ οἱ ἐγχώριοι τῆς νήσου ταύτης νὰ τὸ ἀποσπάσουν καὶ νὰ τὸ ἀποξενώσουν ἀπὸ τὴν προσήλωσιν ταύτην καὶ ἐπίσκεψιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Νικολάου, νὰ χρεωστοῦν πρῶτον νὰ ἀποπληρώνουν τὴν ποσότητα τοῦ χρέους ὅλου, ὁποῦ αὐτοὶ ἀναδέχθηκαν μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν, καὶ ὅσα ἔξοδα ἤθελα κάμουν εἰς ἀνακαίνισιν αὐτοῦ νὰ τὰ φανερώνουν καὶ νὰ τοὺς τὰ ἀποπληρώνουν, καὶ ὅσα πράγματα, κινητὰ ἢ ἀκίνητα, ἤθελα ἀποκτήσουν εἰς τὸ ἑξῆς μετὰ τὴν προσήλωσιν ταύτην νὰ τὰ πέρνουν, χωρίς τινος ἐναντιότητος· καὶ διὰ ὅσον καιρὸν ἤθελα τὸ κρατήσουν, νὰ μὴν ἔχουν νὰ τοὺς ζητοῦν οὐδὲν παραμικρὸν λογαριασμόν· ὁμοίως πάλιν ἐξ ἐναντίας, ἐὰν καὶ οἱ πατέρες τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου καὶ ἤθελαν νὰ τὸ παραιτήσουν ἀνε-

διάστως (!!) καὶ οἰκειοθελῶς, νὰ μὴν ἔχουν κανένα δίκαιον νὰ ζητοῦν οὔτε διὰ χρέος, ὁποῦ ἐπλήρωσαν, ἢ εἰς ἀνακαινισμὸν ἔξοδα, ἢ εἰς ἀπόκτησιν πραγμάτων, μήτε δι' ἄλλο τι παραμικρὸν πρᾶγμα λογαριασμόν, ἀλλὰ νὰ μένουν πάντῃ ἀμέτοχοι ἀπὸ κάθε τι πρᾶγμα τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀπὸ κάθε τους ζήτησιν. Καὶ μὲ τοιαύτην λοιπὸν κοινὴν καὶ κατὰ Θεὸν συμφωνίαν ἔγινεν ἡ προσήλωσις ταύτη διὰ γράμματος ἀποδεικτικοῦ καὶ ὑποσχετικοῦ καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν ὅπως μένῃ ἀναπόστατον ἐν παντὶ αἰῶνι καὶ ὑπογεγραμμένον παρὰ τῶν χρησίμων γερόντων τῶν χωρίων καὶ παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμένου κὺρ Νείλου τοῦ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ ἐπιβεβαιωμένον παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας τῆς αὐτοῦ πανοσιότητος, ὅπερ ἀπεράσθη καὶ εἰς τὸ κόνδικι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης.

ˏαψγ$^{\varphi}$, μαΐου κστ$^{\eta}$.

Προηγούμενος Νεῖλος ἀπὸ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Ἄνδρου, ἐπονομαζόμενον τὰς Ὄρρας, ὑπόσχομαι καὶ βεβαιώνω.

(συνυπογράφουσιν οἱ «γέροντες» *Ἀλώνης, Βουργάρου, Σκουπίων, Βωρείου* καὶ *Χουχλίων*).

ζ

Ἡ ταπεινότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος δηλοποιεῖ ὅτι τὸ κατὰ τὸ χωρίον τῆς νήσου Μαρμαρᾶ Γαληνὴ λεγόμενον μοναστήριον, τὸ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς, ἐπειδὴ πρὸ χρόνων ὑπῆρχε σεσαθρωμένον καὶ εἰς παντελῆ ἐρήμωσιν ἀποβλέπον, μὲ τὸ νὰ ὑστερεῖτο ἐπιστάτου καὶ καλοῦ οἰκονόμου, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸ κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα δι' ὅλου ἐφθείροντο καὶ ἐρημοῦντο, οὐ μὴν

ἀλλὰ καὶ ἦν ὑπόχρεως γροσίων 500 εἴτουν πεντακοσίων, οἱ διατελοῦντες ἐνταῦθα ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι κὺρ Μακάριος καὶ Διονύσιος οἱ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τοῦ κατὰ τὸ Ἁγιώνυμον ὄρος Δοχειαρίου, ὁδηγίᾳ θείᾳ κινούμενοι ἐζήτησαν παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ τῶν ἐπιχωρίων γαληνιτῶν χριστιανῶν ὅπως δι' ἰδίων αὐτῶν ἀναλωμάτων ἀνακαινίσωσι καὶ προσηλώσωσιν εἰς τὸ ἑαυτῶν μοναστήριον τοῦ Δοχειαρίου τὸ εἰρημένον μοναστήριον τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς. Λογιζόμενοι τοίνυν ἡμεῖς τὸ ὠφέλιμον τοῦ πράγματος, κατενεύσαμεν εἰς τὴν ζήτησιν αὐτῶν, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως τοιαύτῃ, τὸ νὰ ἀναδεχθῶσι τὸ ῥηθὲν χρέος τῶν 500 γροσίων μετὰ τοῦ διαφόρου αὐτῶν, καὶ δι' ἰδίων ἐξόδων νὰ τὸ ἀνακαινίσωσι καὶ νὰ τὸ προσηλώσωσι διόλου εἰς τὸ ἑαυτῶν μοναστήριον, τοῦ Δοχειαρίου, ὑφ' οὗ νὰ ἐξουσιάζηται αἰωνίως μετὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας, κατὰ τὸ διδόμενον ἤδη αὐτοῖς κατάστιχον· νὰ μνημονεύεται ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, καθὼς καὶ εἰς τὰς ὑποκειμένας αὐτῷ ἐκκλησίας· προσέτι ὁ κατὰ καιρὸν ἡγούμενος αὐτοῦ νὰ δίδῃ κατ' ἔτος εἰς τὸν κυριάρχην τῆς ἐπαρχίας ταύτης, λόγῳ ἐτησίου, γρόσια 25 ἤτοι εἰκοσιπέντε, κατὰ τὴν ἀρχῆθεν συνήθειαν, ὡς κύριον καὶ κανονικὸν εἰσόδημα αὐτοῦ, καὶ ἓν φλωρίον χάριν φιλοτιμίας διδόμενον κατ' ἔτος τὸ Πάσχα, καὶ ἓν ἀρνί. Ἐπειδὴ δὲ τούτοις, ἄν ποτε συμβῇ θανατικὸν εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ διατελεῖ τὸ μοναστήριον, νὰ ἔχωσιν οἱ ἐπιχώριοι τὴν ἐκεῖσε καταφυγὴν ἄνετον, ἀνενόχλητον, καὶ ἐκτὸς πάσης οἱαςδήποτε ἐναντιότητος τοῦ κατὰ καιρὸν ἡγουμενεύοντος. Καὶ εἰ μέν ποτε ἤθελαν κινηθῇ ἢ ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιερεὺς, ἢ οἱ ἐπιχώ-

ριοι χριστιανοὶ νὰ τὸ ἀποσπάσωσι καὶ νὰ ἀποξενώσωσιν ἄνευ εὐλόγου αἰτίας ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου τοῦ Δοχειαρίου, ἢ σηκώσωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν τούτου δεσποτείαν, πρῶτον νὰ καταβάλλωσιν ὅσα ἐξωδεύθησαν εἰς τὸν ἀνακαινισμὸν καὶ εἰς ὅσα κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα προσεγένοντο δι' ἰδίων ἐξόδων μετὰ τὴν προσήλωσιν, χωρὶς καμμιᾶς ἐναντιότητος ἢ προφάσεως, καὶ ὁποιουδήποτε λογαριασμοῦ τῆς ἀπὸ τῆς σήμερον προσηλώσεως καὶ ἐπισκέψεως· εἰ δὲ αὐτοπροαιρέτως οὗτοι οἱ τοῦ Δοχειαρίου πατέρες τὸ παραιτήσωσι, νὰ μὴν ἔχωσι ζητεῖν ἢ λαμβάνειν οὐδὲν οὔτε διὰ ἔξοδα, οὔτε διὰ κτήματα. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἐγένετο τὸ παρὸν συμφωνητικὸν τῆς προσηλώσεως γράμμα, ἡμετέρᾳ τε βεβαιώσει, καὶ ὑποσχέσει τῶν ὁσιωτάτων ἱερομονάχων Μακαρίου καὶ Διονυσίου, καὶ μαρτυρίᾳ τῶν χρησίμων γερόντων γαληνιτῶν, ἐπὶ τῷ μεῖναι διηνεκῶς ἀναπόσπαστον καὶ ὑποκείμενον τὸ μοναστήριον τοῦτο τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Δοχειαρίου, καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας τῶν εἰρημένων Μακαρίου καὶ Διονυνίου.

,αψγστ΄ῳ μαρτίου κβ΄ᾳ.

Μακάριος ἱερομόναχος Δοχειαρίτης ὑπόσχομαι — παπᾶ Διονύσιος ὑπόσχομαι (ἔπονται ὑπογραφαὶ δέκα καὶ ὀκτὼ προκρίτων Γαλλιμένος).

ζ

Προστίθημι πρὸς συμπλήρωσιν ὅτι τὰ ἐπιτόπια πρακτικὰ περὶ προσηλώσεως τῶν ἐνοριακῶν μοναστηρίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου εἰς ἑτέρας μονὰς ἐπεκύρωσε τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ σιγιλλίων πατριαρχικῶν, κατὰ μὲν τὸν μῆνα σεπτέμβριον τοῦ 1787

ἀναγνωρίσαν μετόχιον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Κουτλουμουσίου τὸ μοναστήριον τῆς Θεοτόκου τὸ Στηλάρι, κατὰ δὲ τὸν ἰούνιον τοῦ 1790 προσηλῶσαν τὸ Παραδεῖσι τῇ ἐν Ἄνδρῳ μονῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἣν πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν μόλις ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ Δ΄, ἤτοι κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1782, ἀνεκήρυξε σταυροπηγιακὴν μονήν. Τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια σῴζονται ἐν τοῖς κώδηξι τοῦ Πατριαρχείου, καθὼς καὶ τὸ κατὰ μάρτιον τοῦ 1789 ἐκδοθὲν καὶ κυροῦν τὴν προσήλωσιν τῆς ἐν Ἀφουσίᾳ μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μεγίστῃ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου.

ζ

Ὁ δεύτερος κώδηξ, ὁ κώδηξ τῆς μητροπόλεως Προικοννήσου, περιέχων ἔγγραφα περὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων, καὶ λογαριασμοὺς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁλώνης ἀπὸ τοῦ 1820, ἥκιστα χρήσιμα ἡμῖν, περιέχει καὶ τὸ συμβουλευτικὸν *περὶ τῶν ἀρραβώνων* γράμμα τοῦ μητροπολίτου Προικοννήσου Σαμουὴλ τοῦ Κυπρίου, ὃ καὶ παρὰ πόδας ἐκδίδωμι, σπεύδων πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ε΄ μέρους τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου. Τὸ γράμμα τοῦτο δύναται καὶ σήμερον ἵνα ἐπιβληθῇ τοῖς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ παροικίᾳ χριστιανοῖς καθὼς ἐπίσης καὶ τοῖς κατοίκοις θρακικῶν τινων ἐπαρχιῶν. Ἔχει δὲ οὕτω:

Ἴσον γράμματος συμβουλευτικοῦ παρὰ τοῦ πανιερολογιωτάτου δεσπότου κυρίου Σαμουὴλ εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν περὶ τῆς εὐταξίας τῶν ἀρραβώνων.

Νοεμβρίου 10 1832.

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, τιμιώτατοι τζορμπατζίδες καὶ πρόκριτοι, καὶ λοιποὶ χριστιανοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης

ἐπαρχίας· τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περισπούδαστα τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Ἐπειδὴ βλέπομεν εἰς τὰ συνοικέσια σχεδὸν ὅσα γίνονται εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας πολλὴν ἀταξίαν καὶ ἔξω παντὸς νόμου καὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος, καὶ πρῶτον μὲν πολλοὶ ἀρραβωνίζουσιν ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, δεύτερον καὶ ἀφοῦ ἀρραβωνίσουν ἂν ἦναι καὶ εἰς ἔννομον ἡλικίαν, πολυχρονίζουσι νὰ τελέσουν τοὺς γάμους, τρίτον ἀνεβοκατεβαίνουσιν εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀρραβωνιαστικῶν καὶ πολλοὶ κοιμῶνται μέσα εἰς αὐτὰς ὡσὰν νὰ ἦσαν ἄνδρες των καθ' αὐτὸ στεφανωμένοι, καὶ τὸ χειρότερον ἐπειδὴ ἀρραβωνίζουσι χωρὶς εἴδησιν οὔτε τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου των, οὔτε τζορμπατζῆ, οὔτε τινῶν προκρίτων (διὰ τὸ ὁποῖον καὶ πολλάκις κάμνουσιν ἀρραβῶνες μὲ συγγενικὰ πρόσωπα ὅλως διόλου ἐμποδισμένα καὶ ἀσυγχώρητα ἀπὸ τὸν νόμον) διὰ τὰς ὁποίας ὅλως αἰτίας πολλάκις γίνονται παράλογοι χωρισμοὶ καὶ πλεῖστα σκάνδαλα, τὰ ὁποῖα βλέπομεν ὅτι τρέχουν ὅπου ἔχομεν δύο ἔτη, καθ' ἃ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην,

Διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν χρέος μας ἀπαραίτητον νὰ προλάβωμεν, νὰ ἐμποδίσωμεν ὅλα ταῦτα τὰ ἄτοπα. Ὅθεν ἐκδίδομεν τὸ παρὸν ἡμῶν συμβουλευτικὸν καὶ προστακτικὸν εἰς ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν· διὰ τοῦτο σᾶς προστάζομεν: πρῶτον, νὰ μὴ τολμήσῃ εἰς τὸ ἑξῆς κανεὶς νὰ κάμῃ ἀρραβῶνας εἰς ἀνήλικον ἡλικίαν ἀλλὰ

ἐπάνω τῶν δώδεκα καὶ δεκαπέντε ἐτῶν κατὰ τὸν νόμον (ἐκτὸς ἀπὸ ὅσας ἔγειναν ἕως τὴν σήμερον)· δεύτερον, ἀφοῦ ἀρραβωνισθοῦν νὰ μὴ πολυχρονίζουσι μὲ διαφόρους προφάσεις, προφάσεις δὲ ἐν ἁμαρτίαις· τρίτον, πολυχρονίζοντες μὲ τὰς προφάσεις νὰ μὴ κάμνωσιν ἐκεῖνο τὸ ἀτοπώτατον, δηλαδὴ νὰ μὴν ἀνεβοκατεβαίνωσιν εἰς τὰ σπήτια τῶν ἀρραβωνιαστικῶν καὶ τὸ παρανομώτατον νὰ μὴ κοιμῶνται μέσα εἰς αὐτὰ ὡσὰν νὰ ἦσαν ἄνδρες των, καθὼς δι' αὐτὸ καὶ πολλάκις σᾶς ὡμιλήσαμεν· τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον, νὰ μὴ τολμήσῃ κανεὶς εἰς τὸ ἑξῆς νὰ κάμουν ἀρραβῶνας ἐὰν δὲν δώσῃ εἴδησιν πρῶτον εἰς τὸν ἱερέα τῆς χώρας, εἰς τὸν τζορμπατζῆν τῆς χώρας καὶ εἰς ἕνα ἢ δύο προκρίτους τῆς χώρας, ὥστε νὰ παρευρεθοῦν ὅλοι αὐτοὶ εἰς τοὺς ἀρραβῶνας, καὶ εἰς ὅποιον χωρίον ἔχομεν ἐπίτροπόν μας ξεχωριστὸν χωρὶς ἄλλο νὰ παρευρεθῇ καὶ αὐτός, οἱ ὁποῖοι ἔχουν χρέος πρῶτον μὲν νὰ παρατηροῦν τὴν ἡλικίαν, ἡ ὁποία ἐὰν ἦναι κατὰ νόμον νὰ γίνεται ὁ ἀρραβών καὶ νὰ προστάζεται ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ὁ ἀρραβωνιαστικὸς ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ πολυχρονίζῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἕξ μῆνας ὅποιος ἔχει τὴν εὐκολίαν, ἢ εἰς ἕνα μόνον χρόνον, ἢ τὸ πολὺ ὅποιος δυσκολεύεται ἢ εἶναι ταξειδιώτης εἰς δύο χρόνους· οὔτε ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ ἀνεβοκατεβαίνῃ, οὔτε νὰ κοιμᾶται εἰς τὸ ὀσπήτιον τῆς ἀρραβωνιαστικῆς· ἐνῷ δὲ γίνονται οἱ ἀρραβῶνες, εἶναι εἰς χρέος οἱ ἄνω εἰρημένοι νὰ ἐξετάζωσιν ἀκριβῶς μήπως καὶ καμμία συγγένεια στενὴ δὲν συγχωρεῖ τὸ συνοικέσιον, διὰ τὸ ὁποῖον νὰ ἐρωτῶσι τὸν ἀρχιερέα· οἱ

δὲ τοιοῦτοι ἀρραβῶνες νὰ σημειόνωνται εἰς γράμμα κοινὸν τῶν εἰρημένων πρὸς ἡμᾶς μὲ τὰς ὑπογραφάς των, μὲ τὸ ἔτος, μὲ τὸν μῆνα, μὲ τοὺς γονεῖς τῶν ἀρραβωνιζομένων, καὶ μὲ τὴν ποσότητα τοῦ ἀρραβῶνος, καὶ νὰ σημειώνεται κατ' ὄνομα καὶ ὁ διδόμενος ἀρραβὼν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ, καὶ ἡ ποσότης αὐτοῦ, καὶ ἡ ποιότης μετ' ἀκριβείας, διὰ τὰ ἐνδεχόμενα σκάνδαλα· τὰ ὁποῖα παραλαμβάνοντες ἡμεῖς θέλομεν τὰ σημειώνει εἰς κώδηκα, τὸν ὁποῖον κατεσκευάσαμεν ἐπίτηδες διὰ τὴν τοιαύτην χρείαν, ὥστε ὅταν ζητῆται ἡ ἄδεια τοῦ γάμου, νὰ ἐξετάζεται ὁ κώδηξ, καὶ τότε νὰ δίδωμεν τὴν ἄδειαν. Διὰ τοῦτο νὰ ἠξεύρητε ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θέλομεν γνωρίζει ἄλλους ἀρραβῶνας, παρὰ ὅσοι εἶναι τελειωμένοι μὲ τοῦτον τὸν τρόπον, καθ' ὃν διατάττομεν, καὶ εὑρίσκονται εἰς τὸν κώδηκά μας ἀπὸ τὸ ἔτος τοῦτο, χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τριακοστὸν δεύτερον, κατὰ τὸν μῆνα νοέμβριον καὶ δεκέμβριον (ἔξω ἀπὸ ὅσους μαρτυρηθοῦν ὅτι ἔγιναν προτήτερα ἀπὸ ταύτην τὴν διαταγήν μας, καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω). Ἐκεῖνοι δέ, ὁποῦ εἶναι τώρα ἀρραβωνισμένοι, καὶ εἶναι εἰς ἔννομον ἡλικίαν, προστάζομεν ἀφεύκτως διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν νὰ στεφανωθοῦν τὸ συντομώτερον, διότι παιδεύονται. Γράφομεν λοιπὸν καὶ διορίζοντες προστάζομεν ταῦτα κατὰ πατρικὴν πρόνοιαν διὰ νὰ προλάβωμεν, κατὰ χρέος, ὅλα τὰ εἰρημένα ἄτοπα καὶ παρὰ κανόνας, ἐξαιρέτως δὲ τὰ παράνομα καὶ ἀσυγχώρητα συνοικέσια, τὰ ὁποῖα ἢ σιωπῶνται ἐπίτηδες, ἢ δὲν γνωρίζονται, ἐπειδὴ γίνονται οἱ ἀρραβῶνες κρυφοί, χωρὶς εἴδησίν τινος, καὶ χωρὶς ἐξέτασιν. Ὅθεν καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου σᾶς προστάζομεν νὰ ὑπακούσητε ἅπαντες πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς σας καὶ τὸ ἀζήμιόν σας, καὶ νὰ ἦσθε προσεκτικοὶ εἰς τὰς πατρικὰς καὶ θεαρέστους συμβουλάς μας, διότι χωρὶς μαρτύρων διὰ τοὺς παλαιοὺς ἀρραβῶνας, καὶ χωρὶς τῆς παρουσίας τοῦ ἱερέως καὶ τῶν προκρίτων διὰ τοὺς νέους, ὡς διορίζομεν, ἄλλους ἀρραβῶνας οὔτε θέλομεν γνωρίζει, οὔτε θέλομεν δίδῃ ἄδειαν. Οὕτω ποιήσατε ἐξ ἀποφάσεως, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν ταπεινότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. ,αωλβ', νοεμβρίου ι'.

§

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν τοῖς δυσὶ κώδηξι τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου λόγου τινὸς ἄξια ἐκκλησιαστικὰ γράμματα. Ἐπειδὴ δ' ἀρχαιότερον πατριαρχικὸν γράμμα, ἀναγόμενον εἰς τὴν Προικόννησον, ἐστὶ τὸ περὶ τῆς μονῆς Ἁγίου Ἑρμολάου σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμη, ἐκδίδωμι ἐνταῦθα[1]:

Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Οὐ μόνον χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι βοηθεῖν τοῖς χρείαν ἔχουσι βοηθείας Θείοις καὶ ἱεροῖς

1. Μετεγράφη ἐκ τῆς «Νομικῆς Συναγωγῆς» τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, ἔνθα κεῖται ἀπὸ φύλλου 84β—85α.

καταγωγίοις καὶ σεβασμίοις μοναστηρίοις ἐπὶ πᾶσιν, οἷς χρήζουσιν, ἀλλ' ἐξαιρέτως ἐν οἷς δύνανται συνίστασθαι καὶ βεβαιοῦσθαι πρὸς διαμονὴν αὐτῶν ἀμετάπτωτον, ὧν ἐξαίρετόν ἐστιν ἡ εὐεργετουμένη αὐτοῖς ἐλευθερία καὶ ἀσυδοσία ὑπὸ τῆς κοινῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας· διὰ γὰρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἀποφεύγοντες πᾶσαν εἴσπραξιν καὶ ἀδιάκριτον ἀπαίτησιν τῶν ὁπωσδήπως δύναμιν ἐχόντων συνταράξαι αὐτὰ καὶ ζημιῶσαι τὰ ἐν οἷς συνασκοῦνται Θεοῦ καταγώγια οἱ ὁσιώτατοι πατέρες εὑρίσκουσιν ἄνεσιν τοῦ ἐπιμελεῖσθαι αὐτὰ καὶ διασώζειν εἰς τὸ διηνεκὲς πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ μνημόσυνον ἀκατάπαυστον τῶν οἰκοδομησάντων αὐτὰ καὶ καλλιεργησάντων ἐλεημοσύναις καὶ ἀφιερώμασιν· ἄλλως γὰρ ἀμελουμένης τῆς βοηθείας αὐτῶν, οὐ δύνανται ἀντιπαλαίειν τοῖς δυναστεύουσι, καὶ ἀναχωροῦντες παραλιμπάνουσιν ἐρημοῦσθαι τὰ Θεοῦ καταγώγια, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ λοιποὺς ἀποστερεῖσθαι τὸ ἀναγκαιότατον μνημόσυνον. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ οἱ συνασκούμενοι[1] πατέρες ἐν τῷ [κατὰ] τὴν Προκόννησον ἱερῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου περὶ τὰ Παλάτια[2], προσδραμόντες τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ προβαλόντες αἰτίας εὐλογοτρόπους, ἐδεήθησαν ἐλευθερίας τυχεῖν καὶ πατριαρχικῆς ἀντιλήψεως ἐπὶ συστάσει τοῦ

1. φαίνεται ἐντεῦθεν καὶ ἐξ ὅσων λέγονται κατωτέρω ὅτι εἶχεν ἀριθμὸν ἱκανὸν μοναχῶν, οὐχὶ δὲ ἕνα καὶ μόνον ἡγούμενον ἢ ἐπιστάτην.

2. ὁ τοπογραφικὸς ὁρισμός ἐστιν ἐσφαλμένος.

αὐτοῦ μοναστηρίου, ὅπως μὴ, στενοχωρούμενοι δοῦναι τὰ ὑπὲρ δύναμιν τοῖς ὁπωσδήποτε βουλομένοις ἀδιακρίτως στενοχωρεῖν αὐτοὺς, ἀποφυγόντες ἀφήσωσι τὸ μοναστήριον ἐρημωθῆναι, τούτου χάριν τὴν αἴτησιν αὐτῶν, δικαίαν οὖσαν καὶ εὔλογον, ἀποδεξάμενοι προσηνῶς, γράφομεν κατὰ τὸ ἔθος καὶ τὰ προνόμια τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ τούτου Θρόνου καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὸ διαληφθὲν αὐτὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου εἴη καὶ λέγηται πάντη ἐλεύθερον, καὶ ἀσύδοτον, καὶ ἀκαταζήτητον, καὶ ἀκαταπάτητον, καὶ ἀνενόχλητον, καὶ ἀνεπηρέαστον, μηδενὶ παρέχειν ὀφεῖλον μέχρι καὶ ἑνὸς ὀβολοῦ· οἱ δ' ἐν αὐτῷ ἀσκούμενοι πατέρες διάγωσι κοινοβιακῶς καὶ ἐλευθέρως, μηδενὸς ἔχοντος ἄδειαν κατεπεμβαίνειν τοῦ μοναστηρίου καὶ ἐνοχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν αὐτοὺς, μήτε ζητεῖν λαβεῖν ἐξ αὐτῶν οὔτε πολὺ, οὔτε ὀλίγον παντελῶς, μήτε τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερατεύοντος ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου, μήτε ἄλλου τινὸς, ἔχῃ δὲ μόνον ὁ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ, ὡς εἴθισται τοῖς ἀρχιερεῦσιν, ἀρκούμενος αὐτῷ τῷ μνημοσύνῳ καὶ μὴ ἔχων ἄδειαν ζητεῖν λαβεῖν τι παρὰ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ, ὡς ἀξιωθέντος ἐλευθερίας ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐεργεσίας· ἔτι προσκαλούμενος ποιεῖν καὶ χειροτονίαν ἐν αὐτῷ, ὁπόταν χρεία γένηται, ἀδωροδοκήτως καὶ χωρίς τινος ἀπαιτήσεως, κατὰ τὴν κανονικὴν διακέλευσιν· τὴν δὲ ἐκλογὴν τοῦ ἡγουμένου ἔχω-

σιν ἐπ' ἀδείας αὐτοὶ καθ' αὑτοὺς οἱ πατέρες τοῦ μοναστηρίου ποιεῖν δηλαδή, τὸν παρ' αὐτοῖς φανέντα ἄξιον καθιστῶσιν ἡγούμενον εἰς προστασίαν τοῦ μοναστηρίου ἐκλέγοντες ἀναντιρρήτως, παρ' οὐδενὸς ἐμποδιζόμενοι ἢ ἀνακρινόμενοι, εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὑφ' ἧς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀσυδοσίας ἠξιώθησαν, ἵνα, αὐτοκέφαλοι ζῶντες κοινοβιακῶς καὶ μηδὲν ἴδιον ἔχοντες, εἴτε τροφάς, εἴτε ἐνδύματα, εἴτε κτήματα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ πάντα κοινά, εἰρηνεύοντες καὶ διάγοντες θεαρέστως ἐπὶ συστάσει καὶ αὐξήσει καὶ βελτιώσει τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου. Ὅς δ' ἂν φανείη ὁπωσδήποτε διασεῖσαι καὶ διαταράξαι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ, καὶ ζητήσῃ λαβεῖν τι πλεονεκτικῶς, καὶ ζημιῶσαι τὸ μοναστήριον, ὁποίας ἂν εἴη τάξεως, καὶ ὁποίου βαθμοῦ, ἀφωρισμένος ὑπάρχῃ ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι, ἔχων καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων Συνόδων. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐλευθερίας γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου.

ΑΧΟΗ'. Ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ· ἰνδικτιῶνος Β'.

Πιστεύω ὅτι πάντα ταῦτα τὰ μοναστήρια εἶχον βιβλιοθήκας, ὧν ἐλεεινά τινα λείψανα περιεσώθησαν. Ἔν τινι σεμνείῳ τῆς Προικοννήσου ἐσώζετο ἄλλοτε σύγγραμμα Εὐδοκίας τῆς βασιλίδος, συζύγου Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, *περὶ διαίτης μοναζουσῶν*[1]. Τὰ τεμάχια τοῦ Ψαλτῆρος, περὶ οὗ γράφω ἐν τῇ 36 σελίδι τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος, ἔστω καὶ λιτά, παρετήρησα ὅτι παρέχονται κατά τινας εὐχὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας διαφορὰς γραφῆς ἀξίας λόγου. Τοῦ χειρογράφου τούτου δωρηθέντος τῷ παρ' ἡμῖν Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ, οὐδεμίαν αὐτοῦ σελίδα δύναμαι ἵνα χρησιμοποιήσω ἐνταῦθα.

Τελευταῖον λόγου κεφάλαιον κείσθω νῦν ἡ εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Βάσσην Ἀκολουθία, ἧς ἡμίφθαρτον κείμενον κατέχω. Ἡ μάρτυς ἁγία Βάσσα ἤθλησεν ἐν Αὐλωνίᾳ, κατὰ τὸ συναξάριον, ἐν τέλει τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, ἑορτάζεται δὲ τὴν 21 αὐγούστου. Τὴν Ἀκολουθίαν τῆς ἁγίας συνεπλήρωσεν ὁ Προικοννήσου Νικηφόρος, οὗ τινός ἐστι πόνημα τὸ ἐν τῷ Ἑσπερινῷ δοξαστικὸν καὶ τὸ πρὸ τούτου στιχηρόν· τέσσαρα δὲ ἄσματα τῆς Λιτῆς εἰς ἦχον Α', Β' καὶ Δ' ἐποίησε Γαβριὴλ ἀρχιεπίσκοπος Ἀγαθοπόλεως, ὁ Κῷος, ὡς ἑαυτὸν ἐπιγράφει, ἐνῷ τὸ πέμπτον εἰς ἦχον πλάγιον τοῦ Α' ἐστὶν ἔργον Νικηφόρου τοῦ Προικοννήσου· καὶ ἕκτον ὅμως συνέταξεν ὁ Γαβριὴλ οὗτος, ὡς καὶ τὰ στιχηρὰ τῶν Αἴνων. Τὰ λοιπὰ μένουσιν ὡς ἐν τῷ Μηναίῳ.

1. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Ε', σελ. μζ'.

Τὴν ἄθλησιν αὐτῆς μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοῦν λεκτικὸν ἰδίωμα ὁ Νικηφόρος.

ζ

Πλὴν τῆς ἑορτῆς ταύτης οἱ προικοννήσιοι πανήγυριν ἄγουσι τῇ 1 αὐγούστου εἰς μνήμην Τιμοθέου τοῦ ὁσίου. Μεθ' ὅσα εἶπον ἄνω, τὸ τοπικὸν ἑορτολόγιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου ἔχει οὕτως[1]:

	18 ἰανουαρίου	Ἁγίου Ἀθανασίου (Αὐλωνία).
	4 φεβρουαρίου	Νικολάου Στουδίτου (Προκόννησος).
*	Τρίτη τοῦ Πάσχα	Ἁγία Τριτη (Ἀφουσία).
	1 ἀπριλίου	Μακαρίου ἡγουμένου Πελεκητῆς (Ἀφουσία).
*	23 »	Ἁγίου Γεωργίου (Προκόννησος καὶ Ἀφουσία).
	27 »	Ἰωάννου ἡγουμένου Καθαρῶν (Ἀφουσία).
	6 ἰουνίου	Ἱλαρίωνος ἡγουμένου Δαλμάτων (Ἀφουσία).
*	20 ἰουλίου	Ἠλιοὺ προφήτου (Κούταλις καὶ Αὐλωνία).
	26 »	Ἑρμολάου μάρτυρος (Προκόννησος).
*	26 »	Παρασκευῆς μάρτυρος (Αὐλωνία καὶ Προκόννησος).
*	1 αὐγούστου	Τιμοθέου τοῦ ὁσίου (καθ' ἅπασαν τὴν παροικίαν).
*	6 »	Μεταμορφώσεως (μονὴ ἁγ. Ἑρμολάου καὶ Στηλάρι).
	15 »	Κοίμησις Θεοτόκου (Στηλάρι).
*	21 »	Βάσσης μάρτυρος (Αὐλωνία).
	24 »	..... (ὕπερθεν τοῦ Κλαζακίου).
	29 »	Τιμίου Προδρόμου (Ἀφουσία).
*	8 σεπτεμβρίου	Γενέσιον Θεοτόκου (Καστρέλλα).
	11 ὀκτωβρίου	Θεοφάνους Γραπτοῦ (Προκόννησος)
	28 νοεμβρίου	Στεφάνου Νέου (Προκόννησος).
*	6 δεκεμβρίου	Ἁγίου Νικολάου Σούδας (Προκόννησος).
	27 »	Θεοδώρου Γραπτοῦ (Προκόννησος).
	30 »	Φιλεταίρου μάρτυρος (Προκόννησος).

Σημ. Ὅπου προτάττεται ἀστερίσκος, σημαίνει ὅτι ἡ πανήγυρις γίνεται σήμερον, εἴτε μετά τινος μεγαλοπρεπείας καὶ ἐν συρροῇ πλήθους, εἴτε μετὰ λιτότητος.

1. ἐν παρενθέσει σημειοῦνται οἱ πανηγυρίζοντες τόποι.

ς'

Λιτὰ σημειώματα περὶ τῶν προστάντων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας εἰσὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ς' μέρους τοῦ παρόντος συγγράμματος. **Οἱ γνωστοὶ τῆς Προικοννήσου ἀρχιερεῖς** ἀναφέρονται ἐν τῷ μέρει τούτῳ, καθὼς καὶ οἱαδήποτε εἴδησις, ἣν ἡμῖν παρέχονται ἔγγραφοί τε καὶ τύποις ἐκδεδομέναι πηγαί. Εἰς εἰκασίας περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν πρώτων ἐπισκόπων οὐδαμῶς ἐννοῶ ἵνα προσφύγωμεν· δέχομαι δὲ σὺν τοῖς λοιποῖς τῶν γραψάντων ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, τοὐλάχιστον μετὰ τὸν Γ', ἐπειδὴ φαίνεται διοικητικῶς, ὡς εἴδομεν, τὸ σύμπλεγμα τῶν τεσσάρων νήσων ὑπαγόμενον τῇ Κυζίκῳ, καθὸ μητροπόλει, ἡ ἐκκλησιαστικὴ παροικία Προικοννήσου ἦν ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν ἱερὰν ὑπαγομένη τῆς Κυζίκου μητρόπολιν[1]. Ἐπὶ τοῦ Σοφοῦ δὲ Λέοντος ἡ Προικόννησος ἦν ἀρχιεπισκοπή, δεκάτη ἑβδόμη τὴν τάξιν, ἀριθμουμένη πρὸ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Ἀγχιάλου, Σηλυβρίας καὶ Μεθύμνης[2]. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἦν ὀγδόη τὸν ἀριθμὸν ἀρχιεπισκοπὴ[3], ἐνῷ τῷ 1700 ἦν ἡ πρώτη τῶν ἀρχιεπισκο-

1. Νικοδήμου μητροπολίτου Κυζίκου προλεγόμενα εἰς Ἀκολουθίαν Αἱμιλιανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυζίκου τοῦ Ὁμολογητοῦ· σελ. ιϐ' καὶ ιγ', ἐν αἷς ὁ γράφων βασίζεται ἐπὶ τῶν τοῦ Μιχαὴλ Lequien (Oriens Christianus, τόμ. Α', στ. 748) καὶ Ἰωσὴφ Bingham (Antiquit. Ecclesiasticarum, βιϐλ. Θ', κεφ. γ', § 8).

2. κατὰ τὸ παρὰ Ῥάλλῃ καὶ Ποτλῇ Τακτικὸν· Σύνταγμα ἱερῶν Κανόνων· τόμ. Ε', σελ. 457.

3. Σύνταγμα Κανόνων· Ε', σελ. 475.

πῶν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως· τοῦτο λέγω βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ Συνταγματίου τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων, καθὼς βλέπω καὶ ἐν ἰδίῳ χειρογράφῳ κώδηκι· μετὰ τὸν Προικοννήσου ἐτάττοντο οἱ ἀρχιεπίσκοποι Κώου, Λιτίτζης καὶ Καρπάθου.

Εἰκασία τις ἐπιτραπήσεται βεβαίως ἐνταῦθα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ Προικόννησος ἀπὸ ἐπισκοπῆς προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπήν. Γνωστὸν ὅτι, κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας, οὓς καὶ ἕτεραι Σύνοδοι κατόπιν ἐπανέλαβον, ἔδει δὶς τοῦ ἔτους ἵνα συνέρχωνται σύνοδοι ἐπισκοπικαὶ παρὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας, ἤτοι τῷ πρώτῳ μεταξὺ αὐτῶν: τῶν ἐπισκόπων δὲ παρὰ τῷ οἰκείῳ μητροπολίτῃ συνερχομένων, ἔδει οἱ μητροπολῖται ἵνα συνέρχωνται εἰς σύνοδον καί πως συνεχέστερον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα αἱ συνοδικαὶ διατάξεις αὗται περὶ συγκροτήσεως συνόδων ἐπαρχιακῶν πάντῃ κατεφρονήθησαν, κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν λέξιν τοῦ Ζωναρᾶ[1], φαίνεται δ' ὅτι καὶ προηγουμένως ὁ θεσμὸς ἐφημόζετο χαλαρῶς· ὥστε ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη Σύνοδος τῷ 681 ὥρισεν ὅπως ἅπαξ τοῦ ἔτους αἱ σύνοδοι συνέρχωνται. Ἐπειδὴ δὲ παρετηρήθη ὅτι δυσχερεῖς ἤθελον εἶναι συγκροτήσεις συνόδων ἐπαρχιακῶν εἴπερ ἐπεβάλλετο τοῖς μητροπολίταις ἵνα μεταβαίνωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ πατριάρχῃ διὰ τὰς συνόδους ταύτας, εἶχον καθῆκον οἱ αὐτοκέφαλοι λεγόμενοι, ἤτοι οἱ ἀρχιεπίσκοποι, οἷοι ὁ Δέρκου, Μεσσήνης, Ἄπρω καὶ Παρίου ἵνα συνέρχωνται παρὰ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως εἰς σύνοδον δὶς ἢ καὶ πλεονάκις τοῦ ἔτους «*καὶ ἄλλοι τινὲς ἀρχιεπίσκοποι* καὶ μητροπολῖται μὴ ἔχοντες ἐπισκόπους· οὗτοι

1. Ζωναρᾶ ἑρμην. εἰς Ε' κανόνα τῆς Α' Οἰκουμ. Συνόδου.

γὰρ ἀναγκάζονται καὶ μόνοι παρὰ τῷ πατριάρχῃ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ συνέρχεσθαι»[1]. Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι, ἕνεκα τῆς αἰτίας ταύτης, σὺν ἑτέραις τισὶ καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Προικοννήσου προεβιβάσθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν μετὰ τὴν Πενθέκτην ἐν Τρούλλῳ Σύνοδον, ἢ μετὰ τὸν Η' αἰῶνα.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Προικοννήσου προεβιβάσθη εἰς μητρόπολιν κατὰ μάϊον τοῦ 1823 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Γ' τοῦ ἀπονείμαντος εἰς τὸν μητροπολίτην τὸ δίκαιον τοῦ «ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Προποντίδος». Ἐν τῇ «Τάξει προκαθεδρίας», ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως Συνταγμάτιον λέγουσιν οἱ νῦν πατριαρχικοὶ γραμματεῖς, ὁ μητροπολίτης Προικοννήσου τῷ 1855 τάττεται πεντηκοστὸς ὄγδοος τὸν ἀριθμόν, προηγούμενος τῶν μητροπολιτῶν Κασσανδρείας, Δρυϊνουπόλεως, Κώου, Σκοπείων, Ἐρσεκίου, Σβορνικίου, Ῥασκοπρεσρένης καὶ ἑτέρων ἕνδεκα μητροπολιτῶν. Ὅτε δὲ τῷ 1861 ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ Β' εἰσήγαγέ τινα δῆθεν τάξιν εἰς τὸ Τακτικὸν τῆς προκαθεδρίας, ὁ Προικοννήσου κατεβιβάσθη πολλῷ κατωτέρω τῆς τάξεως, ἣν κατεῖχε τῷ 1855, καὶ νῦν ἐστὶν ἑξηκοστὸς ἕβδομος, μετὰ τοὺς μητροπολίτας Ἐρσεκίου, Κορυτσᾶς, Σβορνικίου, Ῥασκοπρεσρένης, Κασσανδρείας, Βελεγράδων καὶ λοιποὺς, ὧν ἄλλοτε προηγεῖτο.

ζ

Καθέδρα τοῦ ἀρχιεπισκόπου βεβαίως ἦν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς αἰῶνας ἡ Προκόννησος, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἀνάμνησις μητροπόλεως διασῴζεται κατὰ τὰ ἐρείπια παλαιῶν τινων

1. Βαλσαμῶνος ἑρμην. εἰς Η' κανόνα τῆς Πενθέκτης.

οἰκοδομῶν ἄνω τοῦ Κλαζακίου[1]. Μαρτυρίαν οὐδεμίαν ἔχομεν πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος· ὁ κώδηξ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ποιεῖται δῆλον ἐκ τῶν ἐγγράφων αὐτοῦ ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος τούτου ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἶχε καθέδραν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας τὴν Ἀλώνην.

§

Κατὰ τὸν κώδηκα τοῦτον ἡ παροικία Προικοννήσου εἶχεν ἱκανὰ κτήματα, δι' ὧν ἔδει 'να συντηρῆται ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Τὰ κτήματα ταῦτα προφυλάττων ὁ Προικοννήσου Μητροφάνης ἀπὸ τῆς ἁρπακτικῆς ἐπιθυμίας ἀσυνειδήτων ἀνθρώπων, ἐπέγραψεν εἰκονικῶς εἰς ὄνομα πέντε προκρίτων Αὐλωνίας, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν, ὡς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαίου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐπὶ τῶν κτημάτων. Τὴν συνετὴν ταύτην πρᾶξιν ἐκύρωσεν, ἢ μᾶλλον διηώνισε, διὰ πρακτικοῦ τινος ἐπισήμου, ὅπερ, ἀμαθέστατα γεγραμμένον, ἐκδίδωμι νῦν ὧδε διορθωθέν, πλὴν τῶν δύο πρώτων στίχων ἀφεθέντων ὡς ἔχουσιν καὶ μιᾶς ἢ δύο λέξεων· ἔστι δὲ τοῦτο:

Μητρωφάνις αἰλέο Θεοῦ ἀρχιεπήσκοπος Προικονύσσου | ἡκιοθελὸς· καὶ ηκία χηρη ηπέγραψα. 1698 αποΧριστοῦ. | Προγινώσκοντας ὅτι ἐσίμωσεν ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀποβιώσεως, ὡς καθὼς εἶναι βέβαιον | ἀπὸ τὰ μηνύματα καὶ σημεῖα, ὁποῦ φαίνονται εἰς ἡμᾶς, τρέμω, κλαίω, καὶ ὀδύρομαι | τί ἀπολογίαν μέλλω ὁ ἐναγὴς καὶ παμβέληλος νὰ ἀποδώσω τῷ φοβερῷ κριτῇ ὁ|ποῦ τὸν ἀμπελῶνα, ὅπου μὲ ἔδωσεν εἰσὲ κανένα

1. Ἴδε σελ. 104 τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος.

καλὸν δὲν τὸν ἐπεμελήθηκα | διότι καταπατεῖται ἀπὸ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν· μὰ πάλιν ἔχω θάῤῥος εἰς τὸ ἄπειρόν του ἔλεος, γνωρίζωντας ὡς Θεὸς πῶς τὸ ἐκαλλι|έργησα καὶ καλλιεργῶ ὅσον εἶναι τῆς δυνάμεώς μου· μὰ ἐκεῖνοι, ὁποῦ σεβένουν | ἀπὸ τοὺς φραγμοὺς, ἔσοντας ὁποῦ εἶναι λησταὶ, ὁ Κύριός μας νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ εἰ|σὲ καλὴν μετάνοιαν· ἐπειδὴ καὶ νὰ ἐνθυμοῦμε τοὺς κόπους καὶ στενοχωρίαις | ὅπου ἐπέρασα εἰς αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ὡς καθὼς βλέπω τώρα ὁποῦ ἁρπά|ζονται τὰ χωράφια τῶν μοναστηρίων μετὰ τὴν θανὴν τῶν ἡγουμένων καὶ νὰ ἐ|ρημώνωνται ἠποτωναίζωκράτουντο, καὶ ἐγνωρίζοντας ὅτι πρὸ ὀλίγων | τοιουτοτρόπως θέλει γένῃ καὶ τῆς μητροπόλεως τὰ χωράφια νὰ μᾶς ἀκολου|θοῦν βλασφημίαις, ὁποῦ μὲ πολλοὺς κόπους τὰ ἐφύλαξα, καὶ νὰ χαθῇ καὶ | τὸ μνημόσυνον τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ὁποῦ τὰ ἀφιέρωσαν, ἐσυμβουλεύ|τηκα μὲ τοὺς παρόντας χριστιανοὺς, νὰ τοὺς τὰ κάμω πώλησιν ὄχι ἀληθινὴν, | ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν στερεὰ, μετὰ τῆς ἐμῆς ἀποβιώσεως νὰ εἶναι ἴδιοι νοκο|κυρέοι τους, καὶ μετὰ τὴν αὐτῶν ἀποβίωσιν τὰ παιδία αὐτῶν, καὶ νὰ πάρῃ | ὁ καθεὶς ἕναν τεμεσοῦτι· καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ χωράφια νὰ εἶναι τῆς μητροπόλε|ως, ἀδιάσειστα καὶ ἀναπόσπατα· καὶ εἴτις ἐξ ἡμῶν εἰσὲ κανένα καιρὸν ἢ τὰ | παιδία αὐτῶν ἤθελαν δυναστεύσουν νὰ ἰδιοποιηθοῦσιν τὰ χωράφια | κατὰ τὰ τεμεσοῦτια, ὁποῦ ἔχουν εἰς τὰ χέριά τους, καὶ νὰ ἤθελαν τρέξουν ἐ|ξωτερικὰ, οἱ τοιοῦτοι ἤθελαν εἶστεν ἀφωρεσμένοι παρὰ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος | τῆς παναγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρετοι | καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον, ἐν γενεαῖς γενεῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐγράφηκε τὸ παρὸν ση|μείωμα ἐκ χειρὸς τῆς ἐμῆς ταπεινότητος,

καὶ ἐστρώθη ἐν τῷ κόντηκι τῆς ἁγιωτά|της ταύτης μητροπόλεως, εἰσὲ φανέρωσιν τῆς ἀληθείας. 1698 μαΐου 13.

Χρυσόγονος κκ 12 [1]	Βάρσαμις κλ. 14	Νικολάκης 7 [illegible] (½)
λ ασ 54 [1]	λν ας 63	λν ας 33 καὶ ρούπια 3
Δημητράκης Μαυ-	Γρηγόρης κλ. 12.. (ἴσως 12 ½)	
ράκη κλ. 10 λν ας 45	λν ας 56 καὶ ροῦπι.	

† ὁ Προικονήσου Μητροφάνης επηβεβη-

* * *

Κτήματα εἶχεν ἡ ἀρχιεπισκοπὴ μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἱκανά· κατ' αὔγουστον τοῦ 1763 ἐπωλήθησαν ὀκτὼ ἀγροκήπια ἀντὶ 143 γροσίων, ἠγοράσθησαν δ' ἕτερα ὀκτὼ ἀντὶ γροσίων 286.

Τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1773 εἶχε κτήματα πεντήκοντα σχεδὸν ἀγροκήπια ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Προικοννήσου· τινὰ τούτων διετηρήθησαν μέχρι σήμερον· τῷ 1842 ἀναφέρεται « ὁ ἔξω τῆς Ἀλώνης παχτζὲς », ὅστις ἐχορήγει 400 γρόσια κατ' ἔτος, φαίνεται δ' ὢν ἀρκούντως ἐκτεταμένος, διότι ἀπ' αὐτοῦ ὁ μητροπολίτης ἐκαρποῦτο « καὶ ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ ζαρζαβάτι, ταίνιον τῆς μητροπόλεως».

§

Καὶ ἐν τούτοις εἶχεν ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ὑλικάς τινας ὑποχρεώσεις, ὧν ἡ μνεία δείκνυσι τὴν οὐχὶ πενιχρὰν κατάστασιν αὐτῆς, ἐν ἀντιβολῇ πρὸς ἑτέρας, τοὐλάχιστον κατὰ

1. ἴσως κοιλὰ ... ἀσλανία.

αἰῶνας πολλῷ ἡμῶν ἀφεστῶτας. Τῷ 1324, κατὰ σεπτέμβριον, ὁρισθείσης δασμοφορίας τινὸς τῶν μητροπόλεων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς θεραπείαν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὡρίσθη διὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Προικοννήσου ποσὸν κατ' ἔτος ἐξ ὑπερπύρων 72, ἐνῷ ἡ Μαρώνεια, ἡ Μάδυτος, ἡ Ξάνθη ἐχορήγουν ἀνὰ 36 ἑκάστη [1]. Ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἄγνωστον ἀκριβῶς τί παρεῖχεν. Ἀρχαιοτέρα σημείωσις ἐμοὶ γνωστὴ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔτη 1741-1755, καθ' ἃ κατ' ἔτος ἐχορήγει τῷ ταμείῳ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως 300 γρόσια, πλέον τῶν χιλίων φράγκων τῆς σήμερον· ἀνὰ 300 γρόσια κατ' ἔτος ἐχορήγουν καὶ αἱ μητροπόλεις Καισαρείας Καππαδοκίας, Βιζύης, Μαρωνείας, Δέρκων, Γάνου καὶ Χώρας, ὀλιγώτερα δὲ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ παροικίαι Κυζίκου, Ἀμασείας (ἀνὰ 250), Μιτυλήνης, Ἰωαννίνων (ἀνὰ 150) κτλ.

Τῷ 1759 τὸ χρέος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου ἀνέβαινεν εἰς 15,000 γροσίων, ἤτοι 45,000 φράγκων καί τι πλέον. Λιτὴ δὲ ἦν καὶ ἡ εἰς ἔπιπλα καὶ σκεύη περιουσία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀνανίας ἰδοὺ τί γράφει τῷ 1759 περὶ τῆς περιουσίας ταύτης ἰδίᾳ χειρὶ ἐν τῷ παλαιῷ κώδηκι

«Κατὰ τὸ ,αψνθ', ἰουλίου η', ἐρχομένου μου ἐνταῦθα ἐν τῇ παρούσῃ ἀρχιεπισκοπῇ ηὗρα ἐν τῷ κονάκῃ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης τὰ παρόντα, ὁποῦ ἐνταῦθα ὑποκάτωθεν καταγράφω· ἑπτὰ μαξελάρες παλαιαῖς γεμενιὰ, καὶ δύο παλαιὰ μετεράκια, καὶ μία ψάθα, ἕνα παλαιὸ σαμντάνι, καὶ δύο μεγάλοι τετζερέδες, καὶ δύο καζάνια, καὶ ἕνα ῥακοκάζανο παλαιό, καὶ ἕνα ντριβὲ

1. βλέπε προχείρως Σύνταγμα ἱερῶν Κανόνων, τόμ. Ε', σελ. 136.

τοῦ πετιμεζίου, καὶ πέντε παλαιὰ βουτζὰ μικρὰ, ἅπερ ἐξαναφτίασα, καὶ ἕνα κάδο μικρὸν, καὶ δύο παλαιὰ πολύμια».

«Ἤυρον δὲ ἔτι καὶ ἕνα παλαιὸ σάκκο, καὶ ἕνα παλαιὸν ὑπογονάτιον ἀπὸ σερασέρι, καὶ δύο ὑπομάνικα ὁ Εὐαγγελισμὸς, εἶναι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἐπαράδοσα εἰς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας τὰς χεῖρας, ἕνα Εὐαγγέλιον ἀργυροῦν, καὶ πέντε κανδήλια ἀσιμένια, καὶ δύο ἑξαπτέρυγα ἀσιμένια, καὶ ἕνας σταυρὸς ἀσιμένιος, καὶ δύο περιζώνια, καὶ τρία φελώνια, καὶ τρία παλαιὰ, καὶ στιχάρια πέντε μὲ τῶν ἀναγνωστάδων, καὶ ἕτερον Εὐαγγέλιον ἐδικόν μου, ὅπερ ἀφιέρωσα τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἕνας ἐπιτάφιος κεντητός».

Ἴσως ἡ περιουσία ἑτέρων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων ἦν πολλῷ πενιχροτέρα. Καὶ ἐν τούτοις μετὰ τριάκοντα καὶ δύο ἀπὸ τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἔτη, ἤτοι τῷ 1791 αὐγούστου 17, ὁ Προικοννήσου Ἀρσένιος εὗρε «καὶ μίαν ζυγὴν παλαιὰ ἀρχιερατικά· ἕτερον δὲ οὐδέν».

§

Ἀλλὰ καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἀρχιεπισκόπου κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, διότι πρὸ τούτου σημείωσιν οὐχ εὗρον, ἦσαν ὀλίγα. Τὸ σύνολον τῶν εἰσοδημάτων τούτων μέχρι τοῦ 1798 ἀνέβαινεν εἰς 2806 γρόσια, ὧν 2667 ἤθροιζεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀπὸ τῶν χωρίων, τὰ δὲ λοιπὰ 139 γρόσια ἐχορήγουν κατ' ἔτος τὰ μονύδρια: Παραδεῖσι γρ. 25 — Ἅγιος Γεώργιος Ἀφουσίας γρ. 18 — Μετόχιον τῆς ἐν Λέσβῳ μονῆς τοῦ Λειμῶνος ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἀλώνης γρ. 15 — Ἁγία Παρασκευὴ Γαλλιμένος γρ. 25 — Ἅγιος Ἑρμόλαος Πραστείου γρ. 25 — Στηλάριον γρ. 11 — Καστρέλλα Ἀφόνης γρ. 15 — Ἅγιος Ἀθανάσιος Βωρίου γρ. 5. Τῷ 1798 Νικηφόρος ὁ Προικοννήσου ἀνεβίβασε τὰς ἐτησίους εἰσπράξεις εἰς 3771 γρόσια, ἤτοι περὶ τὰ πεντακισχίλια φράγκα τῆς σήμερον· ἀλλ' ἰδού τι σημειοῖ αὐτὸς ὁ Νικηφόρος:

«Ἀλλ' ἔστω γνωστὸν τῷ ἐν Χριστῷ μοι ποθεινοτάτῳ ἀδελφῷ καὶ διαδόχῳ, ὅτι τὰ λειτουργικὰ, ἐὰν ὁ ἀρχιερεὺς δὲν λειτουργήσῃ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ λάβῃ, μὲ τὸ νὰ προβάλλωσι σόφισμα, ὅτι ἐὰν δὲν δουλεύσῃς, δὲν πληρόνεσαι. Ὅθεν ἐξ ἀνάγκης, πρέπει νὰ κινδυνεύσῃ ὁ ἀρχιερεὺς ἐν παντὶ καιρῷ χειμερινῷ, διὰ νὰ λάβῃ ὀλίγην ποσότητα ἀντάλλαγμα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ ταύτην νὰ δαπανήσῃ εἰς ναύλους, καὶ τροφὴν, καὶ φιλεύματα τῶν τζορμπατζίδων, οὕτως ἐθάδων ὄντων. Λοιπὸν ὁ ἀγαπητός μου διάδοχος, ὅστις ἂν ᾖ, πειρώμενος τῶν τοιούτων καλῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐξ ὧν οὐδὲ τὸ πολλοστὸν κατέστρωσα, μνημονευέτω μου τῆς ψυχῆς, ὡς κἀγὼ τοῦ προκατόχου μου, καὶ αὐτοῦ ἄλλος. Ἰδίᾳ χειρὶ ἔγραψεν ὁ ἐκ Πηλουσίου τῆς κατ' Αἴγυπτον, καὶ Θεοῦ συνάρσει προβιβασθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης κατὰ τὸ ,αψπε´ σωτήριον ἔτος, ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ια´, † ὁ Προικοννήσου Νικηφόρος».

Ἡ σημείωσις ἐστὶ γεγραμμένη τῇ 1 ὀκτωβρίου 1798. Τὰ δὲ ἐκ λειτουργιῶν δικαιώματα συνεποσοῦντο τότε ἐκ πάντων τῶν χωρίων εἰς γρόσια κατ' ἔτος τριακόσια ἑβδομήκοντα τρία (373=500 φράγκα).

§

Ἔκτοτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἤθροιζεν εἴ τι ἂν ἠδύνατο· πάντοτε ὅμως τὰ τακτικά τε καὶ ἔκτακτα τοῦ ἀρχιεπι-

σκόπου εἰσοδήματα συνεποσοῦντο εἰς πεντακισχίλια τὸ πολὺ φράγκα κατ' ἔτος, ἐν τοῖς εὐτυχεστέροις καιροῖς. Ἡ σπουδαιοτέρα κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τοῦτον ἐν τῷ κώδηκι τῆς μητροπόλεως σημείωσις ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1842, καὶ κατ' αὐτὴν τὰ κύρια εἰσοδήματα ἀπὸ μὲν τῶν χωρίων ἦσαν κατ' ἔτος δέκα χιλιάδες καὶ ἑβδομήκοντα ἓξ γρόσια (=10,076), ἀλλ' ἀπὸ τῶν μοναστηρίων καὶ μετοχίων ἦσαν γρ. 3,430, ἤτοι: 500 ἀπὸ τοῦ ἐν Χουχλίοις μετοχίου — 400 τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Παραδεῖσι[1] — ἀνὰ 200 ἀπὸ τῶν ἑξῆς: Ἁγιοταφιτικοῦ μετοχίου ἐν Ἁλώνῃ· μετοχίου Σκοπίων· μετοχίου Βωρίου — Ἰβηριτικοῦ μετοχίου ἐν Πασᾷ-Λιμανίῳ — Παναγίτσας[2] (Ἁλώνης) — Ἁγίου Ἑρμολάου Πραστείου — Καστρέλλας· «εἴχομεν καὶ αὐτὴν γρ. 230 χάριν λόγων πειθαρχικῶν»· τέλος, 200 ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἀφουσίας· ἀνὰ 100 ἀπὸ τῶν ἑξῆς: Ἁγίας Παρασκευῆς Γαλλιμένος καὶ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Κλαζακίῳ. Πλὴν τούτων, μέχρις ἐκείνων τῶν χρόνων τὸ ἐν Ἁλώνῃ Κουτλουμουσιανὸν μετόχιον ἔδιδε κατὰ πᾶσαν πενταετίαν δισχίλια γρόσια=400 κατ' ἔτος, τὸ δὲ Στηλάρι χίλια πεντακόσια κατὰ πενταετίαν ἐπίσης=300 κατ' ἔτος.

§

Ταύτας ἀποσώζων τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Προικοννήσου παρατίθημι. Καταρτίσας δὲ ἀτελῆ, διὰ τὸ πενιχρὸν τῶν πηγῶν, καὶ συμπληρώσεως δεομένην, ὡς εἰκός, σειρὰν τῶν ἀρχιερέων τῆς εὐαγώγου ταύτης παροικίας, ὑποβάλλω ὑπὸ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐπιεικῶν τοῦ παρόντος βιβλίου ἀναγνωστῶν.

1. μὴ ἐξευρὼν τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος, ἀγνοῶ πῶς πρέπει 'να γράψω. Ἴσως ὠνομάσθη ἀπό τινος μοναχοῦ Παραδείση τουρκίκλην.

2. δηλαδὴ τῆς «Παναγιᾶς 'στὰ δένδρα», περὶ οὗ βλέπε ἐν σελ. 18-21 τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος.

ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

Ἰωάννης

φαίνεταί μοι ζῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ε' αἰῶνος· ἐπίσκοπος Γόρδης ἢ Γόρδου τῆς Λυδίας ὢν μετετέθη εἰς Προικόννησον[1], καὶ «λαμπρῶς τῆς ἐπισκοπῆς διὰ βίου τοὺς οἴακας ἐκληρώσατο»· φρονῶ ὅτι ἦν αὐτὸς ὁ λαβὼν μέρος εἰς τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδον[2]. Παρὰ Παλλαδίῳ[3] ἀναφέρεται Ἰωάννης ὁ τῆς Λυδίας, χρυσοστομικὸς ἀνήρ, ὅστις ἔν τινι μακεδονικῇ πόλει ἔμενεν ἐν ἀρχαῖς τοῦ Ε' αἰῶνος. Μήτοι ἦν αὐτός;

Ἀκάκιος

ἔλαβε μέρος ἐν τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ ἐν Χαλκηδόνι Συνόδῳ[4], δῆλον οὖν ἤκμαζε τῷ 451.

1. Ἀδήλου περὶ μεταθέσεως ἐπισκόπων· Ποτλῆ καὶ Ῥάλλη, Σύνταγμα ἱερῶν Κανόνων· τόμ. Ε', σελ. 392.

2. Σωκράτους Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβλ. Β', κεφ. λζ'. Νικηφ. Καλλίστου Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβλ. ΙΔ', κεφ. λθ'.

3. Ἐν βίῳ Χρυσοστόμου § ιζ'.

4. Παρὰ τῷ Le Quien ἀναφέρεται πρῶτος ἐπίσκοπος ὁ Ἰωάννης ἀπὸ Γόρδου· Oriens Christianus, τ. Α', στήλη 783. Χάριτας οἶδα τῷ πολυμαθεστάτῳ βυζαντινολόγῳ ἰατρῷ A. Mordtmann, χορηγήσαντί μοι πρὸς μελέτην τὸ σπουδαῖον τοῦ Lequien ἔργον. Παρὰ τῷ σεβασμ. μητροπολίτῃ Ἀμασείας Ἀνθίμῳ Ἀλεξούδῃ (ἐν «Νεολόγῳ» τῆς 6 μαρτίου 1892) ἀναφέρεται πρῶτος ὁ Λεωνᾶς ἢ Λεωνίδας, παρέγγραπτός τις ἐπίσκοπος, ἐξ ἐκείνων βεβαίως, ὧν ὀνόματα διέσωσεν ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐν τῇ «Νομικῇ Συναγωγῇ».

Στρατοκλῆς

ἤκμαζεν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Γενναδίου (458-471)· τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν ὑπὸ τὴν κατὰ σιμωνιακῶν ἐπιστολὴν τοῦ Γενναδίου τούτου[1], τῷ 459.

Νικήτας

παρεκάθησεν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν Ζ′ ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ[2], τῷ 787.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

Ἰγνάτιος

ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὲρ Φωτίου σύνοδον τῷ 879, ὡς ἀρχιεπίσκοπος[3].

Λέων

ἐν τῷ Ι′-ΙΑ′ αἰῶνι, οὗ τὸ μολυβδόβουλλον: «Κύριε βοήθει Λέοντι ἀρχιεπισκόπῳ Προικοννήσου»[4].

Κοσμᾶς

ἀναφέρεται ζῶν μικρὸν μετὰ τὸ 1078[5].

Διονύσιος

ἀναφέρεται κατὰ νοέμβριον τοῦ 1027, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου, μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου· ἦν δὲ τοιοῦτος καὶ κατὰ τὸν ἰανουάριον[1] τοῦ 1028.

1. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν ἱερῶν Κανόνων· τόμ. Δ′, σ. 374.
2. Lequien, Α′, στ. 785.
3. αὐτόθι, 785.
4. Gustave Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin· ἐν Παρισίοις, 1884, σελ. 199.
5. Ἀκολουθία ὁσίου Τιμοθέου· ἔκδ. Β′, σελ. 60.

Ἄνευ ὀνόματος

μένει ὁ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου τῷ 1066 ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου[2].

Ἄνευ ὀνόματος

Προικοννήσου τις ἀναφέρεται ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ τοῦ Χρυσοβέργη μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου[3] τῷ 1156.

Ἰσαάκιος

διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἔλαβε μέρος ἐν τῇ κατὰ μάρτιον καὶ ἀπρίλιον τοῦ 1166 συνελθούσῃ τοπικῇ συνόδῳ περὶ τῆς εὐαγγελικῆς ῥήσεως: «Ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστιν». Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ κατὰ τὰς συζητήσεις ὁμόφρων δειχθεὶς τῷ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν Νικολάῳ, «ἀκροασάμενος δὲ τῶν γνωμῶν τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, μεταβαλὼν, εἶπεν ἀφίστασθαι μὲν τῆς γνώμης τοῦ Ἀθηνῶν, στοιχεῖν δὲ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν». Ὑπέγραψε δὲ οὕτως: *Ὁ εὐτελὴς ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου Ἰσαὰκ ὁρίσας ὑπέγραψα*[4].

Ἄνευ ὀνόματος

ὡσαύτως ἔμεινε καὶ ὁ τῷ 1186 ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου μέλος ὢν τότε τῆς συνόδου[5].

1. Συντ. Κανόνων, τόμ. Ε′, σελ. 24, 32.
2. μνεία παρὰ Lequien, ἐν στήλῃ 785.
3. Συντ. Κανόνων, τόμ. Ε′, σελ. 95.
4. «Ἐκκλησ. Ἀληθ.» τόμ. Δ′, σελ. 459, 474, 477, Ε′, σελ. 76.
5. Συντ. Κανόνων, τόμ. Ε′, σελ. 320.

Βασίλειος

ἤκμαζε μικρὸν πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος[1] καὶ κυρίως τῷ 1235[2].

Ὁ μητροπολίτης Μωκησοῦ

προεδρικῶς, ὡς σήμερον λέγομεν ἐξ ἀμαθείας, ἢ *κατ' ἐπίδοσιν*, ὡς ἔλεγον οἱ τότε, εἶχε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Προικοννήσου τῷ 1267, βεβαίως ὡς μὴ δυνάμενος 'να μεταβῇ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ[3].

Νικόλαος

τῷ 1280 σημειοῦται ζῶν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Βέκκου[4].

Νήφων μητροπολίτης Κυζίκου

πρὸ τοῦ 1311 ἐποίμαινεν ἅμα τῇ Κυζίκῳ τὴν Προικόννησον, ἣν διώκησε καὶ κατὰ τὴν ἐφημερίαν αὐτοῦ ὡς πατριάρχης[5] Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1315.

Ἰωάννης πατριάρχης ὁ Γλυκὺς

κατὰ ἰούλιον τοῦ 1315 ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Προικοννήσου χηρεύουσα προστάτου ἐδόθη τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννῃ ΙΓ', πιθανῶς διοικήσαντι αὐτὴν[1] μέχρι τοῦ 1319 ἢ 1320.

1. Lequien 786. Ἐπιστολὴ δὲ Νικολάου Μεσαρίτου πρός τινα ἀρχιεπίσκοπον Προικοννήσου «ἄρτι πρώτως ἀποστείλαντα αὐτῷ ἐκ περδίκων ὠὰ» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ νῦν πανιερωτάτου μητροπολίτου Ἀγχιάλου κ. Βασιλείου Γεωργιάδου ἐν «Ἡμερολογίῳ Ἀνατολῆς» τοῦ 1886, σελ. 181-183. Ὁ ἐκδότης κρίνει ταύτην ἔργον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· ὁ Μεσαρίτης ἔλαβε δῶρον καὶ τυρὸν προκοννήσιον. Πρέπει 'να εἴπω ὅτι ὁ παρασκευαζόμενος καὶ νῦν ἐν τῷ Γαλλιμένι τυρός ἐστι καλὸς καὶ ἡδὺς τὴν γεῦσιν.

2. Casimiri Oudini, Commentarius de scriptoribus Ecclesiæ antiquis· Λειψία, τόμ. Γ', στήλη 59.

3. Παχυμέρης, τόμ. Α', σελ. 286. Βλέπε περὶ αὐτοῦ καὶ ἐν σελ. 154 τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος.

4. Lequien, 786· δυστυχῶς ψιλὴ μόνων ὀνομάτων μνεία.

5. βλέπε τοὺς «Πατριαρχικούς μου Πίνακας», σελ. 413, καὶ ὅπου παραπέμπω.

Μανουὴλ

ἀναφέρεται διέπων τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῷ 1329-1330, ὅτε διετέλει καὶ μέλος τῆς συνόδου ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἡσαΐου[2].

Μακάριος

γνωστὸς ὡς εἰς Κρήτην ἀποσταλεὶς ἅμα τῷ ἱερομονάχῳ Σωφρονίῳ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Β' τῷ 1552, ἴσως ἐπὶ συλλογῇ συνδρομῶν ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως[3]. Ἐχειροτονήθη τῇ 6 αὐγούστου 1548 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου[4].

Παγκράτιος

Διονύσιος

εἰκάζω ὅτι ἔζων κατὰ τὸν ΙΣ' ἢ ΙΖ' αἰῶνα· ἀναφέρονται ἐν τοῖς Διπτύχοις τῆς μονῆς Ἁγίου Ἑρμολάου.

Ἄνθιμος

διέμενε κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1580 ἐν Κωνσταντινουπόλει, μέλος ὢν τῆς συνόδου ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους[5].

1. βλέπε τὸ τέταρτον ἔγγραφον ἐν τοῖς τῶν καθηγητῶν Miklosich καὶ Müller Acta Patriarchat. παρὰ Migne, ἐν τόμ. ΡΙΖ' τῆς Ἑλλην. Πατρολογίας· καὶ Μ. Ι. Γεδεὼν «Πατριαρχικοὺς Πίνακας»· σελ. 415.

2. Miklosich καὶ Müller, Acta Patriarch. σελ. 150, 151, 157.

3. Νικολάου ἱερέως Μαλαξοῦ· Διήγησις περὶ τοῦ γεγονότος εἰς αὐτὸν θαύματος κλπ. ἐν Λόγοις πανηγυρικοῖς Μακαρίου Χρυσοκεφάλου, σελ. 447.

4. Oriens Christianus· τόμ. Α', στήλη 786.

5. Μ. Ι. Γεδεών, Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1884, σελ. 145.

Κλήμης

ὑπογράφεται ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως ἐκδοθέντι σιγιλλίῳ περὶ τῆς ἐν Δημητζάνῃ μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, μέλος ὢν τῆς συνόδου κατὰ τὸ 1624. Ὑπογράφεται Κλήμης τις ἐν τῇ κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1585 καθαιρέσει τοῦ πατριάρχου Παχωμίου Παταίστου[1], καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου Θεολήπτου τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως. Ἄγνωστον ἂν ᾖ ὁ αὐτὸς ἢ ἕτερος ὁ τεσσαρακονταετίαν μετ' αὐτὸν χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου. Ὁ Κλήμης διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1618, κατὰ φεβρουάριον, ὡς μέλος τῆς συνόδου[2] ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου Β'. Κατὰ μάρτιον τοῦ 1608 ἦν ὡσαύτως ἐν Κωνσταντινουπόλει Κλήμης Προικοννήσου, καὶ ἔλαβε μέρος ὑπογράψας εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ῥαφαὴλ καθαίρεσιν τοῦ Σερρῶν Ἰωάσαφ[3]. Οὐδὲν ἀκριβὲς δύναταί τις εἰπεῖν περὶ Κλήμεντος, μήτε περὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Δανιήλ· ἴσως αἱ ἐν πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις ὑπογραφαὶ ἀνεγνώσθησαν κακῶς ὑπό τινων ἐκδοτῶν.

Δανιὴλ

ἐκ Μυριοφύτου τῆς Θρᾴκης· γινώσκομεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τῷ 1629 συνετελέσθησαν αἱ ἁγιογραφίαι τοῦ ἐν Προκοννήσῳ ναοῦ τῶν ἁγίων Θεοδώρων[4]. Ἐξ ὑπομνήματος ἐν τῇ «Νομικῇ Συναγωγῇ» τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου σωθέντος, μανθάνομεν ὅτι ἀπεβίωσε τῷ 1638, κατὰ ἰούνιον. Προηγουμένως ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Κονταρῆ

1. Κ. Ν. Σάθα, Βιογραφικὸν σχεδίασμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β', ἐν Ἀθήναις, 1870, σελ. 142.
2. Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη· τόμ. Α', σελ. 174, 22.
3. ἐφημερὶς «Ἀνατολή», ἀριθ. 6, τῆς 7 ἀπριλίου 1877.
4. βλέπε σελ. 89 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον κατὰ τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων τοῦ Ψευδολουκάρεως[1].

Γρηγόριος

ὁ ἱερομόναχος ἐξελέγη μετὰ θάνατον τοῦ Δανιὴλ, τὸν ἰούνιον τοῦ 1638· παρητήσατο δὲ τὸν θρόνον μετὰ ἓν ἔτος, ὅτε ἀπεστάλη ἀρχιεπίσκοπος εἰς Προικόννησον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ γέροντος

Ἱερεμίας

ὁ πρώην Ἡρακλείας τῆς ἐν Θρᾴκῃ μητροπολίτης, ὅστις καθῃρέθη κατ' αὔγουστον τοῦ 1660·—ὁ Ἱερεμίας οὗτος, ὢν μητροπολίτης Ἡρακλείας, ὡς ἐκ τῶν πατριαρχικῶν κωδήκων καταδείκνυται, ἀπὸ τοῦ 1635, καθῃρέθη τῷ 1636 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου, προβιβάσαντος εἰς Ἡράκλειαν ἐκ μεταθέσεως τὸν Γάνου καὶ Χώρας Ἰωαννίκιον[2]. Κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1650 ὁ Προικοννήσου Ἱερεμίας ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλος τῆς συνόδου[3] ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Β'.

Γεράσιμος

ἐξελέγη κατ' αὔγουστον τοῦ 1660 καὶ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης παροικίας. Οὐδὲν γινώσκω περὶ τούτου.

Κωνστάντιος

ἀναφέρεται[4] τῷ 1668.

1. Or. Christ. Α', 786.
2. Οὕτως ἐν τοῖς κώδηξι γράφεται· καὶ ἐν τούτοις ὁ Νεόφυτος πρὸ τῆς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀναβάσεως ἦν μητροπολίτης Ἡρακλείας· τῷ 1634 ἦν Ἡρακλείας ὁ Ἱερεμίας οὗτος.
3. Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου Παράρτ. ἀρχαιολογικὸν τῶν τόμων Κ'-ΚΒ', σελ. 104, 44.
4. μόνον παρὰ τῷ σεβασμ. Ἀμασείας. «Νεολόγος», 6 μαρτίου 1892.

Μητροφάνης

ἐκ Λίνδου τῆς Ῥόδου· διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος ἀπὸ τοῦ 1677-1698, κατὰ τὸν κώδηκα· διότι ἐν πράξεσι τῶν ἐτῶν τούτων ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπὶ Μητροφάνους, ὡς εἴδομεν, ᾠκοδομήθησαν ἐκ βάθρων τὰ παρὰ τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Ἁλώνης κελλία, πρὸς κατοικίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ αἱ κάτωθεν αὐτῶν ἀποθῆκαι[1], προεβιβάσθη δ' εἰς σταυροπήγιον ἡ ἐν Προκοννήσῳ ἠμελημένη μονὴ τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου.

Θεόκλητος

τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, λίαν δυσξύμβλητον οὖσαν, ἀπαντῶμεν ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀπὸ τοῦ 1718 μέχρι τοῦ 1725. Τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Προικοννήσου παροικίαν διῴκει καὶ τῷ 1705. Τῷ 1729 καθιέρωσε τὸ ἱερὸν ἀντιμίνσιον τῆς Κουτάλεως[2]. Ὁ Θεόκλητος ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλος τῆς συνόδου κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1710 ἐπὶ Ἀθανασίου πατριάρχου[3], καὶ τῷ 1722 ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ΄[4].

1. βλέπε σελ. 13 καὶ 187 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.
2. βλέπε σελ. 80 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.
3. Ἀρχαιολογ. παράρτημα τῶν τόμων Κ΄—ΚΒ΄, σελ. 106, 58.
4. Miklosich καὶ Müller, Acta Monasteriorum, τ. Γ΄, σ. 332. Γεράσιμος δὲ Προικοννήσου κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1721 ἀναφερόμενός ἐστι γέννημα κακῆς χειρογράφων ἀναγνώσεως. Εἰς ἰδιωτικὸν ἀντίγραφον τῆς αὐτῆς συνοδικῆς πράξεως, ὑφ' ἣν τὸ ὄνομα Γεράσιμος, ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα Γαβριὴλ ὡς ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου (Acta Monaster. τόμ. Γ΄, σ. 325). Ὁ δ' ἐν τῇ σελίδι 292 τοῦ αὐτοῦ Γ΄ τόμου τῶν Acta Monast. ἀναφερόμενος τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1624 Ἰγνάτιος, ἐστίν, ὡς φρονῶ, γέννημα κακῆς ἀναγνώσεως καὶ οὗτος· συγχρόνως, τὸν ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1624 ἀναφέρεται Κλήμης (Acta Monast. τόμ. Γ΄, σελ. 295).

Γαβριὴλ

ἀναφέρεται ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1739. Εἰκάζω ὅτι ἀπεβίωσε τῷ 1745, ὅτε ἐχειροτονήθη ὁ

Νικηφόρος[1]

γεννηθεὶς ἴσως ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος· ἐξεπαιδεύθη τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν καὶ τὴν ἱερὰν, καὶ χρηματίσας ὑπάλληλος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐχειροτονήθη τῷ 1745 ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου. Τῷ 1754 κατὰ μάρτιον ἦν μέλος τῆς συνόδου τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ε΄ καὶ τῷ 1757 κατ' αὔγουστον καὶ σεπτέμβριον, ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλος ὡσαύτως τῆς συνόδου[2] ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Σεραφεὶμ τοῦ Β΄. Τῷ 1756, ἐγκριθέντος ὅπως περιέλθωσιν ἐπαρχίας τινὰς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τινὲς τῶν ἀρχιερέων πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ πενομένου Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Νικηφόρος ἀπεστάλη εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παροικίας Κυζίκου, Νικαίας, Προύσης καὶ τὰς πέριξ, ἤθροισε δὲ γρόσια 1800, σχεδὸν ἑπτακισχίλια χρυσᾶ φράγκα. Τῷ 1759 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Νικομηδείας καὶ ἀπεβίωσε κατὰ τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1777, ἐπικήδειον δὲ λόγον ἐξεφώνησεν ἐπ' αὐτῷ ὁ πολὺς ἱεροκῆρυξ Ἰωάσαφ Κορνήλιος[3].

1. Ἔν τινι ἰδιωτικῷ κώδηκι λογαριασμῶν εὑρίσκω σημειούμενον ὅτι τῷ 1745 ἐκ τῆς ἐτησίως δασμοφορίας τῶν ἀρχιερέων ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως 100 γρόσια «ἐχαρίσθησαν» τῷ Προικοννήσου ὡς νεωστὶ χειροτονηθέντι. Εἰκάζω ὅτι ἐστὶν ὁ Νικηφόρος οὗτος.
2. Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀρχαιολ. παράρτ. Κ΄—ΚΒ΄, σ. 110, 68, καὶ σελ. 112, 74.
3. Μ. Ι. Γεδεὼν Βιογραφία Νικηφόρου Νικομηδείας, ἐν «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ»· τόμ. Η΄, σελ. 322-323. Κορνηλίου Λόγοι, τόμ. Β΄, σελ. 144-149.

Ἀνανέας

ἐκ Σμύρνης. Σημειωσις ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς γράφει περὶ αὐτοῦ ταῦτα· «Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψνθ', μαρτίου κζ', ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ παναγιωτάτου κυρίου κυρίου Σεραφείμ, ἀνέλαβε τοὺς οἴακας ταύτης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ὁ πανιερώτατος καὶ θεοπρόβλητος ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου κύριος κύριος Ἀνανίας ὁ ἀπὸ Σμύρνης, νομίμως καὶ κανονικῶς, προϋπάρχων μέγας ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὗ τὰ ἔτη πολλά· ἀνεδέξατο δὲ μετὰ βαρυτάτου χρέους γροσίων χιλιάδων δεκαπέντε». Καὶ ταῦτα μὲν διὰ χειρὸς ξένης· ἰδίᾳ δὲ χειρὶ ὁ Ἀνανίας ἐσημείωσεν· «Ἔτι μετὰ παρέλευσιν χρόνων τριῶν ἐκίνησεν ἀγωγὴν ὁ πρὸ ἐμοῦ, καὶ μᾶς ἐπῆρε γρόσια χίλια πεντακόσια διὰ τὴν ἐπαρχίαν»· ἐννοεῖ τὸν Νικηφόρον, περὶ οὗ γράφει τινὰ μετὰ δυσμενείας ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης. Ὁ Ἀνανίας ἐψηφίσθη ἀρχιεπίσκοπος τῇ 27 μαρτίου 1759.

Ἐπὶ τοῦ Ἀνανίου παρεχωρήθησαν, ὡς εἴδομεν, τὰ μοναστήρια Στηλαρίου τῷ 1784 εἰς τὸ Κουτλουμούσιον, Ἀφουσίας τῷ 1789 εἰς τὸ Βατοπέδιον, καὶ τὸ Παραδείσιον τῷ 1790 εἰς τὴν ἐν Ἄνδρῳ μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου[1].

Ἀπεβίωσεν ὁ Ἀνανίας τῷ 1791, κατὰ ἰούλιον πιθανῶς.

Ἀρσένιος

ἐκ Σηλυμβρίας. Ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτὸς σημειοῖ περὶ ἑαυτοῦ ταῦτα· «Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψμα', αὐγούστου ιζ', πατριαρχεύοντος τοῦ παναγιωτάτου κυρίου

1. κατὰ λάθος ἐν τῷ κώδηκι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς σημειοῦται Ἀρσένιος ἐπικυρῶν τὸ περὶ Παραδεισίου γράμμα· βλέπε σελ. 175 τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος.

κυρίου Νεοφύτου Σμυρναίου, μετατεθέντος ἐκ Μαρωνείας, ἐπὶ τῆς βασιλείας σουλτὰν Σελίμη, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ ἀοιδίμου κυρίου Ἀνανίου, τοῦ ἀνωτέρω γεγραμμένου, θείῳ ἐλέει καὶ ψήφοις νομίμοις καὶ κανονικαῖς, προεχειρίσθην ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀρχιερέων Ἀρσένιος ἐκ Σηλυβρίας, προδιατρίψας διδάσκαλος τῆς ἐν τῇ βασιλευούσῃ Πατριαρχικῆς Σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων χρόνοις ἱκανοῖς· καὶ εὗρον χρέος παλαιὸν εἰκοσιπέντε πουγγεῖα, καὶ προσετέθησαν ἕτερα τόσα[1]. Ὅθεν δέομαι θερμῶς τοῦ διαδεξομένου με θεόθεν συναδελφοῦ ἁγίου Προικοννήσου ὅπως μνείαν μου ποιῆται ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, ὡς κἀγὼ οὐκ ἐπαυσάμην μείαν ποιούμενος τοῦ προκατόχου μου. Εὗρον δὲ καὶ μίαν ζυγὴν παλαιὰ ἀρχιερατικά, ἕτερον δὲ οὐδέν».

Ὁ Ἀρσένιος ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1777-1789, ἐποίμανε δὲ τοὺς προικοννησίους ἀκριβῶς μίαν τετραετίαν, μέχρις αὐγούστου τοῦ 1795, ὅτε ἀπέθανε[2].

Νικηφόρος

ἐψηφίσθη κατὰ αὔγουστον τοῦ 1795, μετετέθη δ' εἰς Ἀδριανούπολιν κατὰ ἀπρίλιον τοῦ 1821 καὶ μετὰ τετραέτη διοίκησιν αὐτῆς εἰς τὴν μητρόπολιν Δέρκων, ἀποθανὼν κατὰ νοέμβριον τοῦ 1835. Περὶ ἑαυτοῦ γράφει ἐν τοῖς ἀποσημειώμασιν, ἅπερ ἀνωτέρω παρέθηκα. Ἐπὶ Νικηφόρου εἰσήχθη τάξις τις εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ καθεδρι-

1. ὥστε τὸ χρέος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου ἀνέβη ἐπὶ Ἀρσενίου εἰς 25000 γροσίων, ἤτοι περίπου 35000 φράγκων.

2. Μ. Ἰω. Γεδεών, Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας· σελ. 202-203, ὅπου κατὰ παραδρομὴν ἐστιν ἐκτετυπωμένον ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρσενίου τὸ 1790 ἀντὶ 1791.

κοῦ ναοῦ τῆς Ἀλώνης, ἐπεσκευάσθησαν δὲ σχεδὸν ἀνοικοδομηθεῖσαι αἱ μοναὶ ἁγίου Ἑρμολάου καὶ Καστρέλλας. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ σύμπλεγμα τῶν τεσσάρων νήσων ἔπαθεν ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1812, κατὰ τὴν παράδοσιν.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ

Κοσμᾶς

Προικοννήσου ἀπὸ τοῦ 1821-1830· κατ' αὔγουστον τοῦ 1828 ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλος τῆς συνόδου τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου[1]. Κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1830 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Βιζύης, ἀπὸ δὲ ταύτης τῷ 1837 κατ' αὔγουστον εἰς Χίον, ἐν ᾗ καὶ ἀπέθανε τῷ 1839 κατὰ ἰούνιον.

Σαμουὴλ

ὁ κύπριος. Ἐγεννήθη ἐν Λευκωσίᾳ τῷ 1782, ἐσπούδασεν ἐν Κυδωνίαις, διηύθυνε τὴν πατριαρχικὴν ἀκαδημίαν ἀπὸ τῆς 6 σεπτεμβρίου 1820 μέχρις ὀκτωβρίου τοῦ 1830, ὅτε ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Προικοννήσου, μεριμνήσας περὶ τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων ἐν τῇ παροικίᾳ ταύτῃ, καὶ περὶ τῆς ῥυθμίσεως καὶ διορθώσεως τῶν ἠθῶν τῶν χριστιανῶν. Τῷ 1835 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας, ἀφ' ἧς ἀπεσύρθη μεθ' ἓν ἔτος καὶ διηύθυνε πάλιν τὴν σχολὴν μέχρι τοῦ 1845. Ἦν ἀνὴρ ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ καὶ εὐσεβείᾳ διακρινόμενος. Ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 2 ἀπριλίου 1855[2].

1. Μ. Ι. Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις· τόμ. Β', σελ. 179.

2. Μ. Ι. Γεδεών, Χρονικὰ τῆς Πατριαρχ. Ἀκαδημίας· σελ. 190 καὶ σελ. 194-199, καθ' ἃς ἐκτείνεται ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Σαμουήλ.

Βησσαρίων

μετετέθη ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Κορυτζᾶς, ἀντὶ τοῦ Σαμουὴλ, εἰς τὴν μητρόπολιν Προικοννήσου κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1835. Κατὰ μάϊον τοῦ 1841 διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Ε' τοῦ ἀπὸ Κυζίκου· κατ' αὔγουστον τοῦ 1841 μετετέθη εἰς Διδυμότειχον, καὶ ἀπεβίωσε κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1847. Ἐπὶ Βησσαρίωνος ἀνῳκοδομήθη ἡ παρὰ τὴν Ἀφόννην μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Γεδεὼν

ἐψηφίσθη κατ' αὔγουστον τοῦ 1841, ἀντὶ τοῦ Βησσαρίωνος, καὶ μετετέθη εἰς Σόφιαν τὸν ἰούλιον τοῦ 1853. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παροικίᾳ τῆς Προικοννήσου πρῶτος ὁ Γεδεὼν εἰσήγαγέ τινα τάξιν ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς περιουσίας τῶν ναῶν.

Σωφρόνιος

ἐψηφίσθη τὸν ἰούλιον τοῦ 1853, καὶ μετετέθη τῇ 19 ἀπριλίου 1861 εἰς Νυσσάβαν, ἣν ἑπταετίαν ποιμάνας μετετέθη εἰς Μεσημβρίαν, ἣν ἔτι ποιμαίνει. Ὁ Σωφρόνιος ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας ταύτης ἑκατονταετηρίδος ἐν Σκοπιᾷ τῆς Αὐλωνίας, ἐχειροτονήθη δ' ἐπίσκοπος τιτουλάριος Περιστερᾶς ἐπὶ τῆς πρώτης ἐφημερίας τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ϛ'.

Γεδεὼν

ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Σοφίας μετατεθεὶς ἐποίμανε καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην παροικίαν ἀπὸ 19 ἀπριλίου 1861 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1877. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐφημερίαν αὐτοῦ, γέρων ἤδη, ὁ Γεδεὼν οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου καλὸν ἠδυνήθη 'να

πράξῃ. Ἐπ' αὐτοῦ Φιλόθεος ἱερομόναχος ὁ προικοννήσιος ἤγειρε τὴν ἀτυχῆ μονὴν τοῦ ἁγίου Τιμοθέου.

Διονύσιος

ἐψηφίσθη τῇ 24 ἰανουαρίου 1877, καὶ ἐπαύθη, συνεπείᾳ κατηγοριῶν τῶν προικοννησίων, τῇ 12 μαρτίου 1885. Τελειόφοιτος τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, ἱεροκῆρυξ καλός, ἐνωρὶς παρήκμασεν. Ἐψηφίσθη τιτουλάριος ἐπίσκοπος Παμφίλου τῇ 11 ἰανουαρίου 1862, προϊστάμενος Σταυροδρομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη διατελέσας. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Προικοννήσου παῦσιν αὐτοῦ διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Νικόδημος

ἐψηφίσθη τῇ 12 μαρτίου 1885 καὶ μετετέθη εἰς Ἐλασσῶνα τῇ 14 ἰανουαρίου 1892.

Ἰγνάτιος

μετετέθη ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Λιτίτζης τῇ 12 ἰανουαρίου 1892, καὶ ἀπεβίωσε τῇ 4 ὀκτωβρίου 1893. Γεννηθεὶς ἐν Σκοπιᾷ τῆς Αὐλωνίας[1], ἐχρημάτισε διάκονος τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη, καὶ μέγας ἀρχιδιάκονος ἀπὸ τῆς 25 ἰανουαρίου 1860 μέχρι τῆς 5 μαρτίου 1861, ὅτε ἐξελέγη μητροπολίτης Λιτίτζης, ἀντὶ τοῦ παυθέντος Ἰωσὴφ, χειροτονηθεὶς τῇ 11 τοῦ μηνὸς τούτου. Εἰδήμων τῶν κοινῶν γραμμάτων,

1. ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς 8 ὀκτωβρίου 1893 (ἀριθ. 32 ΙΓ' ἔτους) ἐν βιογραφίᾳ τοῦ Ἰγνατίου γράφει ὅτι «ἐγεννήθη ἐν Προικοννήσῳ». Ἀλλὰ Προικόννησος, ἂν μὲν λέγηται ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ἔχει νήσους τέσσαρας· ἂν δ' ὁ Μαρμαρᾶς, οὗτος οὐκ ἔστι πατρὶς τοῦ Ἰγνατίου.

διεκρίθη δι' εὐγένειαν χαρακτῆρος καὶ διὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παροικίᾳ Προικοννήσου οὐδὲν ἔπραξεν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου.

Βενέδικτος

μετετέθη ἀπὸ Πισσιδείας τῇ 23 ὀκτωβρίου τοῦ 1893. Ἀρχαῖος μαθητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς. Διώκησε τὰς μητροπόλεις Ἀγχιάλου (1877-81), Γάνου καὶ Χώρας (1881-86) καὶ Πισσιδείας (1886-93). Ζῇ ἔτι ἐν Προικοννήσῳ.

ΤΕΛΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Ὁ ἀριθμὸς 1304 ἐν σελίδι 50, στίχῳ 7 διορθωθήτω: 1307, ὡς γράφεται καὶ ἐν σελ. 155, στ. 7 καὶ σημειώσει 2, ἐν ᾗ διόρθου 50 τὸ γραφὲν 5C.

ὁ ἀριθμὸς 1306 τῆς αὐτῆς σελίδος, ἐν τῷ στίχῳ 13, ἀναγνωσθήτω 1308.

τὸ ἐν σελ. 104, στ. 9: *ὡς τῆς αὐτόθι* ἀναγνωσθήτω *ἐκ τῆς αὐτόθι*.

ὁ ἀριθμὸς 470 ἐν ταῖς σελίσιν 135, στ. 16, καὶ 136, στ. 5, ἀναγνωσθήτω 410, καθὼς κεῖται ὀρθῶς ἐν σελ. 46, στ. 14.

τὸ ἐν σελ. 154, στ. 5: *Προκοννήσου* διορθωθήτω: *ΠροΙκοννήσου*.

Ὀνόματα χωρίων τινῶν ἢ τοποθεσιῶν οὐκ εἰσὶ πρωτάκουστα. *Σκοπιὰ* πόλις τῆς Μακεδονίας παρὰ τὸν Ἀξιὸν ἀναφέρεται παρὰ Καντακουζηνῷ τῷ 1342: τόμ. Β', σελ. 259. *Γέννας* δὲ μονὴ ὑπῆρχεν ἐν Ἀμασείᾳ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος· βλέπε Δωροθέου βιογραφίαν ὑπὸ Ἰωάννου Εὐχαίτων. Migne, PK', στήλη 1056. — Ἀνάδραμε εἰς σελ. 28, στίχον 7, καὶ 111, στ. 13 τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος.

Ἐκ τῶν ἐν σελ. 55 κυρίων ὀνομάτων τὰ: Θαλασσινὸς (Δαλασηνὸς), Κλαδᾶς, Παλαιολόγος, Σοφιανὸς, προέρχονται πιθανῶς ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων· ὡς καὶ

τὰ Ἀπλοχεροῦ (ἡ Πουλχερία), καὶ τὰ ἐν σελ. 56: Δουκιανοῦ, Κουβουκλίνα (παρὰ τὸ Κουβούκλης), Λασκαρίνα, Μαργαρόνα, Σγουρὴ, καὶ Φλαμπουλὴ (παρὰ τὸ Φλαμούλιος: ὡς ὠνομάζετο μέγας ἑταιριάρχης τις ἐπὶ Ἰωάννου Δούκα Βατάτζη· Ἀκροπολίτης· σελ. 39).

Ζαρίφης Ἰωάννης· σελ. 31, στίχῳ 1.—Μεταξὺ τῶν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος γενομένων κατὰ τὰ ἔτη 1811—1812 δωρεῶν ἀναφέρονται «γρόσια εἴκοσι τοῦ καπήλου Ζαρίφη καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου». Κατὰ τὰ ἔτη 1813—1814 ἡ κοινότης Μ. Ῥεύματος συνήθροισε πρὸς περίθαλψιν τῶν ὑπὸ πανώλους προσβεβλημένων 6358 γρόσια, ἰσάριθμα φράγκα· μεταξὺ τῶν τῆς κοινότητος προυχόντων ἀναφέρεται καὶ Ἰωάννης Ζαρίφης, δοὺς γρόσια 50, ἐξίσου τῷ Ἀποστόλῳ Δούμᾳ καὶ Γιακουμῇ Βούρῳ. Προηγουμένως, ὁ πασᾶ Γεώργιος Χατζῆ Κώνστα σημειοῦται προσενεγκὼν 27 γρόσια. Σημειωτέον ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οἱ κάπηλοι, ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν πνευματωδῶν ποτῶν ἐκέρδαινον μεγάλα χρηματικὰ ποσά.

Προσθετέον εἰς στ. 16 τῆς σελ. 86 ὅτι τὴν φιλομουσίαν τῶν κατοίκων τῆς Κουτάλεως δείκνυσιν ἡ τῷ 1870 συσταθεῖσα ἐν αὐτῇ Ἀδελφότης «Εὐαγγελισμὸς», πρὸς ὑποστήριξιν τῶν αὐτόθι σχολείων, ὑπὲρ ὧν ἀληθῶς εἰργάσθη. «Κανονισμὸν» ἐξ 8 σελίδων εἰς 16 ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1870, τύποις Ι. Α. Βρετοῦ.

Παρὰ τῷ ὀνόματι τοῦ Γαβριὴλ ἀρχιεπισκόπου Ἀγαθουπόλεως τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κῶ, ὡς ἐν σελ. 189, στ. 20, προσθετέον ὅτι οὗτος τῷ 1789 ἦν μαθητὴς Δανιὴλ τοῦ Κεραμέως ἐν Πάτμῳ· βλ. σελ. 231 καὶ 233 τοῦ περὶ Πάτμου συγγράμματος τοῦ ἐν Κιέβῳ καθηγητοῦ τῆς Λειτουργικῆς Ἀλ. Δημητρέφσκη.

Ἐκ τῶν ἐν σελ. 162—163 φερομένων προικοννησίων κληρικῶν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τρίκκης Μελέτιος ἐγεννήθη ἐν Πραστειῷ τοῦ Μαρμαρᾶ, ἐσπούδασε δ' ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ· ἐχειροτονήθη τιτουλάριος ἐπίσκοπος Σελευκείας τῷ 1869 καὶ διωρίσθη Τρίκκης ἐπίσκοπος τῷ 1876 κατὰ φεβρουάριον, ἀποθανὼν πρὸ τετραετίας.—Ἐν τῇ Σκοπιᾷ δ' ἐγεννήθησαν ὁ Μεσημβρίας Σωφρόνιος, ὁ Λιτίτζης Ἰγνάτιος, ὁ νῦν Λέρου καὶ Καλύμνου Σωφρόνιος Χρηστίδης, ὁ Καστορίας Νικηφόρος καὶ ὁ Σβορνικίου Διονύσιος. Ὁ τρίτος ζῇ νῦν, ἀγαθὰ τρέφων ὑπὲρ τῆς γενετείρας αἰσθήματα, συχνάκις διατρανωθέντα. — Τὰ αὐτὰ δ' αἰσθήματα διακρίνουσι καὶ τὸν ἐκ Σκοπιᾶς πρεσβύτερον Νεόφυτον Ῥωμανίδην, ἐν Κωνσταντινουπόλει μένοντα νῦν, διακούσαντα τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα πρὸ εἰκοσαετίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, εὐμενείᾳ δὲ τοῦ τῆς Σμύρνης εὐσεβεστάτου καὶ πολυμαθοῦς μητροπολίτου Βασιλείου λαβόντα τὴν ἄδειαν τοῦ κηρύττειν ἐπ' ἐκκλησίας. — Περὶ Νικηφόρου τοῦ Καστορίας ἔμαθον μόνον ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κατὰ ἰούνιον τοῦ 1874 ἀποθανών, ὡς καὶ περὶ Διονυσίου τοῦ Σβορνικίου ὅτι χειροτονηθεὶς τὸν ἰούνιον τοῦ 1861 ἀπέθανε κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1865. Πλὴν τούτων, διακρίνονται σήμερον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει οἱ ὁσιολογ. Ἄνθιμος Βατοπεδινός, ἀντιπρόσωπος τῆς μονῆς Βατοπεδίου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνάξει, ἐξ Ἀφουσίας, τελειόφοιτος τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς, καὶ Γαβριὴλ Ἰβηρίτης, ἐξ Αὐλωνίας, πολλὰς ἀνατεθείσας αὐτῷ ὑπὸ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐντολὰς εὐδοκίμως ἐκπληρώσας.

Ἡ σφραγὶς Ἰωάννου Χρυσάνθου, περὶ ἧς ἐν σελ. 153, στ. 1, ἐστὶν ἐκείνη, ἣν εἶδον ἐν Γαλλιμένι· σελ. 128, στ. 21.

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχιερέων παρατηρῶ ἔτι ὅτι: *Δανιὴλ Προικοννήσου* ἀναφέρεται μέλος τῆς συνόδου τῷ 1611 διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει· Acta Monasteriorum, τόμ. Β', σελ. 148. Ἀλλ' ὡς ἐν σελ. 206 στίχῳ 12 γράφω, *Κλήμης Προικοννήσου* ἦν τῷ 1608, ὡς δ' ἐν στίχῳ 11 *Κλήμης* τῷ 1618. Μοὶ φαίνεται περίεργος ἡ σύρροια τῶν ὀνομάτων Κλήμεντος καὶ Δανιὴλ ἀπὸ τοῦ 1584—1608, ἀπὸ τοῦ 1611—1616;; ἀπὸ τοῦ 1618—1624 καὶ 1629—1638. Περίεργον ἐπίσης ὅτι, ἀντὶ τοῦ ἐν σελίδι 209, στ. 22—23 *Κωνσταντίου Προικοννήσου*, φερομένου ἐν ἔτει 1668, σημειοῦται τῷ αὐτῷ ἔτει, Μεθοδίου Γ' τοῦ Μορώνη πατριάρχου ὄντος, μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου κατὰ φεβρουάριον, *Δανιὴλ Προικοννήσου*· Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη· τόμ. Α', σελ. 348. Αὐτόθι δὲ, σελ. 216, ἡ ἱερατεία τοῦ *Θεοκλήτου Προικοννήσου* μέχρις ἰουνίου 1731 παρατείνεται, ὅτε διέμενεν ὡς μέλος τῆς συνόδου ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Παϊσίου Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὸ ἐν τῷ 1 στίχῳ τῆς 153 σελίδος ἀναφερόμενον χωρίον *Τετράγωνον* φαίνεται συνῳκισμένον μέχρι τοῦ 1760, καθὼς εἶδον ἐν ἐγγράφοις ἐπισήμοις τουρκικοῖς, εὐμενῶς μοι παραχωρηθεῖσι πρὸς μελέτην ὑπὸ τοῦ φίλου χατζῆ Γεωργίου Ταστζόγλου.

Ἕως τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ νῆσος Μαρμαρᾶς ὑπέκειτο διοικητικῶς τῷ βοεβόδᾳ τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αὗταί εἰσιν αἱ ἱστορικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ἃς συνέλεξα περὶ τῶν νήσων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Προικοννήσου παροικίαν. Ἀδύνατος ἀπέβη μοι ἡ μελέτη μιᾶς ἢ δύο ἐπιγραφῶν ἐν Ἀφουσίᾳ καὶ ἑνὸς ἀγγείου φέροντος παράστασίν τινα, ὧν τὴν ὕπαρξιν μόνον ἐγνώρισάν μοι. Ἐπίσης ἀνερευνήτους ἀφῆκα τοὺς βράχους τῶν τοποθεσιῶν Παπᾶ καὶ Ζαλούτου (ἴδε), τὸ μεσαιωνικὸν τοῦ Μαρμαρᾶ φρούριον καὶ τὸν λιμένα Πεταλᾶ. Εὔχομαι ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὰς νήσους ταύτας εἰδικοὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐρευνηταὶ πρὸς εὕρεσιν καὶ ἐξήγησιν τῶν ἀρχαίων αὐτόθι μνημείων. Ἐπίσης ὀλίγας ἐντύπους μαρτυρίας συνεβουλεύθην· ἔστι δ' ἔργον ἑτέρου ἡ μελέτη πλειόνων βιβλίων.

Ἐν τέλει τοῦ λόγου, εὐχαριστῶ κατὰ καθῆκον ἐνθέρμως πάσαις ταῖς κοινότησι δι' ἣν ἐπεδείξαντό μοι εὐμένειαν κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν

μου καὶ πᾶσι τοῖς προθύμως ἐγγραφεῖσι συνδρομηταῖς, ὧν ἐκδίδωμι τὰ ὀνόματα· διότι κατὰ μικρὸν ὑποβοηθοῦσί μοι ἐν τοῖς πρὸς ἐκτύπωσιν ἀναλώμασιν. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον ἐκδίδοται πρὸς διάσωσιν πάσης εἰδήσεως χρησίμου καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι παρ' οἷς δεῖ δέον ἵνα κριθῇ δικαίως ἡ καλὴ αὕτη παροικία, ἧς ἄλλοτε προῖσταντο, πατρικῶς δι' αὐτὴν μεριμνῶντες, ἀρχιερεῖς ἐπὶ ζήλῳ, παιδείᾳ καὶ φιλογενείᾳ διακρινόμενοι.

Ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ ἐκδοθήσονται τὰ πορίσματα τῆς μελέτης ἐπισήμων ἐγγράφων περὶ τῶν νήσων τούτων, καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα φιλοπολίδων προικοννησίων, ὅσοι καταγραφέντες ἐν ταῖς Ἀγγελίαις κρατοῦσιν αὐτὰς εἰσέτι παρ' ἑαυτοῖς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ

Ἀβράμιος Ἱεροσολύμων, 80.
Ἄβυδος, 135.
Ἀγαθάγγελος ἡγούμενος, 35.
Ἀγᾶ-καπί, 16.
Ἀγγελόκωμα, 50.
Ἀγγὰ, 16.
Ἁγίας Τρίτης ἁγίασμα, 62.
Ἀδριανὸς, 139.
Ἀθανασίου ἁγίου μονύδριον, 34.
Αἰγικόραι—Αἰγικορεῖς, 29, 43—44.
Αἴ-Λάρις, 73.
Αἴλιος Ἀντωνῖνος, 140.
Ἀκαδημία Ῥοθομαγησία, 3.
Ἀκάκιος Προικοννήσου, 201.
Ἀλβανικοὶ ἐποικισμοὶ, 159.
Ἀλέξιος (ἴδε Κομνηνός).
Ἀλιεία, 51.
Ἀλκιβιάδης, 46, 135.
Ἀλώνη, 12, 93.
Ἀλώνης ὀνομασία, 134.
Ἄλωνος νῆσος, 47.
Ἀνανίας Προικοννήσου, 24, 130, 131, 166, 169, 175, 197, 210.
Ἄνδρος νῆσος, 24, 26, 53, 176.
Ἀνδρῶν ὀνόματα, 55.
Ἄνθιμος Ἀμασείας, 201.
Ἄνθιμος Βατοπεδινὸς, ὁ παλαιὸς, 66, ὁ νέος, 218.
Ἄνθιμος Μαρμαρηνὸς, 162.
Ἄνθιμος Προικοννήσου, 205.
Ἀντιμίνσιον ἀρχαῖον, 80.
Ἀντίφορος Ἀντιοχείας, 144.
Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς, 139.

Ἀντώνιος Οὐῆρος, 140.
Ἀραπλὰρ, 59.
Ἀρραβώνων τάξις, 181—185.
Ἀρσένιος Κωνσταντινουπόλεως ὁ Αὐτωρειανὸς, 154—155.
Ἀρσένιος Προικοννήσου, 175, 198, 210.
Ἀρτάκη, 50.
Ἀργαδεῖς, 43, 44.
Ἀρχιερεῖς οὐδὲν πράξαντες, 10.
Αὐλωνία, 9, 12—57.
Ἀφθόνη, 105.
Ἀφόννη (ὀρθῶς), 107—110.
Ἀφόννης ἀγορὰ καὶ νόμισμα, 138.
Ἀφόννης εὐεξία, 157—159.
Αφουσία, 58—76.

Βασίλειος Ῥωμαντζᾶς, 31, 33.
Βάσσης ἁγίας Ἀκολουθία, 189.
Βάσσης ἁγίασμα καὶ μαρτύριον, 37, 47.
Βατάτζης Ἰωάννης, 153.
Βατοπεδινὸν μετόχιον Ἀφουσίας, 65—67, 74, 181.
Βατοπεδίου μονῆς φιλομουσία, 68.
Βενέδικτος Προικοννήσου, 215.
Βηλόκωμα, 50.
Βησσαρίων Προικοννήσου, 213.
Boeck, 41, 43, 45, 47, 140, 142.
Βόρτολις Ἀντώνιος, 80, 113.
Βουργάρο, 12, 24, 173.
Βῶρυ, 29—30, 43—45.

Γαβριὴλ Ἀγαθοπόλεως, 186, 217.
Γαβριὴλ Ἰβηρίτης, 218.
Γαβριὴλ νεωκόρος, 162.
Γαβριὴλ Προικοννήσου, 209.
Γαβριὴλ Φιλιππουπόλεως, 172.
Γαληνολιμὴν = Γαλληλολιμὴν, 154, 156.
Γαληνὸς, 154.
Γαλλιμὴν, 128—129.
Gheyn Van Den, σημ. σελ. 125.
Γεδεὼν Προικοννήσου, 163, 213.
Γελέοντες, 43, 44.
Γέννα, 111, 216.

Γερὰ (Ἱερὰ;) νησίς, 16, 37—38.
Γεράσιμος Προικοννήσου, 207, 208.
Γεράσιμος Ῥάσκας, 66.
Γεωργίου ἁγίου μονύδριον, 105—107.
Γεώργιος ἱεροψάλτης ἡγούμενος, 151.
Γόαρ (Goar), 71.
Γόνιμος (νῆσος ἀνύπαρκτος), 40, 44.
Γραπτοὶ ἀδελφοί, 73.
Grelot, 159.
Γρηγόριος Δεκαπολίτης, 148.
Γρηγόριος Θεσσαλονίκης, 84.
Γρηγόριος Κύπριος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, 154.
Γρηγόριος Προικοννήσου, 207.
Γυναικῶν ὀνόματα, 56.

Δαμασκηνὸς ἡγούμενος, 33.
Δανιὴλ Προικοννήσου, 89, 206, 219.
Δαπόντες Καισάριος, 80.
Dapper, 157, 159.
Δεκαπολίτης Γρηγόριος, 148.
Δημοκράνεια, 49.
Διαζύγιον ἐκ συμπαιγνίας, 169.
Διαζύγιον ἕνεκα λέπρας, 132.
Δινδυμήνης Ῥέας ἄγαλμα, 136.
Διονυσίου ἡγουμένου σημειώματα, 95—99.
Διονύσιος Προικοννήσου ὁ Α΄, 202.
Διονύσιος Προικοννήσου ὁ Β΄, 205.
Διονύσιος Προικοννήσου ὁ Γ΄, 214.
Διονυσίου Δ΄ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως σιγίλλιον, 95, 185.
Διόρνεος, 139.
Δοχειαριτικὸν μετόχιον, 129.
Δωδεκάορτος Σταυρὸς, 33.

Eckhel, 135, 138.
Εἰκόνες ἀρχαῖαι, 79.
Ἐκκλησία Προικοννήσου, 191—201.
Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 8, 214.
Ἐκκλησίτζα, 63.
Ἐλαιοῦς, 135.
Ἐμμανουὴλ (ἴδε Κομνηνοί).
Ἑξ-μάρμαρα, 16.

Ἑορτολόγιον Προικοννήσου, 190.
Ἐπιγραφαὶ ἀτελεῖς, 64, 90.
Ἐπίσκεψις εἰς Προικόννησον διά τί; 7, 10, 12.
Ἐπιτραχήλιον ἀρχαῖον, 108.
Ἑρμολάου ἁγίου μονύδριον, 91—100.
Ἑρμολάου μονῆς σιγίλλιον, 185—188.
Εὐδοκίας (τοῦ Δούκα) σύγγραμμα, 189.

Ζαλοῦτο, 114.
Ζαρίφη οἰκογένεια, 30 - 33, 217.

Ἡράκλεια Θράκης, 139, 148.
Ἡράκλεια Πόντου, 142.

Θάσος, 144.
Θεόκλητος, 20.
Θεόκλητος Προικοννήσου, 16, 80, 208, 219.
Θεοφάνης Ἀρδαμερίου, 171.
Θεοφανὼ, 150.

Ἰγνάτιος πατριάρχης, 149.
Ἰγνάτιος Προικοννήσου ὁ Α΄, 202.
Ἰγνάτιος Προικοννήσου ὁ Β΄, 8, 15, 17, 162, 214.
Ἱερεμίας (Ἡρακλείας) Προικοννήσου, 207.
Ἱλαρίων Δαλμάτων ἡγούμενος, 72, 73.
Ἰουστίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ νομίσματα, 48, 78.
Ἰσαάκιος Προικοννήσου, 203.
Ἰωάννης Ζαρίφης, 31, 32, 217.
Ἰωάννης ἱερομνήμων καὶ πρωτοπαπᾶς, 66.
Ἰωάννης Καθαρῶν ἡγούμενος, 72, 74.
Ἰωάννης Κυζίκου, 73.
Ἰωάννης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γλυκὺς, 204.
Ἰωάννης Προικοννήσου, 201.
Ἰωάννης Χρύσανθος, 153, 218.
Ἰωάννου ἁγίου μονύδρια, 64.

Καγκελάριος Ἀλέξανδρος, 16, 113.
Καισάριος Δαπόντες, 80.
Καλόλιμνος (Καλώνυμος), 49.
Καστρέλλας μονύδριον, 110—112.
Καταλάνοι, 50.
Καύσων τοῦ 1833, 97.

Κεῖπερτ λάθος, 93, 159.
Κελλαρίου Χριστοφόρου παρερμηνεῖαι, 40.
Κηρουλαρίου Μιχαὴλ ἀνεψιοί, 151.
Κισσοῦδα, 148.
Κλαζάκι, 102—105.
Κλήμης Προικοννήσου, 206, 219.
Κληρονομικὰ δίκαια, 166—169.
Κογιούν ἁδασί, 38.
Κομνηνοί, 151—152.
Κονσουλάριος Κυζίκου, 47.
Κοσμᾶς Προικοννήσου ὁ Α΄, 202.
Κοσμᾶς Προικοννήσου ὁ Β΄, 13, 35, 161, 212.
Κουτάλης Γρηγόριος καὶ Θεόδωρος, 84—85.
Κούταλις, 77—86, 217.
Κουτλουμουσιανὸν μετόχιον, 52, 131.
Κουτσοκέφαλη, 126.
Κραγιόβα, 107.
Κριτόπουλος, 171.
Krumbacher, σημ. σελ. 124.
Κύζικος, 43, 45—47, 135, 136, 140.
Κύριλλος Γάνου καὶ Χώρας, 119.
Κύριλλος Μαρμαρηνός, 162.
Κώδηξ παλαιότερος, 171—181.
Κώδηξ νεώτερος, 181—185.
Κωνσταντίνου ἁγίου ἁγίασμα, 127.
Κωνσταντίνου ἁγίου τοποθεσία, 60.
Κωνστάντιος Νεοκαισαρείας, 154.
Κωνστάντιος Προικοννήσου, 207, 219.

Λάρισσα, 33, 34.
Λατομεῖα Μαρμαρᾶ, 127, 142—145.
Λεβέντιδων μονή, 35.
Λειμῶνος μονὴ (Λέσβου), 52, 54, 173.
Λείψανα ἁγίων, 112.
Lequien, 201—204.
Λεπροὶ τῷ 1767, 132.
Λέων Προικοννήσου, 202.
Λεωνᾶς παρέγγραπτος Προικοννήσου, 201.
Λιπαρὰ (νῆσος ἀνύπαρκτος), 40, 44.
Λογαριασμῶν κώδηκες, 163.

Μακάριος Πελεκητῆς ἡγούμενος, 71.
Μακάριος Προικοννήσου, 205.
Μαμμιανός, 144.
Μανουὴλ Παλαιολόγος, 156.
Μανουὴλ Προικοννήσου, 205.
Μάρμαρα προκοννήσια, 143—145.
Μαρμαρᾶς, (νῆσος) 54, 87—170, 219. Χωρίον 88—91.
Μαρμορᾶ Γεωργίου κιβδηλεία, 152, 153.
Marquardt, 44, 45, 46, 69, 134, 135, 137, 138, 152.
Μαρτζούκης, 102.
Ματθαῖος Κυζίκου, 35.
Μαυροκορδάτοι, 17.
Μαυσώλου μνῆμα, 127, 142.
Μελάγγεια, 50.
Μελέτιος Ἀθηνῶν, 41.
Μελέτιος Τρίκκης, 163, 218.
Μελέτιος Φιλαδελφείας, 109.
Μεσαρίτης Νικόλαος, 204.
Μηδικὰ, 46.
Μητροβάτης καὶ Μητρόδωρος, 45.
Μητρόδωρος, 135.
Μητρόπολις, 104.
Μητροφάνης Προικοννήσου, 13, 194, 196, 208.
Μιλήσιοι, 43, 134, 135.
Μικέλης Ἰωάννης, 153.
Μίνδαρος, 46, 135.
Mionnet, 135.
Μιχαὴλ Δούκας (ἢ Ἰωάννης), 151.
Μιχαὴλ Μῆτρος (Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν), 109.
Μιχαὴλ μοναχὸς 149.
Mordtmann, 201.
Μωκησοῦ μητροπολίτης, 154, 204.

Νεβρία, 133.
Νεῖλος Παλαιολόγος, 24, 27, 53, 176.
Νεόφυτος Η΄ ὁ πατριάρχης, 8.
Νήφων Κυζίκου, 204.
Νίκαια, 50.
Νικήτας Παφλαγών, 149.
Νικήτας Προικοννήσου, 202.

Νικήτας Ὡρύφας, 49, 150.
Νικηφόρος Προικοννήσου ὁ Α′, 199, 209.
Νικηφόρος Προικοννήσου ὁ Β′, 189, 211.
Νικόδημος Κυζίκου, 47, 191.
Νικόδημος Προικοννήσου, 214.
Νικόλαος Ἀθηνῶν, 203.
Νικόλαος Προικοννήσου, 204.
Νικόλαος Στουδίτης, 149.
Νικολάου ἁγίου μονύδριον, 112—114.
Νικομήδεια, 50.
Νόμισμα Ἀλώ(νης ἢ Ἀλωπεκονήσου), 42.
Νομίσματα, 42, 48, 78.

Οἰνωπες, 43.
Hopf, 152.
Ὅπλητες, 43.
Ὀστρειδίων ἁλιεία, 158.
Ὀφφίκια ἐκκλησιαστικά, 163.

Παγκράτιος Προικοννήσου, 205.
Παΐσιος Χωρηνός, 23.
Παλαιὰ Προκόννησος, 43.
Παλαιολόγος Νεῖλος, 24, 27, 53, 176.
Παλαμαροδέτης, 126.
Πλᾶκες, 128.
Παλάτια, 125—128.
Παναγίτσα (Στὰ δέντρα), 13, 18—21.
Παναχράντου μονύδριον, 37.
Πανώλης τοῦ 1770, τοῦ 1834, 91, 99.
Παπᾶς, 114, 136.
Παραδεῖσι, 22—28, 175—178, 181.
Παρασκευῆς ἁγίας ἁγίασμα, 62.
Παρασκευῆς ἁγίας μονύδριον, 129, 178—180.
Πασᾶ Λιμάν, 12, 25, 35—36, 41, 48, 93, 173.
Παχυμέρης, 50, 154.
Περδίκων προικοννησίων ὠά, 204.
Περσικράτης, 36.
Πετεινὸς Βασίλειος, 150.
Πέτρος Κερκυραῖος ζωγράφος, 30.
Πλατανέα, 50.
Πλίνιος, 29, 40, 42.

Πλόες εἰς Αὐλωνίαν, 9.
Πνευματικὴ ἀνάπτυξις, 161.
Πραστειὸ, 100—102.
Πραστειοῦ ἀρχαῖος οἰκισμὸς, 139.
Πρειμίλλα, 36.
Προβάτων νῆσος, 38.
Προικόννησος—Προκόννησος, 5.
Προκόννησος (Μαρμαρᾶς), 87—170.
Προικοννήσου Ἐκκλησίας κτήματα, 194—196. Χρέη αὐτῆς, 197. Περιουσία, 198. Εἰσπράξεις ἀρχιερέως, 198—200.
Προικοννήσου ἐπισκοπὴ, 191. Ἐπίσκοποι, 201,—202. Ἀρχιεπισκοπὴ, 191—193. Ἀρχιεπίσκοποι, 202—212. Μητρόπολις, 193. Μητροπολῖται, 212—214.
Προικοσύμφωνα ἐν Προικοννήσῳ, 164—166.
Προικοσύμφωνον ἀρχαιότερον, 169.
Προκοννήσου ἄγριοι (ψεῦδος), 121—122.
Προφήτου Ἠλιοῦ βουνὸν, 28.
Πρόχοος, 134.
Πυθίων Θέρμαι, 137.
Πυρκαϊὰ Κωνσταντινουπόλεως, 16.

Ῥέας ἄγαλμα, 136.
Ῥοθομαγησία ἀκαδημία, 3.
Ῥωμανίδης Νεόφυτος, 218.
Ῥωμαντζᾶς Βασίλειος, 31, 33.
Ῥὼς, 150.

Σακκουδίωνος μονὴ, 149.
Σαμίων ἄποικοι, 133, 135.
Σαμουὴλ Προικοννήσου, 106, 170, 181, 212.
Σεισμοὶ τῷ 1825, 1826 καὶ 1836, 99.
Σεισμοὶ τῷ 1267 καὶ 1323, 154, 155.
Σεισμὸς τοῦ 1743, 34.
Σεισμὸς τοῦ 1812, 15.
Σέργιος ἀντιγραφεὺς, 35.
Σέργιος Μακραῖος, 130, 170.
Σίγειον, 142.
Σκοπιὰ, 28, 216.
Σκουταρᾶς Ἰωάννης, 16.
Σοῦδα, 112, 154.
Σπητάλια, 166.

Σταυρὸς δωδεκάορτος, 33.
Στέφανος ὁ τοῦ Λακαπηνοῦ, 150.
Στέφανος ὁ νέος, 147—148.
Στηλάρι, 130—132, 145, 173—175, 181.
Στρατοκλῆς Προικοννήσου, 202.
Συκαμινέας ἀγγεῖα, 60.
Συμεὼν Θεσσαλονίκης, 65.
Σχολεῖα Προικοννήσου, 161, 173.
Σωφρόνιος Καρπάθου καὶ Κάσου, 162, 218.
Σωφρόνιος Λέρου καὶ Καλύμνου, 162, 218.
Σωφρόνιος Προικοννήσου (Μεσημβρίας), 162, 213, 218.

Τακίλιος Κρίσπος, 127.
Τέλορι (ἐν) Θεοτόκος, 145.
Texier, 127, 128, 143, 156.
Τετράγωνον, 157, 219.
Τιμόθεος ἅγιος, 119—125.
Τιμοθέου ἁγίου μονύδριον 115—124.
Τοποθεσίαι ἔξοχοι, 11.
Τοποθεσιῶν Αὐλωνίας ὀνόματα, 19.
ΤΡΥΦ (ἐπιγραφὴ), 61.
Τυρὸς προικοννήσιος, 204.

Ὑψωμαθεῖα, 16.

Φαρνάβαζος, 135.
Φιλεταῖρος ἅγιος, 141.
Φιλιππουπόλεως μητρόπολις, 171—172.
Φυσία (Ἀφουσία), 69.
Φώτιος πειρατὴς, 49.

Χειμὼν τοῦ 1830 καὶ 1833 καὶ 1812, 96, 97, 99.
Χιὼν τῷ 1745 καὶ 1630, 33, 34.
Χειρόγραφα, 33, 35, 36, 65—66, 119.
Χουχλιά, 28—29, 43.
Χρύσανθος Ἰωάννης, 153, 218.
Χρύσανθος Νυσσάβας, 35.
Χρυσοῦλας ὕφασμα, 36.
Χωνιάτης Νικήτας, 49.

Ὡρώφρας Νικήτας, 49, 150.
Ὡρολόγιον ἡλιακὸν, 102.

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

ΝΗΣΟΥ ΜΑΡΜΑΡΑ: (ἐπιμελείᾳ Δ. Σιώμου, διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς) **πρωτευούσης κώμης Μαρμαρᾶ:** ἀρχιμανδρίτης Στέφανος — πρωτοσύγκελλος Λεόντιος — Φώτιος Διαμαντίδης 5 σώματα — Δημήτριος Σιῶμος ἰατρὸς — Κλεάνθης Ξανθόπουλος φαρμακοποιὸς — Θεοδόσιος Πετρίδης — Πρόδρομος Φωτίου — (ἐπιμελείᾳ Σπυρίδωνος Νεστορίδου) Ἀναστάσιος Νεστορίδης — Γρηγόριος ἀρχιμανδρίτου — Στυλιανὸς Π. Μπορὲς — Ἀναστάσιος Χατζάκης — Κωνσταντῖνος Δεσπότης — Ἰωάννης Κυπαρισσίδης — Δημήτριος Δρακίδης διδάσκαλος — — **κώμης Ἀφθόνης** (ἐπιμελείᾳ Σπυρίδωνος Νεστορίδου διδασκάλου αὐτόθι): Εὐγένιος ἱερεὺς — Θεοφάνης ἱερεὺς — Κατίνα Γ. Φραγκοπούλου — Ἀσπασία Σπ. Νεστορίδου — Μαλαγματένια Π. Μουσιοῦ — Βασίλειος Δ. Φραγκόπουλος — Γεώργιος Ν. Φραγκόπουλος — Σπ. Νεστορίδης — Διαμαντῆς Χατζῆ Ἀλεξάνδρου — Σέργιος Ἀδαμαντίδης — Χατζῆ Ἀναγνώστης Χατζῆ Ταυλαρίου — Παναγιώτης Π. Εὐγενίδης — Παναγιώτης Π. Μουσιοὺς — Χατζῆ Θωμᾶς Χατζῆ Χρήστου — Ἀριστοτέλης Διαμαντίδης — Λεωνίδας Ῥοδοκάλη — — **κώμης Παλατίων** (ἐπιμελείᾳ Γεωργίου Καστρινοῦ διδασκάλου αὐτόθι): Οἰκονόμος Σταῦρος πρωθιερεὺς — ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθάγγελος — ἱερεὺς καὶ Σακελλάριος Παναγιώτης — Γ. Α. Καστρινὸς 2 — Κουρτέσης Χατζῆ Ταυλαρίου — Εὐστράτιος Κυριακοῦ — Ἀ-

λέξιος Παπαλέξη — Δημήτριος Χατζῆ Πρωτοψάλτου — Ἀθανάσιος Ι. Μακρόγλους — Ἀθανάσιος Ἰωαννίδης ἐκ Μαρμαρᾶ — Θεόδωρος Φ. Κουρουτζῆ — Γεώργιος Ῥάλλης — Εὐστράτιος Α. Καμπούρογλους — Κωνσταντῖνος Ν. Πολιτάκης — Δημήτριος Χατζῆ Νικολῆ — Παναγιώτης Α. Ἀναστασιάδης — Γεώργιος Σταύρου — Παναγιώτης Καρύπης — Πέτρος Νικολαΐδης (Τοκατλῆς) — Εὐάγγελος Π. Σακελλαρίου — Χριστόδουλος Βαγγελάκη — Γεώργιος παπᾶ Οἰκονόμου — Μιγκιρδίτς Πετροζιὰν (ἐκ Ῥαιδεστοῦ) — Ἀλέξανδρος Γ. Μαῦρος — Ἰωάννης Δράκου — Στρατῆς Φραντζόλας — Ἰωάννης Δοξάκης — Βασίλειος Κουζουνάκης — Ἰωάννης Χατζῆ Γεωργάκη — Παναγιώτης Κουγιουμτζόγλους — Γαβριὴλ Ε. Πρωτοψάλτης — Δημήτριος Σαμοῦχος (Τήνιος) — Γεώργιος Πασχαλάκης — Κορνήλιος Ι. Γαϊτανίδης — Συμεὼν Π. Ταχτζόγλου — Χατζῆ Λαζαρῆς Χατζῆ Ταυλαρίου — Ἀθανάσιος Χατζῆ Ταυλαρίου — Πασχάλης Π. Χατζῆ Ταυλαρίου — Χρῆστος Α. Κουγιουμτζόγλους — Γεώργιος Ι. Ταυλαρίου — — **κώμης Πραστειοῦ:** Παντολέων Ν. Σακλαρίδης ἰατρὸς — Κωνσταντῖνος Χατζόπουλος — Χρυσόστομος Ι. Οἰκονομίδης — — **κώμης Γαλλιμᾶς** (ἐπιμελείᾳ Δ. Σιώμου ἰατροῦ): Νικόλαος ἱερεὺς — Χριστόδουλος Οἰκονομίδης — Ἀναγνώστης Δημητρίου — Γεώργιος Β. Φουντουκάκη — Κλεάνθης Σάββα — Ἰωάννης Χρυσοβέργης — Σωτήριος Δημητρίου — Ἀναστάσιος Θεοφίλου — Παναγῆς Ἰωάννου — Εὐαγγέλης Γεωργίου.

ΝΗΣΟΥ ΑΛΩΝΗΣ: (ἐπιμελείᾳ Σπυρίδωνος Γ. Βασιλάτου διδασκάλου Σκοπιᾶς)· **κώμης Ἀλώνης:** Χατζῆ Μεργουζῆς Χατζῆ Κωνσταντίνου — Χρῆστος Ζαχαριάδης — Σπυρίδων Γ. Σπυρόπουλος — Παῦλος Πε-

τρόπουλος ἰατρὸς — Κωνσταντῖνος Ἀργυρόπουλος — Ἠλίας Σίμου — Ν. Χ. Σαββόπουλος — Παναγιώτης Παπαδόπουλος — Ἀριστοτέλης Νικολάου — Θωμᾶς Ἀποστόλου — Ἰωάννης Σάμιος — Γεώργιος Ἀντωνίου — — **κώμης Πασᾶ-Λιμάνι:** ἱερεὺς Ἰωάννης Καλλονᾶς — Ἀλεξανδρῆς Μιμήκου — Σάββας Νικολάου Ψάλτης — Ἰωάννης Π. Μανιάτης — Περικλῆς Σωτήρη — Ἰωάννης Βασιλείου Ἄνδριος — Δημήτριος Κατρωνίδης — — **κώμης Σκοπιᾶς:** Κωνσταντῖνος Ι. Μαραγγὸς — Περσεφόνη Σ. Βασιλάτου — Κωνσταντῖνος Ἀγγελάκη — Ἰάκωβος ἱερομοναχος — Ἰωακεὶμ Ἀναγνώστου — Ἀλέξανδρος Ἰωάννου — Νικόλαος Β. Καζάκος — Ἀντώνιος Π. Κωνσταντίνου — Χαράλαμπος Ἰωάννου — Χ. Κ. Ζούρος — Ἀναγνώστης Βαλσαμῆ — Δημήτριος Φωτίου — Μανώλης Ι. Μικροπαντρεμένου — Μῆτρος Ἰωάννακου — — **κώμης Κουχλιῶν:** Γεώργιος Σαράντης διδάσκαλος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ: Νεόφυτος Ῥωμανίδης ἱερεὺς 7 — **οἱ παρεπιδημοῦντες Ἀφθονιᾶται** (φροντιδι Ἰωάννου Π. Εὐγενίδου): Ῥαχὴλ Θ. Χα'' Μιχαὴλ — Εὐφροσύνη Ν. Λαζάρου — Παρασκευὴ Ζ. Ἀθανασίου — Θεοδόσιος Χα'' Μιχαὴλ 2 — Ἰωάννης Π. Εὐγενίδης — Χρυσόστομος Πα'' Θεοφάνους — Σέργιος Πα'' Θεοφάνους — Ζήσης Ἀθανασίου — Νικολάκης Λαζάρου — Καλούδης Λαζάρου — Γεώργιος Σπυρίδωνος — Νικόλαος Κρυωνᾶς — Ἰωάννης Κ. Μπουκουγιάννος — Βασίλειος Ἀνέστη Βασιλειάδης — Σταῦρος Ἐμμανουὴλ — Κωνσταντῖνος Νώστη — Βασίλειος Ἀλεξάνδρου — Παναγιώτης Ἀδαμαντόπουλος — Θεοφάνης Π. Μούλης — Κωνστ. πρεσβύτερος καὶ πνευματικὸς ἐν Σταυροδρομίῳ 2 — Γεννάδιος Θέμελις ἱεροδιάκονος καὶ ἱεροκήρυξ Πέραν.

Τύποις Ι. Παλλαμάρη, Πέραν 403

ΠΙΝΑΞ Α'

1

ΘΕΑΠΑΓΘΕΥΙΩ
ΦC

2

ΗΣΥ

3

ϛϥΔΙΑΜ
ΜΑΤΟΜ
ΞΊΟΤΠΙΒϚ
ΛΕΝΟϚΔΕ
ΛΑ ΞΠΛ

4

ΥΚ ΙΛΥΙ
ΛΙΤΗ ΕΚΝΩΛΥΡ CΕΥΗΡ
ΒΟΥΛC ΙΛΙΚΛΙΤΩΓΡΟCΦΙ
ΜΟΥΛΥΙ ΔΙΟΝΥCΙΩ

5

ΟΙΑΙΓΙΚΟΡΑΙ ΟΦΕΙΛΟΥCΙΝ
ΗΝΑΓΥΡΙΟΤΟΕΘΕΛΟΝΤ
ΩΧΟΡΟ

6

ΙΕΡCΙΚΡΑΤΗC
ΗΓΗCΑΓ ΟΡΕC
ΕΡΜΗΙ

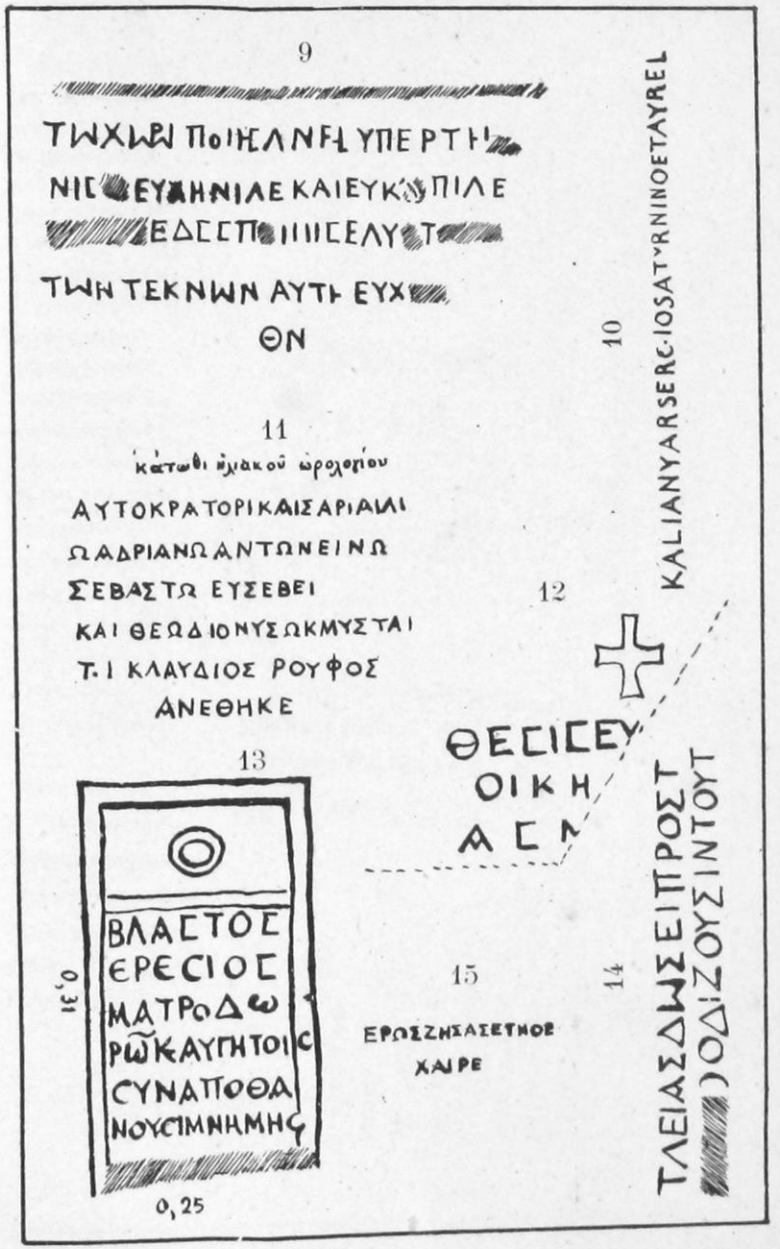
7

ΠΡΕΙΜΙΛΛΑ
ΧΑΙΡΕ

8

ΑΥΑΣ·ΜΥΡΙΝΗC
ΑΨΤΗ ο ΑΝΗΡ
Ε ΕΠΑΓΑΘΟΕ

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ, ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΑΙ

9
ΤΩΧΩΝ ΠΟΙΗΣΑΝΗΛ ΥΠΕΡΤΗ
ΝΙΚΕΥΑΗΝΙΑΕ ΚΑΙΕΥΚΥΠΙΛΕ
ΕΔΕΣΠΟΙΝΙΕΛΥΤ
ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΗ ΕΥΧ
ΘΝ
10
KALIANYARSERCIOSATVRNINOETAYREL
11
κάτωθι ήμικοῦ ὡρολογίου
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΑΙΣΑΡΙΑΙΛΙ
ΩΑΔΡΙΑΝΩΑΝΤΩΝΕΙΝΩ
ΣΕΒΑΣΤΩ ΕΥΣΕΒΕΙ
ΚΑΙ ΘΕΩΔΙΟΝΥΣΩΚΜΥΣΤΑΙ
Τ. Ι ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ
ΑΝΕΘΗΚΕ
12
ΘΕΣΙΣΕΥ
ΟΙΚΗ
ΑΓΝ
13
ΒΛΑΣΤΟΣ
ΕΡΕΣΙΟΣ
ΜΑΤΡΟΔΩ
ΡΩΚΑΥΓΗΤΟΙΣ
ΣΥΝΑΠΟΘΑ
ΝΟΥΣΙΜΝΗΜΗΣ
0,30
0,25
15
ΕΡΩΣΣΗΣΑΣΕΤΗΝΟΣ
ΧΑΙΡΕ
14
ΤΛΕΙΑΣΔΩΣΕΙΠΡΟΣΤ
)ΟΔΙΖΟΥΣΙΝΤΟΥΤ

16

ΕΩΣΥΝ
ΤΑΚΑΘΟΝ
ΜΒΑΝΕΙΝΔΕΑΥ
ΟΛΟΝΤΗΣΗΜΕΡΑ
ΠΡΙΑΜΕΝΩΙΤΑ
ΙΙΕΡΕΩΣΥΝΗΝ
ΝΤΑΚΑΨΟΤΙΚΑΙ
ΜΒΑΝΕΙΝΔΕΑΥ
ΩΒΟΛΟΝΤΗΣΗΜΕΡ
ΝΠΡΙΑΜΕΝΩΙΤΟΥ
ΙΡΙΑΝΗΣΤΗΝΙΕΡ
ΛΑΔΕΙΝΑΙΠΑΝΤ
ΛΛΟΙΣΙΕΡΕΥΣΙΝΑΛ
ΑΡΑΤΟΥΤΑΜΙΟΥΤΥ
ΑΣΤΗΣΕΩΣΕΞΗΝ
ΙΠΡΙΑΜΕΝΩΙ
ΤΗΣΤΗΣΑΓΟΡ
ΝΑΛΛΑΕΙΝΑ
ΙΣΙΕΡΕΥΣΙΝΑΛ
ΝΕΩΝ ΤΩΝ
ΗΣΤΕΣΣΕΡΑ
ΟΥΤΩΝΔΕΝΑ
. . . . . .
ΙΑΜΕΝΩΙΤΟΥ
ΕΡΩΣΥΝΗΝΤΑΛ
ΛΟΙΣΙΕΡΕΥΣΙΛΑ
ΟΥΤΕΣΣΕΡΑΞΟΒΟ
ΞΗΝΤΟΞΕΙΔΩ
ΗΜΟ
ΓΛΛΙΛΛΙ

17

ΑΠ-ΛΛΩΝΙ
ΕΙΔΟΜΕΝΕΩΣ
ΧΑΙΡΕ

18

ΑΓΑΘΗΤΥΧΗ
ΤΟΙΣ ΑΠΛ
ΑCΙΝ

19

+ΛΑΤΟΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΘΟΚΟΥ
ΤΗΣ ΕΝ ΤΕΛΟΡΙ+

20

ΙΛΙΩ ΤΕΙΜΟΘΕΟΣ
ΥΠΕΡ ΣΩΤΗΡΙΑΣ
ΕΑΥΤΟΥ ΕΥΧΗΝ ΑΝΕ
ΘΗΚΑ

21

+
ΕΝΘΑΔΕΚΑ
ΤΑΚΙΤΕΠΑ
ΤΡΙΚΙΟCΟΤ
ΗCΜΑΚΑΡΙΑC
ΜΝΗΜΗCΟΡΜΩΜΕ
ΝΟCΑΠΟΧΟΡΙΑ
ΝΕΝΥΕΝΟΡΙΑC
ΛΙΡΟΠΟΛΕ
ΕΤΕΛΙΩΘ
ΚΥΡΙΟΕ
ΚΙC

22

ΑΡΔΙΣΤΟΝΝΑΟΝΣΥΜΠΑΝΤΙ

23

ΛΥΖΙΚΙ
ΟΝΚΕΦΑΛ
ΤΓ

27

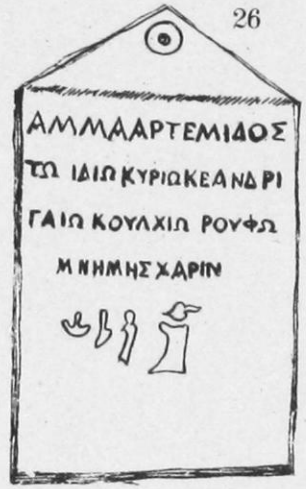
24

ΡΗΣΤΟΣ ΝΟΥΜΙΣ
ΟΥΝΕΙΚΟΜΗΔ
ΕΤΩΝΜΑ

25

ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΥ ΑΥΤΩΝΙΓΑΝΑΚΡ ΕΥΑΣΕΝ ΙΣΧΑΡΙΝ

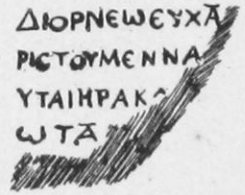
26

29

+ ΑΥΣΑΝΣΚ

30

28

σφραγὶς Ἰωάννου Χρυσάνθου.